P 326
132

REVISTA DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Tomul 37
4
1992

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Inv. 10124

https://biblioteca-digitala.ro

COLEGIUL DE REDACȚIE

Director :

Acad. prof. ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA

Redactor-șef :

ALEXANDRU DOBRE

Prof. ALEXANDRU BALACI, membru corespondent al Academiei Române; TIBERIU ALEXANDRU; STANCA CIOBANU; ION H. CIUBOTARU; NICOLAE CONSTANTINESCU; CONSTANTIN COSTEA; ION CUCEU; IORDAN DATCU; GABRIEL GHEORGHE; ION GHINOIU; SABINA ISPAS (secretar responsabil de redacție); MARIN MARIAN; ILIE MOISE; I. OPRIȘAN; MIHAIL M. ROBEA; BORIS ZDERCIUC.

În țară vă puteți abona prin intermediul birourilor de poștă.

Toate comenzile externe pentru revistele apărute la Editura Academiei Române se vor adresa la ORION SRL, Splaiul Independenței 202A, București 6, România, PO BOX 74—19 București. Tx 11939 CBTxR. Fax (400) 424169.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa colegiului de redacție al ,,Revistei de etnografie și folclor''.

La ,,Revue d'etnographie et de folklore'' parait 6 fois par an. Toute commande de l'étranger pour les revues parues aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à ORION SRL, Splaiul Independenței 202A, Bucarest 6, Roumanie, PO BOX 74—19 Bucarest. Tx 11939 CBTxR. Fax (400) 424169.

En Roumanie vous pouvez vous abonner par les bureaux de poste.

APARE DE 6 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI
București
71102 Calea Victoriei 125

https://biblioteca-digitala.ro

P. 326

REVISTA
DE
ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR

Tomul 37 1992 Nr. 4

SUMAR

EDITORIAL

ALEXANDRU DOBRE, *Publicaţiile periodice ştiinţifice* 331

STUDII

NICOLAE BOT, *Les chansons de la moisson* 333
DUMITRU STANCIU, *Modele de generare şi selecţie în proverb* (II) 345

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

IORDAN DATCU, *Folcloriştii români. Pagini de dicţionar* 361

NOTE ŞI DISCUŢII

MARIA BOCŞE, *Şcoala etnografică clujeană la şapte decenii ale dăinuirii ei.* . . 399
ALEXANDRU DOBRE, *Proverbul în Dicţionarul limbii române al lui Laurian şi Massim* 402
ŞTEFAN FĂTULESCU, *Ghiciloarea cultă* 405
GHIZELA SULIŢEANU, *Cel de al 7-lea Seminar European de Etnomuzicologie, Berlin, 1—6 octombrie, 1990* 406

RECENZII

ALEXANDRU VOEVIDCA, *Cîntece populare din Bucovina*. Ediţie îngrijită de Vasile Nicolescu şi Cristina Rădulescu-Paşcu. Studiu introductiv, note, indici şi glosar de Cristina Rădulescu-Paşcu. Bucureşti, Editura muzicală, 1990, 328 p. *(Gheorghe Oprea)* 411
Studii şi comunicări. V. Sub redacţia : **Ilie Moise**. Sibiu, Asociaţia folcloriştilor şi etnografilor, 1990, 418 p. *(Petre Florea)*. 413
PETRE V. ŞTEFĂNUCĂ, *Folclor şi tradiţii populare*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Botezatu şi Andrei Hâncu. Chişinău, „Ştiinţa", 1990, vol. I, 360 p. ; vol. II, 512 p. *(Iordan Datcu)* 415
IL TIRUKKURAL. LE MASSINE DI TIRUVALLUVAR. Traduzione, introduzione e note di Antonio Sorrentino, con un saggio di Français Gros. Istituto Universitario Orientale, Dipartamento di Studii Asiatici, Napoli, 1986, 227 p. *(Constantin Negreanu)* 416
WOLFGANG MIEDER, *International proverb scholarship*. An Annotated Bibliography, Supplement I (1800—1981), Garland Publishing, Inc., New-York & London, 1990, XVII + 436 p. *(Dumitru Stanciu)*. 418

REF, tom 37, nr.4, p.327-434, Bucureşti, 1992

Inv. 10124

Institutul de Istorie a Artei

https://biblioteca-digitala.ro

REVISTA REVISTELOR

O publicație de nivel european : ANUARUL ARHIVEI DE FOLCLOR *(Iordan Datcu)* 419
Revenirea la matca firească : REVISTA DE LINGVISTICĂ ȘI ȘTIINȚĂ LITERARĂ *(Paul Leu)* 422
Europa vine spre noi : ANTHROPOLOGY TODAY *(Mihai Blându și Carmen Iordache)* 425

BREVIAR (rubrică organizată de Al. Dobre) 426

https://biblioteca-digitala.ro

REVUE D'ETHNOGRAPHIE ET DE FOLKLORE

Tome 37 1992 N° 4

SOMMAIRE

ÉDITORIAL

ALEXANDRU DOBRE, *Les périodiques scientifiques* 331

ÉTUDES

NICOLAE BOT, *Les chansons de la moisson* 333
DUMITRU STANCIU, Modèles d'engendrement et sélection dans les proverbes. . 345

L'ENCYCLOPÉDIE DE ROUMANIE

IORDAN DATCU, Folkloristes roumains. Pages de dictionnaire. 361

NOTES ET DISCUSSIONS

MARIA BOCŞE, *L'école d'ethnographie de Cluj à sept décennies d'existence*. . . . 399
ALEXANDRU DOBRE, *Le proverbe dans le Dictionarul limbii române de Laurian et Massim* 402
ŞTEFAN FĂTULESCU, *La deviuette* 405
GHIZELA SULIŢEANU, *Le 7e seminaire européen d'ethnomusicologie, Berlin le 16 octobre 1990* 406

COMPTES RENDUS

ALEXANDRU VOEVIDCA, *Cintece populare din Bucovina*. Edition par les soins de Vasile Nicolescu et Cristina Rădulescu-Paşcu. Etude introductive, notes, index et glossaire par Cristina Rădulescu-Paşcu, Bucureşti, Editura muzicală, 1990 *(Gheorghe Oprea)* 411
Studii şi comunicări, V. Sous la direction de **Ilie Moise**. Sibiu, Association des folkloristes et des ethnographes, 1990 *(Petre Florea)*. 413
PETRE V. ŞTEFĂNUCĂ, *Folclor şi tradiţii populare*. Edition et étude introductive par Grigore Botezatu et Andrei Hâncu, Chişinău, „Ştiinţa", 1990, vol. I, vol. II *(Iordan Datcu)* 415
IL TIRUKKURAL. LE MASSINE DI TIRUVALLUVAR. Traduzione, introduzione e note di Antonio Sorrentino, con un saggio di Français Gros. Istituto Universitario Orientale, Dipartamento di Studii Asiatici, Napoli, 1986 *(Constantin Negreanu)* 416

REF, tome 37, n° 4, p. 327—434, Bucarest, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

WOLFGANG MIEDER, *International proverb scholarship.* An Annotated Bibliography, Supplement I (1800—1981), Garland Publishing, Inc., New-York & London, 1990, XVII *(Dumitru Stanciu)* 418

LA REVUE DES REVUES

Un publication de niveau européen: ANUARUL ARHIVEI DE FOLCLOR *(Iordan Datcu)* 419
Le retour aux origines: REVISTA DE LINGVISTICĂ ŞI ŞTIINŢĂ LITERARĂ *(Paul Leu)* 422
l'europe se dirige vers nous: ANTHROPOLOGY TODAY *(Mihai Blându şi Carmen Iordache)* 425

BRÉVIAIRE (rubrique réalisée par Al. Dobre). 426

https://biblioteca-digitala.ro

PUBLICAȚIILE PERIODICE ȘTIINȚIFICE

Potrivit ultimelor date oficiale, Academia Română asigură, prin editura sa, apariția a peste 70 de reviste științifice, în limba română sau în limbi de circulație internațională. Între ele se numără și două publicații în limbile germană sau maghiară, realizate de specialiști în științele umaniste ale grupurilor etnice respective din România. (O prezentare detaliată în *Academia Română. Anuar 1990*, p. 222—266).

Revistele periodice cu caracter academic abordează toate domeniile științei și culturii, potrivit structurii organizatorice și a profilului secțiilor și comisiilor de specialitate ale Academiei Române, a institutelor de cercetare din rețeaua înaltului așezământ cultural și științific al țării. Cum este firesc, în aceste reviste se publică studii, articole, puncte de vedere, note, documente, recenzii și cronici în care sînt abordate probleme de vîrf din domeniile respective, aspecte de interes mai restrîns, limitat la cercul strict al specialiștilor, sau de interes general, cu deschidere și adresabilitate către cercuri mult mai largi, opinii în probleme controversate ale științei, culturii, istoriei naționale sau universale ș.a.m.d., împărtășirea unor experiențe proprii sau de răsunet pe plan internațional.

În acest fel, revistele științifice țin la curent pe cei interesați cu tot ceea ce se întîmplă în domeniul lor de cercetare și preocupare, constituie principala sursă de informare cu ceea ce e nou, cu direcțiile de abordare pe plan național și internațional, a unora sau altora dintre temele de cercetare. Pînă nu de mult — și în mod sigur încă o vreme în continuare —, revistele științifice au fost și vor rămîne, dacă nu singura, cel puțin principala și cea mai eficientă cale de dezbatere și informare asupra tuturor problemelor majore care frămîntă lumea științifică, cu care se confruntă cercetarea unora sau altora dintre domenii în plan național și internațional.

Prin revistele științifice, specialiștii români au posibilitatea să-și verifice rezultatele cercetărilor lor, să le omologheze și să-și asigure prioritatea, să se confrunte pe plan național și internațional, să se facă cunoscuți și apreciați în România și peste hotare. Astfel, caracterul reprezentativ pentru știința și cultura românească a tot ceea ce se tipărește în revistele științifice periodice este în afara oricărei discuții.

Revistele publicate în limbi de circulație internațională — și nu sînt puține cele din această categorie — au darul de a face accesibilă și cunoscută spiritualitatea și creativitatea românească pe toate meridianele globului, de a-i asigura un grad mai mare și convenabil, potrivit dimensiunilor sale reale, de participare la schimbul mondial de valori și a o integra organic și firesc curentului general universal.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin schimbul internațional, bine pus la punct, realizat atît de fiecare colegiu redacțional în parte, de institutele de cercetare și Biblioteca Academiei Române, revistele academice românești pătrund în toate marile biblioteci ale lumii, la institutele de cercetare similare de peste hotare, sau chiar la savanți și cărturari individuali, ajutîndu-ne astfel să ne facem cunoscuți, să intrăm în circuitul științific și cultural internațional. În același timp, pe bază de reciprocitate, primim la institutele de cercetare și la Biblioteca Academiei numeroase publicații similare, dînd astfel posibilitatea specialiștilor români să fie la zi cu noutățile, cu prioritățile și tendințele pe plan internațional din domeniu. A fost, pînă nu demult — și va mai dura încă și în acest caz —, singura cale de a obține carte și revistă străină de specialitate fără efort valutar. Faptul trebuie reținut și subliniat ca atare, cu atît mai mult cu cît, este bine știut, alocațiile bugetare în valută pentru achiziția de carte și publicație științifică străină au fost și continuă să rămînă aproape nesemnificative, mai ales dacă le raportăm la scumpetea extraordinară a acestor tipărituri și la nevoia atît de acută și de extinsă de informare pe care o resimte cercetarea românească, atît de mult rămasă în urmă în această privință.

Iată de ce este îmbucurător și încurajator faptul că Biblioteca Academiei și bibliotecile institutelor de cercetare au avut și continuă să aibă această unică șansă de a-și îmbogăți și împrospăta colecțiile. Ba chiar cu un semnificativ avantaj financiar în favoarea noastră, dacă este să ne raportăm și la această latură a problemei care, firește, în noile condiții ale economiei de piață trebuie și ea luată în seamă. Exportăm tipăritură românească și primim în schimb carte și publicație străină la un raport de paritate de cel puțin 1/2 în favoarea noastră, după cele mai rigu roase și realiste calcule. Faptul trebuie luat în considerare și constituie, după opinia noastră, un argument tare în cadrul chestiunii pe care o discutăm.

Datorită unor condiții obiective, dar și subiective, revistele științifice ale Academiei se află într-o gravă și păgubitoare dificultate.

Multe publicații științifice apar cu o stînjenitoare întîrziere, ceea ce duce la slăbirea interesului pentru ele, la îndepărtarea cititorilor lor obișnuiți, la pierderea abonaților pînă acum fideli și statornici, chiar la o anumită ieșire din timp și actualitate a unora dintre materialele publicate. De asemenea, refuzul unora dintre oficiile poștale de a primi abonamentele la publicațiile academice este și el păgubitor. În sfîrșit, reducerea spațiului grafic al revistelor în multe cazuri, ca și scumpirea peste măsură a cheltuielilor de transport și expediție, mai ales a celui internațional, se reflectă în mod direct asupra bunului mers al acestor operațiuni, cîntăresc greu în balanța financiară a publicațiilor.

O atare situație, nemaiîntîlnită pînă acum, atrage după sine pagube morale și materiale incalculabile, duce în mod sigur la frînarea pînă la sufocare a științei și culturii românești, la accentuarea izolării ei pe plan internațional, la sistarea primirii de carte și revistă străină, cu toate consecințele ce decurg de aici.

În aceste condiții, orice efort pentru susținerea revistelor științifice periodice, în toate componentele și articulațiile lor, este nu numai util, benefic, dar și de o acută necesitate.

ALEXANDRU DOBRE

https://biblioteca-digitala.ro

LES CHANSONS DE LA MOISSON

NICOLAE BOT

Les coutumes accompagnant la fin de la moisson ont été attestées partout en Roumanie, ayant des survies isolées jusqu'a la moitié du XXe siècle ; en Transylvanie, où elles ont connu une ampleur bien plus grande qu'ailleurs, elles ont survécu presque jusqu'aujourd'hui. Des formes semblables de ces coutumes ont été signalées dans beaucoup d'autres cultures populaires. Elles conservent des croyances et des pratiques anciennes, nées probablement dans l'activité des premiers agriculteurs. Il semble qu'elles sont nées toujours par rapport à la croyance — très répandue — selon laquelle il existerait *un esprit (un démon)* du blé. Leur grande diffusion dans des formes analogues ,,suppose la reconnaissance d'*une force manifestée dans la récolte* (n.s.). Cette « puissance » est soit conçue comme impersonnelle, ainsi que le sont les « puissances » de tant d'objets et d'actes, soit représentée dans des structures mythiques, ou concentrée en certains animaux, ou en certaines personnes humaines. Les rituels, [...] tendent à établir des rapports favorables entre l'homme et ces « puissances » ainsi qu'à assurer la régénération périodique de ces dernières" [1]. *La puissance (de donner) des récoltes*, comme une partie de la catégorie plus générale de *la puissance des choses*, constitue le fondement et la raison des rites agraires de la fin de la moisson. Souvent exprimée à l'aide du *démon agrairien*, cette puissance appartient ,,à un plan culturel et mental antérieur aux grandes mythologies historiques. Avec l'apparition de ces dernières — se superposant aux menues représentations des démons térioou anthropomorphes — se sont développées les grandes figures des divinités agrairiennes, ou, plus généralement, de la végétation et de la terre fertile"[2], qu'on considère comme appartenant à la même catégorie que la *mère du blé*, *l'homme de blé*, *la fille de blé*, qui représentent le prototype des autres. Dans la mentalité archaïque, pendant la moisson l'esprit du blé cherchait refuge dans les derniers épis auquels on accordait par conséquent une attention particulière. La fin de la moisson était donc marquée par des amples cérémoniaux, impregnés de croyances et pratiques rituelles. Il paraît que, chez les roumains aussi bien que chez d'autres peuples, la plus ancienne forme de protection de l'esprit du blé (refugié dans les der-

[1] M. Eliade, *Traité d'histoire des religions*, Paris, Payot, 1974, p. 284.

[2] Ion Ionică, *Dealu Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1943, p. 228. Pour W. Mannhardt aussi, la forme archétypale des rites agraires est constituée par le «démon de la végétation» Cf. *Wald-und Feldkulte*, Berlin, 1875—1877, I, p. 609, II, p. XXVI—XXVII.

https://biblioteca-digitala.ro

niers épis) était l'abandon de ceux-ci, non coupés, dans le champ moissonné, en croyant qu'ainsi ils transmettront la puissance de la fertilité à la récolte suivante [3]. Avec le temps, on les coupait et on les apportait à la maison comme gerbe ou comme poignée, pour que, plus tard, on arrive jusqu'à en confectionner un objet rituel (couronne ou croix, ou „panache", ou „massue") qui remplace la gerbe ou la poignée d'épis.

L'analyse des coutumes pratiqués à la fin de la moisson, telles qu'on les performait dans le pays d'Olt, zone étudiée par Ion Ionică, relève leur appartenance à tout un groupe d'actes rituels, les mêmes dans toute la Transylvanie : *une coutume rituelle*, *une chanson rituelle*, un *ensemble d'actes rituels* (le cortège constitué par le port la couronne d'épis, l'arrosage de la couronne, la danse de celle-ci) et un dîner rituel [4]. L'objet rituel, en tant qu'abri de la *puissance de la récolte*, constitue le noyau de toute la cérémonie. Les termes pour le nommer varient d'une zone à l'autre, selon la forme de l'objet : *massue* dans le pays d'Olt jusqu'à Mărginimea Sibiului, *panache* dans la vallée de Sebeș jusqu'au district d'Alba, *croix*, *panache* ou *couronne* dans la vallée du Strei, le pays de Hațeg et jusque dans le Banat, *couronne* dans le reste de la Transylvanie. Selon leur ancienneté, l'ordre des formes de l'objet rituel serait la suivante : la couronne, la couronne avec une croix au milieu, la croix, le panache, la massue. Les formes se sont développées l'une de l'autre [5]. Dans la contrée de Năsăud, la couronne prend la forme d'un capuchon d'épis.

La coutume est pratiquée dans deux occasions : le moissonnage familial (qui conserve des sens plus archaïques) et le moissonnage avec des ouvriers (payés ou en corvée). La „corvée" (travail en commun) reste — en quelques zones, surtout dans les plus hautes (les Carpates Occidentaux et le Năsăud) — la seule occasion de performer la coutume [6]. Les choses se passent de la même manière pour le moissonnage payé. La couronne se fait presque partout à l'occasion du moissonnage familial, aussi ; là où on fait une couronne seulement à l'occasion du moissonnage payé ou en corvée, la situation est plus nouvelle et marque le passage du ritualique au spectaculaire.

Le tressage de la couronne a lieu dans le champ, d'habitude à la fin du moissonnage (en certains lieux, seulement le soir). On choisit les plus beaux épis, pris de la dernière gerbe ou d'une partie du champs ensemencé qu'on laisse expressément intacte. Dans la couronne, on tresse parfois des fleurs champêtres, aussi. Le tressage est semblable, souvent, à celui des cheveux des jeunes filles et il est fait surtout par de belles jeunes filles, mais aussi par des femmes agées, parfois en précisant la condition de la pureté rituelle, enfin, par des femmes qui s'y connaissent. Ce n'est que rarement que les jeunes hommes participent aussi au choix des épis. Dans les Carpates Occidentaux et le Năsăud, pendant le tressage de la couronne on doit se tourner face au Levant.

[3] Pour les valeurs symboliques des derniers épis, v., parmi autres, M. Eliade, *op. cit.*, p. 285—286, Ion Ionică, *op. cit.*, p. 209—211.

[4] I. Ionică, *Op. cit.*, p. 102.

[5] id., *ibid.*, p. 115—116.

[6] Pour les types de travail en commun, v. Traian Gherman, *Claca la secerat*, „Marisia", Tîrgu Mureș, 10(1980).

https://biblioteca-digitala.ro

Le port de la couronne a un caractère solennel, et celle (celui) qui la porte a une place centrale dans le rite. À cause de cette position privilégiée, il (elle) est choisi(e) selon quelques conditions. On préfère surtout des jeunes filles pures (du point de vue rituel) auxquelles on demande, parfois, d'être belles, travailleuses, de savoir bien chanter et danser; on leur demande, aussi, que leurs parents vivent encore et qu'elles soient issues d'un premier mariage. Les jeunes hommes doivent être forts, beaux, ayant du prestige dans le village. Généralement, les jeunes hommes portent la massue ou le panache dans la main et les jeunes filles — la couronne sur la tête. On tient toujours avec la main la couronne si elle est portée par deux jeunes filles ou par une paire de jeunes gens. La personne qui porte l'objet rituel va au-devant du cortège, au milieu du premier rang de moissonneuses, ou au milieu du groupe. En cheminant, surtout a travers le village, celui qui porte la couronne (parfois, tout le groupe) est arrosé abondamment par les villageois, avec de l'eau. Ça se passe presque devant chaque maison. Il y a des endroits où le porteur doit éviter l'arrosage, mais la situation est nouvelle et a apparu une fois perdues les significations rituelles de l'arrosage (c'est-à-dire l'assurance d'une récolte riche en provoquant les pluies à temps). Ion Ionică a interprété l'arrosage aussi comme un acte destiné „à assurrer la continuité de la vie du génie agrairien qu'on a déchiré et détaché de sa racine vitale" [7].

Le maître de la maison pour laquelle on a accompli le moissonnage attend les moissonneurs devant sa porte avec des vases d'eau pour arroser la couronne, de la boisson, une gimblette ou du pain. Le cortège entre dans la maison, tourne trois fois autour de la table (sur laquelle se trouvent la boisson et la gimblette; on prononce des voeux pour une récolte riche, ensuite on donne la couronne au maître de la maison qui la met à une place d'honneur et l'y garde: jusqu'aux prochaines sémailles ou jusqu'au prochain moissonnage, sa présence étant bénéfique pour la famille, la ferme, la récolte des champs. Une séquence importante de la coutume est la danse de la couronne, spécifique pour les travaux en commun, ayant eu autrefois le but rituel de promouvoir la fertilité. Les traces de cette danse ont été attestées au sud de la Transylvanie, ou la massue était dansée au milieu des jeunes hommes dans les champs, ensuite en marge du village et devant la maison du maître des champs. Le moissonnage — travail en commun ou travail payé — finit (presque partout) par une fête (dîner et danse compris). Le dîner avait autrefois un caractère rituel (quelques mets se rencontrent constamment dans toutes les zones: la tarte, le blé bouilli dans du lait, la gimblette ou le pain fait de la farine de blé). On a souvent attesté le dîner rituel au moissonnage familial, aussi.

Dans les sociétés rurales traditionnelles, la couronne du moissonnage avait plusieurs emplois. Comme symbole de la puissance de la récolte de blé, elle constituait un moyen de conserver et transmettre cette puissance d'une année à l'autre, en mélangéant ses graines au blé qu'on sémait, ou bien en enterrant la couronne dans le champ semé. Elle symbolisait, aussi, la fin du moissonnage et une occasion de fêter. Mais, en tant que symbole de la puissance de la récolte, elle avait aussi d'autres emplois. À Noël, dans quelques villages de la valée d'Arieș, on la mettait sur la table, au-

[7] *ibid.*, p. 253.

https://biblioteca-digitala.ro

dessus de la gimblette destinée au groupe qui chantait les *colinde*, et celui-ci était obligé par la suite à chanter la *colinda* du blé. Ensuite, dans les rites nuptiels (se fondant sur l'analogie entre fertilité et fécondité), on utilisait des épis de cette couronne pour embellir le drapeau des noces, l'arbre des noces et la couronne de la mariée. On mélangeait des grains de la couronne à celles qu'on jetait sur les mariés et leur cortège quand il rentraient de l'église. D'autre part, la fille qui porte la couronne était nommée (dans quelques zones) „mariée" ou „la mariée du blé" et elle était habillée de blanc. Dans la zone où l'on faisait deux couronnes (aux alentours de Cluj), que portaient une jeune fille et un jeune homme, on symbolisait ainsi des noces. Dans les Carpates Occidentaux et le Năsăud, on croyait que la puissance de la couronne attire avec soi le mariage de la jeune fille, dans la même année. Le changement de la mentalité traditionnelle a conduit vers le déplacement de l'accent du magique et du rituel (éléments jamais absents de la conscience des performeurs) vers le spectaculaire ; dans cette forme, les coutumes du moissonnage ont survécu bien longtemps.

Les chansons du moissonnage circulent seulement en Transylvanie, où la coutume même est plus ample et plus cohérente, mais, ici aussi, avec une intensité différente (dans la Plaine de l'Ouest jusque dans le pays de l'Oaş, les textes, peu nombreux, recueillis, ont des dimensions réduites). Déjà lors des premières recherches, du siècle passé, les spécialistes ont remarqué l'unité des textes [8]. Mais il semble que, au fur et à mesure que les documents se multiplient, on met en évidence des phénomènes de variabilité plus prononcés. A l'unité dans l'espace vient s'ajouter la grande stabilité dans le temps, car la comparaison des variantes notées le siècle dernier à celles récentes, de la même zone, ne relève pas des différences notables. D'une zone à l'autre, sur le fonds commun, homogène, apparaissent des différences reflétées aussi par les noms des chansons (parallèles à ceux de l'objet rituel) tels : *le chant de la massue*, pour le sud de la Transylvanie, *le chant* (roum. „hora") *de la couronne*, *celui de la couronne* pour le centre et le nord de la Transylvanie. Autrefois, le nom est donné à partir du premier vers : *Dealu Mohului* ou, plus rarement, *Peana Mohului*, dans le district d'Alba, où la coutume aussi s'appelle „panache" (roum. „peană") ou bien à partir de l'occasion où l'on chante : *le chant* (roum. „hora") *du moissonnage*, ou, en Năsăud, analogiquement à la chanson de la mariée, *la „gogea" de la couronne* (ceci quand le type mélodique est plus ancien, car dans la même zone on rencontre aussi les termes de *chanson* ou *„horea" de la couronne*) [9]. „Descînteca" (roum. pour „imprécation magique"), un texte récité, rencontré dans quelques villages de Năsăud, est appellé aussi *le conte*, *le mensonage*, *"tarostea"* ou *le bénissement* de la couronne.

Les études — jusqu'à ce moment — ont systématisé les textes à partir de types, soustypes et thèmes. Les variantes du sud de la Transyl-

[8] T. T. Burada, *Cîntecul cununei şi bocete populare*, „Convorbiri literare" 14 (1980—1981), p. 307 ; G.I. Pitiş, *Obicee de-ale plugarilor din Ţara Oltului*, „Convorbiri literare", 26 (1892), où il indique la même variante pour plusieurs localités. L'unité a été remarquée aussi par Ion-Ionică (*op. cit.*, p. 141) pour tout le pays de l'Olt.

[9] Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *Cununa — sărbătoare a secerişului*, „Revista de etnografie şi folclor" 9 (1964), nr. 6, p. 43.

https://biblioteca-digitala.ro

vanie se caractérisent par une grande ressemblance et les plus complètes contiennent trois motifs, provenant probablement de trois chansons rituelles distinctes (telles celles attestées dans le village de Mohu — distr. de Sibiu), correspondant à „trois étapes distinctes du cérémoniel : *Dealu Mohului*, *Buzduganul* (fr. „la massue") et *Stăpînă*, *stăpînă* (fr. „maîtresse, maîtresse") [10]. Le premier et le dernier ont une répandue générale, le deuxième est plus rare.

Le premier motif, avec lequel commencent la majorité des variantes du sud de la Transylvanie, est celui de la dispute entre la Soeur du soleil et la Soeur du vent, concernant leur contribution au mûrissement des champs, parfois concernant aussi l'âge de leurs frères ; la dispute se ressemble à celle entre Dieu et Noël, l'âge avancé étant un signe de prestige. Mais, dans de nombreuses variantes, ce n'est pas une dispute, sinon un conseil ce qui suggère qu'il ne s'agit pas de forces conflictuelles, mais complémentaires. Il serait possible d'y voir une confrontation semblable à celle entre deux principes comogoniques qui „stimule et augumente les forces créatrices de la vie" [11]. Ion Ionică propose deux solutions qui pourraient expliquer ces représentations : l'une serait celle des „éléments complémentaires" où des forces diverses du monde concourent à la réalisation des mêmes buts ; l'autre considère les élements du culte solaire de la culture populaire roumaine et l'auteur croit que la forme féminine de la représentation solaire relève „soit l'héritage d'un culte ancien (au sens de nombreuses paires divines qui ont peuplé l'Olympe indo-européen) de la divinité solaire masculine, soit la survivance d'une ancienne couche mythologique où le soleil apparaît comme féminin" [12]. Il serait possible que, sur la relation fertilité-fécondité (Géea a été assimilée à la femme), la représentation féminine fut considérée plus éfficace pour la récolte que celle masculine. Le soleil et le vent ont été déifiés pour leur rôle dans le mûrissement du blé, et leurs soeurs pouvaient devenir des modèles exemplaires pour les actantes des rites agrairiens. Le soleilétant considéré comme régénérateur du monde dans de nombreuses mythologies, sa soeur avait les attributs qui assuraient la fertilité. Il symbolisait la pureté rituelle exceptionnelle, qualité imposée à la jeune fille qui portait la couronne, parfois aussi à ceux qui la tressaient [13]. Pour déchiffrer le sens symbolique du motif, le témoignage d'un paysan de Drăguș (distr. de Brașov) est significatif : „Ça, c'était comme une prière... quand on invoquait le soleil..." [14].

Le deuxième motif — dans l'ordre de la structure — *La Massue* est formé, d'habitude, de trois thèmes qui ne semblent pas être liés entre eux. Il contient un thème de la demande en mariage, dans des variantes presque identiques à celles des „*colinde*" (fr. „chansons de Noël") pour jeunes gens [15]. La fille demandée en mariage par le fils de l'empereur est

[10] Ion Ionică, *op. cit.*, p. 151—152.

[11] M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, I, București, 1981, p. 45.

[12] *op. cit.*, p. 268, 272. Pour l'interprétation du motif, v. Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, p. 116 ; Ovidiu Bîrlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, p. 412 ; Ilarion Cocișiu, *Cîntece de secerиș*, „Studii și comunicări", IV, Sibiu, 1982, p. 37.

[13] Mihai Coman, *Sora soarelui. Schițe pentru o frescă mitologică*, București, 1983, p. 29.

[14] Apud Ion Ionică, *op. cit.*, p. 265.

[15] Dumitru Pop, *Între cîntecele de secere și colinde*, „Folclor literar", II, Timișoara, 1968, p. 185—191.

https://biblioteca-digitala.ro

inquiétée à cause des cadeaux, nombreux et précieux, qu'elle doit faire, comme jeune mariée, à la famille de son époux. Un autre thème contient l'invitation faite aux jeunes gens, de lier les gerbes, car sinon on va leur attribuer des surnoms péjoratifs („Manea la massue/Jean le basilic"). Le motif a été rapporté aux chansons des veillées [16] et aux pratiques magiques d'amour [17]. Le troisième thème contient l'appel fait à la bergère qui se trouve à la montagne, qu'elle moissonne son champ, sinon le corbeau et la corneille vont la lui gâcher. Mihai Pop croit que ces oiseaux représentent des „symboles anciens, qui lient les variantes actuelles aux textes rituels beaucoup plus anciens" [18]. Au nord-ouest de la zone sudique (Sibiu-Sebeș-Alba) les thèmes de ce motif se diversifient en suggérant l'hypothèse qu'on y conserve des fragments plus nombreux de ce qui a pu être, autrefois, la chanson du moissonnage. Il s'agit des thèmes concernant le jeune homme, riche, éleveur de bétail, qui vient déguisé en nuage, pour lier les gerbes ou pour demander la jeune fille en mariage, la jeune fille moissonneuse qui se coupe la main avec sa faucille en regardant des jeunes hommes, l'invocation du soleil pour qu'il descende plus vite (probablement, une transposition poétique de la croyance que la couronne pouvait être apportée seulement le soir parfois après le coucher du soleil).

Le troisième motif s'adresse directement au maître de la maison, l'assurant que la récolte est riche (assurance fondée sur la croyance en le pouvoir du verbe) et lui demandant le dîner (quelques variantes précisent les mets). Parfois, la chanson établit une relation directe entre l'abondance du dîner et la richesse des récoltes ; l'absence de la première entraînerait la destruction de l'autre par des forces maléfiques. Dans les variantes logiquement structurées, le dîner et la fête sont demandés à la fin des chansons.

Dans cette aire, les motifs ont une autonomie assez prononcée, surtout vers le nord-ouest, ce qui conduit à des combinaisons variées entre eux. La situation pourrait indiquer un processus de dissolution par la perte de cohésion du texte, mais *aussi* le fait que les motifs sont des survivances des chansons relativement indépendantes, qui ont formé autrefois le complexe des chansons de moissonnage, chacune liée à des moments spécifiques du cérémonial.

Pour le reste de la Transylvanie, les textes ont été considérés comme appartenant à un seul type formé de variantes polychromes, presque toujours octosyllabiques (à la différence de celles sudiques, fréquamment héxasyllabiques), plus courtes, composées surtout de deux motifs qui décrivent des aspects de la cérémonie de la couronne et adressent des voeux au maître de la maison. On a apprécié que ce type contient quelques sous-types, tel celui où l'on demande la couronne, où l'on souligne la différence entre le blé et l'avoine, la fertilisation des champs par un agent sacré, ou celui qui décrit le paysage effrayant des champs et la difficulté de les moissonner [19].

Les textes de cette aire décrivent des phases du travail ou des séquences des actes rituels de la fin du moissonnage, parfois en précisant

[16] Ovidiu Birlea, *op. cit.*, p. 412.
[17] Ilarion Cocișiu, *op. cit.*, p. 43.
[18] *op. cit.*, p. 117.
[19] Ovidiu Birlea, *op. cit.*, p. 413—415.

https://biblioteca-digitala.ro

leur signification (la beauté des champs, le travail des moissonneurs, la richesse de la récolte, la couronne et ses raisons d'être, les qualités recquises à la porteuse, le dîner, la danse etc.). De nombreuses variantes de la zone de Năsăud débutent par une image qui transpose poétiquement un rite de purification des moissonneurs : „*Nous nous sommes levés le matin/ Et nous nous sommes lavé le visage/Nous avons prié Dieu/Et nous sommes parti pour les champs/Nous y avons secoué la grosse couche de rosée*", image spécifique aussi aux incantations magiques, aux *colinde*, au *plugusor* (= voeux pour le Nouvel An), aux chants des noces. Le motif qui présente la beauté du champ moissonné (tres répandu) est associé aux allusions concernant les jeunes hommes qui lient les gerbes d'épis et parfois on connote, aussi, le caractère sacré du champ, comme dans cette variante de Năsăud : „*Grand champ avons-nous moissonné/Le grand champ et le beau blé/Comme le visage de Christ ;/Le grand champ et le blé pur/Comme Dieu qui nous l-a donné*". En quelques villages de la vallée de Ampoi (distr. d'Alba), les chansons présentent le contraste entre le blé et l'avoine, provenant „de la situation privilégiée, sacré du premier" [20] et du fait qu'on ne fait une couronne que pour le moissonnage du blé. Par sa fréquence, une place importante, dans l'aire entière, est occupée par la description de la couronne ; des fois, on accentue sur la pureté du blé dont elle est faite (*„· · · du blé pur/Semé par trois jeunes hommes/Moissonné par trois jeunes filles"*), ou bien le lieu d'où on la ramène, ceux qui la confectionnent ou ses emplois (*„La couronne de blé pur/Qu'elle soit faite pour les sémailles"*), ou bien sa décoration avec des fleurs.

Dans la zone de Năsăud, mais aussi autour de Bistriţa et dans le Maramureş, les textes poetiques relèvant le rôle important des actants qui viennent en contact avec la couronne, surtout l'importance de celle qui l'apporte. Elle doit être pure rituellement, mais il semble que cette condition était recquise aussi aux femmes et aux jeunes filles qui tressaient la couronne, aux moissonneuses et aux jeunes hommes qui liaient les gerbes de blé. La sacralité du blé, et surtout de la couronne, doit rester intacte. Presque dans toutes les variantes, „la pureté" de la fille est exprimée en la comparant à la pureté de la chandelle (*„Celle qui porte la couronne/ /Est propre comme la chandelle/Mais auprès de cette jeune fille/La lumière même n'est plus propre"*). Les moissonneurs, surtout les jeunes filles, ont un rôle exceptionnel, assuré par le scénario rituel qu'ils performent. Ce rôle les situe dans une position critique — ils deviennent vulnérables ; ce n'est qu'ainsi qu'on puisse expliquer les images de quelques variantes de Năsăud, qui visent la protection contre les revenants et le mauvais oeil. La pureté est recquise, aussi, soit dans la *descînteca*, soit dans le chant proprement-dit, dans la même aire de Năsăud, pour le jeune homme qui prend la couronne de la tête de la jeune fille (et qui devait souvent être son amoureux, aussi). Choisi par le maître de la maison, suivant certains critères, le jeune homme peut être refusé ou accepté par la jeune fille, comme dans ce texte de la vallée de Bîrgău (distr. de Bistriţa) : „*Si tu dis que tu es pur/Prends la couronne de ma tête/Mais si tu es enfant débauché/ Laisse-nous la prendre nous-mêmes* !". On pourrait supposer que, de son tressage jusqu'à ce qu'elle est donnée au maître de la maison, la couronne devait venir en contact seulement avec des actants purs rituellement.

[20] *ibid.*

https://biblioteca-digitala.ro

Dans le centre, le nord et l'est de la Transylvanie, on rencontre fréquemment l'image du champ resté „plein", „intact", après la fin du moissonnement. Elle s'associe à celles ou l'on décrit le champ au blé „(haut) comme le mur" ou les meules en rangs, comme les soldats. Ces images veulent potencer la récolte à l'aide du verbe. L'image du champ „plein" semble avoir deux sens : l'un, plus archaïque, originaire, qui connote une noce symbolique de „la fille couronnée avec le génie — anthropomorphe — de la végétation", pour assurer la continuité de la puissance de la récolte : „le champ doit rester enceint avec la puissance de la nouvelle récolte"[21]. L'autre sens — étroitement lié au premier — se rapporte au champ plein de meules et au grand nombre de charriots qu'on va charger de gerbes de blé.

L'arrosage de la couronne avec de l'eau (plus rarement, avec du vin ou de l'eau-de-vie) occupe une place importante dans tous les textes poétiques, dans une aire qui englobe Hunedoara, Alba, les Carpates Occidentaux, Cluj, Sălaj, Chioar, Maramureș, Năsăud, Bistrița et Harghita. L'intensité avec laquelle on le pratique et la fréquence du thème dans les textes poétiques relèvent l'importance qui lui est attribuée par la mentalité archaique dans l'assurance de la récolte. Par des chansons et des couplets, les filles du cortège, parfois même la fille qui porte la couronne, provoquent l'assistance et le maître de la maison pour les arroser, en ironisant et en maudisant ceux qui s'abstiennent de le faire : „*Qui n'arrose pas la couronne/ N'atteint pas la fin de la semaine*" est presqu'un leitmotif des textes. N'importe qui peut arroser la couronne ; les chants nomment surtout les jeunes hommes, mais aussi les jeunes filles, pourvu qu'ils soient beaux, aimables. La préférence pour les jeunes hommes suggérerait d'une part les rites prémaritaux, d'autre part la condition de la pureté rituelle. Dans la perspective des fonctions qu'ils visent, l'arrosage et les rites nuptiaux s'associent naturellement dans des textes poétiques de diverses zones, mais surtout dans les Carpates Occidentaux : „*La couronne doit être arrosée/La jeune fille — mariée*". La présence des thèmes prémaritaux dans les chants de moissonnage n'est pas accidentelle ; elle dérive d'une représentation fondamentale : la fille qui apporte la couronne est appelée (dans les Carpates Occidentaux et dans la région de Bihor) „mariée", „la mariée du blé" [22], et le cérémoniel symbolique de la noce, introduit dans le rite agraire, vise l'assurance de la fertilité de la terre.

Les textes de la vallée supérieure de Mureș sont d'une grande valeur pour conserver les états archaïques des chants de moissonnage et aussi pour illustrer comment la religion chrétienne a remplacé les croyances préchrétiennes. Ce sont des textes ou le boeuf sacré (rouge ou gris) fertilise les champs : „*Mais oyez une histoire/Que j'ai vue à midi/Un boeuf rouge taché/S'est échappé de son troupeau/A couru dans tout le champ/Pour s'arrêter près du puits/A pris de l'eau dans sa bouche/Et a arrosé les champs*". Parfois, l'animal sacré est remplacé par Dieu, la Sainte Vierge, même l'Ange de Dieu. Dans quelques villages, on a enregistré des variantes parallèles avec le boeuf saint et le Saint Seigneur.

[21] Ion Ionică, *op. cit.*, p. 284—285.

[22] Pour cette relation, voir Dumitru Pop, *op. cit.*, p. 185—191.

https://biblioteca-digitala.ro

Dans les régions de Hunedoara, Bihor, Cluj, Sălaj et Chioar, les variantes anciennes des chants rituels se sont contaminées avec des chants de travail exécutés pendant le moissonnage. Les textes hybrides résultés réalisent, eux aussi, les anciennes fonctions du rite. Il y a ensuite des textes de la couronne provenant entièrement des chansons de travail, parlant du zèle des moissonneurs, de leurs rapports avec le maître du champ, des relations entre les jeunes gens pendant le moissonnage, de la beauté du chant de la moisson". Le phénomène de la pénétration des images des chants non-rituels dans ceux rituels se rencontre sporadiquement dans des zones plus conservatrices, aussi. Peut-être qu'autrefois les textes circulaient parallèlement, chacun ayant ses destinations spécifiques, mais, avec l'évolution des mentalités, ils ont commencé à interférer.

Dans la zone de Năsăud, vers la montagne, jusqu'aux alentours de Beclean, le répertoire du moissonnage contient, auprès des chansons, le texte insolite de l'*histoire de la couronne*. Caractérisant aujourd'hui seulement cette zone, où la coutume a été préservée plus complète, il a pu être autrefois plus répandu. Le texte est récité dans la maison, apres avoir contourné la table trois fois, par une femme qui s'y connait, qui se tient auprès de la jeune fille porteuse de la couronne et qui frappe le rythme avec le dos de sa faucille, sur la table. Le texte peut être récité aussi par la jeune fille qui a apporté la couronne ou par une autre jeune fille, en dialoguant parfois avec le maître de la maison, sur le seuil de la porte. *L'Histoire de la couronne* contient des images et des motifs communs aux chansons. Les motifs spécifiques sont celui des braves jeunes filles qui surpassent les pièges et pénétrent dans la cour, le motif du jeune homme qu'on a envoyé au moulin avec le blé, celui de la préparation de la gimblette, la demande du jeune homme qui doit prendre la couronne et la demande de la paye pour avoir conté l'*Histoire*. La plupart des variantes débute avec une formule adressée aux maîtres de la maison (caricaturisés, parfois) qui attendent les moissonneurs avec la crainte que ceux-ci ne viendront plus. L'image suivante justifie le retard du cortège en invoquant le dur travail des moissonneurs et les péripéties du chemin : le blé a été tombé (on lui avait marché dessus), le chemin était défoncé, mais l'arrosage est celui qui les a retardés le plus. Comme dans une oraison des noces, les portes de la ferme sont fermées, mais les filles sont „braves", elles rompent les chaînes, combattent les „francs" et les turcs et pénétrent dans la cour. Le segment où l'on demande un jeune homme „propre" pour prendre la couronne, portée sur la tête par une jeune fille, et pour embrasser celleci, relève des rapports du texte avec la poésie des noces. Dans la plupart des variantes, le jeune héros recquis n'est pas à la maison (on l'a envoyé au moulin, avec le blé). Ici, „l'histoire de la couronne" développe un thème commun avec le *plugusor*, qui peut être une histoire des „travaux" subis par le blé pour obtenir la gimblette ; mais le thème est réduit à la mouture du blé et à la préparation de la gimblette pour le dîner des travailleurs. La mouture est accompagnée d'incidents, comme dans le *plugusor* : le moulin est parti dans la forêt, „pâtre des fraises", le meunier le ramène et sa femme le fait marcher. Pour faire la gimblette on apporte de Tarigrad neuf braves femmes „*Avec trois tamis épais/Trois blutaient/Trois pétrissaient/Trois dans le four mettaient*". Dans un segment plein d'humour, on demande une partie de la gimblette et du vin pour les moissoneurs. Si, le

https://biblioteca-digitala.ro

plus souvent, le thème du *plugusor* se voit réduit à ceci, il existe des variantes isollées contenant des alluvions vagues au labourage et aux sémailles[23]. Les interférences peuvent s'expliquer par la fonction des textes, car les deux sont performés dans des moments critiques de la succession du temps : l'*histoire de la couronne* — au moissonnage du blé, le *plugusor* — au passage d'un an à l'autre, et ils veulent assurer la permanence de la puissance de la récolte d'un cycle végétal à l'autre. Les modalités de réalisation des fonctions sont les mêmes : la narration (plus ou moins détaillée) des travaux du blé, la description fabuleuse de la récolte, la transposition poétique des actes rituels qui visent la promotion de la fertilité, l'humour prononcé (considéré dans la mentalité archaïque comme favorable à la promotion de la vigueur et de la récolte) [24]. Le texte de l'*histoire de la couronne* conditionne la remise de celle-ci par l'apparition du jeune homme qui doit la prendre, par la dîner et la danse avec lesquels finit la cérémonie. Il paraît qu'autrefois le dîner avait aussi une fonction augurale ;des documents en provenance de la vallée supérieure de Mureș attestent que le dîner devait se passer dans une atmosphère joyeuse, „pour que les maîtres de la maison mangent ensuite leur blé dans la joie". Dans l'ensemble de la poésie du moissonnage, *l'histoire de la couronne* est encore une preuve des formes complexes que cette poésie avait autrefois. Elle accroit le solennel de la cérémonie et conserve, toutefois, une structure poétique archaïque (considérée longtemps comme assurant la puissance de la récolte), rencontrée aussi dans les *colinde*, les textes des remerciements des *colindători* pour la gimblette reçue et dans l'oraison des noces.

Les rites et les chansons de moissonnage ont constitué, longtemps, un chapitre important de la spiritualité villageoise. Leur rôle pour assurer la récolte des céréales était situé, par la mentalité archaïque, au même plan que la technique positive. Sans celle-là, celle-ci était inefficace. Il semble qu'autrefois elles formaient un scénario mythico-rituel cohérent, performé au moment critique du moissonnage, quand l'esprit du blé devait être protégé et aidé à se perpetuer. Les éléments componentes ne sont pas du même âge, certains d'entre eux font partie de l'édifice spirituel du néolythique (Eliade). A celles-là se sont ajoutées avec le temps, d'autres, nouvelles, mais il semble que, jusqu'à l'époque moderne et jusqu'à leur passage dans le répertoire passif, le plus souvent les segments ajoutés n'ont pas perturbé le sens originaire, saisissable aujourd'hui encore dans les rites, les croyances et les images poétiques qui nous sont parvenues.

ANNEXES

Pour mieux comprendre la coutume dont nous avons parlé, nous avons choisi ces quelques textes, parmi les plus significatifs, que nous donnons dans une traduction littérale.

I. *Coline de Mohu.* Colline de Mohu/L'ombre de la gerbe/Mais qui sied à l'ombre/Et qui se dispute?/La soeur du soleil/Et la soeur du vent/Elles cherchaient l'ombre/Et se disputaient/Qui est la plus grande?/La soeur du soleil/Elle, qui disait :/„C'est moi la plus grande/Car mon frère est soleil/Et quand il se lève/Il chauffe le monde''./La soeur du vent/

[23] Pour la relation entre *l'histoire de la couronne* et *le plugușor*, voir Dumitru Pop, *Plugușorul în Transilvania*, „Revista de folclor'' 5/1960, nr. 1—2, p. 114—131 ; id., *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Cluj-Napoca, 1989, p. 25—131.

[24] Roger Caillois, *Teoria sărbătorii* în *Eseuri asupra imaginației*, București, 1975, p.224.

https://biblioteca-digitala.ro

Elle, qui disait :/„C'est moi la plus grande/Car mon frère est vent/Et quand il paraît/Il évente le monde/Si le vent n'était/Le monde en mourrait,/Les gens à leurs plougs/Et les boeufs en joug".

II. *La Massue.* Le fils d'empereur/Me demanderait en mariage/Mais à un empire/Il faut des richesses/Et à l'empereur/Il faut un beaume/Et à l'impératrice,/Un habit de soie ;/Et aux neuf frères/Neuf chevaux sellés/Aux neuf soeurs,/Neuf ceintures tissées./En bas dans la vallée/Nous moissonnons l'avoine/Nous moissonnons/Gerbes nous ne lions/Jeunes hommes appellons/Jeunes hommes de leurs boeufs/Qu'ils lient après nous./S'ils ne veulent pas venir/Nous les baptiserons/Manea la Massue,/Jean le Basilic./Bergère, petite bergère/Descends de la montagne,/Car les champs sont mûrs/Et viennent les oiseaux/Et volent les épis/Vient le corbeau noir/Et prend toute la gerbe/Vient la corneille noire/Et prend toute la meule.

III. *Maîtresse, maîtresse.* Maîtresse, maîtresse,/Ne sois pas triste/Que le blé est rare,/Car l'épi est grand./Dieu nous donnera/L'épi : une cuillère,/La poignée : une coupe,/La gerbe : une mesure/La meule : un seau./Maîtresse, maîtresse,/Finis bien le dîner/Car la couronne arrive,/Couronne de blé/Tes voeux exaucés,/Sur une nappe de lin/Un vase de vin/Maîtresse, maîtresse,/A la blouse de soie,/Sers le dîner./Maître, maître,/A la chemise de soie,/Apporte un vase plein. *(Ion Ionică, 153—155, Mohu, Sibiu, 1943).*

Le chant de la couronne. Nous nous sommes levées le matin/Nous avons lavé nos visages/Nous avons prié Dieu/Nous avons ajusté nos jupes/Et nous sommes parties aux champs,/Nous avons secoué la grosse couche de rosée,/Grand champ nous avons moissonné,/Grand blé haut comme le mûr,/Moissonné par les jeunes filles./Les jeunes filles ont moissonné,/Les jeunes hommes ont rangé les meules ;/Et les meules sont si nombreuses/Comme les moutons dans la montagne./Et les meules sont rangées/Comme les soldats pour une parade./D'où la couronne s'en va/Le champ reste toujours intact./Nous entrons au village avec le soleil,/Les eaux seraient-elles taries/Ou les jeunes hommes endormis,/Les eaux auraient-elles disparu/Ou les jeunes hommes se sont couchés/Et bien, qui va les lever/Notre couronne arroser?/Maître, secoue bien ton panier/Car nous t'apportons du blé rouge,/Secoue-le, il est pourri,/Nous t'apportons du beau blé.

L'histoire de la couronne. Bonsoir à vous, bonsoir,/Bonsoir, maîtres du pays/Vous êtes tous sortis/Au-devant de la couronne/Ayant peur qu'elle n'arrive plus./Nous serions arrivés plus tot/Mais le blé était enchevêtré/Et la nuit est tombée/Nous serions partis plus tôt/Mais le blé était piétiné/Et la nuit nous a attrapés./Nous sommes partis dans la joie,/En chantant bien la couronne./Apres avoir entré au village,/Tous nous ont arrosés/Nous avons failli nous noyer ;/Au carrefour/Les vases d'eau attendaient, rangées/Ils nous ont arrosés prêts a nous noyer./Mais nous n'y avons pas prêté attention/En suivant notre chemin droit/Car les gens nous ont montré/Comment parvenir à vous./Car vous abritez les hôtes/Vous leur achetez de l'eau-devie/Vous leur apportez des musiciens/Et c'est pour cela que nous vous avons choisi,/En venant en grand nombre ;/En arrivant ici/Nous avons trouvé les portes fermées/Aux pieux gros, de cuivre,/Au cadenas bien trop grands./Mais ces belles filles/C'est vrai qu'elles sont braves,/Elles se sont ruées aux portes,/Ont brisé les cadenas,/Arraché les pieux/Et dans la cour nous sommes entrés. /En entrant dans la cour/Vous nous avez arrosés d'eau,/Nous avons failli nous noyer,/Mai nous n'y avons pas prêté attention./Nous avons tourné en rond sur le seuil/Avec la couronne comme un drapeau ;/Nous sommes entrés dans la maison/Avec la belle couronne./Mais en entrant dans la maison/Vous ne nous avez rien demandé./Nous sommes venues/Car nous avons oui dire/Que vous avez un vaillant,/Jeune et bon coeur/Que Dieu vous le garde. /Vous lui avez mis ses beaux habits/Vous l'avez monté à cheval/Vous lui avez mesuré du blé rouge/Et vous l'avez envoyé au moulin./Le moulin n'était pas chez lui/Il était dans la forêt/Pâtre des fraises/Le meunier, grand maître,/A fait toc-toc/Et le moulin est rentré à sa place./Sa femme, grande maîtresse,/Est allée moudre le blé/ Trois fois son, une fois farine/Jusqu'à ce que le pétrin soit plein./Le brave jeune homme est rentré/Mais une fois à la maison arrivé/Une autre tâche vous lui avez donnée./A Tarigrad vous l'avez envoyé/Apporter neuf braves femmes/Avec trois tamis épais/Trois blutaient/Trois pâtrissaient/Trois au four mettaient./Vous avez fait une belle gimblette/Comme le visage de Christ ;/Rompez la gimblette en deux/Donnez-nous la moitié./Ou bien, faites-le autrement,/Rompez-la en trois parties/Ce sera bien pour nous ;/Et aussi un verre de vin/Car nous avons travaillé toute la journée./Selon l'ancienne coutume/Donnez aux jeunes filles du vin,/Aux garçons de l'eau-de-vie/Car ils n'ont rien fait./Nous sommes venus/Car nous avons oui dire/ Que vous avez un vaillant/Jeune et bon coeur/ Que Dieu vous le garde./Mais on sait que l'avez,/Ne le tenez plus caché/Car votre jeune fille est petite,/La couronne est tres lourde/L'eau en dégouline./Tous les jeunes hommes du village/L'ont arrosée./ Nous ne vous donnons pas la couronne/Si vous ne nous le montrez pas/ Qu'il ne soit pas de derrière la porte/Au grand gousier/Ni de derrière le four/A la bouche grande ouverte/Ni de derrière le lit/Aux grands

https://biblioteca-digitala.ro

crocs :/Qu'il soit de derrière la table/Au beau visage/Car notre petite est belle aussi,/Blanche enfant Aux blanches manches/Et son port est roumain/Tous les jeunes en sont amoureux/ Et nous allons rentrer/Nous ne vous donnons pas la couronne/Si vous ne nous montrez/La bouteille à l'eau-de-vie/Et le plateau avec la tarte/Le gitan et son violon./Et auprès du musicien/La maison pleine de jeunes gens/Pour nous danser/Comme il convient à la couronne ;/ Pour nous tourner/ Comme les jeunes filles aiment bien./Nous ne mettrons pas la couronne sur table/Si nous ne voyons pas la danse,/Nous ne mettons pas la couronne sous le toit/Si nous ne voyons pas la danse dans la maison./Le petit oiseau du blé/Sied au sommet de la colline/Et chante joliment/Et remercie bellement/Au sémeur, a la sémeuse/Qui ont semé le grain :/D'un épi/Ressort un kilo,/D'une poignée un vase plein./Que tu sois joyeux/Avec cette belle couronne/Et l'année prochaine/Apelle-nous de nouveau./Soyez bons, pardonnez/Mes longs discours/Mais je ne suis pas allée a l'école/Le maître ne m'a pas appris/A dire des mensonges pour la couronne. *(Feldru, Bistrița-Năsăud, 1967).*

Le chant de la couronne. D'où la couronne s'en va/Le champ reste intact/D'où la couronne vient/Les champs restent toujours pleins./Bon Dieu, que des meules nous avons rangé/Par rangs de neuf./Que vive la maîtresse de la maison/Et notre maître, aussi./Mais oyez une histoire/ Que j'ai vu ce jour à midi :/Un boeuf rouge et taché/S'est échappé de son troupeau/A couru le champ entier/S'est arrêté aupres du puits/A pris de l'eau dans la bouche,/A arrosé les champs./Mais qui va les secouer?/Mais les prêtres de leur prière,/Les jeunes hommes de leurs bottes,/Les vieillards de leurs paroles,/Les jeunes filles de leurs jupes. *(Dumbrava, Mureș, 1929).*

https://biblioteca-digitala.ro

MODELE DE GENERARE ȘI SELECȚIE ÎN PROVERB
(II)

DUMITRU STANCIU

Cazuri particulare [1]

Modul în care a fost tratată sinonimia pînă acum în studiul nostru relevă cel puțin două probleme fundamentale. Mai întîi că sinonimia este numai un aspect al problemei echivalenței, iar echivalența, la rîndul ei, trebuie privită ca o problemă epistemică și logico-matematică. Și, în al doilea rînd, că lingvistica, și prin intermediul ei stilistic în general, a exploatat numai unele aspecte ale problemei echivalenței și în special pe cele care țin de numirea acestor echivalențe. Pentru aceste motive sinonimia a fost legată mai mult de lexicologie și a fost trecută cu vederea ca fenomen al structurilor paradigmatice în ansamblu în care intră și macrostructurile (romanul, drama, eposurile versificate etc.). Ca exemplu în acest sens vom cita romanele parabolice care sînt toate sinonime din punctul de vedere al manierei parabolice de a fi construite.

Vom mai repeta că sinonimia presupune și ea o organizare care-i conferă măsură, adică grade de echivalență [2]. Prin operațiile de transformări efectuate asupra tipurilor de structuri paremice: $(p \supset q)$, $(p \cdot \bar{q})$ și (p/q) am întregit *tabelul 1* cu încă cinci tipuri de structuri paremice posibile. Iar la locul potrivit am arătat că prin transformările INRC, chiar dacă obținem opt tipuri de structuri din cele trei existente și extrase din corpusul paremic, cele obținute prin transformări nu mai sînt paremii propriu-zise, pentru că nesocotesc principiul unu al filtrajului, criteriul *adevărului epistemic*. Totuși, structurile obținute, deși nu sînt tipuri de structuri paremice atestate sau atestabile, ele constituie niște structuri subparemice și pot intra ca atare în structurile paremice mai ample. Spre exemplu, structurile de felul $(p \cdot q)$ și $(\bar{p} \cdot \bar{q})$ reprezintă, respectiv, judecata particular afirmativă și judecata particular negativă, care nu pot fi niciodată paremii, dar pot fi idiotisme. Un exemplu în acest sens, *Și grasă și frumoasă și și lăptoasă și devreme acasă*. Dacă această expresie este luată ad litteram, fără ideea unei respingeri implicate, ea numește o pretenție exagerată ce caracterizează pe naiv, lacom. Dacă, dimpotrivă, o considerăm explicit negată — nu se pot toate —, atunci este echivalentă cu disjuncția acestor proprietăți negate, adică sau nongrasă sau nonfrumoasă..., deci

[1] Prima parte a acestui articol a apărut în „Revista de etnografie și folclor", 36 (1991), nr. 3—4, p. 131—149.

[2] J. Piaget, *Essai de logique opératoire*, IIe, Paris, 1972, p. 74.

https://biblioteca-digitala.ro

incompatibilitate. Incompatibilitățile sînt și ele paremii, dar cu condiția să aibă ca suport real o structură de situație.

Nici în cadrul tipului de structură $(\bar{p} \cdot \bar{q})$ nu putem vorbi de o structură paremică propriu-zisă, ci de un idiotism. Un exemplu în acest sens, *Nici în car, nici în căruță, nici în teleguță* caracterizează pe îndărătnic, obstinatul.

Structurile de situații de tipul (p v q) nu sînt paremii din cauză că sînt ambigue. Structurile disjunctive nu conduc la opțiune și deci subiectul nu poate lua o decizie. Structurile disjunctive nu sînt concludente nici ca descripții sau nume pentru un obiect. Devine clar că un obiect nu poate fi sau *roșu* sau *galben* dacă el este caracterizat ca fiind sau *roșu* sau *galben*, această alternativă conduce la ideea unei cunoașteri incerte privitoare la el. Dacă admitem că disjuncția poate fi tradusă într-o implicație: $(p \vee q) \equiv (\bar{p} \supset q) \equiv (\bar{q} \supset p)$, incertitudinea nu este înlăturată, din cauză că antecedentul este negat, ci, dimpotrivă, subliniat.

Cît privește structura de tipul $(q \supset p)$ și cu inversa ei $(\bar{p} \cdot q)$ au o situație specială. Dacă le privim în raport cu reciprocele respective $(p \supset q)$ și $(p \cdot \bar{q})$, care știm că reprezintă structuri paremice, atunci cele dintîi nu pot fi structuri paremice dacă sînt reciprocele celor din urmă. Dar dacă le privim la modul absolut, adică structură implicativă și inversa ei, atunci ele pot fi paremii în funcție de convenția pe care o stabilim pentru notare. În cazul proverbului discutat *(Unirea face puterea)* am simbolizat prima propoziție cu (p) și a doua cu (q), dacă am fi simbolizat pe prima cu (q) și a doua cu (p) legate prin operatorul implicației, nu s-ar fi schimbat nimic cu privire la acest proverb. Dacă însă considerăm pe $(q \supset p)$ raportat la $(p \supset q)$, adică drept două structuri reciproce, atunci expresia *Puterea face unirea* nu mai este proverb.

Referitor la complementarea lui $(q \supset p)$, adică $(\bar{p} \cdot q)$ putem face aceleași observații ca și cele referitoare la $(q \supset p)$, adică și ea poate fi tratată la modul absolut sau poate fi pusă în relație cu reciproca ei $(p \cdot \bar{q})$.

De fapt, în legătură cu cele cinci structuri de situație adăugate *tabelului 1*, în urma deducerii acestora pe bază de transformări INRC din cele trei structuri de situație cu acoperire masivă în corpusul paremic, s-au făcut observații suficiente la paragrafele respective în care a fost examinată deducerea lor.

În acest paragraf le-am amintit din nou numai pentru a le avea în vedere ca structuri primare care vor participa la alcătuirea unor structuri mai ample pe care le considerăm de ordinul II.

Dacă compunem structurile primare discutate mai sus cu ajutorul operatorilor aditivi și/sau multiplicativi se pot obține echivalențe pozitive (≡) și negative (w).

XVI.

1. $(p \supset q) \vee (q \supset p) \equiv$ df[3].T
2. $(p \supset q) \cdot (q \supset p) \equiv$ df.$(p \equiv q)$
3. $(\bar{p} \cdot q) \vee (p \cdot \bar{q}) \equiv$ df.$(p \text{ w } q)$
4. $(\bar{p} \cdot q) - (p \cdot \bar{q}) \equiv$ df.0
5. $(p \vee q) \vee (\bar{p} \vee \bar{q}) \equiv$ df.T

[3] df. = prin definiție, relația dintre definit și definitor.

https://biblioteca-digitala.ro

6. $(p \vee q) \cdot (\bar{p} \vee \bar{q}) \equiv df.(p \mathrel{w} q)$
7. $(p \cdot q) \vee (\bar{p} \cdot \bar{q}) \equiv df.(p \equiv q)$
8. $(p \cdot q) \cdot (\bar{p} \cdot \bar{q}) \equiv df.0$

XVII.

1. $T \vee 0 \equiv df.T$
2. $T \vee (p \supset q) \equiv df.T$
3. $T \vee (p \equiv q) \equiv df.T$
4. $T \vee (p \mathrel{w} q) \equiv df.T$
5. $T \vee (\bar{p} \cdot q) \equiv df.T$
6. $T \vee (p \cdot \bar{q}) \equiv df.T$
7. $T \vee (q \supset p) \equiv df.T$
8. $T \vee (p \cdot q) \equiv df.T$
9. $T \vee (\bar{p} \cdot \bar{q}) \equiv df.T$
10. $T \vee (p \vee q) \equiv df.T$
11. $T \vee (\bar{p} \vee \bar{q}) \equiv df.T$
12. $T \vee T \equiv df.T$
13. $T \cdot 0 \equiv df.0$
14. $T \cdot (p \supset q) \equiv df.(p \supset q)$
15. $T \cdot (p \equiv q) \equiv df.(p \equiv q)$
16. $T \cdot (p \mathrel{w} q) \equiv df.(p \mathrel{w} q)$
17. $T \cdot (\bar{p} \cdot q) \equiv df.(\bar{p} \cdot q)$
18. $T \cdot (p \cdot \bar{q}) \equiv df.(p \cdot \bar{q})$
19. $T \cdot (q \supset p) \equiv df.(q \supset p)$
20. $T \cdot (p \cdot q) \equiv df.(p \cdot q)$
21. $T \cdot (\bar{p} \cdot \bar{q}) \equiv df.(\bar{p} \cdot \bar{q})$
22. $T \cdot (p \vee q) \equiv df.(p \vee q)$
23. $T \cdot (\bar{p} \vee \bar{q}) \equiv df.(\bar{p} \vee \bar{q})$
24. $T \cdot T \equiv df.T$

Pentru structurile paremice din corpusul examinat sînt relevante în special echivalențele pozitive din teoremele (XVI, 2 și XVI, 7) și echivalențele negative din teoremele (XVI, 3 și XVI, 6). Le-am selectat pe acestea pentru că există proverbe ca : *Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran; Dacă în pădure sînt lupi, în sat turci.* Aceste două tipuri de proverbe exprimă *indiferența* sau *imposibilitatea opțiunii.* Or, așa cum am văzut, în (cf. nota 4) preferința ($\succ$) este un operator de ordinul al II-lea în sensul că el acționează asupra structurilor primare, avînd rolul de a semnala atitudinea explicită față de situații care presupun o seriere în conformitate cu diferențele lor. Pe cînd indiferența ($\sim$) nu este altceva decît expresia anulării diferențelor care fac scriabile obiectele din lume. Atitudinile față de obiecte sînt posibile numai atunci cînd obiectele sînt seriabile. *Atitudinea zero*, care este negarea atitudinilor pozitivă și negativă, este motivată de anularea diferențelor care este tot una cu echivalențele pozitivă sau negativă, așa cum le-am prezentat în (XVI, 2, 3, 6, 7).

Prin urmare, *indiferența*, chiar dacă avem atitudinea zero, constituie un factor discriminator care operează în lumea paremiilor. Există și trebuie să existe în corpusul paremic proverbe care să numească acele situații de ordinul al II-lea, definite ca relație de indiferență dintre subiect și lume. Exemplele de mai sus sînt elocvente. Pe asemenea scheme paremice, care sînt niște universalii, se pot construi la nesfîrșit proverbe.

https://biblioteca-digitala.ro

XVIII.

1. $(I = R)\ (N = C) = df.\ INRC\ (\equiv, w)$
2. $(I = R)\ (N = C) = df.\ INRC\ (T, 0)$

În baza teoremei (XVIII-1) se obține în cadrul grupului INRC patratul al III-lea (cf. nota 2, p. 342 și următoarele) care nu mai are diagonale din cauză că echivalențele au în formele lor normale numai cîte două perechi de cupluri și nu cîte trei ca în pătratele I și II discutate mai sus. În plus, formele normale ale echivalențelor pozitivă și negativă sînt constituite, fie din perechi de același semn (pentru echivalența pozitivă), fie în perechi de semn amestecate (pentru echivalența negativă), dar niciodată din perechi de semne diferite, adică în formele normale ale echivalențelor există întotdeauna un număr par de negații. Din această cauză legile grupului INRC se reduc și, ca urmare, paremiile legate de expresia echivalențelor cad și ele sub incidența unui număr redus de transformări posibile.

Pentru a ilustra legile din teorema (XVIII, 1) cu aplicație la paremii vom supune transformările INRC proverbele citate mai sus referitoare la expresia indiferenței. Avem deci tipul de structură $(p \equiv q)$.

XIX.

1. $I(p \equiv q) \equiv (q \equiv p) \equiv [(p \supset q) \cdot (q \supset p)] \equiv (\overline{p\ w\ q}) \equiv (pq\ v\ \bar{p}\bar{q})$
2. $N(I) \equiv N(p \equiv q) \equiv (p\ w\ q) \equiv (p \equiv q) \equiv (q \equiv p) \equiv (p\bar{p}\ v\ p\bar{q})$
3. $C(I) \equiv N(I)$ în baza lui XVIII-1
4. $R(I) \equiv I$ în baza lui XVIII-1
5. $I(p \equiv q) \equiv I$ (Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran), unde, expresia ce mi-e..., ce mi-e... = mi-e *indiferent*...
6. $\sim \equiv$ df. mi-e indiferent
7. $\sim \equiv$ df. $\nsucc$ unde $\succ$ este definit conform notei [4]

[4] Tipurile de structuri ale preferinței sînt următoarele: (A, [pq $\succ$]); (B, [pq $\succ$]) și [C; [pq $\succ$]), unde A, B și C sînt semne pentru categoriile în cadrul cărora se face o opțiune, iar p, q sînt o pereche de situații ordonate pe baza unei valori și semnul ($\succ$) este marca operației de preferință.

Actele de decizie (îndemnuri și/sau refuzuri) la/de *a face* au loc numai în situații clare. Dacă avem în vedere structurile de situații menționate mai sus, atunci putem scrie:

A.

1. $\sim [(p/q)] \supset FACE$
2. $(p \supset q) \supset FACE$
3. $\sim [(p \cdot q)] \supset FACE$

Structura logică a activităților de decizie este o structură de grup INRC în care $R \equiv N$ și $C \equiv I$, adică:

B.

1. $p, q \rightarrow p, q \nsucc$ unde $\nsucc$ este semn pentru $\equiv qp \succ$ refuzul ordinei p, q. $\equiv qp \succ$
2. $p, q \succ v\ p, q \nsucc \equiv$ df. $\sim$ unde $\sim$ este semn pentru nonindiferență.
3. $p, q \succ \cdot p, q \nsucc \equiv$ df. $\sim$ unde $\sim$ este semn pentru zero atitudine, adică semn pentru indiferență.
4. $pq \succ v\ pq \sim \equiv \sim \equiv T$
5. $\sim - pq \succ \equiv pq \nsucc$
6. $\sim - pq \nsucc \equiv pq \succ$
7. $pq \succ v\ pq \succ \equiv pq \succ$
8. $pq \nsucc v\ pq \nsucc \equiv pq \succ$
9. $pq \succ \cdot pq \succ \equiv pq \nsucc$
10. $pq \succ \cdot pq \nsucc \equiv \sim$, adică zero atitudine.
11. $pq \succ v \sim \equiv pq \succ$
12. $pq \succ \cdot \sim \equiv pq \sim$
13. $pq \nsucc \equiv qp \succ$.

https://biblioteca-digitala.ro

8. N(I) ≡ N(p ≡ q) ≡ N (Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran) ≡ și N (mi-e indiferent și Stan și Bran) ≡
În plan lingvistic *În plan formal*
Nu mi-e indiferent (Stan și Bran) ≡ Nu mi-e indiferent nici Stan și nici Bran.
9. $\sim[\bar{S} \cdot \bar{B}]$ ≡ Mi-e indiferent $\overline{\text{Stan}}$ și $\overline{\text{Bran}}$, unde NonStan ≡ Bran și NonBran ≡ Stan
10. $\sim[\sim(\bar{S} \cdot \bar{B})] \equiv \succ[S \vee B]$ ≡ N(Mi-e indiferent (Non Stan și Non Bran) ≡ Prefer (pe Stan sau pe Bran)
11. Prefer (Stan sau Bran) ≡ Prefer (Bran sau Stan)
12. Prefer fie Stan, fie pe Bran ≡ Prefer (Stan sau Bran)
13. Prefer fie pe Stan, fie pe Bran ≡ Prefer (Stan sau Bran) = Prefer fie pe Bran, fie pe Stan ≡ Prefer (Bran sau Stan)
14. C(I) ≡ N(I) ≡ N(Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran)
15. R(I) ≡ I ≡ Ce mi-e Bran, ce mi-e Stan.

XX.

1. N(N) ≡ I ≡ N (Nu mi-e indiferent Stan și Bran) ≡ N(Prefer fie pe Stan, fie pe Bran) ≡ Mi-e indiferent Stan și Bran ≡ Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran
2. N(I) ≡ N ≡ N(Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran) ≡ prefer...
3. N(R) ≡ N(I) ≡ N(Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran) ≡ prefer...
4. N(C) ≡ N(N) ≡ I N(Prefer pe Stan sau Bran) ≡ mi-e indiferent...

Se poate observa din teoremele (XIX—XX) simplitatea transformărilor care au loc în tipul de structură (p ≡ q). Raţiunea acestei simplităţi am arătat-o în (XVIII, 1). Totuși trebuie reținut un fapt remarcabil: simplitatea transformărilor ce afectează structura situației (p ≡ q) este compensată în planul semnificației paremice prin transferul transformărilor asupra relației *subiect—obiect*. Or, *relația subiect — obiect*, în cazul în care obiectele sînt neseriabile, este absența manifestării judecății de valoare asupra obiectului, pe scurt, indiferența subiectului. Raporturile logice dintre preferință și indiferență au fost discutate detaliat în (cf. nota 4). Aceste raporturi logice sînt reliefate clar și în transformările legate de proverbul examinat mai sus în (XVI—XX).

În cazul tipului de structură (p w q), adică al echivalenţei negative acţionează exact aceleași legi de la teoremele (XVIII—XX) cu singura deosebire că sînt schimbate semnele propoziţiilor și sînt intervertiţi operatorii (v/.). Lumea obiectelor, descrisă sub formă de echivalenţe negative, este tot una cu lumea prezentată sub forma de sumă a două nonimplicaţii. Proverbul selectat ca reprezentativ pentru o asemenea situaţie, adică *Dacă în sat sînt turci, în pădure sînt lupi*, poate face inteligibilă imposibilitatea unui act de decizie în situaţii conflictuale de tipul Scila și Caribda.

Din examinarea echivalenţelor logice pozitive și negative cu aplicarea la paremii rezultă cîteva concluzii de o deosebită importanţă.

Izomorf diferenţelor de nivel operator logic dintre structurile elementare din pătratele I și II, pe de o parte și cele din pătratul III, pe de altă parte, există și în corpusul paremic diferenţe de nivel între paremii. Toate paremiile construite pe baza tipurilor de structuri din *tabelul 1* se caracterizează prin funcţia lor de a prezenta obiectul (structurile din

https://biblioteca-digitala.ro

lume). Toate paremiile construite și construibile pe baza tipului de structuri de ordinul al II-lea, echivalențele pozitive (≡) și negative (w) din teoremele (XVI), au ca obiect *relația* dintre *subiect* și *lume* manifestat sub forma atitudinilor de indiferență explicită. Prin urmare, în corpusul paremic se impune cu necesitate înțelegerea acestei ierarhii care nu este semnalată în nici o colecție sau vreun studiu exegetic.

Observațiile de mai sus trebuie puse în legătură cu rezultatele analizei tematice în care au fost examinate separat proverbele care au drept conținut relația de *preferință* (atitudine a subiectului explicit manifestată numai în condițiile în care valorile nu sînt indistincte ca în cazul echivalențelor).

Deoarece sînt proverbele care prezintă explicit atitudinea de preferință, cît și acelea care prezintă explicit atitudinea de indiferență nu numai că se deosebesc de celelalte proverbe din corpusul paremic prin deplasarea atenției spre raportul dintre subiect și lume (atitudini) (spre deosebire de cele care prezentînd explicit raporturile dintre obiecte lasă implicită atitudinea subiectului) exprimă această schimbare de perspectivă în mod necesar din cauza structurilor logice subiacente care sînt ele însele de nivel operator diferit. Prin urmare, trebuie subliniat că odată stabilită diferența dintre proverbele descrise pînă la *tabelul 1* și cele prezentate în paragraful de față, cercetarea paremică introduce criteriul ierarhiilor de nivel în acest studiu paremic.

Chiar dacă în observațiile din acest paragraf au fost examinate tipurile de structură (p ≡ q) și (p w q) sub aspectul lor logico-semiotic, semnalînd diferența de nivel dintre acestea și tipurile de structuri, aceasta nu constituie decît o mare paranteză. În fond, discutînd tipurile de echivalență paremică, au rămas totuși în cîmpul problematic al sinonimiei, pentru că și echivalențele constituie scheme logice care stau la baza unor sinonimii paremice. De exemplu, *Ce mi-e Stan ce mi-e Bran; Ce mi-e Rada baba, ce mi-e baba Rada; Ce mi-e una, ce mi-e alta* etc. sînt sinonime sub tipul de structură al echivalenței.

O formă specială de echivalență este și implicația tautologică (p ⊃ ⊃ p). Astfel că :

XXI.

1. $(p \supset p) \equiv (p[p]) \equiv (pp \vee \overline{pp}) \equiv (p \vee \overline{p}) \equiv T$
2. $(\overline{p} \supset \overline{p}) \equiv (\overline{p}[\overline{p}]) \equiv (\overline{p}\overline{p} \vee pp) \equiv (\overline{p} \vee p) \equiv T$
3. $(p \supset p) \equiv ((p \supset p) \equiv (p \supset p) \equiv (p \equiv p) \equiv T$
4. $T \equiv (pp \vee \overline{p}p \vee p\overline{p} \vee \overline{p}\overline{p}) \equiv (pp \vee \overline{p}\overline{p}) \vee (\overline{p}p \vee p\overline{p}) \equiv (p \equiv p) \vee (0 \equiv 0)$.

În definiția tautologică relațiile logice se stabilesc între o propoziție și ea însăși. Din acest tip de relație de echivalență rezultă generalizarea echivalenței, pentru că (p ≡ p) fiind echivalent (p) și la rîndul lui echivalent cu (T). Dar pentru că (T) e suma a două echivalențe complementare (pozitivă și negativă) se ajunge la expresia legicului. O asemenea structură este reprezentată tot de pătratul al III-lea și de echivalențele simple din (XVI — XVIII). Din punctul de vedere al expresiilor paremice construite pe baza implicației tautologice vom avea proverbe care au din nou în vedere obiectul în absența unei relații explicite cu subiectul. Ca exemple de asemenea proverbe :

(20) Porcu-i tot porc și în ziua de Paști. (M. 6291)

https://biblioteca-digitala.ro

Tabelul 1

K \ Ș	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8
	$p \supset q$	$p \cdot \bar{q}$	p/q	$q \supset p$	$\bar{p} \cdot q$	$p \vee q$	$\bar{p} \cdot \bar{q}$	$p \cdot q$
A	K_1^a	$S_1\ K_1^a$	$S_2\ K_1^a$	$S_3\ K_1^a$	...	...	...	...	...
	K_2^a	$S_1\ K_2^a$	$S_2\ K_2^a$	$S_3\ K_2^a$	..	...	...	...	...
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	K_n^a	$S_1\ K_n^a$	$S_2\ K_n^a$	$S_3\ K_n^a$	...	...	...	...	...
B	K_1^b	$S_1\ K_1^b$	$S_2\ K_1^b$	$S_3\ K_1^b$	...	...	...	...	...
	K_2^b	$S_1\ K_2^b$	$S_2\ K_2^b$	$S_3\ K_2^b$	...	...	...	...	...
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	K_n^b	$S_1\ K_n^b$	$S_2\ K_n^b$	$S_3\ K_n^b$	..		...	...	...
C	K_1^c	$S_1\ K_1^c$	$S_2\ K_1^c$	$S_3\ K_1^c$	...	...	...	...	...
	K_2^c	$S_1\ K_2^c$	$S_2\ K_2^c$	$S_3\ K_2^c$	...	...	...	...	...
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	K_n^c	$S_1\ K_n^c$	$S_2\ K_n^c$	$S_3\ K_n^c$	...	...	...	...	...
D	K_1^d	$S_1\ K_1^d$	$S_2\ K_1^d$	$S_3\ K_1^d$	...	...	...	...	...
	K_2^d	$S_1\ K_2^d$	$S_2\ K_2^d$	$S_3\ K_2^d$	...	...	...	...	...
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	.	.	.	.					
	K_n^d	$S_1\ K_n^d$	$S_2\ K_n^d$	$S_3\ K_n^d$	...	...	...	...	...

În tabelul 1 sînt prezentate pe orizontală structurile de situație ($S_1, S_2 \ldots S_8$), respectiv, $p \supset q, \ldots p \cdot q$.

Pe verticală se desfășoară conținuturile (K) categoriilor ABCD repartizate în subcategorii și simbolizate $a_1, a_2, \ldots a_n$ pentru A ; $b_1, b_2, \ldots b$ pentru B ș.a.m.d. pentru C și D. Se constituie astfel o rețea densă de pachete sinonimice de proverbe.

La rîndul ei, fiecare subcategorie ($a_1, a_2, \ldots a_n$; $b_1, b_2 \ldots b_n$ etc.) poate fi subcategorizată astfel : $a_1, a_2, \ldots a_n$ se subcategorizează :

$$a_1 \ldots a_{1_1}, a_{1_{1_1}}, \ldots_1 ; a_2 \ldots a_{2_1}, a_{2_{1_1}}, \ldots_1 ; a_n \ldots a_{n_1}, a_{n_{1_1}}, \ldots_1$$

Operația continuă în același fel și pentru celelalte categorii și subcategorii din B, C, D

(21) Pe măgar cît îl împodobești armăsar tot nu poți să-l numești. (Z I 2097)

(22) Boierul e tot boier, măcar c-ar fi încins cu tei. (Z IV 9777)

Deoarece în pătratul al III-lea $I \equiv R$ și $N \equiv C$ vom avea transformările :

XXII.

1. $N(I) \equiv C(I) \equiv N(T) \equiv 0$
2. $N(R) \equiv C(R) \equiv N(I) \equiv N(T) \equiv 0 \equiv$ (Porcu-i tot porc) $\equiv$

https://biblioteca-digitala.ro

În plan lingvistic	*În plan formal*
Nonporcul nu-i non tot nonporc ≡	(Dacă) nu este nonporc, (atunci) nu este non tot nonporc.
3. Nonporcu-i tot porc ≡	(Dacă) este nonporc, (atunci) este tot porc.
4. Porcu-i tot porc ≡	(Dacă) nu este porc, (atunci) este tot porc.
5. Porcu-i nontot porc ≡	(Dacă este porc, (atunci) este non tot porc.
6. Porcu-i tot nonporc ≡	(dacă) este porc, (atunci) este tot nonporc.
7. Nonporcul nu-i tot porc ≡	(Dacă) nu este nonporc, (atunci) este tot porc.
8. Nonporcu-i non tot porc ≡	(Dacă) este nonporc, (atunci) este non tot porc.
9. Nonporcu-i tot nonporc ≡	(Dacă) este nonporc, (atunci) este tot nonporc.
10. Porcul nu-i tot porc ≡	(Dacă) nu este porc, (atunci) este non tot porc.
11. Porcul nu-i tot nonporc ≡	(Dacă) nu este porc, (atunci) este tot nonporc.
12. Porcu-i nontot nonporc ≡	(Dacă) este porc, (atunci) este non-tot nonporc.
13. Nonporcul nu-i nontot porc ≡	(Dacă) este nonporc, (atunci) este nontot porc.
14. Nonporcu-i nontot nonporc ≡	(Dacă) este nonporc, (atunci) este nontot nonporc.
15. Nonporcul nu-i tot nonporc ≡	(Dacă) nu este nonporc, (atunci) este tot nonporc.
16. Porcul nu-i nontot nonporc ≡	(Dacă) nu este porc, (atunci este nontot nonporc.

XXIII.

1. N(N) ≡ N(C) ≡ I ≡ R ≡ T.

Este evident că revenirea la (I) se face prin suprimarea negațiilor introduse în conformitate cu (XXII (2—16)). Nu le mai exemplificăm.

Din variantele sintactice din (XXII 2—16)) se înțelege că se reține în corpusul paremic numai cele permise de nivelele de filtraj : *adevărului, clarității, economiei de limbaj*, discutate mai înainte.

Și cu acest tip de structură rămînem în planul sinonimiei, chiar dacă ea este o structură logică de ordinul al III-lea, adică este obținută din suma a două echivalențe. Implicația tautologică are patru perechi de cupluri. Se joacă rolul de definiție și servește trebuințelor de cunoaștere. Prin urmare vizează obiectul, nu subiectul.

Continuind prezentarea tipurilor de structuri paremice existente în corpusul examinat relevăm, în sfîrșit, pe cele care din punctul de vedere logic sînt intermediare între structura implicativă ($p \supset q$) și implicația

https://biblioteca-digitala.ro

tautologică ($p \supset p$) și incompatibilitatea (p/q). Aceste tipuri de structuri sînt :

XXIV.

1. $p[q]$; $p[\bar{q}]$; $q[p]$; $\bar{q}[p]$
2. $p[q] \equiv pq \vee p\bar{q} \equiv p(q \vee \bar{q}) \equiv (q \vee \bar{q}) \supset p$
3. $\bar{p}[q] \equiv pq \vee \bar{p}\bar{q} \equiv \bar{q}(q \vee \bar{q}) \equiv (q \vee \bar{q}) \supset \bar{p}$
4. $q[p] \equiv pq \vee \bar{p}q \equiv q(p \vee \bar{p}) \equiv (p \vee \bar{p}) \supset q$
5. $\bar{q}[p] \equiv p\bar{q} \vee \bar{p}\bar{q} \equiv \bar{q}(p \vee \bar{p}) \equiv (p \vee \bar{p}) \supset \bar{q}$

Expresiile din (XXIV — (1—5)) sînt de fapt niște definiții în care inversele și reciprocele nu mai sînt distincte. În alți termeni, definiția este construcția în același timp și în raportul cu totul (T) și în raport cu echivalența pozitivă sau negativă ($\equiv$, w). Se vede că afirmarea sau negarea lui (p) sau (q) se face prin două perechi de cupluri, dintre care unul este cu propoziții de același semn și cel de al doilea cuplu este alcătuit din propoziții de semne diferite. Ca urmare, aceste două perechi de cupluri trimit simultan la cele două feluri de echivalențe și anume, cuplul cu propozițiile de același fel implică echivalența pozitivă, în timp ce cuplul propozițiilor de semne diferite implică echivalența negativă. Dar această îmbinare de cupluri de același semn și de semne contrare trimite în același timp la implicație implicație ce este alcătuită dintr-o echivalență pozitivă la care se adaugă o nonimplicație ($p \cdot \bar{q}$), sau o jumătate dintr-o echivalență negativă. O asemenea structură se deosebește și de definiția clasică : „per genus proximum et diferentiam specificam", pentru că ne prezintă pe același plan diferențe și asemănări, pe cînd *genus* este întotdeauna clasa de rang superior (T).

Se mai poate face o asociere între definiția lui $\bar{p}[q]$ și incompatibilitatea (p/q), ultima fiind o echivalență negativă căreia i se adaugă o pereche de propoziții negate. Or, $p[q]$ are trei propoziții negate, dar nu patru, cîte are incompatibilitatea (p/q).

XXV.

1. $[(p[q]) \equiv (pq \vee p\bar{q})] \supset [q \supset p \equiv (pq \vee p\bar{q} \vee \bar{p}\bar{q})]$
2. $[(\bar{p}[q]) \equiv (\bar{p}q \vee \bar{p}\bar{q})] \supset [p/q \equiv (\bar{p}q \vee p\bar{q} \vee \bar{p}\bar{q})]$
3. $[(q[p]) \equiv (pq \vee \bar{p}q)] \supset [p \supset q \equiv (pq \vee \bar{p}q \vee \bar{p}\bar{q})]$
4. $[(\bar{q}[p]) \equiv (p\bar{q} \vee \bar{p}\bar{q}] \supset [p/q \equiv (\bar{p}q \vee pq \vee \bar{p}\bar{q})]$

Ca urmare a legăturii dintre aceste tipuri de structuri cu cele două tipuri de echivalență pozitivă și negativă prin intermediul implicației sau al incompatibilității, legile grupului INRC vor avea următoarea formă :

XXVI.

1. $R \equiv N$
2. $I \equiv C$

Deci pătratul al IV-lea din tratatul lui Piaget care le reprezintă are forma

$$\begin{array}{ccc} & R \equiv N & \\ p\,[q] & \longleftrightarrow & \bar{p}[q] \\ I \equiv C & & I \equiv C \end{array}$$

https://biblioteca-digitala.ro

Cu structurile prezentate în (XXIV, 1—5) se completează laticea booleană a celor șaisprezece tipuri de structuri obținute din două propoziții și cu inversele lor.

Se poate menționa că structurile din (XXIV, 1—5) sînt structuri de ordinul doi, în sensul că sînt obținute din cele primare, adică din pătratele I și II simplificate sau argumentate prin jocul corelativelor. De exemplu dacă se pornește de la implicații sau incompatibilități care au trei perechi de cupluri în formele lor normale se înlătură un cuplu ; dacă se pornește de la structuri cu un singur cuplu se adaugă un alt cuplu în care semnele să nu corespundă cu cel de la care se pornește.

Din cauza echivalențelor (I ≡ C) și (N ≡ R), în conformitate cu (XXVI, 1—2), atunci pătratul IV se reduce la o singură legătură care unește (I ≡ C) cu (N ≡ R).

Eliminarea treptată a legăturilor care constituie pătratele (I — IV) este expresia drumului parcurs de la descripții detaliate (de la particular) la eliminarea detaliului care caracterizează generalul, legicul.

Pentru înțelegerea prezentării teoretice de mai sus trecem la examinarea unor eșantioane din corpusul românesc și cel balcanic cercetat și cu care se încheie de fapt și tipurile de paremii studiate.

(23) Cum e turcul și pistolul (M 2647), grupat de noi în plan tematic *similia similibus* [5]. De remarcat că asemenea tip de structură are ca valențe principale : asemănare în simultaneitate sau în succesiune, fie genealogic, fie cauzal și este în stare să prezinte obiectul atît din perspectivă statică cît și dinamică, pe de o parte și pe de altă parte, atît din punct de vedere al relației *principal-accesoriu* cît și din punct de vedere al funcționalității privită pe diferite nivele ierarhice. Se mai poate observa că un asemenea detaliu de structură a obiectului este prezentat prin mecanismul cu totul aparte al implicației incomplete care lasă deschisă sublinierea asemănărilor cît și prin echivalența incompletă care, la rîndul ei, lasă deschisă înțelegerea existenței unor diferențe. În plus, o asemenea structură ascunde în ea și schemele proporțiilor logice, adică măsura logică a raporturilor de echivalență sau de diferență.

În consecință se poate adăuga la aparatul formal din teoremele (XXIV — XXV) :

XXVII.

$$1.\ [p[q] \equiv q \supset p] \left\{ \begin{array}{c} q \supset p \cdot p \supset (a \vee \bar{a}) \\ \hline p \supset a \\ \hline q \supset a \end{array} \right\}$$

$$2.\ [p[q] \equiv q \supset p] \supset \frac{p}{m} \equiv \frac{q}{n} \equiv pn \equiv qm,$$ unde *m* și *n* sînt funcții (proprietăți) ale lui (q) și (p), respectiv.

[5] Exemplul lui G.L. Permjakov în mult citata lucrare *From Proverb to Folk-Tale*, Notes on the general theory of cliché, Moscow, 1979, la această structură de situație este : *De la muntele mare și umbra este mare* și a fost formalizat astfel :
$(P \rightarrow Q) \rightarrow [P_{(x)} \rightarrow Q_{(x)})]$.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru a se înțelege tipul de structură (p[q]) și celelalte din (XXIV, 1) vom examina exemplul de la (23).

XXVIII.

1. $I \equiv C \equiv p[q] \equiv (p \cdot q \vee p \cdot \bar{q}) \equiv (q \vee \bar{q}) \supset p \equiv$ Cum e turcul și pistolul.
2. $N(I) \equiv N(C) \equiv N(p[q]) \equiv \bar{p}(q) \equiv (\bar{p} \cdot q \vee \bar{p} \cdot \bar{q}) \equiv (q \vee \bar{q}) \supset \bar{p} \equiv$
$\equiv N($Cum e turcul și pistolul$) =$

În plan lingvistic		*În plan formal*
Nu cum nu e neturcul nu și nepistolul	≡	Noncum nu e nonturcul non și nonpistolul.
3. Nu cum e turcul și pistolul	≡	Noncum e turcul și pistolul.
4. Cum nu e turcul și pistolul	≡	Cum non e turcul și pistolul.
5. Cum e neturcul și pistolul	≡	Cum e nonturcul și pistolul.
6. Cum e turcul nu și pistolul	≡	Cum e turcul non și pistolul.
7. Cum e turcul și nepistolul	≡	Cum e turcul și nonpistolul.
8. Nu cum e turcul și pistolul	≡	Noncum non este turcul și pistolul.
9. Nu cum e neturcul și pistolul	≡	Noncum e nonturcul și pistolul.
10. Nu cum e turcul nu și pistolul	≡	Noncum e turcul non și pistolul.
11. Nu cum e turcul și nepistolul	≡	Noncum e turcul și nonpistolul.
12. Cum nu e neturcul și pistolul	≡	Cum non este nonturcul și pistolul.
13. Cum nu e turcul nu și pistolul	≡	Cum non este turcul non și pistolul.
14. Cum nu e turcul și nepistolul	≡	Cum non este turcul și nonpistolul.
15. Cum e neturcul nu și pistolul	≡	Cum e nonturcul non și pistolul.
16. Cum e neturcul și nepistolul	≡	Cum e nonturcul și nonpistolul.
17. Cum e turcul nu și nepistolul	≡	Cum e turcul non și nonpistolul
18. Nu cum nu e neturcul și pistolul	≡	Noncum non este nonturcul și pistolul.
19. Nu cum nu e turcul nu și pistolul	≡	Noncum non este turcul non și pistolul.
20. Nu cum nu e turcul și nepistolul	≡	Noncum non este turcul și nonpistolul.
21. Nu cum e neturcul nu și pistolul	≡	Noncum e nonturcul non și pistolul.
22. Nu cum e neturcul și nepistolul	≡	Noncum e nonturcul și nonpistolul.
23. Nu cum e turcul nu și nepistolul	≡	Noncum e turcul non și nonpistolul.
24. Cum nu e neturcul și nepistolul	≡	Cum non este nonturcul non și pistolul.
25. Cum nu e neturcul și nepistolul	≡	Cum non este nonturcul și nonpistolul .
26. Cum nu e neturcul nu și pistolul	≡	Cum non este nonturcul non și pistolul.
27. Cum e neturcul nu și nepistolul	≡	Cum e nonturcul non și nonpistolul.
28. Nu cum nu e neturcul nu și pistolul	≡	Noncum non este nonturcul non și pistolul

https://biblioteca-digitala.ro

29.	Nu cum nu e neturcul și nepistolul	Noncum non este nonturcul și nepistolul.
30.	Nu cum nu e turcul nu și nepistolul	Noncum non este turcul non și nonpistolul.
31.	Nu cum nu e turcul nu și nepistolul	Noncum non este turcul non și nonpistolul.
32.	Cum nu e neturcul nu și nepistolul	Cum non este nonturcul non și nonpistolul.

Detalierea inversei tipului de structură (p[q]) ne conduce la același tip de concluzii la care am ajuns și atunci cînd am făcut inversa implicației și incompatibilității. Se pot obține inversele oricărei structuri, fie la nivel lingvistic, fie la nivel formal, dar structurile obținute nu mai sînt proverbe așa cum a mai fost demonstrat pînă aici.

Alte tipuri de structură nu mai pot rezulta din transformările lui (p[q]) din cauza restricțiilor impuse de teorema (XXVI).

Tipul de structură (q[p]) se supune acelorași legi ca și (p[q]). Aplicația lui la corpusul paremic este o problemă de pură convenție de notație. În exemplul analizat, prima propoziție notată prin (q) și a doua propoziție, notată prin (p), ar fi putut avea loc aceleași operații ca cele desfășurate în teorema (XXVIII). În consecință, comentariile de mai sus referitoare la (p[q]) sînt valabile și pentru structura (q[p]).

Totuși obținerea lui (q[p]) din (p[q]) nu este posibilă, pentru că reciproca (R) este identică ($\equiv$) cu negația (N) în pătratul IV și nu este permisă trecerea operatorie de la (I) la (R), așa cum este posibilă în pătratele I și II.

Chiar dacă trecerea de la (p[q]) la (q[p]) este operator blocată, semnificația acestor tipuri de structură nu pierde nimic din valoarea ei, pentru că rolul esențial al acestei structuri este acela de a încheia sistemul total al operațiilor logice cu două propoziții și inversele lor. Acesta este aspectul formal (logic) al problemei. Aspectul aplicativ la corpusul paremic rezultă din posibilitatea de a separa, a trata și a înțelege un subcorpus, destul de puternic reprezentat în toate colecțiile, prin caracterul propriu al construcției sale, pentru că nu este nici o implicație completă, însă e mai mult decît o nonimplicație; nu este nici o echivalență completă de un anumit semn, ci este o jumătate de echivalență pozitivă însumată cu o jumătate de echivalență negativă și care, în plus, nu este nici o incompatibilitate completă, pentru că, fie că îi lipsește o nonimplicație, fie că are afirmația conjunctă.

Această structură este rezultatul unor intersecții parțiale a structurilor cu cîte trei perechi de cupluri, intersecția care o face reductibilă la două perechi de cupluri sau mai este suma structurilor alcătuite dintr-un singur cuplu din pătratele I și II, dar combinate în așa fel încît fiecare pătrat (I, II) să fie reprezentat numai printr-un singur cuplu în fiecare din cele patru structuri din teorema (XXIV), așa cum arată schema XXIX.

Exemplele paremice conving că nu se pot obține reciproce (R) prin simple permutări sintactice, din cauză că nu sînt tratate separat asemănările și deosebirile.

(24) *Din purcel se face porcul* (M 3211).

Se vede clar că prin deplasarea termenilor nu se mai obține un nou proverb. Nu numai că nu se poate obține același proverb, cum e cazul

https://biblioteca-digitala.ro

în echivalența *(Ce mi-e Stan, ce mi-e Bran ≡ Ce mi-e Bran, ce mi-e Stan)*, dar nici măcar un alt proverb, pentru că ar fi împotriva *criteriului adevărului* ca ceva care a ajuns să fie porc să mai poată să mai redevină purcel.

(24')*Din porc se face purcel. Care nu-i tot una cu semnificația lui (24), pentru că numai prin creștere se obține transformarea purcelului în porc.

Același comentariu se poate face și în exemple de tipul

(25) *Cum e mama e și fata* (Z IV 10340).

Echivalența este numai aparentă, rezultată din expresia neprecisă a limbii, pe cînd diferența rezultă din raportul *cauză-efect*, dar și în mod indirect, că necunoscuta (fata) se explică prin cunoscută (mama) și nu invers.

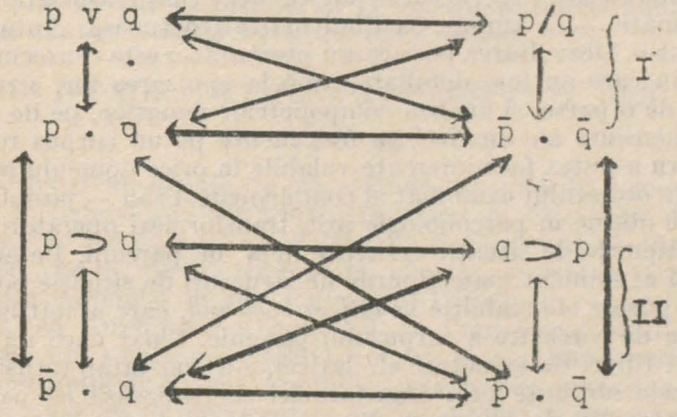

Fig. 1

Tipurile de structuri paremice examinate în (XXIV — XXIX) sînt autonome în sensul că au o istorie operațională proprie, care le separă de toate celelalte tipuri de paremii examinate pînă aici, dar odată cu autonomia acestor structuri se încheie și sistemul de ansamblu al construcțiilor paremice [6].

Întrucît logica în ansamblul ei nu este altceva decît teoria asemănărilor și a deosebirilor și din cauză că asemănările și deosebirile pot fi tratate, fie separat, fie combinate, apar și în construcțiile paremice, fie tipurile care au în vedere exclusiv asemănările (implicația), implicația tautologică și echivalența pozitivă, fie tipurile care au în vedere numai deosebirile (incompatibilitatea), fie tipurile mixte (nonimplicația, semiimplica-

[6] Corpusurile paremice mai cuprind și eșantioane în care apare conjuncția logică și disjuncția logică în special în structurile compuse cu cele primare (implicația, nonimplicația și incompatibilitatea).

Pentru structurile compuse (P ⊃ Q) ≡ P ⊃ (R v S) (R/S), unde {R v S} Q.{R/S} ≡ *Dracul nu face biserici, nici puțuri pe la răspîntii* (M. 3265), pentru (P/Q) ≡ (P/R). *Dintr-o meserie cît de mică, dacă nu curge lot pică* (Z V 12274), P ⊃ (Q · R). Mai există și structurile: (P · Q) ⊃ R; (P · Q)/R; (P · Q)/R; însă este exclusă structura (P v Q) ⊃ R. Pentru P ⊃ ⊃ (Q v R) ≡ *Cîinele uneori intră în biserică, dar nici cîinele nu se sfințește, nici biserica nu se spurcă* (M. 2259), adică P ⊃ (Q/R); (P/Q) ≡ (R/S) ≡ *Nici salcia cere de bute, nici ciocoiul om de frunte* (M.5200); *Nu-i păcat ce bagi în gură, ci ce iese din gură* (Z II 3429), adică (P/Q⊃ ⊃ P/R) ≡ (P/Q) & (P & R).

https://biblioteca-digitala.ro

ţiile sau semiechivalenţele). Toate acestea au fost tratate în mod separat şi detaliat. La acest nivel al expunerii, este necesară semnalarea că nu a fost niciodată reliefată diferenţa de nivel constructivist în cîmpul paremic. Lipsa aceasta de relief este generatoare de confuzii. În prezentarea de mai sus, atît la nivel formal cît şi la nivel lingvistic, a fost scos în evidenţă un sistem de relaţii pe verticală între pătratele logice (I — IV) care fac ca unele să rezulte din altele, dar să nu mai fie de acelaşi nivel.

Cu această semnalare se epuizează total sistemul de punere în relaţie în interiorul căruia sînt şi se pot produce la nesfîrşit paremii. Ele nu vor depăşi însă acest sistem saturat al gîndirii naturale.

Problema sinonimiei, tratată în acest studiu, are ca punct de plecare definiţia sinonimiei paremice dată de Permjakov în studiul deja citat. Ideea lui Permjakov de a fixa echivalenţele paremice la un nivel foarte înalt de generalizare — structurile logice de situaţii asociate cu acelaşi conţinut tematic — se anunţa ca fiind foarte fructuoasă. Autorul ei însă n-a dezvoltat-o. Dezvoltarea pe care am prezentat-o este consecinţa firească a modului în care au fost detaliate, pînă la epuizarea lor, structurile de situaţii, pe de o parte, şi analiza componetelor tematice, pe de altă parte. Ambele dimensiuni ale analizei au fost făcute pe un corpus româno-balcanic. Pentru a putea face inferenţe valabile în orice domeniu este necesar să se adauge obiectului examinat şi complementul său — posibilul. Acesta din urmă se obţine în paremiologie prin transformări operatorii care pornesc de la tipurile de situaţii existente deja în paremii. Pe această cale am ajuns să examinăm toate tipurile de structuri de situaţie posibile (16), aşa cum se găsesc ele stabilite în *laticea booleană*, care a stat la baza modului nostru de cercetare a corpusului paremic. Chiar dacă au fost epuizate cele 16 tipuri de structuri ale laticei, s-a constatat totuşi că numai unele din cele obţinute prin transformări se realizează ca paremii. Cea mai mare parte din ele dau seama de existenţa unor structuri care nu mai sînt paremii propriu-zise, ci idiotisme şi sînt transferate în felul acesta lexicologiei. Raţiunile care determină rămînerea în corpul paremic a unora dintre structuri şi excluderea altora sînt de naturi diferite : epistemic, logic şi lingvistic pe care le-am numit filtri.

În afară de stabilirea strictă a raţiunilor logice şi semantico-lingvistice care caracterizează paremiile în sensul strict, pe de o parte, şi le separă de ceea ce nu aparţine paremiologiei, pe de altă parte, s-a mai putut stabili că orice corpus paremic este constituit în aşa fel, încît se pot determina cu rigoare nişte diferenţieri pe verticală. Nu toate construcţiile paremice sînt de acelaşi nivel ierarhic. Se introduce o relaţie logică implicativă între nivele, relaţie ce permite tratamentul separat al paremiilor exact după acest criteriu ierarhic care n-a fost niciodată folosit în paremiologie.

Relaţia de implicaţie vehiculează şi echivalenţa şi diferenţa, dar prin intermediul relaţiei de *parte — tot*. Aşa se explică faptul că eşantioanele paremice construite pe structura de auto-implicaţie sau în alţi termeni, implicaţia tautologică constituie expresia unor generalizări prin care sînt vehiculate legi în gîndirea paremiologică. Într-o altă manieră, semiimplicaţiile sau semiechivalenţele sînt nişte definiţii exprimate prin proverb. Echivalenţele şi nonechivalenţele ca structuri logice ce stau la baza unor proverbe fac să eclipseze relaţiile dintre obiecte, în favoarea relaţiei dintre subiect-obiect, relaţie ce exprimă atitudine (preferinţe sau indiferenţe).

https://biblioteca-digitala.ro

În paremiologie și în lexicologie este implicată în întregime *latticea booleană* care constituie de fapt baza calculului cu propoziții și baza teoriei generale a deducției. Este important de reținut faptul că paremiologia reflectă exact operațiile gîndirii naturale, în sensul că proverbele se construiesc numai și numai prin aceste operații.

Logicizarea nu este un artificiu, o opțiune a cuiva pentru a pune o ordine din exterior în paremii, ci dimpotrivă, ea explică construirea, generarea oricărei expresii paremice pe baza exactă a structurilor elementare ale gîndirii naturale. Aceasta din urmă este mai cuprinzătoare, iar proverbele se construiesc numai în limitele ei.

Înțelegerea fundamentării logice a mecanismelor construirii paremiilor este esențială și din alt punct de vedere. Acesta poate să fie luat drept punct de plecare pentru a identifica și explica alte mecanisme chiar mai complicate, dar de ordinul al II-lea, mecanismele metaforizării, destinate să adauge valoare artistică proverbelor.

MODÈLES D'ENGENDREMENT ET SÉLECTION DES PROVERBES

(Résumé)

La deuxième partie de cette étude continue la démonstration concernant l'existence de certaines structures de situations dans le champ parémique et qui font partie de la *latice booléane*. On a adoptéun modèle formel en vue de manipuler tout un champ parémique. Les modèles formeles sont employés de nos jours dans l'étude de toutes les sciences de l'homme, en parémiologie ce sont G.L. Permjakov, Matti Kuusi, Arvo Krikmann qui s'en sont servis. L'auteur, il se guide sur la logique de la pensée naturelle de Piaget, appliquée à la pensée parémique.

Les modèles formels centrés sur les différents domaines des sciences de l'hommes s'avèrent limités. Pour suppléer à cette insuffisance, l'auteur a choisi un modèle formel intégrateur qui puisse recouvrir tout le champ d'idées vehiculées par la paremiologie. Pour y parvenir il s'est appuyé sur des données fournies par l'épistémologie en tout premier lieu, et non pas sur celles offertes par la logique. Pour ce qui est du modèle formel proprement dit, il a opté pour la logique de la pensée naturelle, partie intégrante de l'épistémologie génétique. C'est ainsi qu'en retenant la leçon tirée des limites des systèmes déjà essayes, la recherche ne s'est pas fixée sur la langage tout d'abord, mais sur les mécanismes opératoires de la pensée naturelle qui pourraient rendre compte également du langage.

Comme instrument de travail on a adopté les deux types de structures décélables dans la pensée naturelle de tout homme : le group INRC, connu sous le nom du groupe logico-mathématique Klein Piaget și *le regroupement* de l'*Essai de logique opératoire*, IIe —, Paris, 1972. Les deux structures mentionnées assurent à la pensée humaine deux éléments composants en continuelle interaction ; l'un de ces éléments constructivists, est à même de créer du *nouveau*. Ce premier élément composant est dû à la structure du *regroupement* et l'autre, *équilibrant*, assure la cohérence (la non-contradiction) de la pensée naturelle.

Pour definir le proverbe on a pris comme point de départ la définition formulée par Permjakov, c'est-à-dire *un nom pour une situation ;* on est également tombé d'accord sur l'idée que les situations ont des struc-

https://biblioteca-digitala.ro

tures logiques. C'est ainsi que l'on a établi que les structures de situations sont : primaires, dérivées, simples et composées. Parmi les structures primaires isolées après l'étude des corpus paremiques on retient les trois suivantes : *l'implication*, la *non-implication* et *l'incompatibilité*. Les structures dérivée, *l'équivalence* positive et négative et la *demi-équivalence*, on les obtient à partir des structures primaires par les lois de groupe INRC et du *regroupement*. Les structures composées avec les structures primaires aboutissent à la *conjonction logique* et la *disjonction logique*. Toutes ces structures logiques font partie d'une structure logique qui organise toute la *latice booléenne*. Tout corpus parémique de toute culture constitue un système et il est le même pour toute culture. C'est le contenu parémique et non pas le schéma logique qui donne le caractère particulier parémique.

Les corpus parémiques contennent aussi des échantillons qui expriment des attitudes et des préférences. Elles aussi, elles peuvent être organisées à côté de la non-préférance et l'indifférence dans un carré logique où N = R et C = I. Tout ce que l'on a affirmé jusqu'ici a pris en considération les structures des situations et non pas le *contenu des situations* que l'on a étudié à une autre occassion (cf. *Paremic Universalia*, dans Cahiers roumains d'études litteraires", 1/1984, p. 79—85).

Une fois les structures vérifiables et les mécanismes de génération des paremies établis, c'est le problème du côte esthétique du proverbe qui se pose. L'orientation constructiviste du système mènera à un point de vue sur la dimension esthétique du proverbe du même type, c'est-a-dire constructiviste. En prenant pour point de départ les structures des situations désignées par le proverbes, il faut séparer tout d'abord les homonymies, les synonymies et les variantes du même type. Pour ce qui est de la synonymie, on a, une fois de plus, adopté le point de vue de Permjakov qui place cette relation de sens à un niveau logico-sémiotique et non pas à un niveau linguistique. On a donc considér que deux proverbes sont synonymes s'ils ont la même structure logique et le même contenu thématique. La synonymie a été, elle aussi, abordée d'une manière systhématique. Les 16 structures logiques de la latice booléenne, composées avec quatre catégories de thématisation ABCD ont abouti à 64 sous-classes de synonymies (cf. tableau 1). On retient comme proverbes parmi ces lois de posibilités une partie seulement, par l'extremise des trois niveaux de filtration, le filtre (le critère) de *la verite*, de *la clarté* et de *l'économie de langage*.

On peut remarquer qu'à l'interieur des mécanismes de la construction des proverbes les filtres (les grilles) qui interviennent dans leur séléction sont différents non seulement du point de vue hiérarchique, mais aussi par la nature de ces niveaux. C'est ainsi que le filtre de la vérité renvoie à l'épistémologie, celui de la clarté à la logique et celui de l'économie de langage à l'expression, c'est-à-dire à la linguistique. Il y a dans ce mécanisme de sélection les premiers pas d'une démarche esthétique étant donné que même la simplicité est le résultat d'une telle démarche ; tout cela se passe au niveau propositionnel. Si l'on veut approfondir l'analyse de la métaphorisation dans le proverbe on sera obligé de procéder à un examen du niveau intrapropositonnel, mais, ce faisant, on arrive à remettre en discussion la théorie des tropes, tels qu'ils sont connus dans les rhétoriques et les poétiques de tous les temps, d'Aristotel jusqu'à nos jours.

https://biblioteca-digitala.ro

FOLCLORIȘTI ROMÂNI

—Pagini de dicționar—

IORDAN DATCU

De mai bine de două decenii ne preocupă alcătuirea unui dicționar amplu al folcloriștilor români. Ca rezultat al acestei munci au fost cele două volume ce le-am tipărit în 1979 și, respectiv, 1983, primul în colaborare cu regretata Sabina Cornelia Stroescu. Pentru ca să oferim o imagine cît mai concludentă a numărului mare al celor care au contribuit, prin colecții ori studii, ori prin colecții și prin studii la cercetarea culturii populare românești, am continuat investigațiile și am elaborat alte și alte articole despre folcloriști. Am publicat două seturi de articole: *Colaboratori ai Arhivei de folclor Cluj* (în „Anuarul de folclor", Cluj, III—IV, 1983, p. 246—256) și *Folcloriști români* (în Academia Română, „Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte", Seria IV, 1987, p. 63—72). Toate acestea la un loc însumează un număr de 508 articole despre folcloriști. Se poate aprecia că încă de pe acum am oferit o sumă impresionantă de informații, o lucrare de care nu se mai poate dispensa nici un cercetător în domeniu. Nu este doar opinia noastră, este în primul rînd a acelora care au scris despre cele două volume și a celor care le consultă.

Setul de față de cincizeci de articole, propune atenției alte și alte nume, de la unele celebre (T. Bănățeanu, Valer Butură, I. Chelcea, Ernest Bernea) pînă la altele mai modeste. Nu putem face abstracție de acestea din urmă pentru că, poate mai mult decît în oricare altă țară, în țara noastră numărul diletanților (învățători, preoți, profesori, ori aparținînd altor categorii socio-profesionale) care au contribuit la culegerea creațiilor spirituale ale poporului nostru a fost extrem de mare. A-i ignora — firește pe cei utili — ar însemna să prezentăm o imagine trunchiată a peisajului folcloristicii românești. Ovidiu Bîrlea, în *Prefața* cu care ne-a onorat primul volum al dicționarului, scria: „*Dicționarul folcloriștilor* reprezintă, în cele din urmă, tocmai omagiul de recunoștință adus celor puțin cunoscuți care au cules folclorul neamului lor, tăcuți și probi, fără paradă și fără gîndul la recompense și recunoașteri oficiale, cel mai adesea trăgînd din obolul lor, cu unică satisfacție că s-au străduit să-și îndeplinească datoria de cărturari. Iar dacă unii au rămas încă în umbră, pînă cine știe cînd, vina nu mai e a autorilor care au depus toate eforturile să descifreze enigmele vieții lor din ceea ce le-a stat la îndemînă, după căutări îndelungi prin publicațiile cele mai obscure". Munca aceasta a noastră, care am îndrăzni să spunem că și ea este *tăcută* și *probă*, continuă după cum se vede.

REF, tom 37, nr. 4, p. 361—397, București, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

Este și ea o datorie de cărturar. Cunoscînd acest număr mare de folcloriști diletanți — ne referim la ei fiindcă cei din raftul întîi nu mai au nevoie de vreo justificare în ceea ce privește includerea lor în lucrarea noastră — vom avea imaginea reală a acelei extraordinare mișcări pentru colecționarea creațiilor spirituale ale poporului nostru, a contribuției intelectualilor satelor la această operă științifică. Am notat, atunci cînd am avut norocul să dăm peste ele, o serie de date biografice, fie ele cît de sumare, ale modeștilor cărturari, nu dintr-un interes biografic : le-am socotit o cale de acces spre cunoașterea bibliografiei. Știind cînd s-au născut, unde, cu cine au învățat, în ce reviste sau ziare au publicat din colecțiile lor, putem face o serie de relații.

AGRIGOROAIEI Eugen (10 ianuarie 1932, Bălți, R. Moldova). Absolvent al Facultății de filologie din Iași (1956). Profesor la Școala generală din Miroslava-Iași. Colaborează la : „Alma mater", „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie « A.D. Xenopol », „Cronica", „Iașul literar", „Opinia studențească" ș.a.

Principala sa contribuție, *Țara neuitatelor constelații. Folclor arhaic românesc* (Editura Junimea, Iași, 1981, 294 p.), este o cercetare de paleofolclor, în care avansează „ipoteze deductive, simple și complexe" asupra secțiunilor : *Întemeierea legendei*, *Firul Ariadnei*, *Taina păsării eterne*, *Mioritica* și *Legenda întemeierii*. Autorul — apreciază Romulus Vulcănescu, în prefața cărții — „își impune mai mult ipotezele de lucru deductive, care anticipează conținutul cercetării neefectuate de alții, care interpolează în contextul fragmentar al realității culturale arhaice idei, valori și simboluri solicitate de reconstrucția mentalității, faptelor și fenomenelor de cultură și civilizație arhaică românească ; idei, valori și simboluri sesizate după caracterul lor logic și metalogic de probabilitate și plauzabilitate istorică. În acest labirint noologic, cercetarea nu extrapolează materiale palpabile, ci intuiește și interpolează, în golurile de informație, structuri și categorii culturale perene, general-umane, în variante particular-umane". Într-adevăr, unele secvențe ale cărții, cum sînt cele două închinate cîntecului bătrînesc *Toma Alimoș*, se resimt de „golurile de informație", reflex al stadiului cercetării din momentul cînd autorul și-a scris cartea. Pornind de la eposul popular scrie basmul în versuri *Ultimul Făt-Frumos* (Editura Junimea, Iași, 1969) și basmul dramatizat *Moștenirea fermecată*, în volumul *Teatru de păpuși* (Editura Junimea, Iași, 1971), ca și *Fabule și întîmplări* (Editura Junimea, Iași, 1972).

ADAMEȘTEANU Mihail T. (A doua jumătate a sec. al XIX-lea — primele decenii ale sec. al XX-lea).

Tipărește în „Șezătoarea" (Fălticeni) și „Ion Creangă" balade, cîntece lirice, strigături, medicină populară, jocuri de copii, paremiologie, folclor nupțial, culese din comunele teleormănene Adamești (unde probabil s-a născut folcloristul), Nanov și Beiu. Se remarcă îndeosebi prin *Cîntece* (în „Șezătoarea", an. V, nr. 1, decembrie 1898, p. 11 ; nr. 2, ianuarie 1899, p. 31—32 ; nr. 3, februarie, p. 45—46 ; nr. 5—6, aprilie-mai 1899, p. 89—90 ; an. VII, nr. 3, mai 1902 ; vol. X, nr. 1—2, octombrie 1907, p. 29—30) ; *Vorbe adînci* (în „Ion Creangă", an. V, nr. 11, noiembrie 1912, p. 343—

https://biblioteca-digitala.ro

344; an. VI, nr. 1, ianuarie, p. 7; nr. 2, februarie, p. 57; nr. 3, martie 1913, p. 88—89; an. VII, nr. 1, ianuarie 1914, p. 18); *Cîntece* (în „Ion Creangă", an. VII, nr. 3, martie, p. 94; nr. 4, aprilie 1914, p. 120—121). Textele publicate în „Șezătoarea" sînt un „material variat și bine cules, care a atras atenția tuturor acelora care s-au ocupat de studiul folclorului" (opinează Artur Gorovei).

Bibliografie de referință: Artur Gorovei, *Literatură populară*. Ediție critică și studiu introductiv de Iordan Datcu, București, Editura Minerva, 1976, p. 207—208.

ALEXANDRESCU Grigore (22 februarie 1814(?), Tîrgoviște — 25 noiembrie 1885, București).
În copilărie Alexandrescu „știa pe de rost *Alixăndria* și *Istoria lui Arghir*" (G. Călinescu), însă poetul de mai tîrziu, autor al celebrelor *Anul 1840*, *Umbra lui Mircea*. *La Cozia* și al fabulelor „nu se resimte de pe urma contactului cu realitatea folclorică, deși trimisese lui Alecsandri un număr de 57 de poezii populare pe care le culesese" (Paul Cornea). Este vorba de o remarcabilă colecție (deși restrînsă), realizată probabil în timpul călătoriei întreprinse, în vara anului 1842, împreună cu Ion Ghica, la mănăstirile de peste Olt, apărută sub titlul *Cîntece de peste Olt* (în „Convorbiri literare" an. X, nr. 6, 1 septembrie 1876, p. 208—215), cu unele îndreptări operate de V. Alecsandri. Temele (sociale, haiducești) și unele nume de localități și ape (Leu, Ghindeni, Mehedinți, Olt, Olteț, Jiu) atestă proveniența oltenească a colecției.

Bibliografie de referință: G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 146; Gr. Alexandrescu, *Opere*, I, ediție de I. Fischer, studiu introductiv de Ion Roman, București, Editura Minerva, 1972, p. 294—310, 486—488; Paul Cornea, *Grigore Alexandrescu*, în *Scriitori români*, mic dicționar, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 25.

ALEXANDRESCU I.I. (1 septembrie 1908, Smeurăt, județul Vîlcea — 16 aprilie 1981, Rîmnicu Vîlcea). Studii normaliene. Învățător în județul Vîlcea și apoi profesor de muzică (1957—1970) la Rîmnicu Vîlcea.
Răspunde la chestionarele din anii 1926—1927 ale Muzeului Etnografic al Transilvaniei despre obiceiurile de iarnă. Caietele trimise (inventar 264, 331) cuprind prețioase informații (din comuna Smeurăt) despre colindat, stea, obiceiuri de Sfîntul Vasile. Al doilea caiet conține și opt colinde. A lăsat în manuscris o colecție de doine și cîntece (melodii și texte), o culegere de melodii de jocuri oltenești și un volum cuprinzînd doar texte de cîntece populare.

Bibliografie de referință: Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, *Folclorul muzical oltenesc și culegătorii lui*, în *Cîntecul popular românesc. Studii de folclor*, I, Craiova, 1973, p. 55.

ANDREI Victor (8 aprilie 1909, Vlaicovăț, Banatul Iugoslav). Studii normaliene la Timișoara (absolvite în 1927); învățător la Toracul Mare, R.S. F. Iugoslavia (1929—1934), Sîrbova, județul Timiș (1934 — 1947); absolvent al Conservatorului din București, secția de muzicologie (1961); profesor de muzică la Timișoara (pînă în 1971). Membru în Subcomisia de etnologie din cadrul Bazei de cercetări științifice din Timișoara a Academiei Române (din 8.6.1979).

https://biblioteca-digitala.ro

Muzicolog, membru al Institutului Social Banat-Crișana și participant la campanii monografice organizate de acesta la Sîrbova-Timiș (1935), Ohaba Bistra (1938) și Pojojena, județul Caraș Severin, Andrei este un animator al vieții muzicale bănățene. Volumul *Din generația bănățeană a Marii Uniri. Ioachim Perian și continuatorii cîntecului coral timișean-bănățean* (Timișoara, 1986, 198 p.) este închinat fenomenului coral bănățean, dirijorilor de coruri, fie ei de talia unui Ion Vidu, fie autodidacți. Întregul studiu subliniază o idee fundamentală, care a străbătut activitatea mișcării corale bănățene: „Rolul și contribuția corurilor bănățene în pregătirea Unirii și a consolidării ei au fost de o importanță majoră, întrucît corurile sătești formau nucleul tuturor manifestărilor culturale și social-politice care întrețineau focul viu al conștiinței naționale române din Banat". „Valoarea cărții lui Victor Andrei — opinează prefațatorul Doru Murgu — se relevă cu osebire prin materialul documentar extrem de bogat pe care îl oferă cercetătorului de mîine chemat a realiza studii de sinteză..." Andrei a inițiat și colecționat materiale pentru un muzeu documentar al muzicii bănățene la Muzeul Banatului.

ARSENIE Th. A. Folclorist din Muntenia (a doua jumătate a sec. al XIX-lea).

Noua colecțiune de basme sau istorii populare culese și prelucrate de... (București, 1872, 172 p.; II, Turnu Măgurele; ediția a doua, București, Tipografia Michăescu, 1878, I, 199 p., II, 124 p.) cuprinde povești care, deși prelucrate structural și stilistic, au și „episoade nemaiîntîlnite, despre care e greu să se spună că ar fi creația lui Arsenie, ele sudîndu-se de obicei organic cu osatura variantei" (Ov. Bîrlea).

Bibliografie de referință: Lazăr Șăineanu, *Basmele române*, ediție îngrijită de Ruxandra Niculescu, prefață de Ovidiu Bîrlea, Editura Minerva, București, 1978; Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, p. 247.

ALEXI Artemiu Publiu (8 aprilie 1847, Sîngeorz-Băi — 15 octombrie 1896, Rebrișoara, județul Bistrița-Năsăud). Studii universitare de științele naturii la Viena (1868—1869) și Graz (1870—1872), la ultima universitate luîndu-și doctoratul (septembrie 1874). Profesor de științele naturii la Năsăud (1873—1893).

Colecția sa inedită, *Poesii poporale, 1869. Adunate (din Ardeal) și redigeate de...* (aflată la Biblioteca Academiei Române, secția msse, nr. 4302, 137 f.), cea mai amplă colecție de folclor năsăudean la acea dată, conține cca 200 de texte: dragoste, dor, cătănie, haiducie, strigături, descîntece, balade, cîntece de nuntă, cîntece de muncă, provenite din Sîngeorz, Mănăștiurul Dejului, Cuzdrioara (comună suburbană a municipiului Dej). În afara cîtorva („de la Măriuca"), cele mai multe texte nu sînt însoțite de numele informatorilor. Manuscrisul cuprinde și texte culese de năsăudenii A. Domide și A. Șoroboteanu, apoi de bănățeanul D. Miron.

Bibliografie de referință: Iuliu Moisil, *Figuri grănițerești năsăudene*, Bistrița, Tipografia Minerva, 1937, II, p. 65—90.

BARNA Olimpiu I. (18 august 1907, Maieru, județul Bistrița-Năsăud — 7 octombrie 1970, Maieru, județul Bistrița-Năsăud). Școala primară în

https://biblioteca-digitala.ro

Maieru (1918—1920) și Cluj (1920—1922); școala comercială superioară (1922—1926) și studii universitare comerciale și industriale (1926—1929) la Cluj. Profesor la școli și licee comerciale și tehnice financiare din Turda (1931—1932), Blaj (1932—1943), Hațeg (1943—1945), Cluj (1945—1969); paralel, este și conferențiar universitar (1947—1951) la Institutul Politehnic din Cluj.

Remarcabila micromonografie *Veselie, dor și jale. Folclor cules din comuna grănicerească Maieru* (Sighișoara, Editura „Robu", 1943, 168 p. + 2 f.) cuprinde — pe lîngă un capitol despre istoricul și economia localității — lirică populară (38 de cîntece lungi, 80 de strigături în majoritate satirice), 12 colinde (unele cu tematică baladescă), cîntecul cununii, o orație de nuntă și 3 bocete.

BATZARIA N. (pseudonime: Moș Nae, Ali-Baba, N. Macedoneanu) (1874, Cruševo, regiunea Bitolia, azi în R.S.F. Iugoslavia — 1952, București). Școala primară în localitatea natală; studii secundare în Bitolia; studii universitare de literatură și drept (neterminate) la București. Director și profesor la Cruševo; profesor în Ianina (Epir) și Bitolia; inspector școlar în vilaetele Cosova și Salonic; senator la Istambul (1908); ministru al Lucrărilor Publice în guvernul Junilor Turci (1912). Se stabilește în România după primul război mondial. Conduce la Salonic cel dintîi ziar aromân „Deșteptarea" (1908) iar la București „Dimineața copiilor" și „Universul copiilor". Colaborează și la „Adevărul literar și artistic", „Almanah macedonean", „Calendarul «Minervei»", „Calendarul «Poporului Român»" (Budapesta), „Calendariul «Românului»", „Cuget clar (Noul Sămănător)", „Flacăra", „Gînd românesc", „Gîndirea", „Gîndul nostru", „Grai bun. Calendar aromânesc", „Orizonturi noui", „Ovidiu", „Sburătorul literar", „Societatea de mîine".

Scriitor și ziarist aromân, autor de literatură pentru copii, se ocupă și de cultura spirituală și materială a aromânilor tipărind volumul *Părăvulii (Anecdote populare)* (București, Tipografia și fonderia de litere Dor. P. Cucu, 1901, 64 p., Mica Bibliotecă aromânească, nr. 1). Semnează o serie de culegeri de cîntece lirice, legende, colinde și însemnări despre viața aromânilor în „Epoca", „Peninsula Balcanică", „Frățilia", „Arhiva", „Șezătoarea".

BĂDESCU Ioan (Ioniță) Scipione (15 mai 1847, Răstolț, județul Sălaj — 4 octombrie 1904, Botoșani). Studii liceale la Beiuș (absolvite în 1867); studii universitare la Budapesta și București; studii universitare de litere și filosofie la Iași. Redactor la „Curierul de Iași"; conduce ziarul „Noul curier român" (1871); redactor la „Pressa", „Trompeta Carpaților" și „Timpul" (la acesta din urmă împreună cu M. Eminescu, I.L. Caragiale și I. Slavici); revizor școlar în județele Neamț și Suceava (din anul 1881) și județele Botoșani și Dorohoi (1882—1884); director al Școlii normale din Galați; redactează „Curierul român" (Botoșani, 1886).

Poet și ziarist, este totodată autorul primei culegeri de folclor din Maramureș, realizată în 1869 la inițiativa Societății „Orientul", din care a publicat doar 38 texte: *Doine ostășești din patria lui Dragoș* (în „Foaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina", Cernăuți, an. V, nr. 6—12, 1869, p. 272—275); *Poezii populare din patria lui Dra-*

https://biblioteca-digitala.ro

goș (în „Convorbiri literare", an. IV, nr. 16, 15 octombrie 1870, p. 267—268); *Poezii populare din patria lui Dragoș* (în „Noul curier român", an. I, nr. 46, și 110); *Poezii populare din Maramureș* (în „Trompeta Carpaților", an. XIV, nr. 1242, 1876, p. 3); *Doine din Maramureș* (în „Globul", an. I, nr. 8, 1877, p. 122, nr. 12, p. 183). Cîteva texte dintre acestea sînt remarcate de Al. Macedonski într-o conferință ținută la Ateneul Român din București în anul 1878. Tot un semn de prețuire a activității de folclorist a lui Bădescu trebuie socotit și faptul că acesta citește cîteva texte într-o ședință a Junimii. Deși mărturisește că a notat textele „în întreaga lor originalitate", acestea vădesc, de la o retipărire la alta, sensibile modificări.

Bibliografie de referință: Alexandru Macedonski, *Opere*, IV, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, p. 12—13; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, Editura Minerva, București, 1970, p. 23—30.

BĂIEȘU Nicolae (24 iunie 1934, Caracușenii Vechi, județul Hotin, R. Moldova). Școala de 7 ani în satul natal (absolvită în 1949); studii pedagogice la Cernăuți (1949—1952) și la Soroca (1953—1955); studii universitare de filologie și istorie la Chișinău (absolvite în 1961). Învățător în Caracușenii Vechi (1952—1953). Este succesiv laborant, colaborator științific, colaborator științific superior la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a R. Moldova. A făcut aspirantura (secția fără frecvență) a institutului amintit. A susținut (în 1970) teza de candidat în filologie cu tema *Folclorul obiceiurilor de Anul Nou*.

Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou (1972) și *Poezia obiceiurilor calendaristice*. Alcătuirea, articolul introductiv și comentariile de... (Editura „Știința", Chișinău, 1975, 464 p.) îl recomandă pe Băiești ca unul dintre cei mai avizați cercetători ai obiceiurilor populare moldovenești. În această din urmă lucrare, apărută în cadrul „ediției științifice a corpusului creației populare moldovenești", cea dintîi secțiune, rezervată colindelor, este structurată în 6 mari capitole: I. *Colinde de tip general („de casă"). Așteptarea, sosirea și primirea colindătorilor*; II. *Colinde speciale*; III. *Colinde despre personalități istorice* (ilustrate doar cu un singur text, foarte scurt, despre Ștefan cel Mare); IV. *Colinde din secolul XX*; V. *Orații de mulțumire pentru daruri*; VI. *Colinde interpretate de copii*. Cele mai numeroase sînt cele din secțiunea a II-a (Colinde speciale), unde se dau subtipurile: soți și părinți fericiți; gospodar; gospodină; soți tineri fericiți; oameni cu anumite îndeletniciri (agricultori și îngrijitori de vite; pescar; vameș); fecior (băiat mic; frați; voinic demn de însurătoare; vînător, pescar, cioban, recrut, ostaș, voinic și cal, fecior înstrăinat, motive de dragoste); fată mare (surori; motive eroico-fantastice; fată mîndră și harnică; motive de căsătorie; așteptarea peițitorilor; peițitul, logodna; tocmeala zestrei; nunta; malanca-colindă); colinde-bocete. Pe lîngă masa mare a creațiilor autentice, sînt incluse vădite texte fabricate, așa-zisele colinde noi. Urmează alte urări din ajunul și din seara Anului Nou: Vergelul, Semănatul, urări umoristice, parodii, Sorcova, Chiraleisa. Alte capitole sînt consacrate obiceiurilor celorlalte anotimpuri: primăvara, vara și toamna. Băiești contribuie, totodată, la realizarea unor colecții folclorice zonale, în colaborare cu G.G. Botezatu, I.V. Buruiană, E.V. Junghietu, L.I. Curuci, S.G. Moraru, I. Filip, A. S. Hîncu, V.A. Cirim-

https://biblioteca-digitala.ro

pei : *Folclor din Bugeac* (1982, 432 p.) ; *Folclor din Nordul Moldovei* (1983, 320 p.) ; *Folclor din stepa Bălților*, 1986, 300 p.) și *Folclor din cîmpia Sorocii* (1989, 360 p.). Jocurile de copii, cărora le-au consacrat studii C. Brăiloiu *(Le rythme enfantin-notions liminaires*, 1954) ; Gh. I. Neagu *(Cîteva însemnări pe marginea textelor folosite în jocurile de copii*, 1967 și antologia *Cîntece și jocuri de copii*, 1982), Virgil Medan *(Folclorul copiilor*, 1980) și Emilia Comișel *(Folclorul copiilor. Studiu și antologie*, 1982), Băiești le dedică volumul *Folclorul copiilor* (1978). Cartea lui Băiești, ca și celelalte amintite, ilustrează acea observație a lui C. Noica și anume că în jocurile copiilor „regulile se înnoiesc permanent". Rămîne în același domeniu publicînd în seria pentru elevi, „Mărgăritare", culegerile *De-a mijatca* (1982) și *Să trăiți, să-nfloriți* (1984). Un studiu, publicat în limba rusă, este consacrat aceluiași gen : *Rolul educativ al folclorului copiilor* (1980). Alte opere : *Folclor moldovenesc. Bibliografie (1924—1967)* (1968) ; *Ți-am adus un mărțișor* (1969) ; *Ineluș înfrățeuș* (1969) ; *Folclorul ritualic și viața* (1981) ; *Frumos e la șezătoare* (1983) (în colaborare cu G. Botezatu) ; *Comoara fiecăruia* (1984) ; *Huța, huța cu căruța* (1985).

Bibliografie de referință : A. Hîncu, *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou*, în „Limba și literatura moldovenească", 1973, nr. 4, p. 64—66 ; G. Bostan, *Contribuție la studierea poeziei populare moldovenești*, în „Zorile Bucovinei", 1973, 24 noiembrie ; I. Filip, *Ceea ce spune despre sine poporul însuși*, în „Tinerimea Moldovei", 24 noiembrie 1975.

BĂNĂȚEANU Tancred (10, iulie 1922, Siret, județul Suceava — 30 ianuarie 1987, București). Școala primară la Cernăuți ; liceul la Cernăuți și București ; studii universitare de litere și filozofie la București. Asistent la Muzeul Etnografic al Transilvaniei (1 octombrie 1946), titularizat la 1 aprilie 1947 ; predă cursul de literatură populară română la Facultatea de filologie din Cluj (1950) ; devine colaborator (din 1950) al Institutului de Istoria Artei al Academiei Române ; asistent pentru literatura populară română la Facultatea de filologie a Universității din București (din anul 1951) ; asistent la Muzeul de Artă Populară din București (din iulie 1951) ; preparator și apoi cercetător științific la Institutul de Istoria Artei al Academiei Române, secția artă populară (pînă în aprilie 1955) ; șef de secție la Muzeul de Artă Populară (1 iulie 1953) și apoi director al amintitului muzeu (octombrie 1953 — ianuarie 1978) ; director adjunct al Muzeului Satului și de Artă populară (din ianuarie 1978) ; șeful secției de expoziții a amintitului muzeu (septembrie 1980 — august 1982). Profesor de artă populară la Institutul de arte plastice „N. Grigorescu" (din 1970). Dr. în etnografie al Universității din Cluj (1946). Colaborează la : „Almanahul civilizației", „Almanahul cooperației meșteșugărești", „Almanahul literar", „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", „Arta plastică", „Artisan d'art" (Paris), „Astra", „Cibinium", „Dacia", „Ethnographica" (Brno), „Faenza", „Familia", „Marmația", „Materiali po etnografii Gruzii" (Tbilisi), „Mitteilungen der Südosteuropa-Gessellschaft" (München) „Muzeul Satului și de Artă Populară", „Narodopisna musea statu stredni a vychodni Europey" (Brno), „Orizont", „Pianeta" (Torino), „Polska sztuka ludowa" (Varșovia), „Revista Fundațiilor culturale regale" (Cernăuți), „Revista Fundațiilor regale", „Revista muzeelor", „Revue des études indo-européenes", „Rivista di Etnografia" (Napoli), „Schweizerische Archiv für Volkskunde" (Basel), „Slovensky narodopis" (Brno),

https://biblioteca-digitala.ro

„Studia et Acta Orientalia", „Studii și cercetări de artă populară", „Studii și cercetări de istoria artei", „Studii literare", „Transilvania", „Tresors d'art" (Neuchâtel), „Umeni a řemesla" (Praga).

Bănățeanu, unul dintre cei mai buni cunoscători ai civilizației și culturii populare românești, etnograf, folclorist, muzeograf, pedagog, elaborează studii de seamă despre caracteristicile etnografice ale Maramureșului și Bucovinei. *Arta populară bucovineană*. Prefață de acad. E. Condurachi, studiu și album (prezentare grafică Vladimir Șetran și Ion Bițan, foto: Dan Er. Grigorescu) (Fondul Plastic, Agenția de publicitate Artis, București, 1975, 501 p.) prezintă „toată bogăția de forme ale artei populare din Bucovina realizînd în felul acesta o sinteză, prima de acest fel în literatura științifică a țării noastre" (Em. Condurachi). Bucovina, „un imens atelier de creație, un depozitar al artei populare tradiționale, de o valoare estetică majoră," este cercetată în multitudinea coordonatelor ei de civilizație și cultură: așezări, arhitectură (capitol semnat de B. Zderciuc), organizarea artistică a interiorului, țesături, broderii, ceramică, creații artistice în lemn, în metal și os, port, gâteala capului, podoabe. Aspectele materiale și spirituale ale artei populare apar cu întrepătrunderile lor. Astfel, unele obiecte sînt prezentate cu funcționalitatea lor, cu „noua încărcătură intențională, funcțională și estetică" ce le-o conferă integrarea în contextul unor obiceiuri: ploșca, creanga de alun, baltagul în instrumentarul nunții; elementele vestimentare și podoabele, măștile, instrumentele muzicale ș.a. în recuzita obiceiurilor de iarnă ș.a.m.d. În întreaga lucrare autorul examinează totodată profilul uman al creatorilor artei bucovinene, un capitol fiind rezervat „Concepției despre viață și om în lirica bucovineană". Diversele tipuri ale fenomenelor artistice sînt surprinse în dialectica evoluției lor, cartea nerămînînd cantonată în zona tradițiilor bine fixate, clasate: „tradițiile — opinează Bănățeanu — iau naștere zi de zi, în toate perioadele istorice; și azi apar prototipurile unor tipuri viitoare; procesul etnogenetic nu este definitiv, închis, imuabil, ci continuu; persistența și continuitatea nu înseamnă permanența acelorași forme, ornamente și problema trebuie privită sub aspectul funcțional; un element ornamental, o formă, o tehnică, chiar și o funcție pot dispărea pentru o perioadă, pentru ca apoi să reapară; arta populară este vie și se integrează în actualitate, nu atît prin persistența unor elemente tradiționale, ci prin contemporaneitatea relației funcție-valențe estetice". Alte lucrări au ca obiect tot fenomenul etnografic din nordul țării: *Ceramica populară din Țara Oașului* (București, ESPLA, 1958, 64 p. + il.); *Arta populară din Nordul Transilvaniei*. Precuvîntare de C. Daicoviciu (Baia Mare, 1969, 304 p. +il.); *Portul popular din regiunea Maramureș. Zonele Oaș, Maramureș, Lăpuș*, (Baia Mare, 1965, 168 p.). Eruditul care cunoștea bibliografia de specialitate, bogatele colecții muzeale din țara noastră, dar mai ales cel care timp de peste patru decenii a făcut cercetări participative aprofundate (observare, anchete etnografice, analize și interpretări ale patrimoniului național) în toate zonele noastre etnografice dar și în străinătate (a călătorit în China, Elveția, Iugoslavia, Cehoslovacia, Albania, Bulgaria, Germania, Franța, Iran, Olanda, Ungaria, Mongolia, Polonia, Pakistan, U.R.S.S., Austria) a elaborat, spre sfîrșitul vieții, studiul *Prolegomene la o teorie a esteticii artei populare* (București, Ed. Minerva, 1985, 336 p.), în care propune o „imagine globală a structurii fenomenului

https://biblioteca-digitala.ro

complex pe care îl constituie arta populară în ansamblul ei, de la fundamentarea culturologică și în speță etnologică, și pînă la valențele specifice stilistice". Spre deosebire de contribuțiile mai vechi în domeniul esteticii artei populare, semnate de N. Iorga, Al. Tzigara-Samurcaș, G. Oprescu, L. Blaga și Al. Dima, ori mai noi aparținînd unor cercetători ca N. Dunăre, I. Frunzetti, Olga Horșia, C. Irimie, Paul Petrescu, C. Prut, Gr. Smeu, Georgeta Stoica, P. Ursache, I. Vlăduțiu, R. Vulcănescu, B. Zderciuc ș.a., Bănățeanu abordează problema „de pe pozițiile fundamentării etnologice". Constant, relevă „remarcabilele calități estetice ale artei populare românești, autohtonia, originalitatea, continuitatea, unitatea stilistică în varietatea și perenitatea sa, care o situează, în primul plan al culturii și artei populare mondiale". Totuși, autorul își prezintă lucrarea ca una de deschidere, un citat din Tudor Vianu definindu-i bine țelurile studiului: „nu dăm formule definitive, ci impulsuri spre cunoaștere". Cartea este una dintre cele mai originale apărute în ultimele decenii. Folcloristul Bănățeanu este prezent chiar în lucrările sale care la o privire superficială ar părea cantonate doar în perimetrul civilizației populare. El însă a elaborat la începuturile activității sale, dar și mult după aceea, studii despre folclorul literar ori despre relația literaturii culte cu folclorul: *„Erlkönig" în folclorul românesc?*, în „Revista Fundațiilor Culturale Regale", Cernăuți, an. XI, nr. 4, 1944, p. 151—168; *Legenda Ghionului. Contribuțiuni la o problemă de folclor comparat* (București, Cercul de studii folclorice, Seria Studii, 1946, 47 p.); *Le mariage des morts et ses reflets dans le folklore indo-européen*, în „Revue des Études indoeuropéennes", București—Paris, tom. IV, fasc. 1—2, 1947, p. 170—207; *Daniil și balaurul. Influența legendelor biblice în diverse culturi folclorice*, în „Miscellanea Ethnographica", I, Cluj, 1947, 14 p.; *Prosper Mérimée și culegerea de balade a lui V. Alecsandri. Note pe marginea unei recenzii*, în „Studii literare", București, an IV, 1948, p. 119—134; *Le „Pluguşor", une coutume agraire roumaine*. Estrato di „Rivista di Etnografia", Napoli, an. II, nr. 2—3, 1948, 14 p.; *Tînjaua. Persistența unor străvechi rituri agrare în cultura populară românească*, în „Marmația", Baia Mare, I, 1969, p. 58—61; *Les „Nâgas" dans les mythes populaires roumains*, în *Mélanges de préhistoire, d'archéocivilisation et d'ethnologie offert à André Varagnac*, Paris, 1971, p. 17—40.

Alte opere: Tancred Bănățeanu, G. Focșa, Emilia Ionescu, *Arta populară în Republica Populară Română. Port. Țesături. Cusături*, București, ESPLA, 1957; *Muzeul Brukenthal. Secția de artă populară*. Text redactat de Cornel Irimie în colaborare cu Tancred Bănățeanu, Iulius Bielz și Herbert Hoffmann, Sibiu, 1957; *Cooperativele de artă populară din R.P. Chineză*, București, UCECOM, 1958, 284 p. cu il. + 12 f.pl. + 2 f.h.; *Arta populară în România*. Text de B. Zderciuc, Paul Petrescu, Tancred Bănățeanu, București, Ed. Meridiane, 1964, 136 p. + 47 pl. il.; *Portul popular românesc*, Universitatea din București, Cursurile de vară și colocviile științifice de limba, literatura, istoria și arta populară românească, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1965, 106 p. cu il., text bilingv, român-francez; *Ceramica din Glogova. Regiunea Oltenia*, București, Muzeul de artă populară al R.S. România, Studii și cercetări 1, 1966, 96 p.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie de referință: Boris Zderciuc, *Tancred Ovidiu Bănățeanu* în „Revista de etnografie și folclor", tom. 32, nr. 3, 1987, p. 295—300; Marica Popescu, *Bibliografia lucrărilor științifice ale lui Tancred Bănățeanu*, în revista citată, p. 301—312. Cuprinde și cronici și recenzii asupra operei lui Bănățeanu.

BERNEA Ernest (28 martie 1905, Focșani — 14 noiembrie 1990, București). Școala primară la Brăila (1912—1916); studii liceale la Brăila (1918—1922) și Tecuci (1922—1926); studii universitare de filozofie (1926—1929) și de litere (secția română-franceză) (1926—1930) la București, cu profesorii D. Gusti, C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, O. Densusianu, Ch. Drouhet și Nae Ionescu; studii de specializare la Paris (1930—1932) (etnologie și sociologie comparată cu Marcel Mauss) și la Freiburg (1932—1933) (unde urmează cursurile de filozofie ale lui Martin Heideger). Bibliotecar la Facultatea de litere din București (1927—1930); secretar al secției de monografii sociologice a Institutului Social Român (1933—1935); asistent (1935—1940) la catedra de geografie și etnografie (condusă de S. Mehedinți), unde ține primul curs de etnologie la Universitatea din București; director adjunct la Direcția presei (1940—1944); director în Ministerul de Externe (1944—1947); cercetător științific principal (1965—1972) și apoi consultant științific (1972—1978) la Institutul de Etnografie și Folclor. Colaborează la: „Arhiva pentru știință și reforma socială", „Azi", „Cuvîntul", „Dacia", „Familia", „Gîndirea", „Revista de etnografie și folclor", „Revista de filozofie", „Revista Fundațiilor regale", „Rînduiala", „Societatea de mîine", „Țara Bîrsei", „Universul literar", „Vremea".

Sociolog și etnograf, participant la campaniile monografice organizate și conduse de D. Gusti, Bernea practică o metodă concretă și experimentală iar în studii evită metoda comparată considerînd-o prematură. *Civilizația română sătească. Ipoteze și precizări* (București, Tipografia Scrisul Românesc-Craiova, colecția „Țară și neam", 1944, 126 p. +pl.f.) pornește de la constatarea scindării satului românesc, a intrării lui „într-un proces de destrămare". Nu spre aceste forme „decăzute" se îndreaptă atenția cercetătorului, ci „spre regiunile izolate de munte, unde satul românesc stăruie să trăiască o viață nealterată, armonioasă și echilibrată, bogată în valori tradiționale, ca un produs curat al pămîntului și istoriei locale". Propensiunea spre arhaic a cercetătorului se însoțește strîns cu aceea spre manifestările magice, religioase, mentalitatea satului fiind văzută dintr-o perspectivă gîndiristă, integral dominată de magic, de religios: „Activitatea magică și religioasă stăpînește pînă în cele mai intime cute sufletul țăranului român colorînd în acest fel toate celelalte activități". *Nunta în Țara Oltului. Încercare de sociologie românească* (în volumul colectiv *Studii de folclor și literatură*, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 51—135 +il.), este poate expresia cea mai elocventă a metodei concrete de cercetare, așa cum a conceput-o și practicat-o Bernea sub egida Institutului de Cercetări Sociale. După un capitol privind metoda și planul lucrării, urmează capitole despre reconstituirea nunții, condiții și persoane, tipuri de nuntă. Amploarea cercetării, bogăția materialului și noutatea metodologică fac din acest studiu una dintre lucrările de seamă ale lui Bernea. Obiceiurile vor constitui tot mai mult preocuparea sa, exprimată și programatic în *Introducere teoretică la studiul obiceiurilor* (în „Revista de etnografie și folclor", tom. 13, nr. 5, 1968, p. 379—387),

https://biblioteca-digitala.ro

direcție de preocupări din care fac parte : *„Buhaiul" la Fundul Moldovei* (în aceeași revistă, tom. 12, nr. 4, 1967, p. 309—319) ; *Călușarii* (în volumul *Festivalul Călușului. Studii, comunicări, referate*, Slatina, 1969). Planul de lucru al campaniilor monografice ale școlii sociologice de la București, elaborat de D. Gusti, cuprindea, între altele, cercetarea cadrului psihic al satului românesc tradițional. Acestui impuls se datorează pregătirea și elaborarea lucrării lui Bernea, *Cadre ale gîndirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității*. Cu o postfață de Ovidiu Bîrlea (Cartea Românească, București, 1985, 320 p.), apreciată la apariție ca un eveniment, ca o lucrare unică în literatura de specialitate de la noi, Ov. Bîrlea adăugînd că „după cîte știm, și în literatura celorlalte popoare europene". Elaborată pe un întins spațiu de timp, lucrarea își propune „descifrarea unui mod specific de a gîndi, expresie a unei mentalități și coordonate etnice. Spațiul, timpul și cauzalitatea sînt cercetate ca fenomene concrete și categorii care demonstrează o concepție și o viziune de viață specifice poporului român". Răspunsurile, spontane, cum sînt cele date de Maria Pomană din Zărnești, Maria Șerban din Tohanu Nou, Maria Neculoiu din Poiana Mărului-Brașov, atestă — sublinia Ovidiu Bîrlea — „capacitatea analitică a țăranului nostru, chiar deschiderea la idei înalte care depășesc sensibil orizontul lui cotidian", și deopotrivă darul de a formula memorabil. Andrei Pleșu (în articolul *Păstrarea ca formă a creației*, în „Viața românească", LXXXII, martie 1987, nr. 3, p. 25—28) remarcă o serie de calități ale sociologului Bernea : arta sa de a întreba, participarea sa, ca latură însemnată a metodei sale, analizarea materialului nu doar cu interes, ci și cu „reverență", priceperea deosebită cu care organizează datele obținute, cartea sa fiind „nu doar substanțială, dar și riguros articulată, pe scurt, cu o construcție, cu o performanță compozițională ieșită din comun". Răspunsurile date de informatori sînt, observă Andrei Pleșu, nu doar extraordinare ca text, dar au și o valoare etnologică : „Cîțiva din cei întrebați au o donație speculativă demnă de invidia oricărui universitar și un farmec al formulării inimitabil !" Pe lîngă această trilogie, Bernea a mai elaborat încă două, aflate în manuscris : *Trilogie sociologică (Sociologia ca știință concretă și experimentală ; Sociologia obiceiurilor ; Originile tehnicii și procesul inteligenței)* și *Civilizația română sătească (Forme și funcțiuni ; Religie și magie ; Artă și meșteșug)*. Are de asemenea în manuscris : *Moartea și înmormîntarea în Gorjul de nord, Poporul român la nivel etnografic, Studii de sociologie*.

Alte opere : *Botezul în satul Cornova*, Brașov, 1934, 27 p. Extras din „Țara Bîrsei" ; *Timpul la țăranul român. Contribuție la problema timpului în religie și magie*, Tipografia „Bucovina" I.E. Torouțiu, 1941, 80 p. ; *Maramureșul țară românească*, București, Tipografia Dacia Traiană, 1944, 85 p. cu 21 figuri și 1 hartă ; *Poezii populare în lumina etnografiei*, București, Editura Minerva, 1976, 164 p.

Bibliografie de referință : Vintilă Mihăilescu, *Spațiul filozofiei populare*, în „Contemporanul", nr. 16 (2057), 18 aprilie 1986, p. 11 ; Mihai Coman, *Ernest Bernea : „Cadre ale gîndirii populare românești"*, în „Revista de etnografie și folclor" tom. 32, nr. 3, 1987, p. 287—289.

BÎLȚIU Pamfil (iulie 1939, Făurești, comuna Copalnic-Mănăștur, județul Maramureș). Studii universitare de filologie la Cluj (1963—1968). Pro-

https://biblioteca-digitala.ro

fesor de limba și literatura română la Băsești, județul Maramureș (1968—1969); bibliotecar la Baia Mare (din 1974).

Poezii și povești populare din Țara Lăpușului (Editura Minerva, București, 1990, seria „Folclor din Transilvania", X) examinează forme străvechi de civilizație sătească, mai ales din localități care au conservat numeroase forme arhaice: Ungureni, Cupșeni, Libotin, Costeni, Rogoz, Boiereni, Stoiceni, Peteritea. Cu deosebire colindele pastorale (16 variante ale *Mioriței*-colindă, dintre care 10 reprezintă tipul 36 E), cele cu tematică vînătorească și cele cu tematică nupțială, apoi orațiile la nuntă, obiceiurile la înmormîntare și moșii de peste an dau măsura și originalitatea zonei Lăpușului. Lirica este amplă (cîntece de înstrăinare și însingurare, cîntece de cătănie și război, cîntece de lume, cîntece de dragoste și dor). Proza, se menționează, „care abunda odinioară, cunoaște astăzi un considerabil regres" și se caracterizează prin „concentrarea accentuată a acțiunii". Demnă de remarcat, într-o colecție totuși de popularizare, grija pentru redarea palatalizării labio-dentalelor, a labialelor, a fonetismelor populare, a suprimării unor vocale înaintea consoanei *n*. Textele au fost înregistrate cu mijloace moderne. Autorul a realizat și cîteva filme etnologice precum și o bogată fototecă.

Alte opere: *Individualitatea unui motiv de circulație în balada populară maramureșeană*, în „Maramureș", Baia Mare, august 1970; *Contribuții la cunoașterea obiceiurilor tradiționale din zona Codrului*, în *Comunicări științifice pe teme folclorice*, Sighetul Marmației, decembrie 1970—1971, Baia Mare, 1973; *Paralelisme între poezia romantică și balada populară din Maramureș*, în *Studii și articole*, Baia Mare, Societatea de Științe Filologice, 1973; *Contribuții la studierea obiceiurilor tradiționale de iarnă din zona Codru*, în *Tradiții maramureșene*, II, Baia Mare, 1979, p. 100—132; *Antologie de folclor din județul Maramureș*, vol. I, *Poezia*, redactor responsabil Ion Chiș-Șter, cuvînt înainte de Mihai Pop, Baia Mare, 1980, la care Bilțiu colaborează cu 130 texte; *Moșii de peste an în zona Lăpuș*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 31, nr. 2, 1986, p. 157—168; tom. 32, nr. 1, 1987, p. 63—72.

BOBEI Gheorghe (29 octombrie 1897, Bărbătești, județul Vîlcea — 1973). Școala primară în localitatea natală; studii normaliene la Constanța; studii universitare de litere și filozofie (secția pedagogică) la București. Învățător în Dobriceni (4 ani); profesor de limba și literatura română și de muzică la Horezu (din 1948), Măldărești, Bărbătești, județul Vîlcea. Colaborează la: „Albina", „Cultura poporului", „Dobrogea jună", „Gazeta învățămîntului", „Izvorașul", „Învățătorul", „Sinteza", „Vatra".

Folclorist, animator cultural, publicist, poet (minor), Bobei a renunțat, la sfîrșitul studiilor universitare, la postul de asistent pe care i l-a propus profesorul său Ovid Densusianu, pentru a se dedica satului, ridicării culturale. A avut în această direcție vocație și se mîndrea, ca de un blazon de noblețe, cînd i se spunea „bătrînul lăutar". Publică în „Izvorașul" 51 cîntece și melodii de jocuri populare. Volumul postum, *Gheorghe Bobei. Rapsod și poet.* Antologie de cîntece populare și poezii originale, studiu introductiv și ediție îngrijită de Constantin Apostol, Rîmnicu Vîlcea, 1973, 102 p.) cuprinde balade despre Iancu Jianu și cîntece lirice din

https://biblioteca-digitala.ro

cîteva localități vîlcene. Volumul, și el postum, *În licărul străbunelor izvoare* (București, Editura Litera, 1986, 80 p.), interesează mai mult pentru prezentarea culturală a folcloristului vîlcean. A rămas în manuscris monografia satului Bărbătești.

BOBOC Nicolae (26 septembrie 1920, Ilia, județul Hunedoara). Studii muzicale la Conservatorul din București (1940—1947); licențiat al Facultății de filosofie și litere din București (1946). Profesor de muzică la București (1945—1947) și Arad (1947—1953); prim-dirijor la Filarmonica din Timișoara (1959—1982), prim-dirijor și director la Opera Română din Timișoara (1963—1974); prim-dirijor și director la Filarmonica din Arad (din 1982).

Dirijor și compozitor (muzică de teatru, muzică vocal-simfonică, muzică simfonică, muzică de cameră, muzică corală), muzicolog, autor al studiului *Motivul premioritic în lumea colindelor* (Editura Facla, Timișoara, 1985, 248 p.), lucrare distinsă cu Premiul Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, Boboc propune, în această cercetare de arheologie culturală, de prospectare a substratului, a mentalității arhaice, o serie de ipoteze pentru a decripta sensul morții tînărului păcurar erou al colindelor mioritice. Între ele, ipoteza morții sacrificiale (ritualice), preluată după Th. D. Speranția și H. Sanielevici, și ipoteza morții inițiatice (simbolice), ambele ipoteze mai vechi pe care autorul se străduiește să le adîncească. În genere bine informată, lucrarea surprinde totuși prin absența din bibliografia utilizată a studiului lui Al. I. Amzulescu, *Noi observații privind Miorița -colind*, din „Revista de etnografie și folclor", tom. 24, nr. 1, 1979, p. 53—61.

Bibliografie de referință: Doru Popovici, *Eveniment editorial*, în „Săptămîna", nr. 47 (780), 22 noiembrie 1985; Viorel Crețu, *„Motivul premioritic în lumea colindelor"*, în „Cîntarea României", 7 (38), ianuarie 1986; Carmen Ițanu, *Cu Nicolae Boboc*, în „Orizont", nr. 34 (1121), 26 august 1988, p. 3; Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. I (A—C), Editura Muzicală, București, 1989, p. 136—138.

BOCANCEA Temistocle (1873—1916). Avocat în Cîmpulung Moldovenesc, unde conduce revista „Buciumul".

Colaborează la colecția întreprinsă de M. Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina, Liebeslieder. Cîntece populare românești din Bucovina, Cîntece de dragoste*, Band I (Würzburg, Konrad Triellisch Verlag, 1940, XLIII + 582 p. + 6 p. + 1 hartă). Din cele 400 texte, culese din Cîmpulung Moldovenesc și Frasin (județul Suceava), apar în volumul citat 42, celelalte rămînînd în manuscrisul aflat acum la Biblioteca Centrală de Stat din București.

Bibliografie de referință: Grațian Jucan, *Folcloriști din Cîmpulung Moldovenesc (județul Suceava)*, în „Pagini bucovinene", Suceava.

BODNĂRIU Gavril (1863—1907). Colaborează la: „Calendariu" (Arad), „Foaia poporului", „Tribuna poporului".

Tipărește în „Tribuna poporului", Arad, cca 150 de texte de cîntece lirice și strigături, cele mai multe din Bihor: *Poezii poporale* (an. I, nr. 126, 5/17 iulie 1897, p. 607); *Doine din Bihor* (an. I, nr. 136, 19/31 iulie 1897, p. 654); *Poezii poporale din Bihor* (an. I, nr. 150, 9/21 august 1897, p. 722); *Poezii poporale* (an. I, nr. 165, 30 august/11 septembrie 1897,

https://biblioteca-digitala.ro

p. 793—794); *Poezii poporale* (an II, nr. 234, 12/24 decembrie 1898, p. 1139). Aduce o notă originală în gazeta amintită (preocupată cu deosebire de lirică) prin tipărirea unui număr apreciabil de legende populare (despre păsări, animale, apoi legende osmogonice), care credem că au alcătuit sumarul volumului — pe care nu l-am văzut — *Hîrburi risipite. Legende din popor* de... (Oradea Mare, Tiparul Tipografiei „Patria", 1906, 118 p.), existent la Biblioteca „Astra" din Sibiu. Legendele apărute în publicația amintită mai sus nu sînt însoțite de numele informatorilor și nici de al zonei folclorice de unde provin.

BORTOȘ Romulus (a doua jumătate a secolului al XIX-lea — prima jumătate a secolului al XX-lea).

Învățător, născut probabil în Sohodol, județul Bihor, publică în „Gazeta poporului" un număr însemnat de texte de lirică populară bihoreană diversă (peste o sută), 2 balade și 11 snoave, cele mai multe din comuna amintită, în anii 1889 (numerele 2.13, 16, 22, 25, 27, 28, 30, 32, 34, 36), 1890 (nr. 12), 1891 (nr. 37). Alte *Cîntece poporali din Sohodol* îi apar în „Calendariu" pe anul 1889 (Editura Tipografiei Diecesei greco-ortodoxe romane a Aradului, p. 70—71), unde publică, în același an, *Glume și nu prea* (p. 94—96). Textele se impun prin autenticitate, doar cîteva vădind intervențiile versificatorului. Volumul, care lîngă numele autorului menționează, în paranteză, și pseudonimul acestuia, Don Ramiro, *Glume. Poezii și proză din popor* de... (Editura lui Romul Bortoș, Budapesta, Tipografia „Poporului român", 1905, 160 p.) nu l-am văzut.

BOTEZATU Grigore (14 ianuarie 1929, Baraboi, județul Bălți, R. Moldova). Școala primară în localitatea natală (absolvită în 1940); școala medie (absolvită în 1949); studii universitare de istorie și filologie la Chișinău (1949—1954). Colaborator științific la Secția de Etnografie și Arte a Academiei de Științe a R. Moldova (1968—1976); șef al secției de folclor a Institutului de limbă și literatură al Academiei de Științe (din 1979); membru în Consiliul de folclor al Academiei de Științe a U.R.S.S.; membru al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S. Candidat în științe filologice cu teza *Genurile folclorice și realitatea istorică (pe baza folclorului haiducesc)* (1966).

Botezatu este unul dintre cei mai activi folcloriști moldoveni, care din anul 1955 colecționează, editează și cercetează folclorul literar. Participă la proiectarea și realizarea corpusului „Creația populară moldovenească", în cadrul căruia tipărește trei volume. Primul, *Legende, tradiții și povestiri orale moldovenești*, alcătuirea, articolul introductiv și comentariile de... (Editura „Știința", Chișinău, 1975, 292 p.), conține legende despre origini (cosmogonice, etiologice, antropogenetice), legende și povestiri mitologice (spiritele naturale, bolile, comorile), legende hidronimice, toponimice și onomastice, tradiții istorice. În secțiunea a patra întîlnim tradiții și povestiri orale despre scriitori (Lacul lui Ovidiu, Pușkin, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Maxim Gorki). A doua lucrare a sa din cadrul corpusului este *Povești fantastice*, alcătuirea, articolul introductiv și comentariile de... (Editura „Știința", Chișinău, 1976, 408 p.) iar a treia, *Povești nuvelistice*, alcătuirea, articolul introductiv și comentariile de... (Editura „Știința", Chișinău, 1980, 320 p.). O bună parte din sumarul acestor volume cuprinde texte selectate din colecții clasice realizate de M. Eminescu, I.G.

https://biblioteca-digitala.ro

Sbiera, S. Fl. Marian, D. Furtună, S.T. Kirileanu, Artur Gorovei, Al. Vasiliu, Elena Sevastos, Elena Niculiță Voronca, T. Pamfile, din revistele „Șezătoarea" și „Ion Creangă", fapt care vădește un simț sigur al valorilor constituite. Îndelunga cercetare a numeroase zone folclorice l-a recomandat ca un bun colaborator la o serie de colecții de seamă: *Folclor din părțile Codrului* (1973); *Folclor din Buceag* (1981); *Folclor din nordul Moldovei* (1982); *Folclor din stepa Bălților* (1986); *Folclor din cîmpia Sorocii* (1989). Mai multe studii trădează o aplecare specială spre universul legendei: *Legende istorice moldovenești* (1969); *Legende, tradiții și povestiri orale despre răzbunătorii poporului* (1970); *Legende eponimice (Descălecatul Moldovei)* (1974); *Legendele Dochiei* (1971). În domeniul istoriei folcloristicii semnează studii despre D. Cantemir, M. Eminescu, Ion Creangă, A. Mateevici. Culegeri ale sale de proză populară au fost traduse în limbile rusă, ucraineană, letonă, lituaniană, belorusă, georgiană, germană, franceză, engleză, spaniolă, japoneză ș.a.
Alte opere: *Poezia populară moldovenească*, 3 ediții, 1957—1965; *Folclor moldovenesc*. Crestomație (1965); *Auzit-am din bătrîni (Legende moldovenești)* (1981); *De n-ar fi nu s-ar povesti* (1983); *Plugul de aur (Parabole și povestiri nuvelistice)* (1985).

BOTIȘ-CIOBANU Maria (16 august 1866, Abrud-Sat, județul Alba — 24 noiembrie 1950, Oradea). Studii liceale la Abrud (sau Roșia Montană) și Sibiu; studii normaliene în particular (la Cluj); școala normală superioară la Budapesta (absolvită în 1891); profesor particular la Nădășelu, județul Cluj (1891—1894), Bîrgău (1894—1895), Prundul Bîrgăului, județul Bistrița-Năsăud (1895—1896), Sibiu (1896—1900). Colaborează la „Amicul poporului", „Bunul econom", „Calendariu" (Arad), „Calendarul Partidului Național Român", „Calendarul practic", „Calendariul Românului", „Calendarul Săteanului", „Călindarul poporului bucovinean", „Convorbiri literare", „Familia" „Gazeta Transilvaniei", „Libertatea", „Luceafărul", „Revista ilustrată", „Românul", „Semănătorul", „Solia dreptății", „Telegraful român", „Tribuna literară", „Uj génius".
Poetă, publicistă, „femeie aleasă din epoca aspirațiilor ardelenești spre înălțare, spre unitate" (G. Bogdan Duică), Maria Botiș-Ciobanu publică *Țara Moților. Legende și credințe* (Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane, vol. I, 1928, 69 p.), care este prima lucrare care valorifică mai amplu proza populară din spațiul amintit (zona Abrud și Roșia Montană). Cele 10 legende sînt însă prelucrări, în care autoarea a intenționat „a păstra culoarea etnică a locului unde s-au zămislit, dialectul și felul de a grăi al celor ce le-au povestit".
Alte opere: *Doina (Legendă)*, Arad, Tipografia Concordia, 1912; *Povești*, Arad, 1940, 64 p.

Bibliografie de referință: Maria Botiș-Ciobanu, *Crăiasa Codrului*, povestiri, legende, povești, ediție îngrijită și prefață de G. Nistor, Editura Facla, Timișoara, 1976, 151 p.

BREZEANU Ioan (27 februarie 1916, Ludișor, județul Brașov). Școala primară în localitatea natală; studii liceale la Sibiu (1927—1934); studii universitare de litere și filozofie la București (absolvite în 1938). Profesor de limba și literatura română la Galați (pînă în octombrie 1959);

https://biblioteca-digitala.ro

șeful catedrei de limba și literatura română a Facultății de filologie a Institutului pedagogic din Galați (din octombrie 1959); rector al institutului amintit (din 1973). Doctor în filologie cu teza *Colindul laic în zona Dunării de Jos*.

Pe-un picior de plai. Culegere de folclor poetic din regiunea Galați (Galați, 1967, 396 p.) (în colaborare cu Gh. Nadoleanu), *La izvoarele cîntecului. Folclor literar din județul Galați* (Galați, 1969, 449 p.) și *În vadul Brăilei. Folclor literar din zona Dunării de Jos* (Brăila, 1970, 299 p.) conțin balade, colinde, lirică, teatru popular, culese de autor și de numeroși intermediari. Nu se precizează în ce a constat îndrumarea și controlul asupra intermediarilor, dacă, spre exemplu, coordonatorul a și verificat, fie și în parte, la surse unele texte.

Bibliografie de referință: *Dicționar biobibliografic. Cultura, știința și arta în județul Galați*. Redactor coordonator: Nedelcu Oprea, Biblioteca „V.A. Urechia", Galați, 1973, p. 46—47.

BUCUR Marin (12 decembrie 1929, Podul Rizii, județul Dîmbovița). Studii liceale la Tîrgoviște (absolvite în 1949); studii universitare de filologie la București (absolvite în 1953); cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" (din 1953).

Istoric și critic literar, publicist, Bucur are și preocupări folcloristice, cu deosebire în prima parte a activității sale, cînd alcătuiește antologii (*Basme*, 1957, 288 p.), îngrijește și prefațează ediții selective ale unor colecții clasice, toate apărute la Editura Tineretului: G. Cătană, *Povești poporale din Banat culese din gura poporului* (1956, 208 p.; ediția a doua, 1961, 192 p.); Gr. G. Tocilescu, *Balade și doine* (1958, 311 p.); Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor* (1959, 192 p.); T.T. Burada, *O călătorie în Dobrogea* (1962, 184 p.). Unul dintre bunii cunoscători ai operei lui Ov. Densusianu, Bucur editează într-o elegantă ediție principalele contribuții folcloristice ale savantului: *Flori alese din cîntecele poporului; Viața păstorească în poezia noastră populară; Folclorul. Cum trebuie înțeles; Graiul din Țara Hațegului* (Editura pentru Literatură, București, 1966, 430 p.) iar în monografia *Ovid Densusianu* (Editura Tineretului, București, 1967) rezervă un substanțial capitol folcloristului, *Folclorul. Cum trebuie înțeles și la ce se poate renunța* (p. 168—203). Romanul său *La apa Vavilonului* (1971) „aglutinează printr-un pretext epic minim elemente de paremiologie și descîntec, colinde și cîntări, metaforizînd materia și materializînd metaforele într-o feerie oniric folclorică redactată în versete" (Marian Popa).

Alte opere: *Începuturile unei antologii folclorice în limba franceză — o preocupare a pașoptiștilor români în exil*, în „Manuscriptum", an. I, nr. 1, 1970, p. 131—138; *Avram Iancu. Mit și erou*, în „Lupta de clasă", an. 52, nr. 8, 1972, p. 73—80; *Cuvînt înainte* la Iordache Golescu, *Povățuiri pentru buna-cuviință*, ediție îngrijită de Gh. Paschia, București, Editura Eminescu, 1975.

Bibliografie de referință: Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, ediția a doua revizuită și adăugită, Editura Albatros, București, 1977, p. 116—117.

BULAT Toma G. (18 august 1887, Tunari, județul Dolj — ?). Studii secundare la Craiova și București; studii superioare la București, Leipzig, Dijon, Berna, Paris și Fribourg. Licențiat în teologie și litere;

https://biblioteca-digitala.ro

doctor în teologie (1921) și istorie (1923). Profesor secundar la Roman, Năsăud, Craiova, apoi profesor de teologie la Iași și București. Fondator al periodicelor „Arhivele Basarabiei", „Arhivele Olteniei" și „Revista de istorie bisericească". Colaborează și la „Biserica ortodoxă română", „Drum drept", „Neamul românesc literar", „Noua revistă bisericească", „Revista istorică", „Viața Basarabiei".

Medievist, Bulat are o contribuție considerabilă la cunoașterea folclorului oltenesc prin culegerea *Din poezia populară*, apărută în „Revista idealistă", București, 1913 (numerele 6, 7, 8, 9, 10), 1914 (numerele 3, 4, 6). Colecția, selecție din cele peste 1500 de texte ce i-au fost aduse de elevii de la Seminarul din Rîmnicu Vîlcea („meritul intreg e al elevilor mei", cărora profesorul le-a format gustul pentru asemenea plăsmuiri), este alcătuită din cîntece și strigături, balade și colinde din județele Argeș, Dolj, Gorj, Olt, Mehedinți și Vîlcea, numai cîteva texte fiind din Cristești și Drăgușeni (județul Suceava) și din „Poiana-Transilvania" (probabil Poiana Sibiului).

BULBOACĂ Ionel (20 iunie 1920, satul Cornești, comuna Gîrbău, județul Cluj). Școala primară în localitatea natală (1926—1931); studii liceale (1931—1938) și studii universitare de științe juridice (1956—1961) la Cluj. Economist principal la Oficiul Județean de Turism și la Fructexport în Cluj (1949—1980). A fost redactorul paginii satului din „Tribuna Ardealului" (1941—1942) și redactor la „Tribuna satului" (1943—1944), ambele din Cluj. A colaborat și la „Albina", „Almanahul Plugarul", „Cuvîntul satelor", „Făclia", „Foaia noastră", „Lumea și țara", „Tribuna", „Săptămîna" (Bistrița), „Steaua", „Viața ilustrată", „Voința Banatului".

Bulboacă s-a apropiat de poezia populară — imbold și model pentru cercetarea folclorului i-a fost monografia *Cinci sate din Ardeal* (1933) a preotului din Cornești Vasile Cosma — nu cu uneltele profesionistului, ci cu o imensă bucurie de diletant, pentru care cînd îi apăreau, din cînd în cînd, în „Steaua", scurte texte populare, era o adevărată sărbătoare. „Slujitor fără mari veleități al poeziei noastre populare" (cum l-a caracterizat Ovidiu Papadima), debutează cu o culegere populară de pe Valea Nădașului (în „Foaia noastră", Cluj, 25 decembrie 1935), după care va tipări, la îndemnul episcopului Nicolae Colan, volumașul *Cîntecele dorului*, doine și strigături (Cluj, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, 1943, 32 p.). Cea mai reprezentativă colecție a sa, *Cîntecele dorului. Poezii populare din Transilvania*, prefață de Ovidiu Papadima (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, 228 p.) este alcătuită din cîntece de dor, de dragoste, de noroc, înstrăinare și blesteme, cîntecele anotimpurilor de muncă, cîntece despre natură, cîntece din bătrîni, cîntece de răscoală, cîntecele lui Horea, cîntecele Iancului, cîntecele însingerate din 1907, cîntece și scrisori din război, colinde și urări de Anul Nou, strigături. Ovidiu Papadima ne asigură că autorul colecției „n-a intervenit cu nimic în transcrierea textelor, care sunt în primul rînd cîntece de dragoste și de dor, avînd astfel gîrul deplin al autenticității".

BULIGAN-DELAGORJ Ion I. (pseudonim: Bion) (2 aprilie 1902, Brădiceni, județul Gorj—17 martie 1975, Brădiceni, județul Gorj). Școala primară în localitatea natală; studii gimnaziale la Tîrgu Jiu, unde are profesor pe folcloristul Ion Licea, care-i sădește dragostea pentru creațiile

https://biblioteca-digitala.ro

poporului ; studii normaliene la Turnu Severin. Învăţător în comuna natală (de la 1 noiembrie 1921). Colaborează la „Crinul satelor", „Cuvîntul Gorjului", „Duminica poporului", „Gazeta satelor", „Gorjanul", „Gorjul cultural", „Prietenul nostru", „Revista învăţătorimii gorjene", „Săptămîna" (Ploieşti). Fondator al căminului cultural din Brădiceni (9 aprilie 1920).

Animator al mişcării folcloristice din Oltenia (înfiinţează un cerc de folclor la Brădiceni în anul 1924, care editează „Buciumul". Foaie pentru strîngerea folclorului, cu apariţie în anii 1924—1925 şi 1935—1936, în ultimii ani cu titlul „Foaie pentru săteni — literatură, cultură şi artă populară" ; face parte din cercul celor care întemeiază, la 4 ianuarie 1927, la Ştefăneşti, judeţul Vîlcea, „Tovărăşia folcloriştilor olteni"), Buligan-Delagorj publică două volumaşe, *Cîntece şi strigături în horă* (în colaborare cu Gh. Popescu-Tică) (Tipografia Asociaţiei comunelor rurale din Gorj, 1934).

Bibliografie de referinţă : Vasile Cărăbiş, *Publicaţii periodice din Gorj*, Tîrgu Jiu, 1978.

BUŞU Gheorghe (28 iulie 1925, Mădulari-Beica, satul Iacove, judeţul Vîlcea). Şcoala primară în satul natal ; absolvent al Seminarului din Rîmnicu Vîlcea ; absolvent al Conservatorului din Cluj. Profesor în Borşa, judeţul Maramureş iar din anul 1966 profesor de muzică la Craiova.

Volumul *De la Jiu în lung şi-n lat. Cîntece bătrîneşti* (în colaborare cu Al. A. Buzera) (Craiova, 1971, 376 p.) cuprinde „un fragment din bogatul repertoriu cîntat, din Oltenia", alcătuit din subiecte cunoscute dar şi din unele locale. Sumarul inspiră încredere fiindcă toate piesele alcătuitoare au fost înregistrate cu mijloace moderne şi au fost transcrise „cu multă atenţie şi seriozitate, ceea ce conferă colecţiei un merit deosebit" (Emilia Comişel). *Suflet în sufletul neamului meu* (în colaborare cu Laurenţiu Gh. Buşu) (Craiova, 1980—1981, 184 p.) adaugă cîntecelor din volumul anterior — şi de data aceasta secţiunea cea mai extinsă — un capitol de doine, de cîntece de dragoste şi dor, culese din întreaga Oltenie, vestul Mehedinţilor fiind mai puţin cercetat. Transcrierea literară a textelor urmează metodologia lui Al. I. Amzulescu.

BUTURĂ Valer (16 decembrie 1910, Sălciua, judeţul Alba — august 1989, Cluj). Studii universitare de geografie la Cluj (1928—1932) ; profesor secundar (1932—1937) ; etnobotanist la Grădina Botanică din Cluj (1937—1939) ; cercetător la Institutul de Ştiinţe Sociale din Bucureşti (1935) ; profesor de geografie la Bucureşti (1940—1946) ; conferenţiar de geografie economică la Universitatea din Cluj (1946—1952) ; şef de secţie (1956—1968) şi director (1968—1970) la Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj. Colaborează la „Anuarul de folclor", „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", „Archives pour la science et la réforme sociale", „Buletinul Grădinii Botanice Cluj", „Ethnographica" (Brno), „Grădina mea", „Natura", „Revista Fundaţiilor Regale", „Revista muzeelor", „Sociologie românească".

Prima amplă lucrare a lui Butură, etnograf, folclorist, geograf, etnobotanist, *Etnografia poporului român. Cultura materială*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, 465 p. + 60 p. 1, „o carte de căpătîi pentru toţi

https://biblioteca-digitala.ro

cercetătorii culturii populare" (Paul Petrescu) este o erudită sinteză a următoarelor componente : ocupațiile poporului român (care au un profil mixt), instalațiile tehnice și meșteșugurile țărănești, comunicații și transporturi, schimburi, comerț. Pe baza descoperirilor arheologice, a documentelor lingvistice (terminologia de origine latină), a ansamblurilor culturii populare, Butură subliniază vechimea, bogăția culturii carpato-danubiano-pontice, integrată „în complexitatea activităților productive, axate pe agricultură și creșterea animalelor, întregite cu pomicultură, viticultură, apicultură, cărora li se adăugau variatele meșteșuguri specializate". Cultura populară românească își are rădăcini străvechi, vădite, spre exemplu, în ceramica de tradiție daco-romană, în elementele dacice ale portului. Fără să fie lipsită de elemente particulare locale, specifice doar unor zone (autorul distinge peste 50 de zone etnografice în spațiul românesc), cultura populară impune prin unitatea ei bine marcată : „Așa a fost în fondul ei inițial și așa s-a păstrat, de-a lungul veacurilor, prin permanența legăturilor dintre zonele înalte și cele joase, dintre cele intracarpatice și cele extracarpatice. Aceste legături au avut loc în cadrul unor tot mai întinse și largi schimburi de bunuri economice și culturale, prin circulația continuă a oamenilor peste Carpați, într-un sens sau altul". Carpații românești „se înscriu în spațiul de formare și viețuire a poporului român, ca un puternic, bastion, cu largi perspective spre treptele reliefare complementare de la poalele lor.". Toate capitolele lucrării cuprind dovezi peremptorii privind statornicia și continuitatea românilor în spațiul carpatic-danubian-pontic. Astfel, în capitolul despre ocupații, aduce argumente științifice despre păstoritul transhumant, văzut ca o formă de păstorit între altele practicate de români (păstoritul local ; păstoritul de pendulare simplă ; păstoritul de pendulare dublă). Această formă „nu este reminiscența unui mod nestatornic de viață" și nici n-a fost practicată doar de români, ci „și de o parte din gospodăriile înstărite din satele unde locuiau sași și secui, precum și de unii moșieri și mari proprietari de animale din rîndul orășenilor înstăriți". Monografia are un vădit sigiliu personal. „Mai mult decît toate, impresionează firescul observației, naturalețea și exactitatea clasificărilor, fidelitatea explicării fenomenului etnografic, care nu reproduce pe cutare învățat român sau străin și nu este împrumutată de nicăieri, ci izvorăște din propria cunoaștere a autorului" (Ion Taloș). Deși în monografia amintită trasase și profilul etnografic al Transilvaniei, învățatul a simțit că este imperios să-i dedice acesteia o lucrare independentă, *Străvechi mărturii de civilizație românească. Transilvania-studiu etnografic* (Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, 404 p.), a cărei idee-pivot este aceasta : „Transilvania este o parte inseparabilă a spațiului carpato-danubiano-pontic, vatra în care s-a constituit poporul român în condițiile unor îndelungate tradiții de viață, amalgamate și asimilate de urmașii autohtonilor și coloniștilor romani, aduși în Dacia în vederea exploatării bogatelor resurse economice". Cartea este, „fără îndoială, o piatră de hotar în cercetarea civilizației tradiționale a Transilvaniei, cu nebănuite încă deschideri de perspectivă în etnografie" (Ion Cuceu) ; ea întrunește calitățile etnografului Butură : „maxima rigoare, precizia și sobrietatea discursului, detectarea cauzalităților și a corelațiilor ce se stabilesc între faptele de cultură populară, și, esențial, respectul pentru adevărul științific, tentația permanentă de a-l releva ori măcar, atunci cînd

https://biblioteca-digitala.ro

operația se dovedește a fi mai delicată, de a izola cadrele de spiritualitate unde va trebui căutat de cercetările viitoare. Echilibrul și obiectivitatea discursului — aceasta din urmă obligatorie pentru orice cercetător adevărat — se întemeiază la Valer Butură pe o îndelungată și totodată rodnică experiență științifică, pe dominarea faptelor de cultură și civilizație populară, în fine, pe epuizarea unei bibliografii oricît de vaste ar fi ea, de la sinteza impunătoare și pînă la articolul cel mai mărunt". (I. Șeuleanu). Chiar cărțile consacrate de Butură civilizației populare tradiționale îl prezentau pe autorul lor interesat și de dimensiunea spirituală, artistică, de gustul pentru frumos al poporului nostru. Avea să stăruie asupra acestei dimensiuni în studiul inedit (500 p.), *Cultura spirituală românească*, în care își definește concepția asupra amplului complex cultural: „Cultura populară însumează bunuri extrem de variate, din domeniul activităților productive, în vederea asigurării cerințelor vitale, din domeniul vieții spirituale, izvorîte din preocupările pentru cunoașterea rosturilor și forțelor naturii, din dorințele de împlinire a muncii și vieții, de înfrumusețare a acesteia". Autorul mărturisește că s-a străduit *doar* să sistematizeze creațiile spiritualității populare. În fapt, aportul său trece dincolo de intenție, contribuția personală fiind sesizată mai peste tot și se situează în domeniul comunicării unei experiențe îndelungate de cercetare, de scrutare nemijlocită a fenomenelor etnografice. Capitolul despre colinde și cel despre obiceiurile la înmormîntare (priveghiul la Sălciua) sînt prețioase contribuții personale. După adîncite și stăruitoare cercetări de etnobotanică, efectuate de-a lungul a aproape cinci decenii, spațiu de timp în care publică mai multe studii (primul în 1933) și interesantul capitol *Botanica* din *Nerej, un village d'une région archaïque*. Monographie sociologique dirigée par H.H. Stahl (București, Edition de l'Institut Social Roumain, 1939, vol. III, p. 111—133), dă la iveală volumul *Enciclopedie de etnobotanică românească* (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, 282 p.), al cărei obiect de studiu sînt plantele cultivate și plantele spontane. Spre deosebire de lucrarea lui Al. Borza, *Dicționar etnobotanic* (București, 1968), excelentă la capitolul nomenclaturii populare a plantelor enciclopedia lui Butură stăruie asupra întrebuințării empirice a plantelor și, aspect care-l interesează și pe folclorist, pune la contribuție un bogat fond de practici magice și obiceiuri străvechi, credințe în legătură cu plantele, indicîndu-se, de fiecare dată, cînd este cazul, și creațiile populare inspirate de flori, de motivele vegetale. Această calitate va fi augmentată în continuarea lucrării: *Enciclopedie de etnobotanică românească*, vol. II, *Credințe și obiceiuri despre plante*, Cuvînt înainte de Paul H. Stahl (Paris, 1988, 94 p., Societés Européennes, 4). Butură a adus o contribuție însemnată pe tărîmul muzeisticii transilvănene, la realizarea secției etnografice în aer liber din Cluj (parcul Hoia).

Alte opere: *Muzeul etnografic al Transilvaniei. Secția în aer liber, Cluj*, 112 p.

Bibliografie de referință: Paul Petrescu, *Coordonatele etnografiei* [Valer Butură, *Etnografia poporului român*], în „Contemporanul", mai 1979, p. 12; Ion Taloș, *Etnografia românească*, în „Steaua", XXX, nr. 8, august 1979, p. 46; Ion Șeuleanu, *Valer Butură, „Etnografia poporului român. Cultura materială"*, în „Anuarul de folclor", I, 1980, p. 210—212; A. Radu, *O enciclopedie de etnobotanică românească*, în „Anuarul de folclor", II, 1981, p. 298; Ion Șeuleanu, *Vatră românească de cultură și civilizație*; Mihai Coman, *O problemă de valoare*

https://biblioteca-digitala.ro

simbolică ; Laura Calancea, *Carte despre stațornicie* ; Ion Cuceu, *Permanențele civilizației tradiționale*, în „Tribuna", nr. 18, 4 mai 1989, p. 10 ; Paul P. Drogeanu, *Valer Butură, „Străvechi mărturii de civilizație românească"*, în „România literară", XXII, nr. 20, 18 mai 1989, p. 12—13 ; Iordan Datcu, *Valer Butură și cultura spirituală a poporului român*, în „Steaua", XLI, nr. 2, februarie 1990, p. 51, 53.

CARAIANI Nicolae Gh. (22 mai 1922, Giumaia de Sus, Bulgaria), Școala primară în localitatea natală ; studii liceale la Liceul român din Sofia, ca bursier al statului, absolvite în 1943 ; studii universitare de litere și filozofie, secția istorie, la București (1943—1947) ; profesor secundar la Craiova, Pitești, București. Colaborează la „Macedonia", „Mir" (Sofia), „Săptămîna", „Timocul" ș.a.

Alcătuită în întregime din texte inedite, culese de Caraiani de la aromânii grămoșteni din Bulgaria între anii 1937 și 1943 și de Nicolae Saramandu de la aromânii grămoșteni din Dobrogea (în perioada 1967—1980), colecția celor doi, *Folclor aromân grămostean* (Editura Minerva, București, 1982, XX + 512 p.) „este cea dintîi care cuprinde un *corpus unitar* de producții folclorice, un repertoriu cuprinzător aparținînd unui singur grup, cel al aromânilor grămoșteni". Sumarul, bogat și variat, este alcătuit din ghicitori, proverbe și zicători, blesteme (secțiune extrem de prețioasă), expresii și sensuri figurate, poezii populare (cel mai amplu capitol), obiceiuri la naștere, căsătorie, moarte. Colecția realizată de cei doi autori (ultimul a efectuat și traducerea textelor în dacoromână) „este o carte de o importanță covîrșitoare pentru cunoașterea creației folclorice aromânești, îmbogățind cu mult ceea ce se știa pînă acum" (Adrian Fochi). Deși mai slab reprezentată la aromâni, secțiunea cîntecelor epice versificate își sporește, prin ceea ce aduce nou această carte, numărul de subiecte la cifra de 49. Subiectele total necunoscute sînt cele cu nr-ele 254, 256, 264, 270, 278 și 299. Colecția este importantă și pentru comparatist, fiindcă „face posibilă pentru specialiști compararea, pe de o parte, între folclorul balcanic și cel aromân și, pe de alta, între folclorul aromân și cel dacoromân, deschizînd un cîmp larg de cercetare" (Florica Dimitrescu). Sînt prețioase de asemenea glosarul și iconografia.

Bibliografie de referință : Hristu Cândroveanu *Folclor aromân*, în „Săptămîna", București, nr. 628, 17 decembrie 1982, p. 3 ; Adrian Fochi, *Nicolae Gh. Caraiani, Nicolae Saramandu, „Folclor aromân grămostean"*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 28, nr. 1, 1983, p. 93—96 ; Florica Dimitrescu, *„Folclor aromân grămostean"*, în „Revista de istorie și teorie literară", XXXI, nr. 4, octombrie-decembrie 1983, p. 120—121.

CARTOJAN Nicolae (4 decembrie 1883, Călugăreni-Uzunu, județul Ilfov—20 decembrie 1944, București). Studii liceale (absolvite în 1902) și studii universitare de litere și filozofie (1902—1906) la București, unde este remarcat de profesorii I. Bianu, N. Iorga și T. Maiorescu ; funcționar la secția de manuscrise de la Biblioteca Academiei Române (1906—1910) ; profesor de limba și literatura română la Giurgiu (1906—1910), Mănăstirea Dealu (1911), București (1916—1918) ; specializare în Germania (1912—1914), unde audiază cu deosebire cursurile slavistului Brückner ; asistent (1921), apoi conferențiar (1923) la catedra lui I. Bianu ; profesor și titular al catedrei de istoria literaturii române vechi din București (1930—1944). Doctor al Universității din București cu teza *„Alexandria" în literatura românească* (1920), referenți fiind I. Bianu și Ov. Densusianu. Membru

https://biblioteca-digitala.ro

corespondent (1929) și membru titular (1941) al Academiei Române; membru al The Medieval Academy of America, Lehmann Hall, Cambridge Massachussetts din Harvard (1929); doctor honoris causa al Universității din Padova (1942); membru în Commission Internationale d'Histoire Littéraire Moderne. Conduce „Cercetări literare" (1934—1943). Colaborează și la „Analele Academiei Române", „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj", „Anuarul Liceului «I. Maiorescu» din Giurgiu", l'Archivum Romanicum", „Arhiva românească", „Arta și tehnica grafică", „Cele trei Crișuri", „Convorbiri literare", „Dacoromania", „Drum drept", „Flamura", „Neamul românesc literar", „Revista istorică", „Revista istorică română", „Revue de littérature comparée", „Slavia" (Praga), „Societatea de mîine", „Timocul", „Universul" ș.a.

Deși cercetarea cărților populare avea tradiție la noi (M. Gaster în secolul trecut), N. Cartojan a definit precis noțiunea de „cărți populare" și a impulsionat cercetarea lor propunînd și o metodologie adecvată. Într-o serie de țări, în învățămîntul universitar, studiul despre cărțile populare al lui Cartojan a trezit real interes: germanul Friederich von der Leyen (profesor la Köln), Rudolf Kriss (profesor la Viena și apoi la München), slavistul Alois Schmaus (München), Fritz Krüger, Gerhardt Rohlfs, Wilhelm Giese, Fritz Krüger, G. Weigand, Max Leopold Wagner și F. Karlinger (conducător al centrului de cercetare a cărților populare de la Salzburg) au vorbit cu considerație despre Cartojan. „Savant eminent" (G. Călinescu), autor al valoroasei *Istoria literaturii române vechi* (Fundația pentru Literatură și Artă, București, I, 1940, II, 1942, III, 1945), „cea mai importantă sinteză de literatură română veche alcătuită vreodată de un specialist ce și-a consacrat viața și cariera acestui domeniu" (Dan Zamfirescu), Cartojan interesează și pe folclorist prin *Cărțile populare în literatura românească* (vol. I, *Epoca influenței sud-slave*, Editura Casei Școalelor, 1929, 271 p.; vol. II, *Epoca influenței grecești*, Fundația pentru Literatură și Artă, Biblioteca enciclopedică, 1938, 450 p.), „opera de încoronare a activității de istoric literar a lui Cartojan" (Dan Simonescu). Cartojan includeîn ansamblul literaturii vechi, pe lîngă literatura religioasă și literatura istorică, și literatura poporană scrisă. Prin conceptul de „literatură poporană scrisă „Cartojan înțelege legendele religioase apocrife, cărțile populare, drama religioasă. Literatură de imaginație, cărțile populare au stat în atenția atît a cărturarilor cît și a maselor populare. Pe lîngă importanța motivelor vehiculate, cărțile populare „constituie pentru noi prețioase documente culturale, prin mijlocul cărora putem pătrunde și înțelege mentalitatea generațiilor dispărute". Secțiunile cărții tratează literatura apocrifelor, legendelor biblice, legendelor hagiografice, literatura apocaliptică, literatura astrologică de prevestire, fiziologul, romanul popular, folclorul biblic. Perspectiva din care sînt cercetate cărțile populare reclamă apelul permanent la folclor: „Cunoașterea adîncită a acestei ramuri de literatură veche românească aruncă o lumină așa de vie asupra vieții sufletești de acum a poporului nostru, încît studiul folclorului nu se poate despărți de acela al literaturii poporane scrise. „În consecință, nu numai că sînt relevate urmele folclorice în cărțile populare și reflexele cărților populare în anumite categorii folclorice, dar sînt scrutate și creații de regulă cercetate de folcloriști: Vicleimul, cîntecele de stea, Mironosițele, jocul de păpuși, orațiile de nuntă, folclorul medical. În romanul

https://biblioteca-digitala.ro

popular *Alexandria* distinge două straturi, unul cult (conținînd tradiții provenite din surse livrești) și altul popular (cuprinzînd legende de proveniență folclorică). Nu se stăruie asupra filoanelor folclorice autohtone pătrunse în romanul popular despre Alexandru cel Mare, ci asupra raportului invers: influența cărții populare amintite asupra pictorilor naivi care au împodobit unele lăcașuri cu scene din *Alexandria*, asupra oratiilor de nuntă, unor colinde, basme, legende; sînt semnalate și cîteva urme lăsate în toponimie și onomastică. Influența exercitată de cărțile populare asupra folclorului nostru ar fi masivă: „Nu există colț din arta și literatura populară, din ciclul tradiționalist al superstițiilor, care să nu fi suferit influența cărților populare". Cercetările mai noi despre cărțile populare susțin, dimpotrivă, că mai mare a fost influența folclorului asupra cărților populare: „textele scrise n-au creat elementele care se regăsesc astăzi în folclor, ci ... ele însele le-au absorbit din vechea literatură folclorică a popoarelor, le-au dat circulație și le-au perpetuat" (I.C. Chițimia). Amploarea cercetării, numărul mare de manuscrise cercetate pentru fiecare carte populară în parte, depășind astfel cercetările anterioare ale lui B.P. Hasdeu și M. Gaster, forța de sintetizare, examinarea comparativă a motivelor și sublinierea peceții naționale căpătate de textele studiate fac din *Cărțile populare în literatura românească* o lucrare de referință. Alte contribuții folcloristice ale lui Cartojan: o ediție însoțită de studiu introductiv a colecției lui P. Ispirescu, *Legende sau basme ale românilor* (1932, 1939, 1945), o prefață la colecția lui Cristea Sandu Timoc, *Poezii populare, de la românii din Valea Timocului* (1943), recenzii la lucrări de Tache Papahagi *(Antologie aromânească)*, Mathias Murko *(La poésie populaire épique en Jougoslavie eu début du XX-e siécle)* și G. Baiculescu *(Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon)*.

Bibliografie de referință: Dan Simonescu, *N. Cartojan (1883—1944)*, în „Revista istorică română", fascicula II, 1945; I. C. Chițimia, *N. Cartojan*, în „Revista de istorie și teorie literară", an. 15, nr. 3, 1966, p. 471—477; I.C. Chițimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Editura Academiei Române, 1972, p. 351—363; N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, ediție îngrijită de Alexandru Chiriacescu, cuvînt înainte de Dan Zamfirescu, postfață de Mihai Moraru, Editura Enciclopedică Română, 1974, I, XXX + 338 p., II, 568 p.; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, postfață și bibliografii finale de Dan Simonescu, prefață de Dan Zamfirescu, Editura Minerva, București, 1980, XVIII + 590 p.; Felix Karlinger, *Der beitrag zur Erforschung der Cărțile populare* [Contribuții la cercetarea cărților populare], în „Revista de istorie și teorie literară", XXXI, nr. 3, iulie-septembrie 1983, p. 59—62.

CEHOVSCHI Leon (1872, Gura Sadovei, județul Suceava — 1960). Studii secundare la Suceava, unde are profesor pe S. Fl. Marian și Cernăuți. Învățător în Pîrteștii de Sus (1892—1900) și Gura Sadovei (1900—1936).

Colaborator cu un număr însemnat de texte populare lirice (din Gura Sadovei) la colecția întreprinsă de M. Friedwagner, *Rumänisches Volkslieder aus der Bukowina, Liebeslieder. Cîntece populare românești din Bucovina, Cîntece de dragoste*, Band I (Würzburg, Konrad Triellisch Verlag, 1940, XLIII + 582 p. + 1 hartă). Cea mai mare parte a culegerilor sale se află în manuscris la Biblioteca Centrală de Stat din București.

Bibliografie de referință: Grațian Jucan, *Folcloriști din Cîmpulung Moldovenesc (județul Suceava)* (manuscris).

https://biblioteca-digitala.ro

CESEREANU Domițian (11 ianuarie 1935, Copru, județul Cluj). Studii universitare de filologie la București (1953—1958). Secretar literar la Teatrul Național din Cluj; redactor la revista „Steaua".

Critic literar, Cesereanu debutează editorial ca folclorist cu *Folclor din Țara Zarandului* (în volumul *Folclor din Transilvania*, Editura pentru Literatură, I, 1962, p. 1—107) (în colaborare cu Ioan Șerb). Colecția, remarcabilă prin valoarea pieselor selectate (300 doine și cîntece, strigături, balade și colinde, cîntece de nuntă) se constituie într-o veritabilă contribuție la cunoașterea zonei. Studiul *Arghezi și folclorul* (Editura pentru Literatură, 1967, 157 p.) demonstrează permanența și diversa prezență a creației populare în opera poetului *Cuvintelor potrivite*, care părăsește mimetismul, folclorizarea, citatul folcloric din practica unor predecesori, și experimentează cu succes „analogia artistică cu folclorul", un mod superior de transsubstanțiere a elementelor folclorice.

CHELCEA Ion (5 februarie 1902, Boteni, județul Argeș — septembrie 1991, București). Studii secundare la Cluj și Brașov (absolvite în 1929), în orașul de sub Tîmpa avînd, între alții, profesor pe Axente Banciu; studii universitare de istorie și geografie la Cluj (1929—1932); studii de specializare în etnografie și antropologie fizică la Viena cu Viktor Lebzelter și Artur Haberlandt, Schmidt, Kopeltz și R. Wolfram (1943). Preparator, asistent, șef de lucrări la Muzeul Etnografic al Transilvaniei (1929—1939); șef de cercetări la Institutul de Cercetări Sociale al României (1940—1941); referent la Institutul Central de Statistică din București (1941—1942); conferențiar de etnografie la Universitatea din Iași (1943—1951), unde a ținut cursuri ca următoarele: Etnografie-obiect, concepție metodă; Evoluția formelor culturii umane (aici avînd fir conducător tratatul din 1934 al lui G. Montandon); director (1951—1957) al Muzeului Etnografic al Moldovei, Iași, pe care el însuși îl înființase cu aprobarea lui Ion Petrovici, atunci ministru al Educației Naționale (1943); muzeograf principal al Muzeului Satului din București (1957—1969). Doctor în etnografie și sociologie al Universității din Cluj (1939) cu teza *Tovărășii de feciori și fete în viața poporului român*, conducător științific fiind Romulus Vuia, președintele comisiei N. Drăganu, iar membri în comisie G. Giuglea și L. Blaga; membru al Societății Române de Antropologie din Cluj, al Cercului de Studii Etnografice și Folclor al Universității din Cluj-Sibiu. Colaborează la „Analele Universității din București. Seria Sociologie", „Anuarul Muzeului Satului", „Apulum", „Archives", „Arhiva pentru știință și reforma socială", „Boabe de grîu", „Cercetări geografice", „Chemarea", „Cibinium", „Colocvii", „Culegătorul", „Danubius", „Foaia noastră", „Forum", „Gazeta ilustrată", „Gînd românesc", „Glasul bisericii", „Izvorașul", „Lumea și țara", „Muscelul nostru", „Museum", „Natura", „Națiunea română", „Patria", „Revista arhivelor", „Revista de folclor", „Revista de etnografie și folclor", „Revista Fundațiilor Regale", „Revista geografică română", „Revista muzeelor și monumentelor", „România nouă", „Satul și școala", „Sociologie românească", „Timocul", „Transilvania", „Valachica".

Ca și magistrul său (despre care scrie elogios: *Oameni de seamă. Un pionier al etnografiei, profesorul Romulus Vuia*, în „Colocvii", an. III, nr. 2, p. 17), profesează etnografia *ex cathedra* și e întemeietor de muzeu.

https://biblioteca-digitala.ro

Activitatea sa, care însumează cca 160 de titluri (volume, articole, studii, recenzii, comunicări) include domeniile : etnografie, folcloristică, istorie și muzeografie. Ca și Romulus Vuia, Chelcea are asupra culturii populare o viziune integratoare : nu se ocupă doar de cultura materială ci acordă în cercetările sale un loc considerabil și culturii spirituale, cu deosebire obiceiurilor (despre care spune că „materialul tradițional condensat în viața ce o dăm obiceiurilor formează mai mult decît orice laolaltă"). Totodată, influențat de inițiativele Școlii sociologice de la București, face cercetări monografice sătești în Transilvania, un rod al lor fiind *Schița monografică asupra Lujerdiului-Someș* (cercetare apreciată de D. Gusti și H.H. Stahl). În activitatea sa etnografică predomină nota social-etnică. Este unul dintre bunii noștri cercetători de teren, are darul — cum spune singur — de a se *lipi de teren*, calitate pe care o admirase în grad înalt la Romulus Vuia. În cercetare recurge la metoda micro-monografică, aceasta permițîndu-i aprofundarea unor teme. Din categoria studiilor despre obiceiuri se detașează : *Obiceiuri, credințe, colinde din satul Mada*, jud *Hunedoara* (în „Culegătorul", Cluj, an. I, nr. 1, 1933, p. 20—34) ; *Obicei, comunitate (sătească), cultură populară* (Sibiu, Tipografia Dacia Traiană, 1938, 16 p. Extras din „Transilvania") ; *Obiceiuri de peste an în două sate din Almăj (Pătaș și Borlovenii Vechi-Caraș)* (în „Sociologie românească", an. IV, nr. 4—6, aprilie-iunie 1939, p. 253—271) ; *Neam și țară. Pagini de etnografie și folclor* (Atelierele grafice „Imprimeria", București, S.A.R., 1940, 149 p.) ; *Obiceiuri în legătură cu viața omului în Pătaș și Borlovenii Vechi-Caraș* (în „Revista de folclor", an. III, nr. 3, 1958, p. 55—82) ; *Cercetări etnografice în bazinul Zlatnei și Valea Ampoiului, Mocanii* (în „Apulum", an. V, 1965, p. 451—472) ; *Păstoritul în nord-estul regiunii Iași* (în „Anuarul Muzeului Satului", 1966, p. 93—105) ; *Considerațiuni preliminare cu privire la Năruja-Vrancea* (în „Danubius", an. I, 1967, p. 257—268) ; *Lăturenii. Contribuții la istoria societății tradiționale a românilor* (în „Apulum", 1967, p. 503—536). În două monografii acordă interes folclorului țigănesc și rudăresc : *Țiganii în România* (București, Editura Institutului Central de Statistică, Biblioteca statistică, nr. 8, 1944, 216 p.) și *Rudarii. Contribuție la o „enigmă" etnografică* (București, Casa Școalelor, 1944, 216 p.), fiecare dintre ele cuprinzînd cîte un amplu capitol de obiceiuri la naștere, nuntă și înmormîntare și cîte unul de texte literare. La primii găsește cu deosebire descîntece iar la ceilalți colinde și basme, precum și arta de a spune colinde. Ca și Barbu Constantinescu, în secolul trecut, și C.S. Nicolăescu-Plopșor, în secolul nostru, Chelcea ocupă un loc remarcabil între cei care au cercetat cele două microgrupuri etnice. Examinînd lucrarea despre rudari — pe care Chelcea i-a cercetat din punct de vedere antropologic și etnografic — Petru Caraman, într-o amplă recenzie, opinează cu privire la folclorul acestora : „Les éléments folkloriques anciens, attestés chez eux, étant empruntés de chez les Roumains, les Roudari n'ont fait que s'en servir sans avoir bien conservés..."

Alte opere : *Grecii în colindele noastre. Un aspect al vieții sociale la noi : grecii negustori*, Tipografia Ardealul, Cluj, 1931, 32 p. ; *Literatura monografică a satelor noastre și problemele în legătură cu studiul satului românesc*, Cluj, 1933, 26 p. ; *Literatura populară română contra dominației maghiare în Ardeal*, Cluj, Tipografia Națională, 1937, 30 p. Extras din

https://biblioteca-digitala.ro

„Gazeta ilustrată", Cluj, nr. 7—8, 1935; *Botenii Muscelului*, în „Boabe de grîu", an. V, nr. 1, 1937, p. 32—39; *Muzeul Etnografic al Ardealului Cluj. Cu ocazia reorganizării și inaugurării sale din iunie 1937*, Cluj, Tipografia Națională, 1937, 26 p.; *Le mouvement ethnographique et folklorique en ces dernières années*, în „Arhiva pentru știința și reforma socială", an. XVI, nr. 1—4, 1943, p. 363—369; *Etnografie. Obiect, concepție, metodă*, Iași, Institutul românesc de arte grafice „Brawo", 1943,23 p.; *Din Gorj. Note și observațiuni cu caracter etnografic*, Tipografia „Informația zilei", București, 1943, 22 p.+1 hartă; *Despre „argea" ca instalație de prelucrat cînepa (Contribuții la istoria îndeletnicirilor casnice textile în țara noastră*, în „Revista muzeelor", an. II, 1965, p. 484; *Prelucrarea pietrei de Albești-Muscel în scopuri practice și artistice*, în „Muzeul Satului", 1966, p. 139—144 + il.; *Muzeografia etnografică în Moldova. Preocupări și realizări*, în *Ibid.*, 1966, p. 177—191; *„Hora" de la Zăpodeni-Vaslui*, în „Revista muzeelor", an. IV, nr. 4, 1967, p. 381—384; *Muzeul în aer liber Renan din Kommern* (R.F.G.), în *Ibid.*, p. 296—297; *Etnografie-etnologie-antropologie*, în „Cronica", Iași, an. II, 14, 1965, p. 3; *Prelucrarea artistică a pietrei în satul Scheia din județul Iași*, în „Studii și cercetări de istoria artei. Plastică", an. XV, nr. 2, 1968, p. 243—248; *Asupra surlei ca adăpost omenesc elementar (la români și la alte popoare)*, în „Muzeul Satului", 1970, p. 43—72; *Țara Moților vatră de viață românească*, în „Transilvania", an. 78, nr. 5, 1972, p. 61—62; *O imagine falsă a poporului român într-o lucrare de sinteză etnologică* (în colaborare cu Septimiu Chelcea), în „Forum", an. 14, nr. 22, 1972, p. 71—75; *În legătură cu unele criterii de determinare și interpretare a obiectelor etnografice în muzeu*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1971—1973", Cluj, 1973, p. 121—135; *Coasta — o unealtă agricolă străveche, mărturie etnografico-arheologică a permanenței istorice a poporului român*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 33, nr. 4, 1988, p. 349—350; *Considerații etnografice cu privire la bucium, tulnic și trîmbiță*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 34, 1989, nr. 1, p. 59—65.

Bibliografie de referință: Ion Chelcea, *Memoriu de titluri și lucrări*, București, 1942; 9 p.; Petru Caraman, *I. Chelcea. „Rudarii. Contribuție la o enigmă etnografică"*, în „Balcania", VII, 1944, 1, p. 219—234; Paul Petrescu, *Ion Chelcea a împlinit 80 de ani*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 27, 1982, nr. 2, p. 171—172; Mihail M. Robea, *Ion Chelcea (n. 1902)*, în „Buletinul Societății pe anul 1987", Societatea de Științe Filologice din România, p. 88—89; Iancu Filipescu, *„Am vrut să fiu egal cu mine însumi și egal cu poporul din care fac parte". Convorbire cu Ion Chelcea*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 33, nr. 1, 1988, p. 97—105.

CHIȘ-ȘTER Ion (15 ianuarie 1937, Valea Vinului, județul Satu Mare). Școala primară și gimnaziul unic în localitatea natală (1944—1950); studii liceale la Satu Mare (absolvite în 1954); studii universitare la Facultatea de filologie-filozofie din Cluj (1955—1959); profesor de limba română la Valea Vinului (1959—1960); inspector școlar la Șomcuta Mare (1960—1961); profesor la Șomcuta Mare (1961—1963); asistent apoi lector la Institutul Pedagogic de trei ani din Baia Mare (din 1963); profesor la Baia Mare. Doctor în filologie (1979), conducător științific: Dumitru Pop.

Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar. Coordonatori: Gheorghe Pop, Ion Chiș-Șter. Colectivul de redacție: Ion Chiș-Șter, Nicolae Felecan,

https://biblioteca-digitala.ro

Tănase Filip, Victor Iancu, Codreanu Moldovan, Eugenia Nistorică, Valeriu Palaghiță, Gheorghe Pop, Gheorghe Radu, Ana Varna (Baia Mare, 1983, 464 p. +1 hartă) se recomandă a fi doar „o încercare de studiu monografic" însă este o monografie în toată puterea cuvîntului, în care se resimte din plin asimilarea metodologiei școlii monografiilor sociologice, ca și a școlii noastre de dialectologie, fapt cu atît mai demn de remarcat cu cît lucrarea este opera cadrelor didactice și a unui grup de studenți de la secția de filologie din cadrul Institutului de învățămînt superior din Baia Mare. După considerații preliminare (în care se abordează probleme legate de latura geografică-economică, de latura istorico-socială și sînt prezentate premisele metodologice), urmează marile capitole: graiul și etnografia și folclorul, lucrarea încheindu-se cu o anexă cuprinzînd texte dialectale. Observarea atentă, descrierea scrupuloasă a fenomenelor întîlnite și clasificarea lor adecvată sînt calități de seamă ale lucrării. Deși și-au propus doar să descrie faptele, autorii „realizează-cum s-a observat — pe baza unei bogate și variate bibliografii, o integrare a obiceiurilor și a folclorului din zona Chioar în cultura populară națională, dovedindu-i marea unitate. Aceeași bogată documentare le facilitează unele analogii cu fapte similare atestate la diferite popoare, din antichitate pînă în vremuri apropiate de noi. Numeroase obiceiuri sînt urmărite de la primele atestări, în surse greu accesibile, pînă astăzi" (Nicolae Bot). Pe de altă parte, deși lucrare științifică solid documentată, cartea are un farmec aparte care o recomandă și cititorului obișnuit, fiindcă paginile ei „sînt captivante, tocmai datorită prospețimii și autenticului oferite de faptul concret, de dialogul cu oameni deosebiți și evenimente memorabile din zona cercetată. În felul acesta monografia Chioarului nu apare ca un expozeu arid, didactic, ci ca o mărturie vie asupra vieții și istoriei unei comunități umane românești" (Mihai Coman). Chiș-Șter a contribuit la constituirea Arhivei de folclor a Institutului de învățămînt superior din Baia Mare și a coordonat buletine științifice ale Societății studențești de etnografie și folclor din România.

Alte opere: *Elemente și interpretări fantastice în cronicile românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, în „Buletin științific" (Institutul Pedagogic Baia Mare), Seria A, vol. III, Baia Mare, 1971, p. 161—170; *Elemente folcloristice în literatura secolului al XVIII-lea. Mențiuni documentare privitoare la unele obiceiuri de iarnă*, în „Buletin științific", Seria A, vol. IV, 1972, p. 193—204; *Folclor și obiceiuri din Boiu Mare*, în „Studii și articole", Societatea de Științe Filologice, Filiala Baia Mare, vol. II, 1973; *Evenimente și personalități istorice în folclorul maramureșean*, în „Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte", Academia Română, seria IV, tomul I, 1977—178; *Un obicei agrar: „Udătoriul"* (în colaborare cu Maria Țînțar) și *Practici de înfrățire în zona Chioar*, în *Tradiții maramureșene*, vol. II, Baia Mare, 1979, p. 23—36 și 88—99; *Elemente de unitate și continuitate în cultura populară din zona Chioar*, în *Marmația*, Muzeul județean Maramureș, 1979—1981, p. 397—403; *Reconstituirea culturii populare spirituale românești din perioada medievală. Izvoarele documentare*, în „Anuarul de folclor", vol. III—IV, Cluj-Napoca, 1983, p. 175—183.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie de referință: Valeriu Rusu, *„Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar”*, în „Săptămîna”, Serie nouă, nr. 35, 2 septembrie 1983, p. 3; Augustin Cosmuța, *Un eveniment al vieții științifice editoriale*, în „Pentru socialism”, Baia Mare, nr. 8736, 3 decembrie 1983; Ion Toma, *„Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar”*, în „Forum”, an. XXV, nr. 12, 1983; Mihai Coman, *Un colț de țară într-o carte*, în SLAST, an. IV, nr. 6 (124), 5 februarie 1984; Nicolae Bot, *„Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar”*, în „Anuarul de folclor”, III—IV, 1983, p. 407—409.

CIOLOCA Dimitrie (18 decembrie 1874, Șipet, județul Timiș — ?). Școala primară în localitatea natală și la Timișoara; studii secundare și teologice la Timișoara; absolvă Institutul teologic de la Caransebeș; studii teologice și de filozofie la Cernăuți. Prefect al Internatului pedagogic diecezan (de la 1 septembrie 1901); profesor de teologie la Caransebeș. Redactor șef la ziarul „Viitorul graniței”. Colaborează și la „Drapelul”, „Dreptatea”, „Patria”.

Cîntece din război. I. *Vitejește* adunate de dr. Dimitrie Cioloca (Caransebeș, Tiparul Tipografiei Diecesane, 1915, 96 p.), lăudate de I. U. Jarnik și Iosif Popovici pentru autenticitatea lor, și *Cîntece din război*. II. *Dor și jale*, adunate de dr. Dimitrie Cioloca (Caransebeș, Tipografia Diecezană, 1916, 96 p.) cuprind texte primite de la informatori „de pe cîmpul de luptă și din spitale” ori extrase din publicații ca „Foaia poporului”, „Foaia Oraviței”, „Drapelul”. Textele provin de la informatori din localități ca Zorlențu Mare, Breazova, Măidan, Ceacova, Cherveșul Mare, Ferendia, Anina, Șoșdea, Folea, Seleuș, Șipet, Jupalnic și altele.

Alte opere: Iosif Olariu, *Poreștii din Banat*, îngrijite și date la tipar de Dimitrie Cioloca, Caransebeș, 1924, 64 p.

CIORBEA Laurențiu (pseudonim: Ciorbea Ponoreanul) (ultimele decenii ale secolului al XIX-lea — primele decenii ale secolului al XX-lea). Studii teologice la Sibiu, unde în 1894 era în al treilea an iar în anul următor semna „Teol. abs. și înv. gr. or.”. Colaborează la „Calendariu” (Sibiu), „Telegraful român” ș.a.

Ciorbea, născut probabil în Ponor, județul Alba, publică mai întîi 12 doine: *Poezii poporale de pe Valea Arieșului*, în „Musa”, Sibiu, an. XXI, nr. 2, 1892/1893, după care continuă să dea la lumină cca 100 de texte lirice: *Colinde din comuna Ponor (Munții Apuseni)*, în „Tribuna”, Sibiu, an. IX, nr. 288, 24 decembrie 1892/5 ianuarie 1893, p. 1149; *Poezii poporale. Din jurul Ponorului (Munții Apuseni)*, *Ibid.*, an. X, 13/25 mai 1893, p. 417; *Cîntece cătănești*, în „Foaia poporului”, Sibiu, an. I, nr. 40, 3/15 octombrie 1893, p. 435; *Cîntece ostășești*, *Ibid.*, an. I, nr. 41, 10/22 octombrie 1893, p. 446—447; *Doine. Din Munții Apuseni*, *Ibid*, an. I, nr. 45, 7/19 noiembrie 1893, p. 495—496; *Poezii poporale din Ardeal*, în „Foaia de duminecă a ziarului «Dreptatea»”, Timișoara, an. I, nr. 6,5/17 februarie 1894, p. 2—3; nr. 8, 19 februarie/3 martie 1894, p. 2—3; *Cîntece cătănești culese din gura unui ponorean*, *Ibid*, an. I, nr. 12, 20 martie/1 aprilie 1894, p. 2—3; *Poezii poporale. Din comuna Ponor (Munții Apuseni)*, *Ibid.*, an. II, nr. 3, 21 ianuarie/2 februarie, p. 3; nr. 4, 28 ianuarie/9 februarie 1895, p. 3. Tipărește și proză populară: *Două turturele. Poveste poporală* (Gherla, 1895, 40 p.) și *Apa tinerețelor și alte povești poporale* (Brașov, 1904, 98 p.), în care „stilul lui e mai dinamic decît al lui I. Bota, cu multe zicători din partea locului” (O. Bîrlea).

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie de referință: Ioan Mărcuș, *Preocupările folclorice ale teologilor sibieni între 1871—1907. Bibliografia folclorică a revistei „Musa”*, (Arexă), în „Anuarul Arhivei de Folclor”, VI, 1942, p. 115, 118; Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, p. 416.

CIOROGARIU Petre (?, Banat — 11 noiembrie 1909). Conservatorul la București, cu D.G. Kiriac (armonie și contrapunct). Profesor la București.

Compozitorul Ciorogariu publică volumul *Cîntece din popor*, cu note muzicale culese de ... (București, Biblioteca românească enciclopedică „Socec” nr. 42—44, 1909, 134 p.), care cuprinde 58 de cîntece muntenești, ardelenești și bănățene (colinde și cîntece de stea, de lume, de dor, de voinicie). Notarea cîntecelor — se specifică în prefață — a avut în vedere „partea melodică esențială a cîntecului, fără notarea fioriturilor ce îngreunează zadarnic solfegierea”. La Arhiva ICED (inventar 63) se află manuscrisul *Melodii populare*, copiate de D.G. Kiriac. Armonizează pentru cor melodii populare din Banat (colinde, cîntece de stea).

Bibliografie de referință: S. [Simion Mehedinți], *P. Ciorogariu*, „*Cîntece din popor*”, în „Convorbiri literare”, an. 43, nr. 3, martie 1909, p. 334—335; I.C. Bcldie, *P. Ciorogariu*, „*Cîntece din popor*”, în „Ion Creangă”, an. II, nr. 3, martie 1969, p. 83; Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, p. 437—438.

CIPOU Petru (6 septembrie 1872, Luncușoara, județul Bihor — ?). Școala primară în localitatea natală (din anul 1880); studii pedagogice la Arad (din 1888). Învățător în Luncușoara (din 1892). Membru al „Astrei”, despărțămîntul arădan. Colaborează la „Almanahul învățătorului român”, „Calendarul diecesan arădan”, „Școala și familia”, „Tribuna poporului” ș.a.

Contribuie, alături de alți folcloriști onești de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului al XX-lea (Avram Igna, Iosif Stanca, Romulus Bortoș, Nicolae Firu, Antoniu Pop ș.a.) la cunoașterea folclorului bihorean. Tipărește texte de cîntece lirice și credințe populare din Luncușoara-Bihor: *Poezii poporale*, în „Foaia poporului”, Sibiu, an. II, nr. 35, 11/23 septembrie 1894, p. 409; an. III, nr. 51, 17/29 decembrie 1895, p. 402; *Versul Iancului*, *Ibid.*, an, II, nr. 39, 9/21 octombrie 1894, p. 454—455; *Credințe poporale*, în „Familia”, an. XXXII, nr. 12, 24 martie/5 aprilie 1896, p. 142; nr. 20, 19/31 mai, p. 236; nr. 21, 26 mai/7 iunie, p. 248; nr. 25, 23 iunie/5 iulie, p. 296; nr. 30, 28 iulie/9 august, p. 356; nr. 33, 18/30 august, p. 391; *Ileana*, *Ibid.*, an. II, nr. 14, 7/19 aprilie 1896, p. 164; *Despărțirea*, *Ibid.*, an. II, nr. 22, 2/14 iunie 1896, p. 260; *Doine poporale*, *Ibid.*, an. XL, nr. 28, 11/24 iulie 1904, p. 331.

CIREȘ Vasile (9 martie 1866, Hurdugi, județul Vaslui — către 1930). Studii liceale la Iași, unde are profesor pe Aron Densușianu; studii universitare de litere, filozofie și drept la Iași; profesor la Focșani (1888), Tîrgoviște (din 1892), Iași (din 1893). Editează la Iași „Libertatea” (1903—1904), „Orientul” (1904) și „Reforma” (1906). Colaborează la „Arhiva”, „Gazeta liberală”, „Liberalul”, „Propaganda” ș.a.

Între adepții din secolul trecut ai direcției estetice în cercetarea folclorului se numără și profesorul Cireș cu teza sa de licență în litere și filozofie *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare* (Focșani, Tipografia

https://biblioteca-digitala.ro

Codreanu, 1888, 41 p.), în care examinează o serie de mijloace artistice ale poetului popular.

Alte opere: *Estetica poeziei populare (Răspuns d-lui Schwarzfeld, colaborator la „Arhiva" Societății științifice și literare din Iași)* în „Lupta", Iași, an. VII, nr. 1132, 1890.

Bibliografie de referință: M. Schwarzfeld, *V. Cireș, „Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române"*, în „Arhiva", Iași, I, 1889–1890, p. 5; V.I. Atanasiu, *Doi folcloriști*, în „Lupta", an. VII, 1890, p. 1142; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979, p. 185.

CIURA Alexandru (1876, Abrud, județul Alba–1936). Studii liceale la Blaj și Sibiu; studii teologice și de litere la Budapesta (1894–1902) unde își ia licența cu teza *Eminescu și Coșbuc. Note comparative* (1902); redactor la „Luceafărul" (1902–1903); profesor secundar la Blaj (1903–1919); director de liceu la Cluj (1919). Colaborează la „Cosinzeana", „Familia", „Lupta" (Budapesta), „Revista politică și literară", „Societatea de mîine", Unirea".

Ciura, „unul dintre reprezentanții prozei ardelene dinainte de primul război mondial, un emul — modest, e drept — al lui Ion Agârbiceanu, pe care-l precede iar apoi îl secondează, în pagini cu o tematică foarte apropiată, dar cu sensibile diferențieri valorice" (Mircea Zaciu), cu atenția ațintită asupra culturii populare, ca și alți scriitori de la „Luceafărul", face și operă de folclorist cînd publică volumul *Colinde adunate de elevii școalelor medii din Blaj sub conducerea profesorului* ... (Orăștie, Tipografia nouă, 1908, 62 p.). Culegerea (35 colinde, 2 orații și 3 cîntece de stea) cuprinde texte cam din același perimetru cercetat de elevii canonicului blăjean I. Micu Moldovan. Criteriile selectării și tipăririi textelor au fost valoarea artistică și raritatea lor („care mi se păreau mai frumoase și mai puțin cunoscute"). Cele mai multe tipuri de colinde se regăsesc însă în colecțiile lui Al. Viciu și B. Bartók.

Bibliografie de referință: Al. Ciura, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Aurel Millea, prefață de Mircea Zaciu, București, Editura pentru Literatură, XXV + 417 p.; Ovidiu Birlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 424–425.

CIUREA-GENUNENI Nicolae (21 august 1941, Genuneni, județul Vîlcea). Studii universitare de filologie la București (1959–1966). Profesor la Rîmnicu Vîlcea (din 1975).

Loviște, mirific plai. Legende populare, cuvînt înainte de Ovidiu Papadima (Inspectoratul școlar județul Vîlcea, 1971, 146 p.) cuprinde 27 texte, cele culese nemijlocit de către autor fiind „singurele care au aerul unor documente folcloristice autentice" (Ovidiu Papadima). *De la daci la români. Studii de folclor mitic românesc*, cu o prefață de Romulus Vulcănescu (Rîmnicu Vîlcea, 1981, 103 p.) încearcă, pe baza unor relicte etnofolclorice „să reconstituie unele elemente de esență din religia traco-dacogeților".

Bibliografie de referință: Traian Cantemir, *Loviște, mirific plai*, în *Studii vîlcene*, Rîmnicu Vîlcea, II, 1972, p. 220–222.

https://biblioteca-digitala.ro

CÎNCEA Petre (20 mai 1841, Craiova — 5 august 1875, Cetate, județul Dolj). Școala primară pe lîngă Școala centrală din Craiova, unde este, în anii 1847—1848, coleg cu T. Maiorescu, cu care va rămîne prieten; studii secundare la Craiova (absolvite în 1856); studii universitare de filozofie și teologie la Atena, de literatură și drept la München și Heidelberg, în acest din urmă oraș luîndu-și diploma în litere și drept.

Manuscrisul miscelaneu *Carte de orice fel de cîntece sînt ale lui Petrache Cîncea, Decembrie 26, anul 1854, Kraiova*, cuprinde, notate cu alfabet cirilic, unele dintre primele texte de cîntece populare lirice culese din Oltenia, „de la țărani sau, mai degrabă, de la lăutarii din zona Cetate-Dolj" (opinează prof. Ion Pătrașcu, în posesia căruia se află manuscrisul).

Bibliografie de referință: Ion Pătrașcu, *Folcloristul craiovean Petre Cîncea*, în *Ramuri 1905—1980*, Craiova, 1980, p. 113—114.

COATU Gabriel I. (pseudonim: G. Coatu-Cerna) (8 decembrie 1879, Răscani, județul Vaslui — ?) Școala normală la Bîrlad (1890). Învățător în Cochirleni, județul Constanța (din 15 februarie 1892), Zebil, județul Tulcea (din 1 noiembrie 1892), Cerna (din 1 octombrie 1897) și Poșta Teliță-Tulcea (din 1 octombrie 1910). Colaborează la „Adevărul literar și artistic", „Almanahul ilustrat pentru școlari și familie al revistei «Învățămîntul primar»", „Almanahul învățătorilor și învățătoarelor din România", „Analele Dobrogei", „Calendarul Ligei pentru unitatea culturală a tuturor românilor", „Calendarul «Neamului românesc»", „Floarea darurilor", „Ghilușul", „Lumina pentru toți", „Neamul românesc pentru popor", „Revista cultural științifică Colnicul Hora", „Tribuna poporului", „Vocea Dobrogei".

Unul dintre acei folcloriști care „au rămas îngropați în paginile unor reviste, deși contribuția unora se numără printre cele majore" (O. Bîrlea), Coatu contribuie cu folclor dobrogean (40 cîntece lirice, 21 colinde, 1 baladă) la colecția coordonată de Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice* (1900), texte notate cu grijă pentru haina lor lingvistică.

Bibliografie de referință: Ovidiu Bîrlea, *Prefață* la Iordan Datcu, S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 13; Grigore G. Tocilescu, Christea N. Țapu, *Materialuri folcloristice*, ediție critică și studiu introductiv de Iordan Datcu, București, Editura Minerva, I, 1980; II, 1981; III, 1981.

COATU Grigore N. (23 aprilie 1869, Bălăbănești, județul Galați — ?). Școala normală la Bîrlad (1888). Învățător în Puiești, (de la 1 decembrie 1888), Hălărești (de la 15 octombrie 1891) și Banca, toate în județul Vaslui (de la 15 decembrie 1892); controlor al băncilor populare (de la 1 martie 1910). Colaborează la „Albina", „Floarea darurilor", „Foaia pentru toți", „Gazeta Transilvaniei", „Legalitatea", „Paloda", „Șezătoarea", „Vocea Tutovei".

După colaborări la „Șezătoarea" din Fălticeni (1897, 1898, 1901, 1902) cu povești și cîntece populare din Banca, tipărește *Din viața țărănească* (I, București, „Minerva", 1904, 260 p.; II, București, Imprimeria și Editura Librăriei școalelor C. Sfetea, 1905, 224 p.; III, Vălenii de Munte, Tipografia Neamul Românesc, 1909), în care prezintă obiceiurile calendaristice și necalendaristice ale localității amintite. Comentînd primul volum,

https://biblioteca-digitala.ro

N. Iorga observa că stilul nu „va face omului impresia de adevăr, care e neapărată" *(Cronica*, în „Sămănătorul", an. III, nr. 28, 11 iulie 1904, p. 435).

Bibliografie de referință: L. Sp., *Grigore N. Coatu*, în „Almanahul învățătorilor și învățătoarelor din România pe anul 1904", Focșani, Tipografia „Aurora", Gh. A. Diaconescu, 1904, p. 135—136; *Scrisori către N. Iorga*, ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, București, Editura Minerva, vol. II, 1979, p. 339—340; N. Iorga, *O luptă literară*, ediție de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Râpeanu, București, Editura Minerva, 1979, vol. II, p. 144.

COMȘA Nicolae (20 decembrie 1905, Făget, județul Alba — 18 noiembrie 1946, Cluj). Școala primară în satul natal; studii liceale la Blaj (1917—1925); studii universitare (limba română și limba latină) la Cluj (1926—1928). Profesor la Blaj (1928—1946); bibliotecar la Biblioteca Centrală din Blaj (din 1941); face parte din comitetul de redacție al gazetei „Unirea poporului" (1946). Colaborează la „Blajul", „Cultura creștină", „Curentul", „Flori de crin", „Jar și slovă", „Patria", „Timpul", „Transilvania", „Tribuna", „Unirea".

Distins profesor al Blajului, autor al unei cărți în care a creionat portrete de reprezentanți ai școlii din orașul de la confluența Tîrnavelor, *Dascălii Blajului. Seria lor cronologică, cu date biobibliografice* (Blaj, Tipografia Seminarului, 1940), Comșa are meritul de a fi publicat *Corespondența dintre Ion Micu Moldoveanu și Ion Bianu (1878—1914)* (Blaj, Tipografia Seminarului, 1943) și de a fi scris o monografie despre autorul primei colecții de lirică populară românească (1838), Nicolae Pauleti, rămasă în manuscris, folosită de Ion Mușlea în studiul său din anul 1962.

Alte opere: *Revista politică și literară*, Blaj, 1940; *Episcopul Ion Inochentie Micu (1692—1768)*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943; *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, Tipografia „Lumina", 1944; *Samuil Micu*, monografie (în manuscris).

Datele bibliografice ne-au fost comunicate de prof. IonBuzași.

CONSTANTINESCU Ilie (26 octombrie 1874, Dioști, județul Olt — 10 februarie 1960, Caracal). Studii liceale la Craiova (1888—1895); studii universitare de litere la București (1895—1899). Profesor de geografie la gimnaziul din Craiova (1899—1902) și de limba română la Școala normală de învățători din același oraș (1906—1907); profesor de limba română și geografie la liceul din Caracal (1906—1938), liceu la care a înființat un muzeu de istorie, devenit ulterior muzeu al orașului.

Cercetătorul atent al colecției *Materialuri folcloristice* (1900), coordonată de Gr. G. Tocilescu, întîlnește destul de des numele unui colecționar oltean, Ilie Constantinescu, care a contribuit la celebra colecție cu 206 cîntece populare (2657 versuri), culese din localități ca: Dioști, Vladimir, Plenița, Dozești, Terpezița, Pietroasa ș.a. Va continua să culeagă și în anul 1930 alcătuiește o nouă colecție conținînd 237 texte de cîntece populare, acestea toate notate de la lăutarul Toma Radu Zuică, din Caracal. Rarități sînt cîntecele bătrînești *Gheorghiță din Grozăvești*, *Vlădăian*, *Geblescu*, *Chivu*. Constantinescu a fost cunoscut de profesorul Ov. Densusianu, care i-a publicat în *Graiul nostru* (I, 1906) texte dialectale.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie de referință: *Scrisori către Ovid Densusianu*, ediție îngrijită, introducere, note, tabel cronologic și indici de Liviu Onu, Ileana Vîrfosu și Maria Hafailă, sub redacția lui Liviu Onu, Editura Minerva, București, 1979, p. 213—215; G.[abriel] Gheorghe, *Un folclorist uitat*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 34, nr. 4, 1989, p. 375—376.

Date biobibliografice oferite de ing. Mihai Bălăianu.

CORBU Ioan (16 august 1873, Zagra, județul Bistrița-Năsăud — 5 iunie 1954, Zagra, județul Bistrița-Năsăud). Școala primară la Zagra și Năsăud; studii liceale la Năsăud (1884—1892); studii universitare de drept la Cluj. Funcționar la Sedria organală din Bistrița. Conduce „Revista enciclopedică" (1932—1942). Colaborează și la „Glasul vremei", „Musa română", „Revista Bistriței".

Publicist, autor al unei notabile lucrări de popularizare a cunoștințelor despre cosmos, Corbu publică *Doina. Poezia poporală lirică*, selecționată și aranjată de... (Bistrița, Tipografia George Matheiu, 1925, VIII + 300 p.), cu satisfacția de a fi prezentat, în concepția sa, o imagine mai cuprinzătoare a liricii populare decît aceea pe care o propusese în 1920 Ovid Densusianu în *Flori alese din cîntecele poporului*. Autorul făcuse și cercetări personale și a tipărit din rodul lor: *În șezători* (în „Neamul românesc pentru popor", an. XIV, nr. 1, ianuarie 1926, p. 9); *La horă* (*idem*, nr. 2, 16 ianuarie 1926, p. 23); *Cîntece de vitejie* (*Idem*, nr. 3, 1 februarie 1926, p. 40); *Cîntece la chiot* (*Idem*, nr. 5, 1 martie 1926, p. 72); *De dor* (*Idem*, nr. 9, 1 mai 1926, p. 137); *Ardelenești* (*Idem*, nr. 16—17, 16 august — 1 septembrie 1926, p. 255). Mențiunea, repetată de fiecare dată, „din culegerile lui..." atestă existența unei colecții de mai mare amploare, pentru a cărei publicare de altfel a pledat Ion Agârbiceanu în cadrul „Astrei".

Informații biografice comunicate de prof. Teodor Taneo.

COSTACHE GĂINARU-VARONE Elena (3 ianuarie 1906, Burdujeni, județul Suceava). Școala primară în localitatea natală; studii liceale la Turnu Măgurele (absolvite în 1929); studii universitare la București, unde-și ia licența în filologie modernă (1934) și în geografie și sociologie (1936); absolvă și Seminarul pedagogic universitar „T. Maiorescu" din București. Asistentă (lector onorific) la catedra de literatură română și estetică literară a Universității din București (1934—1938); profesor secundar la București (1934—1942); funcționară la Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, Direcția Artelor apoi la Direcția Literară și Artistică; bibliotecar principal la Biblioteca Centrală de Stat din București (1959—1968). Colaborează la „Epoca", „Miorița" (Hăbud-Prahova), „România literară".

În *Monografia comunei Burdujeni-Suceava* (București Tipografia Seminarului Monahal Cernica-Ilfov, 1936, 132 p.) înfățișează obiceiurile și credințele la naștere, botez, nuntă, moarte, obiceiurile pascale și feriile de iarnă, credințele despre comori. Elaborează, în colaborare cu G.T. Niculescu-Varone, *Dicționarul jocurilor populare românești* (București, Editura Litera, 1979, 208 p.), lucrare unică în literatura de specialitate de la noi, elogios primită atît de către coreologi cît și de nespecialiști, calitate remarcată, la apariție, de Șerban Cioculescu care spunea că dicționarul este „indispensabil cercetătorilor de specialitate și delectabil pentru toți amatorii de artă națională." (*Folcloristica*, în „România literară", XXIII, nr. 50, 11 decembrie 1980, p. 7).

https://biblioteca-digitala.ro

Alte opere : *Însemnătatea educativă și literară a operei lui Anton Pann* (în colaborare cu G.T. Niculescu-Varone), București, Tipografia „Graiul românesc", 1940, 64 p.

COTEANU Ion (6 octombrie 1920, București). Studii universitare de litere și filozofie la București (absolvite în 1943) și la École pratique des hautes études (1947—1948). Asistent (1943), lector, conferențiar (1951), profesor (din 1962), șeful catedrei de limba română contemporană (1967—1975) la Facultatea de limba și literatura română din București ; decan al Facultății de filologie (1957—1959) ; director adjunct (1959—1969) și director (din 1969) al Institutului de Lingvistică din București. Redactor responsabil la revista „Limba română" și la „Studii și cercetări lingvistice" (din 1970), membru în colegiul de redacție al „Revistei de etnografie și folclor" ; membru fondator și vicepreședinte (din 1968) al Societății de Științe Filologice din România ; membru corespondent (1965) și membru activ al Academiei Române (1974). Doctor în filologie (1968). Colaborează și la „Analele Universității București", „Gazeta literară", „Limbă și literatură", „Revue de linguistique", „Revue roumaine de linguistique", „România literară".

Autor de studii de dialectologie, limbă literară, stilistică, lexicologie, teoria limbii și limba română contemporană, academicianul Coteanu ocupă un loc de seamă între lingviștii (amintim pe B.P. Hasdeu, V. Bogrea, I. — A. Candrea, Th. Capidan, O. Densusianu, Al. Lambrior, L. Șăineanu, Em. Petrovici, S. Pușcariu, Al. Rosetti, V. Scurtu, D. Șandru) care au avut o contribuție importantă la studierea folclorului românesc. În *Stilistica funcțională a limbii române-Stil, stilistică, limbaj* (București, Editura Academiei Române, 1973, 204 p.) consacră un larg spațiu (p. 91—186) limbajului popular, studiat pentru prima dată un impresionist și nici în mod exaltat romantic. Limbajul popular — scrie academicianul Coteanu — „a fost privit cînd ca o sursă inepuizabilă de forme, sensuri și expresii la care inovatorii de limbă erau trimiși să mai învețe, cînd, dimpotrivă, ca un fenomen puțin interesant, care nu conține decît formule stîngace, simpliste și lipsite de nuanțe. Ambele idei sînt inexacte. Limbajul popular nu este nici tezaurul inepuizabil în care nu avem decît să căutăm ce ne trebuie și vom găsi, nici schematismul imaginat de Caragiale într-o pastișă de dialog țărănesc și nici numai parataxă rudimentară, cum credea O. Densusianu. Spre a-l înțelege, se cere să-l cercetăm debarasîndu-ne de aceste prejudecăți, să-i găsim variantele stilistice, să le comparăm și, în consecință, să instituim și pentru el un cadru de analiză asemănător cu al celorlalte limbaje". În acest cadru sînt studiate caracteristicile generale, polisemia, simplitatea și uniformitatea sintactică, anacolutul, elipsa și repetiția, necesitatea determinărilor circumstanțiale, brevilocvența, variantele limbajului popular, dramatizarea narațiunii, concretizarea mesajului, comparația, dominantă a limbajului popular, sfera semantică a comparațiilor poetice populare, o dominantă a liricii populare : dorul, caracterul închis ale mesajului popular. Prin studiul academicianului Coteanu limbajul creațiilor populare își relevă identitatea și îndreptățirea în contextul celorlalte limbaje.

Bibliografie de referință : Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978, p. 103—104.

https://biblioteca-digitala.ro

CRAINIC Simion. Absolvent al Școlii Normale Superioare din Iași. Profesor de limbile latină, română și germană la Focșani (de la 1 septembrie 1885), Iași (1889—1890), Slatina, Focșani, București și iar Focșani (din iulie 1894).

Prieten cu O. Densusianu și colaborator la revista condusă de tatăl marelui lingvist și filolog, Crainic este primul folclorist care dă o culegere din Țara Vrancei. Dintr-o colecție, probabil mai amplă, tipărește în „Revista critică literară": *Doine și strigături* (an. I, nr. 10, octombrie, p. 466—471; nr. 12, decembrie 1893, p. 551—555); *Ghicitori* (an. I, nr. 11, noiembrie 1893, p. 517—518; an. II, nr. 1, ianuarie 1894, p. 46—48; an. IV, nr. 5, mai, p. 154—159, nr. 9, septembrie 1896, p. 299—303); *Cînd se-nchină cu paharul* (an. III, nr. 2, februarie 1895, p. 65); *Credințe populare* (an. III, nr. 2, februarie 1895, p. 66; an. V, nr. 3, martie 1897, p. 87—93, nr. 4, aprilie, p. 119—124). Colaborează și la „Șezătoarea" (Fălticeni) cu *Cîntece populare* (vol. XII, 1912, p. 198—208); *Descîntece* (vol. XIII, 1913, p. 1—12); *Obiceiuri din comuna Bogza. La sărbătorile Crăciunului* (vol. XIII, 1913, p. 111—135); *Legenda satului Bogza din județul Rîmnicu Sărat* (vol. XIII, 1913, p. 162—163). Colecția sa, alcătuită din doine și strigături, credințe populare, ghicitori și descîntece, cele mai multe provenind din localitățile vrîncene Movilița, Străoane, Dălhăuți, Lacu lui Baban, Paltin, Bogza, Suraia iar altele din Rîmnicu Sărat, Slatina, Brăila și Transilvania, texte în mod mărturisit culese de alții (probabil de elevii lui Crainic) vădește în ansamblu grija pentru autenticitatea producțiilor populare.

CUCEU Maria (12 august 1947, Cărăsău, comuna Petid, Județul Bihor). Absolvă cursurile Liceului „Samuil Vulcan" din Beiuș; studii universitare de filologie la Cluj. După ce cîțiva ani a fost profesoară de liceu, a ocupat postul de asistent la Facultatea de Filologie din Cluj; cercetător la Arhiva de Folclor din Cluj. Colaborează la „Anuarul de folclor", „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei".

În prima etapă a activității sale consacră un studiu și o colecție unei singure localități bihorene: *Studiu monografic asupra satului Nimăiești-Bihor* (teză pentru examenul de stat) și *Codrule, frunză galbănă* (în volumul *Folclor literar din Bihor*, Oradea, 1974). Colecția, realizată în anul 1969, cuprinde hore, cîntece de dragoste și dor, cîntece de lume, cîntece satirice, codrul și omul, de-ale lotrilor, cîntece și strigături la nuntă, cîteva balade și ghicitori. Celelalte etape din activitatea sa științifică îi corespunde lucrarea, realizată împreună cu Ion Cuceu, *Vechi obiceiuri agrare românești. Tipologie și corpus de texte*, I (Editura Minerva, București, 1988, 256 p.), consacrată Paparudei. Autorii au recepționat îndemnul lui D. Caracostea care a atras atenția asupra necesității investigării obiceiurilor agrare: „În jurul culturii cerealelor există și la noi o *mitologie* și mai ales *datini străvechi* care așteptau să fie puse în lumină. Sînt datini agricole străvechi care semnalizează o îndelungată continuitate pretutindeni [...]. Plugăritul privit sub latura reflexelor de artă este un domeniu vast, care își așteaptă adunarea materialului, lămuriri principale și investigații comparative". Lucrarea soților Cuceu este prima tipologie dedicată unui obicei, fapt cultural studiat în adîncime, cu mijloace moderne, fiindcă „un ritual reprezintă o unitate structural-funcțională complexă, în sînul căreia așa-

https://biblioteca-digitala.ro

zisele-« texte poetice » sînt compoennte firești ale structurii de adîncime și, în consecință, « poezia obiceiului » nu poate fi cunoscută și înțeleasă, deci nici tipologizată, decît studiind întregul din care face parte". Cartea este în totul o lucrare exemplară, un instrument de lucru de indubitabilă ținută științifică. Respect pentru valorile clasice și grijă pentru restituirea lor vădește volumul Ioan Micu Moldovan, *Povești populare din Transilvania culese prin elevii școlilor din Blaj* (1863—1878), Ediție îngrijită de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Prefață de Ovidiu Bîrlea (Editura Minerva, București, 1987, XXVIII + 264 p.), care pune în circulație, cu o grijă exemplară pentru autenticitatea textelor, o culegere clasică rămasă îndelungă vreme în manuscris.

Bibliografie de referință: Ion Șeuleanu, *Ioan Micu Moldovan, „Povești populare din Transilvania"*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 33, nr. 4, 1988, p. 362—363; Mihai Coman, *Tipologia datinei*, în „România literară", XXII, nr. 5,2 februarie 1989, p. 8; Nicolae Bot, *Ion Cuceu, Maria Cuceu, „Vechi obiceiuri agrare românești. Tipologie și corpus de texte, I"*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 34, nr. 4, 1989, p. 378—379.

CULEA Apostol D. (15 august 1882, Sudiți, județul Ialomița — 1949). Studii normaliene; un an de studii în Italia. Institutor la Școala de aplicație a Școlii normale din Galați; șeful serviciului extrașcolar și de propagandă al Basarabiei (1918—1922); inspector cultural la Casa Școalelor; subdirector general și director garant la Ministerul Instrucțiunii Publice; director la Fundația Culturală Regală „Principele Carol". Redactor la „Vremea nouă", România nouă", „Lamura", „Școala țăranului". Colaborează și la „Calendarul « Neamului românesc »", „Cronica", „Dobrogea nouă", „Ramuri", „România literară" (director L. Rebreanu), „Scrisul nostru", „Societatea de mîine".

Culea „a sintetizat într-o viziune despre om și lume marea experiență de viață a clasei țărănești, înțelegîndu-i rosturile de adîncime și puterea ei de acțiune în timp" (V. Vetișanu). În activitatea sa cultural-pedagogică a apelat adesea la spiritualitatea țărănească, a folosit-o în acțiunea socială pe care a întreprins-o. După culegeri prin care popularizează folclorul românesc și străin în rîndurile școlarilor *(40 povești cu animale și păsări alese și potrivite pentru copii*, Chișinău, 1920, 79 p.; *Șezătorile copiilor*, cartea I, București, 1922, 92 p.; *Șezătorile copiilor*, 1924, 132 p., ultimele două apărute la Editura Pavel Suru; *Șezătorile de seară*, București, Fundația Culturală Regală, 1935, 131 p.), elaborate fără pretenția de a face operă științifică (numai ultimul volum menționează că textele provin din Ialomița și din surse livrești, românești și străine), Culea semnează un amplu studiu, *Datini și muncă* (București, Casa Școalelor, 1934, I—II, 1031 p.), în care se adresează cărturarilor de la sate cu scopul de a le face cunoscută cultura populară. Pe baza unei bogate bibliografii, ilustrează ideea că folclorul însoțește toate momentele de viață ale poporului, fiind de fapt o enciclopedie a vieții țărănești.

Bibliografie de referință: Vasile Vetișanu, *Apostol D. Culea și semnificațiile naționale ale culturii tradiționale românești*, în volumul *Ialomița. Materiale de istorie agrară*, coordonator: Răzvan Ciucă, Muzeul județean Ialomița, 1983, 323—329.

https://biblioteca-digitala.ro

FOLKLORISTES ROUMAINS

Pages de dictionnaire

(Résumé)

L'auteur qui travaille depuis plus de vingt ans à l'ellaboration d'un grand dictionnaire des folkloristes roumains peut vous proposer maintenant encore 50 articles. Il est utile de rappeler les étapes essentielles de la constitution de ce dictionnaire : deux volumes publiés en 1979 et 1983, les suppléments parus dans „Anuarul de folclor" (l'Annuaire du folklore) — 1983 et dans „Memoriile Secției Științe Filologice, Literatură și Arte" (Les Memoires de la Section des Sciences Philologiques, Littérature et Arts) de l'Académie Roumaine — 1987. Nous avons ellaboré jusqu'à présent 508 articles en tout, qui s'occupent des folkloristes réputés, mais aussi des dilettantes utiles. L'omission de ces derniers serait offrir une image incomplète du paysage du folklore roumain. A partir de la seconde moitié du XIXe siècle nous avons assisté à un extraordinaire mouvement consacré à l'enregistrement des créations spirituelles du peuple roumain. Les intellectuels des villages, enseignants et prêtres, ont le plus contribué à ce mouvement. Dans la préface du premier volume, Ovidiu Bîrlea disait : „*Le Dictionnaire des folkloristes* représente au fond un hommage à ceux que l'on connaît si peu et qui ont ramassé le folklore de leur peuple, silencieux et honnêtes, sans penser à une reconnaissance officielle."

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ŞCOALA ETNOGRAFICĂ CLUJEANĂ LA ŞAPTE DECENII ALE DĂINUIRII EI

MARIA BOCŞE

Septuagenara şcoală etnografică clujeană (şi ne vom referi acum doar la cercetarea culturii şi civilizaţiei româneşti) îşi identifică începuturile cu acelea ale Muzeului etnografic al Transilvaniei, prima instituţie cu acest profil din ţară. Ajuns la vîrsta deplinei maturităţi nu doar prin numărul celor şapte decenii, ci mai ales prin rolul deţinut în statornicirea şi evoluţia şcolii etnografice de la Cluj, Muzeul etnografic al Transilvaniei, veritabil „Musseion", a devenit încă de la fondare un adevărat institut de cercetare, cu o arie vastă de studiu (pe toate zonele etnografice intracarpatice, precum şi acelea din vestul ţării, din Maramureş pînă în Ţara Almăjului, în sudul Banatului), cu o metodologie ştiinţifică de talie europeană, cu un plan tematic şi de perspectivă prodigios, dovedind competenţa şi pertinenţa fondatorilor. Cei 70 de ani de existenţă a muzeului oferă prilejul unui pios act de aplecare şi de meditare asupra drumului parcurs de instituţia muzeală clujeană, de atîţia slujitori care i-au închinat viaţa, cu pasiune, cu dăruire, cu neobosită risipă de energie şi muncă.[1] Este, în acelaşi timp, oportun momentul să examinăm ,să reflectăm la stadiul actual atins de instituţia muzeală, dar şi de şcoala clujeană, de etnografia românească, să examinăm posibilităţile unei integrări optime ale muzeografiei contemporane în rîndul ştiinţelor umaniste, pe plan naţional şi universal. Chiar o sumară analiză istorică a activităţii şcolii etnografice clujene în simbioză cu aceea a muzeului etnografic ne dă certitudinea realizării pe deplin, azi, a năzuinţelor unor eminenţi predecesori, geografii George Vâlsan şi Romulus Vuia, care au pus, deopotrivă, bazele instituţiei muzeale clujene şi a şcolii de etnografie, în inima Transilvaniei, militînd pentru afirmarea etnografiei ca ştiinţă independentă, cu domeniu distinct şi metodologie proprii de cercetare. Cu atît mai pregnant se reliefează sarcinile actuale ale muzeului ca tezaur patrimonial şi ca înaltă şcoală de educare ştiinţifică şi patriotică, ca institut de cercetare a realităţilor, a culturii şi civilizaţiei româneşti din spaţiul carpatic în strînsă corelare, ca un tot unitar, cu evoluţia tuturor zonelor etnografice româneşti intra- şi transcarpatice.

Nu ne-am propus să facem un istoric amănunţit al etapelor parcurse de şcoala etnografică clujeană în cadrul muzeului etnografic, dar se cuvine să omagiem activitatea tuturor celor care, înfrîngînd greutăţi şi neajunsuri inerente în contextul social-politic al epocilor istorice care au caracterizat acest veac, au creat prima şcoală de cercetare şi prima instituţie muzeală, ca două feţe ale aceleiaşi medalii, pe o parte baza teoretică concretizată prin cercetare ştiinţifică, iar pe de cealaltă — demonstraţia, dovezile obiectuale ale inestimabilului patrimoniu de cultură tradiţională românească.

La 4 mai 1922, savanţii Emil Racoviţă, Sextil Puşcariu, George Vâlsan, Alex. Lapedatu, Emil Panaitescu, George Oprescu, Romulus Vuia, constituiţi într-o comisie, făceau propunerea înfiinţării unui muzeu etnografic în inima Transilvaniei, la Cluj, în contextul desăvîrşirii unităţii naţionale, pentru reflectarea culturii populare a zonelor din Transilvania, pentru demonstrarea unităţii culturale a românilor din întregul spaţiu carpato-dunărean. Actul următor

[1] Romulus Vuia, *Muzeul etnografic al Ardealului*, Bucureşti, 1928; Ion Chelcea, *Muzeul etnografic al Ardealului, Cluj, cu ocazia reorganizării şi inaugurării sale din iunie, 1937*, extras din „Gazeta ilustrată" nr. 11—12. Cluj, 1937; Ion Muşlea, *Etnografia românească în Ardeal, după Unire*, în „Societatea de mîine". Cluj, 1928; Teodor Onişor, *„Societatea etnografică română", 20 de ani de la înfiinţarea ei*, în „Transilvania", Sibiu, 1944; Idem, *Etapele de dezvoltare a colecţiilor Muzeului etnografic al Transilvaniei*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei, pe anii 1954—1958", Cluj, 1958, p. 15—78; Ioan Toşa, *Contribuţiile Muzeului etnografic al Transilvaniei la dezvoltarea muzeografiei etnografice româneşti*, în AMET, 1973, Cluj.

https://biblioteca-digitala.ro

l-a însemnat hotărîrea comisiei Fundației culturale „Principele Carol", la 16 iunie 1922, de a înființa acest muzeu, Emil Panaitescu propunînd tot atunci înființarea unei societăți pentru sprijinirea muzeului.

În activitatea de fondare și de organizare a muzeului se angajează de la început cu remarcabil entuziasm cei doi cercetători și colaboratori în cadrul Facultății de geografie din Cluj, George Vâlsan și Romulus Vuia. Încă în 1911, conferențiind în cadrul Societății Academice Române din Berlin, G. Vâlsan arăta că... „documentele se păstrează mai bine în biblioteci, limba e scrisă în cărți și trăiește în graiul atîtora, iar pămîntul și viața geografică a poporului evoluează foarte încet încît o întîrziere a studierii acestor fenomene nu aduce o prea mare pierdere. Materialul etnografic însă se preface în unele privințe nespus de repede. Din foarte puținul ce a fost cercetat și mai mult de străini decît de noi, se poate spune că avem o comoară de care nu ne dăm destul de bine seama"[2].

Idealuri similare animau activitatea lui Vuia, care, absolvind Școala normală superioară din Budapesta (în anul 1910) și frecventînd seminariile de antropologie și etnologie de la Universitatea din Berlin, apoi efectuînd practica la Museum für Völkerkunde, cunoaște preocupările de etnografie și muzeografie europeană, fiind din 1910 și membru al Societății de antropologie, etnologie și preistorie din Berlin. Revenit în țară, cunoscut și apreciat pentru primele sale cercetări etnografice în Țara Hațegului și Pădureni este numit asistent la Institutul de Geografie al Universității, de către directorul Institutului, George Vâlsan. Alături de acesta și de savantul francez Emmanuel de Martonne își începe primele expediții de cercetare, marcînd începutul studierii etnografice, științifice, sistematice.

Pentru constituirea fondului patrimonial muzeal, în afara colecțiilor particulare achiziționate sau donate, membrii comisiei muzeului elaborează în 1922 un plan de perspectivă, precizînd finalitatea „de a întreprinde o acțiune de salvare și păstrare, de adunare și conservare a materialului etnografic, mărturia civilizației noastre populare și de a deveni un institut de cercetări etnografice al cărui scop să fie studiul neamului nostru". Un generos și judicios plan de cercetare și, în același timp, de structurare a muzeului pe secții prevedea:
— studierea poporului român, în special din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș;
— cercetarea naționalităților conlocuitoare;
— studierea popoarelor înrudite;
— studierea popoarelor vecine, cu cercetarea comparativă a analogiilor și deosebirilor specifice. Ulterior s-a înfiripat și ideea unei secții de etnografie internațională.

Primele cercetări ale lui Vuia în Țara Hațegului, Pădureni și Valea Jiului, în 1922, au fost succedate de noi campanii (după numirea sa ca director al muzeului, la 21 decembrie 1922) în Banat (1923), Maramureș (1925), zona Beiușului (1925), iar în 1928 în zona Clujului, Țara Moților, Bihor, Sibiu, Făgăraș, Năsăud, Bistrița.

Pe baza colecțiilor constituite, în anul 1928 se deschidea expoziția muzeului, iar în discursul său inaugural, Vuia aducea precizarea de mare valabilitate și azi: „Înființarea (muzeului) chiar la Cluj are o deosebită însemnătate. Nicăieri problemele etnice ale țării nu vor interesa mai mult pe străini ca în capitala Ardealului unde trăiesc și alte naționalități și nicăieri ca la Cluj nu va trebui să arătăm, pe lîngă puterea numerică covîrșitoare a populației românești, și calitățile sale excepționale exprimate prin strălucita sa civilizație populară. Din acest punct de vedere Muzeul etnografic va îndeplini nu numai un rol științific, ci și pe acela de informator obiectiv al raporturilor etnice din țară"[3].

Activitatea Muzeului etnografic, îmbinată cu aceea a Societății etnografice române, a creat, în perioada anilor 1923—1926, și premizele înființării Catedrei de etnografie de la Universitate, titular fiind numit Romulus Vuia. Combinîndu-și și completîndu-și cercetările și studiile teoretice cu cele de teren, depunînd eforturi pentru organizarea muzeului, a colecțiilor și a depozitelor după principiile moderne ale vremii, lansînd în 1923 chestionarul (publicat în revista „Lamura", din București, 1923, oct. — nov.) pentru culegerea unui material informativ cît mai cuprinzător, ori conferențiind și susținîndu-și elaboratele cursuri de etnografie la catedră, R. Vuia demonstra același postulat al datoriei de a cunoaște civilizația și cultura poporului și de a așeza etnografia în rîndul altor științe consacrate. În anii 1926, 1927 și 1933 elabora chestionarele referitoare la obiceiurile de iarnă, iar în 1931, pe cele referitoare la casă. Cele aproape 500 de caiete răspunsuri, împreună cu plăcile fotografice, fotografii, fișe științifice adunate în acești ani, constituie „Arhiva etnografică și folclorică a Muzeului etnografic din Cluj", îngrijită și organizată de Ion Mușlea, numit în 1926 custode al muzeului.

Eforturile pentru menținerea muzeului în anii de criză interbelică au fost combinate cu acelea pentru obținerea unui teren, în 1929, pentru înființarea unei secții în aer liber. Prin

[2] T. Onișor, *op. cit.*
[3] R. Vuia, *op. cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

transportarea și reconstruirea unor prime unități arhitectonice: casa de la Vidra, crucea din Lupșa, de pe valea Arieșului, o șură din Stana (Huedin), o casă din Telciu — s-au pus bazele acestei secții, marcînd momentul înființării primului muzeu în aer liber din România.

Se cuvine subliniere că Școala etnografică clujeană s-a remărcat în această perioadă prin activitatea neobosită de cercetare, prin studiile pertinente și pe o vastă problematică a culturii populare românești a unor cercetători de prestigiu — G. Vâlsan, Romulus Vuia, Ion Mușlea, Tiberiu Morariu, Ion Chelcea, Luise Netoliczka — care și-au adus un prețios aport, activînd direct, sau doar colaborînd în muzeu. Studiile despre tipologia așezărilor și ale caselor și gospodăriilor, despre tipologia păstoritului la români, despre portul popular românesc din Țara Hațegului și Pădureni, despre obiceiuri, datorate lui Vuia, cele legate de păstorit și etnobotanică, ale lui Tiberiu Morariu, cele legate de port, meșteșuguri, etc. ale lui Chelcea (ulterior fondator al Muzeului de etnografie din Iași, mai tîrziu șef de secție la Muzeul satului din București, recent decedat) rămînînd pînă azi importante lucrări de referință în literatura etnografică românească. A rămas de mare însemnătate în etnografia românească și concepția înaintată a lui Vuia, care definind sfera și domeniul etnografiei, etnologiei și folclorului sublinia: „atît civilizația materială cît și cea spirituală sînt părți componente ale unui întreg bine definit, civilizația rurală, și este deci normal ca o singură știință să se ocupe cu această civilizație". De importanță majoră a fost conștiința și activitatea lui R. Vuia în legătură cu necesitatea înființării unei adevărate rețele de muzee etnografice în țară, propunînd un muzeu etnografic național, la București, sprijinînd reorganizarea Muzeului Astrei de la Sibiu și crearea unor muzee de profil, la Tg. Mureș, Iași, Timișoara.

Perioada celui de al doilea război mondial a marcat muzeul și, implicit, mișcarea etnografică clujeană cu refugiul la Sibiu și greutăți inerente. În 1947, Vuia se pensiona, lăsînd o zestre considerabilă, patrimonială, un stil de muncă științifică pe care l-a imprimat întregii instituții, precum și numeroase studii privind aproape toate domeniile mai importante ale etnografiei, etnologiei, folclorului.

Activitatea muzeistică și etnografică ulterioară, anii 1947—1980, s-a axat, sub conducerea competentă a directorilor succesivi și a cercetătorilor Gh. Pavelescu (1947—1950), Gh. Dăncuș (1950—1967), Valer Butură (1967—1970), Viorica Pascu (1970—1979), iar din 1980 Tiberiu Graur — pe reorganizarea muzeului în spații noi, pe dezvoltarea colecțiilor și a Secției în aer liber a muzeului, dar mai ales pe organizarea cercetării etnografice ca o adevărată școală, la care s-au format cercetători de prestigiu în țară și peste hotare, profund atașați în activitatea și scrisul lor acelorași idei care au animat activitatea întregii instituții, de la fondare pînă azi. Nume ca Gh. Pavelescu, care ne-a dat importante lucrări privind spiritualitatea românească din spațiul carpatic; Valer Butură, care ne-a lăsat inegalabilele tratate de etnografie românească, precum și unicul dicționar de etnobotanică a poporului român, alături de numeroase studii de cultură materială; Tancred Bănățeanu, exeget al artei populare românești, Silvia și Boris Zderciuc, aflați prin aportul lor științific la dezvoltarea școlii de etnografie românească în fruntea cercetătorilor etnografi, din aceste decenii; Nicolae Dunăre, care, activînd în cadrul muzeului, mai apoi, în deceniul 6—7 al veacului conducînd colectivul de etnografie din cadrul Sectorului de etnografie și folclor al Academiei (filiala Cluj) — a născut și a realizat în cea mai mai mare parte trilogia monografică a Carpaților — au rămas înscrise în panteonul muzeului, în știința etnografică românească, în inimile cercetătorilor de azi, continuatori ai postulatului școlii etnografice clujene.

În deceniile 6—9 ale veacului, colectivul de cercetători și muzeografi ai Muzeului etnografic al Transilvaniei a continuat aceleași idealuri, contribuind prin cercetări integrate unor investigații de anvergură națională, ca și prin cele care relevau cultura materială și spirituală a ținuturilor carpatice la configurarea unității civilizației și artei românești.

Încă din deceniile 5—6, cercetarea etnografică din cadrul muzeului se împletea — prin colaborări și coroborări ale datelor investigate — cu cea din cadrul Sectorului de etnografie și folclor al Academiei (filiala Cluj). Sub conducerea profesorilor Ion Mușlea, Dumitru Pop, Ion Taloș s-a elaborat strategia cercetării celor mai puțin studiate zone ale Transilvaniei, Țara Bârsei, Mocănimea Munților Apuseni, Țara Năsăudului etc., cu întrepătrunderi și elemente de comparativism în toate zonele țării. Colectivul de etnografie din cadrul sectorului, sporit rînd pe rînd cu specialiști (Petre Idu, Tiberiu Graur, Stela Belozerov, Iuliana Sovrea Blaga, Maria Boeșe) și îndrumat de Nicolae Dunăre (care a îndeplinit rînd pe rînd funcții de specialitate în domeniul etnografiei ca șef de lucrări la Conferința de etnografie a Universității, ca director adjunct al muzeului, ca cercetător și șef de lucrări la Institutul de istoria artei, din Cluj, ca șef al colectivului de etnografie al Sectorului de etnografie și folclor al Academiei (filiala Cluj) s-a înrolat ideilor majore ale etnologiei românești, prin cercetările monografice în zona Văii Jiului, a Țării Bârsei, în nordul Transilvaniei, în Bihor, ca și în Munții Apuseni, urmărind nu numai întregirea cunoașterii și relevarea specificității culturii și civilizației românești uni-

https://biblioteca-digitala.ro

tare, ci totodată realizarea trilogiei monografice carpatice, arzător proiectată de toți reprezentanții școlii etnografice clujene, care să demonstreze indubitabila unitate a culturii, a spiritualității tradiționale românești, interferențele ținutale și interetnice. În fine, cercetarea clujeană a demonstrat superioritatea investigațiilor etnologice și interdisciplinare, cu aplicarea unei metodologii mereu la zi, în corelare cu evoluția etnologiei universale. Chiar dacă din multitudinea de preocupări și studii elaborate n-au văzut lumina tiparului decît o parte (și amintim monografia *„Arta populară din Valea Jiului"*, adevărat compendiu de etnografie și metodologia cercetării, apărută în 1963; *„Țara Bîrsei"*, monografia Curburii Carpaților, proiectată în 4 volume, din care au apărut doar două, în 1972 și 1974; monografia *„Bistrița Năsăud. Studii și cercetări de etnografie"*, continuate de numeroase studii și volume publicate de Nicolae Dunăre — activitatea acestui colectiv, coroborată cu cea a muzeului (care a editat între anii 1958—1978 studii de mare valoare și de referință pentru etnografia românească) rămîne o perioadă de fructuoase studii ale etapei de vîrf în activitatea școlii etnografice clujene.

Așa numita redimensionare a colectivelor de cercetare ale Academiei, săvîrșită la Cluj prin strămutarea unor colective de cercetare (printre care și cel de etnografie) la alte instituții, în anul 1975, a însemnat pericolul unei iminente destrămări a cercetării organizate interdisciplinare, a unei disimulări de preocupări, posibile de neconcordanțe și suprapuneri tematice. A constituit o reală lovitură dată etnologiei românești, neîntîmplătoare în anii triști pe care i-am străbătut.

În anul 1973, Nicolae Dunăre se transfera la București, în cadrul colectivului Institutului de cercetări etnologice și dialectologice. Dar colectivul de etnografie pe care l-a condus, strămutat la Muzeul etnografic al Transilvaniei, a continuat cercetările etnologice și monografice de anvergură, alături de colectivul muzeului, în Țara Oașului, în zonele Clujului, în zona Bîrgaielor (jud. Bistrița Năsăud), în Sălaj și Bihor, abordîndu-se o tematică variată, de la ocupații tradiționale, la meșteșuguri, artă populară, obiceiuri, știință populară, etnobotanică, etnoiatrie — concretizate în numeroase studii, lucrări și participări științifice în țară și peste hotare.

Nu în ultimul rînd trebuie să amintim colaborarea permanentă și împletirea cercetărilor din cadrul muzeului cu cele ale Catedrei de folclor de la Facultatea de filologie a Universității „Babeș-Bolyai", din Cluj, reprezentată de profesorii Dumitru Pop, Nicolae Bot și Ion Șeulcanu, cu lucrări etnologice de referință pe plan național și internațional.

Colectivul muzeului, adevărat continuator al Școlii etnologice clujene, a antrenat un mare număr de colaboratori din țară, a condus și a educat pe teren numeroși studenți, mulți devenind azi vrednici discipoli ai întemeietorilor Muzeului și ai Școlii lui de etnografie. Dacă în economia acestei succinte prezentări, nu-i putem nominaliza pe toți aceia care o merită, n-o facem din uitare sau din ignorare, căci ei constituie în fapt un Monument al dăruirii profesionale, pentru afirmare a științei românești în rîndul celei universale.

PROVERBUL

ÎN DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE AL LUI LAURIAN ȘI MASSIM

ALEXANDRU DOBRE

Dicționarul limbii române, elaborat și redactat din însărcinarea Societății Academice Române de August Treboniu Laurian și Ioan C. Massim, a fost și continuă să fie, alături și în egală măsură cu *Dacia preistorică* a lui Nicolae Densușianu, lucrarea care, de mai bine de un secol și ceva, suscită cele mai aprinse și mai controversate discuții, atingînd limita maximă a aprecierii favorabile sau a negării totale.

https://biblioteca-digitala.ro

Dicționarul, împreună cu *Glosarul de cuvintele de origine străină*, elaborat ca o anexă a primului, au fost tipărite între 1871—1876 și însumează în total 3.471 pagini pe două coloane [1].

Din capul locului s-a reproșat acestei masive lucrări lexicografice caracterul artificial, concepția nerealistă, cu totul inacceptabilă și împotriva legilor naturii, intenția autorilor de a crea o nouă limbă română care s-o continue direct pe cea latină rustică, rupîndu-i însă firul evoluției sale din cele aproape două milenii de dezvoltare în propriul său spirit și direcție.

Reacția de respingere a marii majorități a contemporanilor a fost aproape unanimă, dură chiar. Alexandru Odobescu, unul dintre cei mai aprigi adversari ai acestui „curios" monument lexicografic, cum îi zicea el, caracteriza Dicționarul drept „o operă cu totul insalubră" [2]. Asemenea calificative, despre a căror duritate nu trebuie, credem, să mai vorbim, au mai fost folosite și de alți cărturari, sub cupola Academiei sau în afara ei, de contemporani sau de cei ce au urmat pînă în zilele noastre.

Interesant de observat că nici Timotei Cipariu, căruia de obicei i se atribuia vina de a fi mentorul și inspiratorul, creatorul de fapt al curentului latinist-etimologizant, nu a împărtășit vederile lui Laurian și Massim. Pe A.T. Laurian, Timotei Cipariu îl cunoștea bine încă din tinerețe și l-a caracterizat foarte exact: „Ortografia d-lui Laurian în *Tentamen criticum* (8°, Viena, 1840) încă e etimologică, însă aici nu o putem lua la distinta pertractiune, fiindcă e formată pentru o limbă românească ideale, și de aceea nici însuși autoriul nu o uzitează pentru cea reale decît în melle, telle, selle, cari-s în contra etimologiei" [3]. Este aceasta, dacă ne este îngăduită aprecierea, cea mai corectă și mai expresivă caracterizare a *Dicționarului* lui Laurian și Massim, a concepției celor doi filologi, care au încercat să reconstituie și să impună o limbă ideală, alta decît cea care exista în fapt și în contradicție cu dezvoltarea sa firească. Este de prisos să mai insistăm asupra imposibilității implinirii acestui gînd fantast.

Nu au lipsit însă nici aprecierile elogioase, este drept nu atît de entuziast exprimate, dar care au existat și care, ne vom mira poate, încep să fie din ce în ce mai numeroase cu cît ne apropiem către zilele noastre. Sînt, aceste aprecieri favorabile, și mai temeinic argumentate.

Unul dintre apologeți, indirect firește, a fost însuși Odobescu, cel care, la Academie și ori de cîte ori i s-a ivit prilejul, nu a găsit măcar un cuvînțel de apreciere pentru *Dicționar*. În urma dezbaterilor pe marginea *Dicționarului*, realmente epuizante, care au cerut o risipă de energie impresionantă, s-a conturat foarte clar imaginea a ceea ce trebuie să fie într-adevăr *Dicționarul academic al limbii române*. Odobescu este cel care, împreună cu George Sion, formulează principiile și criteriile ce trebuiau să stea și care de fapt stau, dar nimeni n-o recunoaște, la temeiul elaborării și redactării actualului *Dicționar* (tezaur) *al limbii române*. Au ajuns, cei doi academicieni, la găsirea soluției adecvate analizînd *Dicționarul* lui Laurian și Massim, în întregul său și cuvînt cu cuvînt, expunîndu-și părerile proprii, retușîndu-le, clarificîndu-și-le pe parcursul acestor îndelungi, aprinse și adesea violente discuții, confruntîndu-și punctele de vedere cu ale adversarilor, ascultînd și alte opinii. Este, dacă dorim, această clarificare, această limpezire a concepției asupra a ceea ce și cum trebuie să fie un dicționar al limbii române, cel mai de seamă merit al operei lui Laurian și Massim, cel mai frumos omagiu care li s-a adus vreodată.

Este adevărat că pînă acum, cel puțin din cîte cunoaștem noi, nu am întîlnit vre-un text în care să se sublinieze și să se recunoască acest merit, dar faptul în sine nu are nici o însemnătate, realitatea este realitate și, chiar dacă o vreme este trecută cu vederea sau înconjurată de o tăcere înăbușitoare, nu poate fi ascunsă la nesfîrșit.

Au existat însă și cuvinte de laudă mărturisite direct, cei în cauză relevînd însemnătatea uneia sau alteia din componentele care dau substanța viabilă a acestei masive lucrări. Pentru că nu ne-am propus, în acest cadru, o analiză de ansamblu a *Dicționarului* de la 1871—1876, cu laturile sale de excepție într-o direcție sau alta, ne vom mulțumi să atragem doar

[1] A.T. Laurianu și J.C. Massimu, *Dicționarul limbei romane*. După însărcinarea dată de Societatea Academica Romana, elaboratu ca proiectu de... Tomu I. A—H. Bucuresci, Noua Typographia a laboratoriloru romani, 1873 (pe coperta interioară, 1871), XXVI + 1242 pagini; Tomu II, Collaboratori Josefu Hodosiu și G. Barițiu, 1876, 1622 pagini.
Glossariu care cuprinde vorbele din limba romana străine prin originea sau forma loru, cumu și celle de origine induioasa. După însărcinarea dată de Societatea Academica Romana, elaboratu ca proiectu de A.T. Laurianu și J.C. Massimu. Bucuresci, Noua Typographia a laboratoriloru romani, 1876 (pe coperta interioară, 1871), 584 pagini.

[2] Alexandru Odobescu, *Opere*, VIII, *Corespondența 1847—1879*. Introducere de prof. univ. Al. Dima. Text stabilit, note și indice de Nadia Lovinescu, Filofteia Mihai, Rodica Bichiș. București, Editura Academiei, 1979, p. 377.

[3] Timotei Cipariu, *Opere*, I. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil. Introducere de Gavril Istrate. București, Editura Academiei, 1987, p. 149.

https://biblioteca-digitala.ro

atenția asupra citorva aspecte privind prezența proverbului și a locuțiunilor proverbiale din cele două lucrări gemene : *Dicționarul* și *Glosarul*.

De la bun început ne simțim datori să facem precizarea că, pentru prima dată, George Barițiu a fost cel care a subliniat însemnătatea Dicționarului pentru paremiologia românească. „Trebuie — atrage atenția George Barițiu în ședința Academiei din 14 august 1874 — să recunoaștem meritul redactorilor Dicționarului, care au deschis tezaur mare : să nu amintesc altele, numai proverbele cele multe sînt de mare preț"[4].

Aprecierea lui Barițiu nu este gratuită și va avea ecou. În colecția sa de zicători populare, Petre Ispirescu reține 75 de unități și variante paremiologice din Dicționarul lui Laurian și Massim[5]. Sigur, față de cele 1808 unități din care este alcătuită colecția lui Ispirescu, proverbele din dicționar reprezintă o cantitate aproape neglijabilă, dar important ni se pare faptul că, în felul acesta, proverbele din dicționar și *Dicționarul* ca sursă de cunoaștere a proverbului au reținut atenția contemporanilor și intră în circuitul public. Mai ales că ele vor fi preluate și de Iuliu Zanne în monumentala sa lucrare.

După calculele noastre, în *Dicționar* și în *Glosar* sînt notate peste 1.000 de proverbe, ceea ce, trebuie să recunoaștem, pentru vremea aceea nu este puțin.

Prezența atît de consistentă a proverbului în *Dicționar* și *Glosar* nu este deloc întîmplător are.

În 1867, publicînd concursul pentru adunarea de material pentru proiectatul dicționar limbii române prin întocmirea unor „glosare provinciale", Societatea Academică Română sista, în instrucțiunile sale, asupra următoarelor condiții obligatorii : „La fiecare cuvînt se a da : 1) etimologia unde este posibil ; 2) însemnarea primitivă elucidată cu oarecari fraze alegîndu-se de preferință proverbele populare ; 3) diverse alte însemnări de asemenea prin fraze și proverbe populare ; 4) traducerea fiecărei din aceste însemnări într-una din limbile latină, italiană, franceză, germană sau greacă, pe care lucrătorul ar cunoaște-o mai bine"[6]. În cursul dezbaterilor de la Societatea Academică din anul 1874, Alexandru Odobescu cerea ca explicațiile asupra sensurilor cuvintelor „să fie întemeiate nu pe fraze banale și deseori puțin alese ci, pre cît se va putea, pe citațiuni din autori români vechi și moderni, precum și pe locuțiuni populare, din care să se înlăture cele triviale și obscene"[7].

Laurian și Massim au respectat numai în parte cerințele formulate de Odobescu. De altfel era și prea tîrziu pentru că lucrarea era publicată mai bine de jumătate. Autorii nu au exemplificat sensul cuvintelor cu citate din scriitorii români vechi și moderni. De ce ? Laurian o spune fără ocol : „Am dat definițiuni și n-am pus exemple din scriitori : cînd vom avea *Racini* etc. vom pune și noi"[8]. Nu este cazul să discutăm acum dacă Laurian avea sau nu dreptate cînd punea sub semnul întrebării întreaga noastră literatură. În paranteză fie spus, Laurian își exprimase îndoieli serioase, cu un alt prilej, și asupra valorii operei cantemiriene, ceea ce dovedește că nu este vorba despre o exprimare accidentală, aruncată în toiul disputei, ci de o convingere ceva mai adîncă. Dar, cum spune proverbul, tot răul spre bine. Evitînd citatele din scriitori a trebuit să apeleze foarte des la proverb, ceea ce explică într-o oarecare măsură prezența celor peste 1.000 de proverbe în *Dicționar* și *Glosar*.

Cu această precizare am intrat, de fapt, în miezul problemei. Pentru folcloristică, *Dicționarul* lui Laurian și Massim prezintă interes sub două aspecte. Primul este cel care privește bogatul material paremiologic pe care îl consemnează într-o vreme cînd colecțiile publicate nu erau chiar atît de numeroase. Reamintim : anii 1871, cînd apare prima fascicolă, și 1876, cînd se încheie tipărirea în volum. Foarte importantă, poate chiar mai interesantă decît colecția de material propriu-zis, este partea interpretativ-teoretică a materialului, unică în felul ei în literatura noastră de specialitate. Această particularitate își are obîrșia în caracterul special al lucrării : este un dicționar al limbii care trebuie să explice sensurile de bază sau secundare ale cuvintelor, cu precădere prin proverbe, locuțiuni populare sau unități gramaticale elaborate ad-hoc ; redactat într-o proporție covîrșitoare doar de cei doi coautori, dicționarul va con-

[4] *Analele Societății Academice Române*. Sesionea annului 1874. Tomulu allu VII-lea. Bucuresci, Noua Typographia a laboratoriloru romani, 1875 (pe coperta interioară 1874), p. 40 ; în continuare, *Anale*, VII (1874).

[5] Petre Ispirescu, *Opere*, II. *Snoave sau povești populare. Povestiri istorice. Varia. Manuscrise și corespondență*. Ediție îngrijită, note și variante, glosar și bibliografie de Aristița Avramescu. Studiu introductiv de Corneliu Bărbulescu, București, Editura Minerva, 1971, p. 471—517.

[6] *Annalile Societății Academice Romane*. Tomü I. Coprinde sesiunile anniloru 1867, 1 868 și 1869, Bucuresci, Tipografia Națională, 1869, p. 117.

[7] *Anale*, VII (1874), p. 41.

[8] Ibidem, p. 75.

https://biblioteca-digitala.ro

semna întregul bagaj paremiologic al acestora constituit din lecturi sau din uzul limbii vorbite. Iată deci că cercetătorului i se oferă un laborator de un fel special, nemaiîntîlnit încă, ce face posibile analize cu rezultate dintre cele mai neașteptate, folositoare pătrunderii într-o lume altfel de nepătruns. Cîntind lucrarea cu atenție — și cu răbdare, căci, o mărturisim, trebuie o răbdare de fier, ne vom pune fără să vrem, aproape la fiecare pagină, tulburătoarea întrebare : unde se termină de fapt proverbul „popular" și cînd începe maxima „cultă"? Ne vom pune și alte întrebări nu mai puțin neliniștitoare : cîte și ce proverbe intră în bagajul de cunoștințe al unui om, un om pe care-l cunoaștem bine : cum le utilizăm în situația dată? Și citind cu atenție *Dicționarul* vom constata că nu este chiar atît de simplu să precizezi cînd este vorba de un proverb propriu-zis sau de o construcție lexicală care are menirea să explice cuvîntul sub care-i pusă.

Vom cunoaște apoi ce se știa la acești ani 1871—1876 despre proverb, despre paremie, despre paremiologie chiar, pentru că, vrînd-nevrînd, Laurian și Massim au trebuit să discute și acești termeni, să le dea etimologiile, definiția etc.

Nu vom insista mai mult asupra tuturor acestor lucruri pentru că despre ele s-ar putea vorbi, și încă cu mare folos și utilitate științifică, foarte mult. Ceea ce am dorit să relevăm este faptul că înainte de Hințescu, Ispirescu, G. Dem.Teodorescu și alții care au urmat, la 1871—1876 era deja începută o colecție de cca. 1.000 de proverbe incluse în *Dicționarul* și *Glosarul* lui Laurian și Massim. De asemenea, am dorit să atragem atenția asupra interesului teoretic pentru paremiologia românească pe care *Dicționarul* lui Laurian și Massim îl prezintă tocmai prin caracterul său specific, prin construcția de unicat pe care o reprezintă în cultura noastră.

Este o carte care ridică într-adevăr probleme dintre cele mai interesante și tocmai în aceasta constă valoarea ei de necontestat.

GHICITOAREA CULTĂ

ȘTEFAN FĂTULESCU

Așa cum există o baladă cultă după una populară sau un basm cult după schema unuia popular etc., de ce nu s-ar afla și o *ghicitoare cultă*? Mai ales că se pretează cel mai bine disponibilităților de joc ale copilului.

Cîteva studii consultate dedicate *ghicitorii* au fost suficiente să realizăm că face parte din categoria speciilor *scurte* ale literaturii populare, alături de proverb, zicătoare ș.a. În *Folclor literar românesc*, Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu discută *ghicitoarea* în cadrul *Literaturii aforistice și enigmatice* (p. 230—248), împreună cu proverbul și zicătoarea.

Dintre atîtea definiții care s-au dat ghicitorii ne oprim asupra celei date de Tudor Vianu : „Deși deschise, deoarece comparațiile care le constituie sînt numai completabile, dar nu complete, ghicitorile sînt totuși comparații virtualmente finite, deoarece termenul regăsit al comparației completate în cele din urmă este o idee sau o impresie bine constituită, perfect cristalizată, capabilă de a fi denumită printr-un cuvînt propriu, așa cum se întîmplă în cazul tuturor alegoriilor, din categoria cărora fac și ele parte" (Cf. *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, 1957, p. 116).

Se crede că originea ghicitorilor a izvorît din tipare primitive de gîndire logică care a stat la baza limbajului tabuistic. Și tot din vechime s-a cunoscut și apreciat natura didactică a ghicitorilor.

Chiar și astăzi cînd imensa cantitate de informație se poate transmite prin intermediul școlii, cărții și a altor mijloace mass-media, rolul didactic al ghicitorii nu dispare. Deși se prezintă sub forma unui joc, ele continuă să învețe aceleași lucruri ca mai înainte sau altele mai noi, folosind vechea schemă a întrebării sub forma *unei metefore bine compusă*, după cum a observat din antichitate Aristotel. Structurile lor lingvistice sînt foarte eterogene și uneori în ele se pot recunoaște influențe livrești.

Bazat pe aceste valențe instructive ale ghicitorilor am căutat să le folosesc în avantajul fizicii și matematicii. Este cunoscut că o bună parte dintre elevi manifestă o mai mică atracție pentru rigorile cunoașterii științifice. Aceasta pentru că inițial copiii sînt învățați să cînte, să joace, să spună poezii și cel mult să numere. Cînd copiii vin la școală, matematica și fizica găsesc terenul ocupat de acele activități de tip artistic, mai spectaculoase și mai atrăgătoare,

https://biblioteca-digitala.ro

ce este drept. De aici a izvorît ideea folosirii vechii metode a calului troian, adică cucerirea cetăţii nu venind din afară, ci din interiorul ei.

Întrucît ghicitoarea cere identificarea unui obiect prin asociaţii logice şi în cele mai multe cazuri se prezintă sub formă de versuri, am compus ghicitori în versuri de tipul: *„Nu-i făină şi se cerne,/ Nu e preş, dar se aşterne,/ Nu e piatră şi-o arunci,/ Ce poate să fie- atunci?"* (Zăpada): *„Ca în basme, năzdrăvan/ Zboară calul meu bălan ;/ Cînd s-apropie de tine/ Liniştit ca noaptea vine./ Numai cînd se-ndepărtează/ Te-nspăimîntă şi nechează"*. (Avionul cu reacţie). Treptat ,lucrurile se pot complica, ca de exemplu: *„Variabil dacă este,/ Deci cu văi adînci şi creste,/ Atunci este inerent/ Să producă un curent,/ Întîlnindu-l, vrei, nu vrei,/ În legea lui Faraday"* (Fluxul magnetic): *„Lingă o bobină-am pus/Un condensator în plus./ Cît de mică, rezistenţa,/ Îşi face şi ea prezenţa./ Cine este, dragii mei,/Făcut din aceste trei?"* (Circuitul oscilant) etc.

Exemplele de mai sus au o orientare spre fizică, în special, dar se pot alcătui ghicitori şi pentru alte domenii, fiindcă tot ce ne înconjoară poate să servească drept stimul al gîndirii logice pe calea jocului, disponibilitate atît de caracteristică a copilăriei, dar şi a adolescentului.

Funcţia didactică a ghicitorilor interesează deopotrivă pe etnologi, folcloriști, semioticieni, profesioniști în domeniul învăţămîntului etc. Legat de tradiţiile acestei specii se pot aminti ghicitorile rituale, iniţiatice de felul *Enigma vedică de tipul brahmodya*, în *Semiotisch studien zum Rätsel. Simple Forms Reconsidered II*, Bochum, 1987, p. 39—75.

Legăturile enigmei cu ritualul şi mitul pun ghicitoarea într-o lumină nouă, dar care depăşeşte, deocamdată, pretenţiile acestei seminalări.

CEL DE AL 7-LEA SEMINAR EUROPEAN DE ETNOMUZICOLOGIE BERLIN, 1—6 OCTOMBRIE, 1990

GHIZELA SULIŢEANU

European Seminar în Ethnomusicology (E.S.E.M.) reprezintă una dintre cele mai prestigioase întîlniri internaţionale din domeniul studierii existenţei fenomenului muzicii tradiţionale ale diferiteler popoare. Acest for a fost preconizat în urmă cu aproape un deceniu (Octombrie 1981), la întîlnirea unui grup format din patrusprezece etnomuzicologi europeni, din Anglia, Franţa, Germania şi alte ţări, reuniţi la Belfast în Irlanda de Nord, sub conducerea regretatului profesor Dr. John Blacking, conducătorul seminarului de Etnomuzicologie al Catedrei de Antropologie Socială, de la Queen's University of Belfast.

Această nouă manifestare avea să împlinească necesitatea dezbaterii mai largi şi mai profunde atît a unor probleme ale etnomuzicologiei contemporane, cît şi — în special — o mai reală şi completă cunoaştere a valoroaselor şcoli europene situate la baza creării etnomuzicologiei ca disciplină ştiinţifică autonomă.

Printre scopurile propuse găsim luate în consideraţie şi alte aspecte ale etnomuzicologiei, ca de pildă: a) latura didactică a ţinerii seminariilor şi publicarea principalelor rezultate; b) editarea broşurii INFO avînd un rol informativ-administrativ asupra activităţii privind locul şi tematica diferitelor seminarii, mici note ale activităţii etnomuzicologice în diferitele ţări participante, comunicate de către cercetătorii respectivi; c) încurajarea schimburilor de idei aparţinînd şcolilor naţionale prea puţin cunoscute pînă în prezent; d) cooperarea prin programe de studiu iniţiate în Europa, însă putînd fi aplicate în orice parte a lumii; e) cunoaşterea principalelor activităţi etnomuzicologice ale membrilor seminarului, dar şi a altor manifestări de specialitate ale acestora, prin publicaţii sau alte forme de valorificare, ca: filme, cicluri de conferinţe la radio; f) cooperarea cu alte organizaţii de profil etnomuzicologic, în vederea unui fructuos schimb de idei etc.; g) calitatea de membru al seminarului european de etnomuzicologie ce poate fi atribuită nu numai cercetătorului european, dar şi celor proveniţi din afara Europei, însă preocupaţi de manifestările muzicale tradiţionale europene.

Pornind de la acest fond de probleme, planificate a fi luate în consideraţie după necesitate, la întîlnirile anuale desfăşurate pe rînd în diferitele ţări din Europa, activitatea seminaru-

https://biblioteca-digitala.ro

lui, începînd de la constituirea propriu-zisă în 1982 la Strassbourg, s-a concretizat, la fiecare dintre cele șase seminarii ulterioare, printr-o tematică interesantă. Astfel, au fost dezbătute ca teme principale: *Improvizația în transmiterea orală a muzicii*; *Învățarea etnomuzicologiei în Europa*; *Rolul și funcția etnomuzicologiei în Europa* (Köln, noembrie 1983); *Centenarul publicării renumitului studiu al lui Alexander John Ellis*,, On the musical scales of various nations'' (Belfast, V/1985); *Etnomuzicologie și dimensiunea istorică* (Londra, 1986); *Improvizația și procesul de creație în muzica tradițională* (Paris, 1987); *Transformare și reinterpretare a culturilor muzicale* (Tuczno, Polonia, 1988); *Metodologia contemporană* (Sienna, Italia, 1989).

Pentru cel de al 7-lea seminar, desfășurat la Berlin în zilele de 1—6 octombrie 1990, s-au avut în vedere ca teme principale: *Dezvoltarea istorică și trăsături recente în etnomuzicologie* și *Aspecte comparative și psihologice în etnomuzicologie*. Acesta a fost găzduit în condiții optime la castelul de vînătoare Glienecke, sediul unei școli superioare de artă și cultură populară.

Aflat în continuă dezvoltare, ESEM întrunește, în momentul de față, un număr de 240 cercetători etnomuzicologi, cu o bogată experiență în culegerea și studierea muzicii tradiționale nu numai europene, dar și în fundamentarea etnomuzicologică, cu un accent special comparativ și psihologic, asupra studierii muzicii popoarelor din afara Europei. Nu întîmplător aproape jumătate dintre componenții seminarului sînt și membrii ai celeilalte asociații principale de etnomuzicologie: International Council of Traditional Music, cu sediul la Columbia University, New-YORK (ICTM), Consiliul Internațional de Muzică Populară, cu congresele ținute din doi în doi ani, în diferite țări aflate în cele cinci continente. Și din această asociație, dintre cei aproximativ 900 membrii, aproape jumătate sînt din Europa. (I.N.F.O.Nr. 16/VI/1990). De altfel activitatea E.S.E.M. se prezintă de fiecare dată ca o continuitate, cu rol de specializare, dorit ca o esență a preocupărilor teoretice și metodologice în studierea muzicii tradiționale.

Seminarul ținut la Berlin a fost organizat de două renumite instituții, respectiv Institutul Internațional pentru studii muzicale comparative și documentare și Departamentul de Etnologie a muzicii din Muzeul de Artă Populară din Berlin.

Programul a cuprins 51 de referate aparținînd specialiștilor etnomuzicologi europeni, reprezentînd: Anglia (7), Austria (3), Belgia (1), Elveția (2), Franța (8), Germania (6), Italia (1), Jugoslavia (1), Portugalia (1), Polonia (5), România (2), Spania (1), Uniunea Sovietică (8), iar din afara Europei, Algeria (1) și Statele Unite (3).

Acestea au tratat însă — ca de fiecare dată — alături de temele principale, și unele prezentări de filme etnomuzicologice cu comentariile respective privind muzica și dansul tradițional.

Faptul că organizatorii s-au îngrijit de apariția unui consistent volum cu toate comunicările în forma lor integrală și care a fost trimis din timp spre consultare tuturor participanți lor, a contribuit la realizarea unui cadru științific adecvat al ședințelor, acestea cuprinzînd între două și trei referate rezumative, reduse la 10—15 minute, restul timpului fiind afectat discuțiilor. Limbile congresului au fost engleza și germana, mai puțin cea franceză.

Dată fiind importanța acordată discuțiilor, precum și necesitatea unui timp suficient s-a recurs și la modalitatea ședințelor ținute paralel.

La deschiderea Seminarului, în după amiaza zilei de luni, 1 octombrie, au vorbit din, partea gazdelor: Prof. Dr. Max Peter Baumann, Director la Institutul Internațional de Muzică Comparativă și Documentare (International Institute for Comparative Music Studies and Documentation — I.I.C.M.S.D.), Dr. Jacov Rabau, Directorul Școlii Superioare Glienicke și Dr. Anke Martiny, Berlin, Secretar al Afacerilor Culturale, cari au ținut să accentueze însemnătatea manifestării, plăcerea și onoarea deosebită de a o găzdui în zilele sărbătoririi unificării Germaniei. În continuare, s-a trecut la ședințele de lucru, inaugurate de Prof. Dr. Erich Stockmann Președintele Consiliului Internațional de Muzică Tradițională, cu comunicarea: *Etnomuzicologia în Berlin — Aspecte și perspective*, prin care a reliefat valoarea istorică, teoretică și metodelogică a școlii berlineze de etnomuzicologie.

Dintre comunicările prezentate la tema întîia, *Dezvoltări istorice și trăsături recente în etnomuzicologie*, care de altfel a deținut cel mai mare număr de referate, menționăm: ,,*The Quantum Theory of Music*'' (Ki Mantle Hood, Baltimore); ,,*Music, Versus, Phonos: How Hemony of Discussing Suppressed Natural Creativity in Sphere of Sound. A trial of systemological Approach* (Givani Mikhailov, Moscova); *Uebernahme und Fortführung zum aussermusikologischen Einfluss auf die Vergleichende Musikwissenschaft, Ethnomusikologie* (Michael Weber, Viena); *Ein unklarer Begriff. Ein ungeklärtes Problem?* (Alois Mauerhofer, Graz); *The Berlin School of Comparative Musicology and the Moscow School of Musical Culturology: Contynuity* and New Approaches (Boris A. Avrametz Riga); *New Tendencies in the evolution of The Traditio nal Dance Music as ilustrated by Means of the Roumanians of Vojvodina-Yugoslavia* (Nice Fracile, Novi-Sad). *A popos des systèmes melodiques: le folklore musical roumain* (Dan Corneliu Greorgescu, Berlin); *The discove of Georgian Polyphony. Varying Trends in a Century of Research* (Suzanne Ziegler, Berlin); *Une analyse modale comparativ du moqam iraqi lämi* (Jean-

https://biblioteca-digitala.ro

Claude Chambrier, Paris); *Les principes fondamentaux de la pensée musicale orientale (analyse structurelle, fonctionelle et esthétique)* (Moncef Hasnaoni, Alger); *Le système pentatonique des Pigmées Aka de Centrafrique* (Simha Aron et Susanne Fürniss, Paris); *Procédures d'analyse des échelles dans les musiques avec xylophones d'Afrique Centrale* (Vincent Dehoux et Frédéric Voisin Paris); *Methodological Approach for the Study of Songs from the French provinces : Concepts and Methods for the Analyses of the Symbolic Forms* (André-Marie Despringre, Paris); *Folk Music Research and the Development of Ethnomusicology in Catalonia since 1850* (Maria Antonia Juan i Nebot, Barcelona), etc.

În cadrul acestei tematici principale un loc important l-au ocupat comunicările centrate asupra cercetărilor interdisciplinare cu psihologia şi rolul acestora în studiul comparativ, ca de pildă: *Folk Music Script as document of a special Ethnoperception* (Izaly Zemtsovsky, Leningrad); *The law of Psychological Implications and the Comparative Method in Contemporary Ethnomusicology* (Gisela Sulițeanu, Bucureşti); *Music Performance, Motor structure and Cognitive Modal* (John Baily, Brighton); *The Ear as an Organ of Cognition : Prolegomenon to the Anthropology of Hearing* (Max Peter Baumann, Berlin); *Zur Tonhöhenwahrnehmung bei Xylophonklängen* (Alois Schmidhoffer, Viena), etc. De asemeni s-a acordat o atenție specială unor comunicări constînd în explicații ale unor filme cu tematică etnomuzicologică, evidențiindu-se importanța documentului video. Acestea au tratat: *Videodokumentation und Feldforschungstechnik. Beispiele neuester musikethnographischer Aufzeichungen in Westafrika* (Artur Simon, Berlin); *Video as Ethnomusicological Source Material Versus Media Performance on Behalf of Chinese nuo-Mark Dances in Anhui Province* (Rudolf Brandl, Göttingen); *Circles Cycles Kathak Dance* (Robert Gottlieb, San Francisco); *Löffeltänze aus Silifke Türkei* (Dorit Klebe-Wontroba, Berlin); sau *Tuarec anzad One-String Fiddle*-Building and Playing (Francois Borel, Neuchatel, Elveția), în care s-a putut observa şi o uluitoare asemănare cu structura muzicii stratului cel mai vechi al baladelor balcanice.

Şi prezentarea unor aspecte locale în problematica *Studii şi Curente regionale*, a mînănunchiat un număr relativ mare de comunicări. Acestea au fost axate, în ultimă instanță, pe contribuția europeană adusă etnomuzicologiei pe linia atît a continuității cercetărilor fundamentale, cît şi, mai ales, pe evidențierea acestora prin modalitățile de tratare contemporană. Astfel au fost comunicările: *Über zehn von Carl Stumpf veröffentlichte Volkslieder der Buryaten* (Dashinima S. Dergarov, Ulan-Ude, URSS); *Über die Glaubwürdigkeit von Oskar Kolbergs musikethnologischer Sammlung. Ein Beitrag zur Quellenkritik* (Jan Steszewski, Poznan); *Musical Studies in Western Tibet* (Ladakh); *Some Historical and Comparative Aspects of the Pioneering work of August Hermann Francke* (Mark Trewin, London); *Bilan des Travaux occidentaux relatifs aux musiques rituelles du bouddhisme tibétain* (Mireille Helffer, Paris); *Musicology as a science? Thirty years of Indigenous Korean Music Studies* (Keith Howard, Durham; *Changing views on the Aesthetics of p'ansori, Korean Narrative Muisc with special reference to ,,Ch'unhyanga'' (The Song of Ch'unghyang'' — Hae-kyung Um (Belfast); Über den Rhythmus in shakuhachi honkyoku* (Andreas Gutzwiller, Basel); *Music Tradition in Individual interpretation : a Case Study of Resettled Dulcimer Players in Poland* (Piotr Dahlig, Varşovia); *The Turkmen bakhshy : Shaman and/or Artist* (Slawomira Zeranska-Kominek); (Varşovia); *Musical Test among Hungarian Gypsies* (Iren Kertesz, Wilkinson, Londra); *Music and Dance Activities in Polish Folk Tradition. The problem of Syncretism* (Ewa Dahlig, Varşovia); *Traditional Music in Man-Oriented Cognitive Acts, Some Romanian Cases* (Speranța Rădulescu, Bucureşti); *On the nature of Performance Media Structuring or Modifying Factor only? Examples from Slavonic Countries* (Anna Czekanowska, Varşovia); ,,*You you savoy sing sing?* ''*Becoming a Smart Melanesian Performer* (Peter Vrowe, Bordeaux), etc.

Conform unuia dintre scopurile inițiale ale seminarului, acela de a reprezenta etnomuzicologia în procesul de învățămînt şi care a putut fi regăsit de altfel ca subînțeles în conținutul fiecărei comunicări în parte, este şi tema *The Teaching of Ethnomusicology in United Kingdom Universities* (Francis Cameron, Oxford) în care se sintetizează şi totodată se directivează studiul contemporan al acestei discipline în Anglia. S-a putut observa cum întreaga tematică a fost supusă mai mult sau mai puțin direct problematicii principale subliniate şi de discuțiile ce au urmat referatelor.

Dacă modalitatea excelentă de organizare a Seminarului din păcate a lăsat prea puțin timp liber, în schimb găsim în programul de desfăşurări vizitarea Berlinului unificat, în ziua de 3 octombrie, precum şi în seara zilei de 5 octombrie, vizitarea atît a Muzeului de Artă Populară, în cadrul căruia se aflau: expoziția ,,Zeii Artei Budiste Himalaia din Tibet'' cu explicații date de Dr. Claudius Müller, ca şi secția de Etnomuzicologie, unde grupul a fost condus de dl. Director Prof. Artur Simon. În aceiaşi seară, participanții au audiat un interesant concert dat de Ansamblul de Muzică Tradițională Koreană din Seul.

https://biblioteca-digitala.ro

La ședința plenară din dimineața zilei de simbătă, 6 octombrie, ce a marcat totodată și închiderea seminarului, s-au relielat, pe lingă bogata problematică tratata, inclusiv prin aportul discuțiilor, și activitatea intensă cu rezultate deosebit de pozitive asupra aportului adus etnomuzicologiei contemporane. De asemeni, s-a hotărît ca pentru ținerea seminarului următor să se dea curs invitației pe anul 1991, a Comitetului Științific Elvețian, respectiv Laurent Aubert, Francois Borel, Georges Goormaghtigh și Isabelle Schulte-Tenckhoff, care au propus Geneva, între 23—29 septembrie. Ca tematică la Cel de al 8-lea Seminar vor figura patru puncte principale: *I. Metoda de teren; II. Muzica drept program și simbolică. Domeniile esteticii; III. Polifonia*, și *IV. Aplicațiile actuale ale etnomuzicologiei*. Dacă avem în vedere evoluția întîlnirilor din cadrul acestei manifestări, de la primul seminar ținut la Köln (1983) pînă în prezent, se poate observa, așa cum s-a menționat mai sus, contribuția fructuoasă adusă de această formă de tratare etnomuzicologică a cercetătorilor europeni, atît în teoria, cît și în metodologia contemporană.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ALEXANDRU VOEVIDCA, **Cîntece populare din Bucovina.** Ediție îngrijită de Vasile Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pașcu. Studiu introductiv, note, indici și glosar de Cristina Rădulescu-Pașcu, București, Editura muzicală, 1990, 328 p.

În legătură cu apariția acestei prețioase și mult așteptate lucrări se cuvine a fi relevat aportul muzicologului și folcloristului Vasile Nicolescu, pînă în 1983, anul stingerii sale din viață. Încă din 1966, distinsul cărturar a purtat o intensă corespondență cu persoane care l-au cunoscut, direct sau indirect, pe Alexandru Voevidca, adunînd un material documentar important ce a stat și la baza primei părți a studiului introductiv. Tot Vasile Nicolescu a selectat și analizat piese din arhiva Institutului de Etnografie și Folclor și, parțial, transcrieri aflate la Secția de manuscrise a Bibliotecii Centrale de Stat (BCS).

Rezultă, deci, că toate celelalte operații, numeroase și complexe, în vederea pregătirii pentru tipar a volumului, au revenit Cristinei Rădulescu-Pașcu, din momentul preluării acestei munci încredințate de Secția de Muzicologie a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România.

Cristina Rădulescu-Pașcu, reprezentantă a ,,noului val'' al școlii etnomuzicologice românești, dar în același timp bine înrădăcinată într-o tradiție inaugurată de Constantin Brăiloiu și George Breazul, s-a remarcat atît prin cercetări originale, cît și printr-o activitate didactică (în prezent avînd gradul de lector universitar) de aproape două decenii la Academia de Muzică din București. În pregătirea de profil etnomuzicologic a fost îndrumată, în diferite perioade, de profesorii Emilia Comișel, Harry Brauner și Florin Georgescu. A efectuat, singură sau conducînd grupe de studenți, culegeri în diferite zone ale țării, contribuind la constituirea unui fond documentar de peste 10.000 de melodii vocale și instrumentale înregistrate pe benzi de magnetofon, care se află astăzi în arhiva Cabinetului de Muzicologie al Academiei din București. Dintre studiile publicate, pot fi menționate, în primul rînd, *Criterii de analiză structurală a melodiei cu referire la cîntecul popular*, în ,,Studii de Muzicologie'', vol. X, București, Ed. muzicală, 1974, pag. 284—301 (reprezintă o analiză structurală nonsemantică, aplicată melodiei, mai precis acelui aspect al melodiei care rezultă din succesiunea pe axa timpului numai a înălțimii sunetelor componente); *Modalități de tratare a temei ,,Miorița'' în folclorul muzical românesc*, în ,,Studii de Muzicologie'', vol. XVII, București, Editura muzicală, 1983, pag. 298—323 (contribuție la cercetarea invesmintărilor muzicale pe care le poate adopta cunoscutul text popular). Reținem, totodată, unele articole ca *Național și universal în creația enesciană* (revista ,,Amfiteatru'', XVI, septembrie 1981), *Mai avem nevoie de folclor?* (revista ,,Melos'', nr. 2, mai 1990) și recenzii: *Emilia Comișel — Folclorul copiilor* (revista ,,Muzica'', nr. 11, nov. 1983, pag. 38—40), *Valori confirmate în timp* (,,Contemporanul'', 23 iunie 1989) sau emisiuni Radio și TV: *Folclorul popoarelor. Peisaj italian* (TV, 22 nov. 1980), *Dialoguri folclorice. Obiceiuri vechi și noi la schimbarea anului* (Radio, 18 dec. 1981). De la un larg interes se bucură lucrările sale, didactice: *Repertoriul obiceiurilor de iarnă* (litografia Conservatorului din București, 1983, 89 pagini), *Repertoriul păstoresc*. Studiu și colecție (litografia Conservatorului din București 1987, XXI + 68 pagini), *Genurile muzicii populare românești* (set de patru discuri Electrecord realizat la solicitarea Ministerului Învățămîntului). Din anul 1990, Cristina Rădulescu-Pașcu este membră a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România.

Colecția pe care o recenzăm, însumînd 275 piese (cărora li se anexează *indice de localități* și *informatori*, *indice de titluri* și *glosar*) — ce constituie primul din seria volumelor pe care Editura muzicală și le-a propus spre publicare din moștenirea lăsată de Alexandru Voevidca —, este însoțită de un amplu *studiu introductiv* (pag. 5—46) și de o utilă *notă asupra ediției* (pag. 47—48).

Foarte clar structurat, studiul menționează mai întîi cîteva din momentele cele mai semnificative din istoria folcloristicii muzicale românești, pentru a se reliefa apoi valoarea culegerii lui Alexandru Voevidca. Contextul epocii este dominat de unele contribuții majore aparținînd lui Dumitru Georgescu-Kiriac, Tiberiu Brediceanu sau Béla Bartók, dar sînt pomenite și culegerile întocmite de Pompiliu Pârvescu, Alexandru Vasiliu, Petre Ciorogariu, Romul Popa, Gheorghe Fira. ,,Cea mai amplă colecție, provenind dintr-o zonă relativ restrînsă, depășită numeric doar de culegerile lui Béla Bartók rămîne în să colecția ce aproximativ 3000 de melodii populare

https://biblioteca-digitala.ro

românești realizată, începînd cu anul 1907, de învățătorul bucovinean Alexandru Voevidca'' (pag. 7).

Deși fusese semnalată în unele studii și articole, culegerea n-a putut fi cunoscută, decît în foarte mică măsură prin intermediul volumului de restrînsă circulație *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, publicat de Dr. Matthias Friedwagner în anul 1940, într-o editură germană, cuprinzînd aproape 1 000 texte poetice dintre care 384 însoțite de melodiile notate de Alexandru Voevidca. Cea mai mare parte a colecției a rămas multă vreme inaccesibilă cercetării.

Autoarea studiului introductiv, Cristina Rădulescu-Pașcu, relevă în continuare împrejurările în care vor începe, în 1907, să colaboreze Mathias Friedwagner, profesor de filologie romanică și de istorie literară, apoi rector al Universității din Cernăuți (1910—1911), cu învățătorul Alexandru Voevidca. Și pentru a reliefa că Alexandru Voevidca nu era un simplu învățător, de țară sau de oraș, sînt prezentate în continuare cîteva momente din biografia bogată și pilduitoare a acestui distins muzician patriot, culminînd cu recunoașterea sa ca Maestru de muzică, în urma publicării unui valoros și inedit *Manual metodic pentru predarea cîntului...* și a unor compoziții originale. Dar, Voevidca era, se pare, un predestinat folclorist, așa cum rezultă din caracterizarea unui coleg care îl cunoștea la vîrsta de 48 ani: ,,Avea vîrsta matură, cultură generală remarcabilă, cultură muzicală aleasă, tehnician perfect, fire energică, impulsivă, neobosit; povestea snoave populare, era glumeț, știa să creeze situații comice, își cîștiga repede simpatia și încrederea''. De altfel, calitățile în acest sens îi vor fi recunoscute de însuși M. Friedwagner, în ciuda neînțelegerilor intervenite între ei mai tîrziu: ,,... era un muzician practicant destoinic, cu o ureche fină și cu mult talent pentru această misiune'' (pag. 18).

Colaborarea cu M. Friedwagner va dura pînă în 1914, Alexandru Voevidca neîncetînd să culeagă pînă spre mijlocul deceniului următor. Sînt arătate eforturile folcloristului, nefericunate de succes, pentru publicarea masivei colecții, cu care va participa la concursul organizat de Societatea Compozitorilor Români în 1925.

,,Cea mai substanțială recunoaștere'' — subliniază autoarea studiului (pag. 22) — rămîne publicarea de către M. Friedwagner, în 1940, a volumului deja amintit. Este prezentată succint respectiva publicație, cu meritele și scăderile ei, aspectele îndoielnice apărînd mai ales în studiul muzical încredințat lui Reinhold Harprecht.

Alexandru Voevidca n-a mai apucat această ,,recunoaștere'', el săvîrșindu-se din viață în anul 1931, după ce înfăptuise — scria doi ani mai tîrziu compozitorul și muzicologul Liviu Rusu — ,,opera cea mai de seamă pentru muzica românească din Bucovina: Colecția de 3 000 de cîntece populare...''

Ultima parte a studiului Cristinei Rădulescu-Pașcu reflectă direct eforturile de pregătire pentru tipar a colecției, amintindu-se mai întîi strădania de recuperare a materialului de către muzicologul George Oncîul, apoi oferindu-se detaliile tehnice foarte necesare privind transcrierile inițiale și recopierea acestora într-o modalitate grafică corespunzătoare normelor și cerințelor actuale ale cercetării folclorice. Munca a fost îndelungată și dificilă, ca reflectînd și saltul pe care l-a realizat folcloristica muzicală în această perioadă. Cu minuțiozitate sînt înfățișate notațiile lui Voevidca, apoi ,,operațiile'' la care au fost supuse pentru a deveni cît mai utile astăzi. La fel de edificatoare sînt, pentru ordonarea realizată asupra materialului, sintezele privind informatorii și ritmul în care Voevidca a efectuat culegerile pe teren (pag. 36).

Din repertoriul eterogen cules de Voevidca, acest prim volum include piese aparținînd categoriilor de doină și cîntec propriu-zis. Cele 13 melodii de doină corespund, așa cum menționează autoarea studiului (pag. 37), trăsăturilor descrise și de alți cercetători pentru zona bucovineană. Pentru clasificarea cîntecelor propriu-zise s-a apelat la criterii modale, avîndu-se în vedere atît scara modului cît și sistemul de cadențare; s-a ajuns astfel la patru grupe (oligocordii, pentatonii, moduri pendulatorii, moduri cromatice), această succesiune fiind respectată și în cadrul colecției. Poate fi remarcată atenția acordată structurilor pendulatorii, atît în relația de terță mică descendentă (Sol — mi), inclusiv cît și în relația de secundă mare ascendentă (Re — mi), inclusiv combinarea acestora precum și diferitele nuanțe pe care le pot căpăta pe parcursul desfășurărilor melodice.

În general, se poate considera că acesta este primul studiu amplu, serios documentat și riguros științific, dedicat lui Alexandru Voevidca și culegerii sale pînă acum aproape necunoscută; se impune așadar publicarea și a celorlalte volume din impunătoarea colecție. Reflecțiile Cristinei Rădulescu-Pașcu din finalul studiului sînt, în acest sens, concludente: ,,Preluînd, continuînd și finalizînd această muncă, am dorit să punem în valoare încă o pagină a istoriei folcloristicii autohtone, să readucem în circuitul contemporan muzica și poezia începutului de veac din Bucovina, unul dintre cele mai interesante și bogate ținuturi românești''.

Gheorghe Oprea

https://biblioteca-digitala.ro

Studii și comunicări, V. Sub redacția: ILIE MOISE. Sibiu, Asociația Folcloriștilor și Etnografilor, 1990, 418 p.

Prezentul tom al principalei publicații a Asociației folcloriștilor și etnografilor sibieni se constituie, fără a se consemna aceasta în mod special, într-*un omagiu adus activității unuia dintre cei mai harnici cercetători ai folclorului românesc, profesorul Gheorghe Pavelescu, la aniversarea celor 75 de ani de viață.*

În primul rînd, pentru că **Ilie Moise**, redactorul volumului, îi încrustează (la p. 411—412) profilul activității sale de mai bine de o jumătate de secol într-o efigie readucînd în memorie principalele preocupări ale celui ce s-a bucurat, datorită importantelor sale studii asupra riturilor funerare și magiei populare, *Pasărea sufiet* (1942), *Mana în folclorul românesc* (1944), *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni* (1945), de aprecierea lui D. Gusti, Lucian Blaga, Romulus Vuia și Ion Mușlea. Această succintă prezentare este completată de însuși **Gheorghe Pavelescu** în *Contribuții la cunoașterea folcloristicii românești din anii 1934—1990* (p. 7—87), schiță de autobiografie spirituală, ecou la cunoscutul apel al lui Ion Mușlea din 1944. Din parcurgerea numeroaselor date oferite cu generozitate de autor, inclusiv a celor 77 documente de corespondență, putem să conchidem împreună cu domnia sa că ,,*nu am devenit* folclorist, ci *m-am născut* cu această predispoziție. Școala de mai tîrziu, cărțile și profesorii mi-au dezvoltat o anumită *zestre folclorică*, cu care veneam de acasă''. Zestrea aceasta a devenit impresionantă: o activitate prodigioasă de cercetare folcloristică materializată în sute de studii multe dintre ele rămînînd în istoria folcloristicii românești ca lucrări fundamentale în definirea și profilarea mai exactă a unor aspecte etnofolclorice majore din Transilvania.

Apoi, pentru că profesorului **Gh. Pavelescu** însuși i se publică încă trei contribuții de valorificare și cunoaștere a domeniului în care s-a remarcat cu atîta strălucire. În secțiunea ,,Materiale documentare'', continuînd cercetarea *Folcloriști saxo-români* (1971), el aduce, în studiul *Vechi cîntece populare culese din zona Sebeșului* (p. 209—268), noi contribuții privitoare la activitatea lui Iosif Marlin (1824—1849), Friedrich Wilhelm Schuster (1824—1914), care, pe urmele lui Martin Samuel Möckesch (ce a publicat în 1844 cîteva doine de înstrăinare — culese direct de la ciobanii români constituindu-se astfel printre cele dintîi atestări tipărite ale unor motive de largă circulație în cîntecele băjenarilor, ale celor plecați să slujească la alții, la oaste sau la ciobănie, ori căsătoriți între străini — iar în 1851 volumul *Romänische Dichtungen* conținînd și cîteva traduceri din folclorul român — prima antologie făcînd cunoscută străinătății poezia populară și cultă românească), s-au aplecat cu interes asupra literaturii populare românești. În 1846—1847 I. Marlin publică la Viena în ,,Österreichische Blätter für Literatur'' un studiu dedicat *Literaturii românilor sau valahilor* în a cărui a doua parte, intitulată *Volkslieder*, face pertinente observații asupra folclorului românesc exprimînd ,,caracterul poporului în toată particularitatea sa plină de fantezie, înamorată, pioasă, dar și posomorită, chiar dură''. Din creația lui Fr. W. Schuster, Gh. Pavelescu amintește studiul *Despre cîntecul popular românesc* (1862), completat cu traducerea a 78 de poezii populare românești, analiză amănunțită a poeziei populare din punctul de vedere al conținutului și al formei, completată cu o clasificare a acesteia, subliniind tonul naiv și melancolia blîndă a doinelor despre natură și viață, gingășia și văpaia, uneori chiar disperarea sălbatică, din cîntecele de iubire, apoi ironia ușoară, dar și crudă din creația satirică. Interesul lui Schuster pentru folclorul nostru este încununat de antologia păstrată în manuscris la Arhivele Statului intitulată *Wallachische Volkslieder aus Siebenbürgen* conținînd 123 de poezii, dintre care 108 cu textul lor original român, iar 15 numai în traducere germană. Materialul este împărțit în patru grupe (34 doine referitoare la sentimentul naturii și al vieții de familie, 54 bucăți din lirica de dragoste, 25 cîntece umoristice și satirice și 10 balade). Fiind cel mai vechi material provenind din zona Sebeșului, prezintă interes pentru istoria apariției anumitor teme, motive și formule din folclorul ardelean de dinainte de 1848. Publicînd-o în anexa studiului său, d-l Gh. Pavelescu aduce o importantă contribuție nu numai la istoria folcloristicii românești dar pune în același timp în circulație un valoros document al conviețuirii pașnice a naționalităților din Transilvania.

În partea a doua a studiului amintit, autorul publică o total inedită culegere din aceeași zonă a Sebeșului, *Cîntece și hore, culese din gura poporului român* definitivată în 1865 de studentul în anul III la Academia juridică din Sibiu, Zaharia Bena (1843—1868), autor ce nu figurează încă în istoria domeniului. Aplecarea acestuia pentru culegerea de cîntece și hore este determinată de interesul general pentru patrimoniul popular provenind încă din cercurile Școlii Ardelene, de influența directă a cercului cultural sibian, în special de ,,Telegraful român'', manifestînd simpatie față de tot ce este popular. Acest interes al tînărului student este stimulat, în fine, de preocupările cercetătorilor săși pentru folclorul românesc. Zaharia Bena a fost elev la gimnaziul din Sebeș al cărui director era Fr. W. Schuster, după cum s-a văzut, un vechi și

https://biblioteca-digitala.ro

pasionat culegător de cîntece populare din jurul Sebeşului. Se poate presupune că o parte din cele 78 de poezii populare româneşti din studiul amintit au fost culese la îndemnul dascălului sas de elevii români ai gimnaziului, presupunere care poate fi extinsă şi asupra datei la care Z. Bena a început culegerea cîntecelor populare : încă din timpul studiilor gimnaziale (1857—1861). Activitatea de culegător şi-a continuat-o fără îndoială în timpul studiilor la liceul Brukenthal din Sibiu (1861—1865), unde se mai păstrau încă tradiţii în acest sens, şi ca student în timpul vacanţelor. Cuprinzînd în total 263 de texte, culegerea lui Z. Bena este împărţită în patru secţiuni (*Romanţe şi balade populare* — 16 balade nuvelistice ; *Cîntece şi chiuituri umoristice şi satirice* — 48 de bucăţi ; *Cîntece lirice* — 199 de texte ; *Varia* — o oraţie de nuntă, *Colacul*, un fragment de baladă, o doină şi o strigătură). În consideraţiile sale asupra culegerii, deosebit de importantă pentru studierea unor motive din folclorul românesc, Gh. Pavelescu îi fixează locul alături de culegerea contemporană a lui Ion Micu Moldovanu prin elevii săi, publicată mai tîrziu de Jarnik-Bîrseanu. Z. Bena are meritul de a fi cules primele texte ale unor teme specific ardelene sau variante noi ale unor balade culese de Vasile Alecsandri şi Atanasie Marienescu, oferind astfel un bogat material de comparaţie pentru studiul istoric al creaţiei populare.

În aceeaşi secţiune a prezentului volum, profesorul sibian prezintă, la p. 291—299, *O valoroasă colecţie de folclor*, cea a profesorului său de română de la Liceul „Aurel Vlaicu" din Orăştie, Petru Munteanu (n. 1902). Funcţionînd la acest liceu în perioada 1930—1948, a strîns prin elevii săi un bogat material — în total 87 de caiete — care aşteaptă să fie valorificat editorial. În prezent colecţia se află în posesia cercetătorului sibian, urmînd a fi predată în curînd „Arhivei de folclor" din Cluj. Materialul (colecţionat în majoritate din localităţile aflate în jurul Orăştiei, dar şi din altele aparţinînd judeţelor Hunedoara, Alba şi Sibiu) este foarte variat : strigături, doine, proverbe, zicători, ghicitori, legende, tradiţii, poveşti, snoave şi basme, precum şi obiceiuri, descîntece, colinde, cîntece rituale şi cîteva balade. Interes deosebit prezintă piesa de teatru religios *Adam şi Eva* (culeasă în Vărădia de Mureş, jud. Arad), reprodusă în anexă, împreună cu o oraţie de nuntă din Boj, jud. Hunedoara şi cu cîteva strigături de nuntă din Răchita, jud. Alba. Semnalarea acestui material este un îndemn implicit la o cercetare amănunţită a lui şi la considerarea profesorului Petru Munteanu între folcloriştii noştri merituoşi.

A treia contribuţie a lui **Gh. Pavelescu** este una de o magiere a lui *Vasile Alecsandri — model şi însufleţitor în valorificarea tezaurului creaţiei populare* (p. 399—402), trecere în revistă a contribuţiei bardului de la Mircesti la descoperirea poeziei populare — izvor nesecat de inspiraţie a tinerei literaturi naţionale.

Şi în fine este acest tom de *Studii şi comunicări* un omagiu pentru profesorul Gh. Pavelescu prin studiile publicate, în consens cu preocupările de o viaţă ale cercetătorului sibian.

Dumitru Pop, în *Dimensiunea geografică a culturii populare româneşti şi noile sarcini ale etnologiei* (p. 89—94), sugerează cu îndreptăţire iniţierea şi actualizarea unor cercetări privitoare la românii rămaşi în afara graniţelor ţării : Ucraina Subcarpatică (unde se înşiră 13 sate aparţinînd zonei Maramureşului), estul Ungariei (prelungire a zonei Bihorului), Banatul iugoslav (reprezentînd una şi aceeaşi zonă etnofolclorică cu Banatul românesc).

Succinte completări la *Dicţionarul folcloriştilor*, 2 vol. (1979—1983), în vederea redactării unui al treilea volum, necesar şi util, oferă **Iordan Datcu** în *Publicaţii de folclor şi etnografie* (p. 97—135) prin cele 60 de articole prezentînd tot atîtea publicaţii de folclor, arătînd astfel o nouă dimensiune a interesului pentru cercetarea folclorului în ţara noastră.

Semnalarea unei lucrări fundamentale pentru cunoaşterea culturii populare româneşti şi apelul insistent la editarea acesteia fac obiectul comunicării lui **Alexandru Dobre** de la p. 137—150, *George Barifiu, Simion Florea Marian şi „Botanica poporană română"*. Preconizată în urma unui program-apel din 1861 al învăţatului ardelean, spre a orienta activitatea ASTREI, intitulat *Proposeţiuni destinate spre a se elabora şi după împrejurări spre a se premia*, preluat de Academia Română din iniţiativa lui B.P. Hasdeu, tratatul amintit al lui S. Fl. Marian a rămas încă în manuscris, oferind un puternic motiv pentru valorificarea moştenirii ştiinţifice a înaintaşilor.

Asupra folclorului şi etnografiei săseşti se apleacă **Ghizela Suliţeanu** (*O mărturie antică în folclorul săsesc. Bucetul (Klauen) în sistemul de proză melopeică* — p. 153—187) ; **Herbert H. Hoffmann** (*Rolul factorului „estetic" în constituirea formei* — p. 189—200) — analiză a designului ustensilelor, uneltelor şi pieselor de vestimentaţie cotidiană prin prisma scopului şi destinaţiei acestora şi Horst Klusch (*Ceramica din secolul al XVII-lea, şi al XVIII-lea, rezultată din săpăturile în incinta vechii primării din Sibiu* — p. 201—205).

În secţiunea materialelor documentare, **N. Constantin**, în *Elemente de etnografie şi folclor transilvănean în memoriile lui Sava Săvoiu Popovici* (p. 269—273), semnalează cîteva din aspectele specifice comunităţii eterogene a Transilvaniei în general şi a celei româneşti în special din a doua jumătate a sec. XIX dintr-un uriaş manuscris în 44 de tomuri cuprinzînd peste

https://biblioteca-digitala.ro

22000 de pagini, aflat în Arhivele Statului Sibiu. Interesante sînt versurile reflectînd ecouri din Revoluția din 1848, în special cele auzite în trei locuri diferite (Riul Sadului, sudul Apusenilor și... Rîmnicu Vîlcea) inspirate din faptele de vitejie ale lăncierilor lui Avram Iancu.

În continuare, **Anca Goția** ne readuce în memorie apelul și chestionarul lui Horea Petra-Petrescu „pentru o colecție de cîntece poporale soldățești" *(Colecționarea creației populare transilvănene referitoare la jertfele românești din anii primului război mondial*, p. 275—181), iar **Elena Maxim**, avînd în vedere că albina este întotdeauna în preajma omului și deci îi corespund multe reprezentări și referințe în folclor, aduce în discuție (p. 283—289) rolul jucat de albină și produsele ei în cadrul desfășurării obiceiurilor familiale (legate de ciclul vieții).

Coroborînd datele obținute în teren de-a lungul a peste două decenii de cercetări (1965—1990) cu cele semnate de Septimiu Albini, Ilie Dăianu, Ion Brate, Rodica Topîrcean, Vasile Bâtiu și Gheorghe Vasilca, redactorul responsabil al publicației Asociației sibiene a folcloriștilor și etnografilor, **Ilie Moise** ne oferă „un eșantion de cultură și civilizație tradițională românească în monografia *Cutul* (p. 299—396), jalonînd coordonatele dezvoltării acestei localități de la prima atestare documentară (1291) și pînă astăzi. După consemnarea datelor privind așezarea geografică, istoricul, denumirea, populația, biserica, învățămîntul și cultura, graiul local, atenția monografistului se îndreaptă apoi către consemnarea ocupațiilor tradiționale, a portului popular, continuînd cu sinteze asupra datinilor și obiceiurilor tradiționale în ordine cronologică, a obiceiurilor legate de momente importante din viața omului. În același timp, cercetătorul prezintă literatura populară generată de manifestările folclorice amintite (poezia legată de sărbătorile de iarnă, lirica obiceiurilor de peste an, descîntecul, cîntecul de înstrăinare, de dragoste, blestemele din dragoste, cîntecul de amărăciune și necaz, de cătănie, de lume și petrecere, strigătura de joc, balada populară — mitico-superstițioasă, haiducească sau hotească, păstorească —, balada nuvelistică), completată cu cîntecele și jocurile de copii, cu proverbe și zicători, reflectînd astfel aspirațiile, împlinirile sau durerile întregii comunități sătești. Monografia are în anexă un indice de informatori (12 la număr, avînd vîrsta între 30 și 90 de ani) și un glosar dialectal. Din parcurgerea acestui text rămînem cu concluzia că localitatea monografiată este o așezare reprezentativă pentru ilustrarea formelor de viață folclorică din întreaga zonă a Văii Secașului Mare în care o mare parte a manifestărilor folclorice tradiționale s-a păstrat în mod specific și original pînă în zilele noastre, talentul și fantezia creatorilor realizîndu-se la un înalt nivel artistic. Din păcate, astăzi, multe din speciile folclorice evocate încep să fie cunoscute doar de cei mai bătrîni ca urmare a plecării la oraș a unui mare număr de cuteni, noile condiții economice și spirituale (de mentalitate) ducînd încet-încet la destrămarea formelor vechi, la pierderea sensurilor inițiale. Cercetare complexă, aplicată, *Cutul* oferă un model de abordare a subiectului, prilej de cunoaștere adîncă a uneia dintre cele mai interesante așezări românești transilvănene, meritul fiind în întregime al autorului, care și-a onorat în mod excepțional calitatea de fiu al satului.

Așa cum ne-am obișnuit deja, și acest tom se încheie cu cîteva note privind preocupările folclorice eminesciene (autor **Amalia Pavelescu**), marcînd centenarul Poetului Național, apoi o evocare a personalității lui Ovidiu Bîrlea (de **Octav Păun**), o scurtă retrospectivă a ultimelor apariții editoriale (**Amalia Pavelescu**) și o cronică din viața Asociației.

În concluzie : la reapariție, publicația *Studii și cercetări* dă măsura profesionalismului și pasiunii cercetătorilor sibieni, oferind o oglindă semnificativă a ariei de preocupări ale acestora, a cunoașterii unor aspecte inedite ale culturii populare românești din Ardeal.

Petre Florea

PETRE V. ȘTEFĂNUCĂ, **Folclor și tradiții populare.** Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Botezatu și Andrei Hâncu, Chișinău, „Știința", 1990, vol. I, 360 p.; vol. II, 512 p.

În două luări de poziție, *Institute de cultură* (august 1934) și *Nu rezistă celula?* (21 octombrie 1934), Mircea Eliade a reexaminat critic o afirmație a lui T. Maiorescu, care se arătase neîncrezător în putința de rezistență a celulei românești la un efort filozofic abstract, la o severă activitate științifică. Autorul celor două texte scrie că datorită unor condiții de cercetare mai mult decît precare, datorită absenței mijloacelor de informare și de lucru (biblioteci specializate, biblioteci publice bine dotate, laboratoare), celula românească nici nu fusese pusă în situația de a-și dovedi forța ori neputința. Totuși, și în condițiile amintite, se arătaseră semne care infirmau pesimismul formulei maioresciene, dovezi de „gîndire abstractă, originală și organizată", și anume

https://biblioteca-digitala.ro

lucrări filozofice de Lucian Blaga, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu ș.a. Pentru încetarea irosirii energiilor intelectuale, M. Eliade propunea, ca singură salvare, înființarea de institute de cultură specializate și temeinic structurate. Era convins de soluția propusă fiindcă unele institute românești dăduseră chiar ,,roade magnifice'': Institutul Social Român și Muzeul Limbii Române de la Cluj. Într-adevăr, campaniile monografice, organizate mai întîi sub egida Seminarului de Sociologie al Universității din București, desfășurate în localități ca Goicea Mare-Dolj, Rușețu-Brăila, Nerej-Vrancea, Fundu Moldovei-Suceava, Drăguș-Brașov, Runcu-Gorj și Cornova-Basarabia au marcat un moment de seamă în cercetarea științifică românească, rezultatele acestor monografii sociologice și numele organizatorului lor, profesorul Dimitrie Gusti, fiind cunoscute și apreciate și peste hotarele țării. Este suficient să menționăm că la campania monografică de la Șanț-Năsăud au participat și specialiști maghiari, germani, austrieci, americanul Philip Mosely, francezul Jacques Lassaigne. Cînd trebuia să fructifice roadele unor îndelungate cercetări, cînd trebuia să-și arate întreaga măsură, Școala sociologică de la București a fost brutal desființată după anul 1944, iar reprezentanți de frunte ai ei au fost încarcerați (Anton Golopenția, care în urma anchetelor barbare de la Malmaison și Jilava a încetat din viață, Traian Herseni, Mircea Vulcănescu, Hary Brauner). Cei care au rămas ,,liberi'' nu s-au mai putut manifesta în domeniul lor propriu de cercetare. Dincolo de Prut, reprezentanți de frunte ai Institutului Social Român-Filiala Chișinău, Pantelimon Halippa și Petre V. Ștefănucă, sînt trimiși de invadatori în lagăre de exterminare din Siberia, unde cel de al doilea și-a găsit sfîrșitul la numai 36 de ani. I se aduseseră toate acuzațiile posibile: dușman al poporului, naționalist, românofil, unionist, contrarevoluționar, fascist. Etnograf cu o formație solidă, deprinsă la Universitatea din București, unde a avut profesori pe D. Caracostea, D. Gusti (care va rămîne maestrul său în continuare și N. Cartojan, bun cunoscător al realităților de pe meleagurile dintre Prut și Nistru, ca și al celor transnistrene, Petre Ștefănucă a aplicat în cercetările sale și a imprimat-o și coechipierilor săi din cele 15 secții ale institutului pe care l-a condus, metodologia Școlii Sociologice de la București, în concepția căreia cercetarea monografică a satelor (dar și a orașelor) însemna deopotrivă cunoaștere și acțiune, ridicare culturală. A înțeles că în prima urgență se afla cunoașterea satelor, în care vedea rezervorul resurecției naționale. Mai mult decît oricare provincie a țării, Basarabia era, dincolo de prezentările senzaționale, *terra incognita* și de aceea opera de cercetare științifică a vieții sociale trebuia să înceapă cu ea, fiindcă aici limba, cultura, tradițiile fuseseră grav primejduite de politica imperială rusească. Basarabia trebuia cunoscută bine nu doar de românii din restul țării, ci și de basarabenii înșiși. Era vital ca tradițiile ei să fie apărate, consolidate, era vital să se revină la ,,drumul cel drept al vieții lor strămoșești''. Monografiștii de la Chișinău erau convinși că fiecare sat le rezervă o față necunoscută a vieții românești, însă n-au reușit, în puținii ani de liniște, să cerceteze decît satele Iurceni și Nișcani, din județul Lăpușna, Copanca-județul Tighina și Popeștii de Sus — județul Soroca.

Opera savantului Petre Ștefănucă, una din cele mai prețioase prezentări a tradițiilor culturale basarabene, este alcătuită din studii fundamentale ca *Folclor din județul Lăpușna, Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos, Scrisori din război, O familie de povestitori din Iurceni (Basarabia), Datinile de Crăciun și Anul Nou pe Valea Nistrului de Jos*, din numeroase articole și recenzii. Ea este pentru prima dată reunită, în două volume, *Folclor și tradiții populare*, la Editura ,,Știința'' din Chișinău, sub îngrijirea a doi cunoscuți etnografi, Grigore G. Botezatu și Andrei Hâncu. O ediție care permite cunoașterea unei opere științifice pentru care autorul ei a plătit cu viața, o ediție edificatoare, însă incompletă, pentru că o parte a operei etnografului martir a fost confiscată și poate și distrusă de invadatori, împreună cu alte lucrări ale Institutului Social Român de la Chișinău.

Iordan Datcu

Il Tirukkural. Le massinelldi tiruvalluvar. Traduzione, introduzione e note di Antonio Sorrentino, con un saggio di Français Gros. Istituto Universitario Orientale, Dipartamento di Studii Asiatici, Napoli, 1986, 227 p.

Sub egida prestigiosului Institut Universitar de Orientalistică, Antonio Sorrentino publică o traducere excelentă a faimoasei cărți TIRUKKURAL, ,,Sacrul Kural''.

Cartea se deschide cu o prefață (premisă) în care François Gros apreciază în mod deosebit prezentarea pe care Sorrentino a făcut-o despre Kural, arătînd că ea reprezintă ,,un excelent model de sinteză clară și erudită''. Astfel, sînt cercetate amănunțit probleme referitoare la:

https://biblioteca-digitala.ro

mitul, legenda ce a stat la baza lucrării, data apariției, autorul, diferitele variante ale operei, Kural și literatura sanscrită, limbă, versificație, comentatori, traducători. Sorrentino analizează stadiul actual al studiilor despre Kurai cu o erudiție impecabilă, fiind la curent cu lucrările cele mai recente.

Tirukkural, „Sacrul Kural", este o operă poetică cu caracter didactic, chintesența etniei tamil, un monument de seamă al literaturii morale universale datînd din primul mileniu înaintea lui Christos. De-a lungul vremii, opera a căpătat diverse nume care dovedesc înalta considerație de care s-a bucurat în ariile de cultură tamil (India): *Uttaravetam* „Ultima vedă", *Payyamoli* „Vorba adevărată", *Teyvanul* „Cartea divină", *Muppal* „Calea triplă", *Tamilmanunul* „Cartea lui Manu tamil" ș.a. În Europa, pentru prima dată, cartea a fost amintită în jurul anilor 1700 de către misionarul german Ziegenhalg, ce o consideră una din cele mai bune cărți de morală. Deși cartea a fost tradusă în numeroase limbi, atît occidentale, cît și orientale, studiile asupra ei — observă Antonio Sorrentino — au fost relativ puține și abia în ultimele decenii a avut loc o înflorire a literaturii de specialitate.

Opera este alcătuită din 1330 distihuri (kural), grupate în 130 de capitole, fiecare format din 10 distihuri, cuprinzînd trei părți: prima tratează despre *virtute* (aram), a doua despre *bogăție* (porul), iar a treia despre *dragoste* (kamam). O simplă enumerare a titlurilor ne oferă un tablou asupra bogăției și varietății capitolelor.

Partea întîi, consacrată virtuții, după o scurtă introducere (laudele Domnului, perfecțiunea ploii, grandoarea ascezei, elogiul virtuții) cuprinde virtuțile grupate în două categorii: 1. *virtuțile familiale* (viața capului de familie, soția virtuoasă, norocul de a fi părinți, afecțiunea, ospitalitatea, dulceața în vorbire, recunoștința, echitatea, autocontrolul, bunele purtări, a nu dori soția altuia, răbdarea, a nu fi invidios, a se păzi de lăcomie, evitarea calomniei, a nu vorbi aiurea, teama de a face rău, cunoașterea propriilor datorii față de alții, caritatea, faima) și 2. *virtuțile ascetice* (compasiunea, abținerea de la mîncarea cărnii, asceza, comportarea ipocrită, a nu face o fraudă, sinceritatea, a nu se mînia, a nu face rău, a nu ucide, vanitatea lumii, renunțarea, cunoașterea realității, înăbușirea dorințelor, destinul).

Partea a doua, dedicată bogăției, încadrează maximele în două categorii: *suveranul, componentele esențiale ale statului*, la care se adaugă *diverse*. Un număr de 25 de capitole sînt cuprinse sub titlul *suveranul* (valabile pentru orice conducător sau președinte de azi): calitățile unui suveran, instruirea, lipsa de instruire, ascultarea, înțelepciunea, corijarea propriilor defecte, a se ține departe de oamenii de mică valoare, reflectarea înainte de a acționa, cunoașterea propriilor forțe și ale altora, cunoașterea momentului adecvat, cunoașterea locului adecvat, alegere a persoanelor potrivite, încredințarea unor funcții personale alese, cîștigarea susținerii de către cei mari, a se dovedi afectuos cu rudele, a se feri de neglijență, sceptrul potrivit, sceptrul tiranului, a nu guverna cu teroare, bunăvoință, spionajul, energia, evitarea indiferenței, hărnicia, a nu se descuraja în fața adversarului. Numeroase sînt *componentele esențiale ale statului* în viziunea autorului acestei minunate opere morale și, așa cum era firesc, are în vedere în primul rînd miniștrii și ambasadele, referindu-se apoi la: elocvență, puritate și fermitate în acțiune, modurile de a acționa, comportamentul față de suveran, înțelegerea intențiilor, cunoașterea adunării, țara, puterea, modurile de a produce bogăția, armata excelentă, spiritul războinic, prieteniile reale și false, aroganța ignorantului, știința de a recunoaște dușmani, dușmanii interni, precum și interesante sfaturi ca: a nu aduce ofense celor mari, a nu se lăsa dominat de soție etc. Conceptele reunite sub titlul *diverse* sînt sugestive pentru valoarea morală a cărții: noblețea, onoarea, mărirea, perfecțiunea, curtuoazia, pudoarea ș.a.

A treia parte, *dragoste*, își împarte capitolele în două grupuri: *dragostea înainte* și *după căsătorie*. Din prima categorie fac parte: tulburarea datorită fascinației, înțelegerea prin semne, bucuria îmbrățișării, laudele legate de grație, minunile dragostei, abandonarea prudenței, bîrfa. Dragostea conjugală are în vedere: durerea separării, lamentarea pentru o pedeapsă chinuitoare, ochii distruși de nostalgie, durerea solitară, amintirile triste, nostalgia reciprocă, dorința de a se mbrățișa din nou, mustrările propriei inimi, încruntarea falsă, bucuriile falsei încruntări.

Culegerea se încheie cu un remarcabil studiu *Cartea iubirii și peisajul interior*, datorat lui François G ros.

Constantin Negreanu

https://biblioteca-digitala.ro

WOLFGANG MIEDER, International proverb scholarship. An Annotated Bibliography, Supplement I (1800—1981), Garland Publishing, Inc., New-York & London, 1990, XVII + 436 p.

În aceeași colecție, *Garland Folklore Bibliography*, vol. 15, apare acest *Supplement* (1800—1981) ca o completare la lucrarea *Cercetări internaționale asupra proverbului* (1982), volum recenzat de noi tot în REF, 2/1988, p. 193—194.

Autorul urmează aceeași metodologie, adică adnotează studii asupra proverbului din toată lumea și apoi le completează cu un aparat critic constînd dintr-un *index de nume* (p. 361—370), un *index tematic* (p. 371—418) și un *index de proverbe* individuale folosite în studiile recenzate (p. 419—436). Am arătat altădată avantajele unui astfel de sistem din care practic nimic nu poate scăpa din ceea ce îl poate interesa pe cercetătorul paremiolog, ușurîndu-i, în același timp, munca de documentare.

O astfel de investigație este însă perfectibilă și W. Mieder și-a dat poate primul seama de acest inconvenient, dacă nu la început, cel puțin după aceea. El chiar afirmă, modest, în prefață la *Supplement* I că primul volum (1982) cu cele 2142 studii recenzate a constituit doar o experiență de învățare și familiarizare cu cercetarea paremiologică internațională. Interesul stîrnit de întreprinderea lui a făcut să aibă o corespondență vastă cu cercetători de pe tot globul. Urmare acestui fapt și-a făcut o arhivă de 4500 studii paremiologice, din care a valorificat pînă acum 3034 de astfel de cercetări, în primul volum (2142) și în *Supplement* (892), fără să mai avem în vedere colecțiile de proverbe propriu-zise.

Astăzi toate cercetările în general și cele paremiologice în special nu se mai pot baza doar pe o singură limbă sau pe o singură cultură. Informația crește de cîteva ori în funcție de limbile cunoscute și, implicit, se ridică și nivelul de abordare a temelor. În plus, folcloristul paremiolog trebuie să depășească limitele disciplinei sale și să abordeze problemele dintr-un punct de vedere multidisciplinar și diacronic. Studiile înșeși acoperă o gamă largă de puncte de vedere, orientări. Lingviștii în special au contribuții în elaborarea unor scheme de clasificare pentru colecțiile de proverbe, expresii paremice etc. Dicționarele de limbi străine cuprind de acum echivalentul unităților frazeologice într-o formă accesibilă de la limbă la limbă. Apoi, o astfel de lucrare facilitează nu numai studiile comparate, ci stimulează și cercetările naționale din diferite puncte de vedere.

Schimbul de informații a făcut necesară apariția acestui prim *Supplement*. Lacunele cele mai mari au apărut din țările Europei de est, din motive prea bine cunoscute. Autorul însuși recunoaște aceasta. Dacă limităm constatarea numai la cercetarea paremiologică românească, prezența se arată în creștere galopantă. În primul volum au fost menționate 15 studii între cele 2142 lucrări recenzate din toată lumea și 11 nume de cercetători ai proverbului românesc. În acest *Supplement*, grație și legăturilor noastre cu autorul, numărul studiilor înregistrate se ridică la 35 din cele 893 adnotate în acest volum, iar cifra autorilor care se ocupă de proverbul românesc crește de la 11 la 18. Între aceștia numai regretatul Constantin Negreanu (1942—1991) este citat cu 12 studii. Urmează în ordine: Sanda Golopenția-Eretescu (3), Pavel Ruxăndoiu (3), Dumitru Stanciu (3), Ovidiu Bârlea (2), Mihai Pop (1), Nicolae Roșianu (1), Victoria Stroescu (1), Ovidiu Papadima (1), Cezar Tabarcea (1), Valeriu Ciobanu (1), Marin Buga (1) etc. Desigur că enumerarea este arbitrară și fără pretenții de evaluare. Trebuie să avem în vedere că sînt lucrările paremiologice apărute pînă în anul 1981. Studiile de după această dată sînt atît de numeroase în lume, ca și la noi, încît vor face obiectul volumului al II-lea, în care, sperăm, omisiunile nu vor mai fi atît de flagrante. De altfel, W. Mieder exersează din 1984 o astfel de bibliografie neadnotată deocamdată în anuarul internațional *Proverbium* pe care-l editează în SUA, la Burlington — Vermont.

La nivel internațional o bibliografie adnotată asupra colecțiilor de proverbe naționale, bilingve, plurilingve nu s-a făcut pînă acum. Încearcă din 1984 tot W. Mieder și tot în *Proverbium*, dar fără să le comenteze. Ori aici este un material mult mai vechi și mai abundent. Dacă W. Mieder descoperă înainte de 1800 doar trei referințe din anii 1774, 1783 și 1790, respectiv trei studii asupra proverbului german, apoi corpusurile de proverbe sînt mult mai vechi față de studiile propriu-zise. Pe plan internațional, chiar dacă am lua drept reper modern culegerea de proverbe a lui Erasmus, intitulată *Adagii* (1508), și tot coborîm în secolul al XVI-lea. Dar se poate merge mult mai departe. Sînt de acum celebre *Zicerile* lui Cato (234—149 î.e.n.), de fapt proverbe, iar prin secolul al XIII-lea — al XIV-lea a circulat și pe la noi florilegiul cunoscut sub titlul *Fiore de virtù*. Tot la noi se poate fixa, în *Istoria ieroglifică* (1705), prima culegere de proverbe românești. În subtitlul acestui roman alegoric se menționează: . . . „în doisprezece părți împărțită, așișderea cu *760 sentenții frumos împodobită*" (s.n.), sentenții care sînt de fapt proverbe. Exemplele ar putea continua. N-am făcut însă decît să arătăm complexitatea problemei la nivel național și, implicit, și internațional.

https://biblioteca-digitala.ro

Revenind la *Supplement*, studiile adunate au o puternică marcă de universalitate, atît din punct de vedere lingvistic cît și etnic și cultural, de la America de Sud pînă la Australia, Africa, Asia și bineînțeles Europa. Toate problemele imaginabile ale vieții își găsesc ecou în studiile paremiologice adunate în volum. Această eterogenitate a analizelor se explică și prin conținutul caleidoscopic al proverbului. Totuși cîteva grupări vom face: proverbul în artă și literatură, proverbele folosite ca testare psihologică, proverbele în mass-media, în povestirile și cîntecele populare. Alte studii scot în evidență concepția asupra lumii, așa cum rezultă din corpusurile paremiologice, rolul paremiilor în comunicarea orală, proverbele în propaganda politică etc. Găsim apoi analize care investighează folosirea și funcția proverbelor în operele literare ale unor autori celebri ca Shakespeare, de exemplu. Mai apar cercetări etimologice, filologice, istorice asupra unui grup de paremii sau proverbe individuale, expresii sau comparații paremiologice. Toate unitățile paremiologice sînt citate în limba de origine cu traducerea paralelă în limba engleză.

În general, se poate ajunge la un minimum inventar paremiologic național și chiar internațional. G.L. Permjakov (1919—1983) a stabilit pentru limba rusă un astfel de inventar de 75 unități paremiologice (cf. *Proverbium*, 25/1975, p. 974—975). Acum, W. Mieder avansează ideea creării acestuia la nivel mondial. Natural că imensul material cercetat i-a facilitat o astfel de ipoteză. Aceasta confirmă încă o dată că schemele logice de gîndire ale oamenilor sînt aceleași pretutindeni și că ceea ce diferă este doar conținutul cu care se umplu și se nuanțează aceste scheme.

Adnotările pe marginea studiilor sînt obiective și corecte. Aceasta am constatat-o în primul rînd la studiile românești. Spațiul acordat fiecărei analize diferă ca întindere. Acest lucru în sine nu implică o judecată de valoare. Unele studii sînt mai concise sau mai puțin complexe. Altele, în special cărțile, dizertațiile, volumele de eseuri ridică o problematică mai variată și mai complexă. Acestea natural că necesită comentarii mai mari și mai detailate.

Dacă un autor apare cu mai multe lucrări, atunci acestea sînt sistematizate în ordine cronologică. Se evită prescurtările, ca să nu creeze confuzii nedorite. În felul acesta riscurile unor aproximații se exclud. Totuși, avînd în vedere grafia atîtor limbi din studiile adnotate, unele semne diacritice au fost omise, mai ales la limbile slave și chiar la noi: ă, î, â, ș, ț. Ignorarea semnelor diacritice nu-i un inconvenient prea mare pentru limba noastră, cititorul cunoscător le aplică tacit. Ceea ce deranjează însă ține de ortografierea familiei de cuvinte Romania, cu *u* în loc de *o*. Acolo unde la noi apare scris, spre exemplu, *in the Romanian Proverb* apare cite un *sic* lîngă cuvîntul *Romanian*. Se înțelege că atunci cînd nu este vorba de un text românesc grafia este *Rumanian*. Natural că noi optăm pentru o ortografie etimologică. Cuvîntul vine de la *romanus* și nu *rumanus*. De altfel, chiar în dicționarele englezești de uz curent se oscilează între *Rumanian* și *Romanian*, menționîndu-se amîndouă formele. Nu vedem de ce am oscila noi. Este o problemă de lingvistică și de opțiune în același timp.

În încheiere, trebuie să apreciem cum se cuvine o astfel de întreprindere. Trecînd peste dificultăți uneori insurmontabile, W. Mieder a reușit să ofere panorama studiilor paremiologice mondiale. Nu s-a lăsat copleșit de vastitatea materialului disponibil și de cele mai multe ori greu de mînuit din cauza atîtor limbi folosite, imposibil să fie cunoscute la nivelul unui singur om. Munca aceasta umilă și tenace a lui W. Mieder trebuie admirată și apreciată. Acest impuls al său pornește de la dragostea și respectul pentru munca de cercetare a altora și conștiința că orice un lucru cît se poate de util punînd la dispoziția cercetătorilor de pretutindeni rezultatele muncii paremiologilor din toată lumea. Numai un îndrăgostit de fenomenul paremiologic urmărește ca un dispecer implicațiile acestui proces în cultura mondială.

Dumitru Stanciu

REVISTA REVISTELOR

O publicație de nivel european: „ANUARUL ARHIVEI DE FOLKLOR"

În anul 1932, în peisajul publicațiilor românești de etnografie și folclor a apărut un pisc splendid, care s-a impus îndată ca un reper trainic. Era „Anuarul Arhivei de Folklor". Pentru ca să-i înțelegem însemnătatea, dimensiunile și noutatea de perspectivă pe care le-a adus este sugestivă citarea cîtorva nume de publicații care apăruseră în primele decenii ale secolului, unele continuînd să apară consecutiv cu noua publicație a Academiei: „*Buciumul*. Foaie pentru strîn-

https://biblioteca-digitala.ro

gerea folclorului" (Tîrgu Jiu, 1924–1926); „*Comoara satelor*. Revistă lunară de folclor" (Blaj, 1923–1927); „*Doina*. Revistă de limbă, literatură și artă populară" (Bîrlad, 1928–1930); „*Făt-Frumos*. Revistă de literatură și folclor" (Suceava, 1926–1933; Cernăuți, 1934–1940, 1941–1944; Rîmnicu Vîlcea, 1944); "*Ghiluşul*. Revistă folcloristică" (Balota, Dolj, 1912–1914); „*Ion Creangă*. Revistă de limbă, literatură și artă populară" (Bîrlad, 1908–1921); „*Izvorașul*" (Bistrița-Mehedinți, 1919–1940); „*Șezătoarea*" (Fălticeni, 1892–1929); „*Tudor Pamfile*" (Dorohoi, 1923–1928). Cinci din cele citate își încetaseră apariția. De asemenea, își încetase apariția colecția editată de Academia Română, „Din viața poporului român". Se resimțea acut nu doar apariția unei noi publicații, ci a uneia care să fie expresia orientărilor moderne în cercetarea folcloristică, în editarea folclorului. Insatisfacția față de nivelul colecției amintite o exprimase Ovid Densusianu. „Anuarul Arhivei de Folklor" a făcut un salt mare, a devenit cum dorea I. Mușlea, „o publicație cît mai cuprinzătoare și reprezentativă a folclorului românesc", reprezentativă prin cercetarea monografică a unor zone, prin transcrierea și editarea cu rigurozitate filologică a textelor. Deși Arhiva a atras și impulsionat numeroși culegători de nivelul acelora care alimentaseră coloanele publicațiilor amintite, publicații al căror rost l-a înțeles bine I. Mușlea, mărturie în acest sens fiind evocarea „Șezătorii" de la Fălticeni, făcută de însuși directorul ei, Artur Gorovei și apărută în primul volum al Anuarului, „Anuarul Arhivei de Folklor" a apelat doar la reputate personalități: Y. Bogrea, V. L. Bologa, I. Breazu, P. Caraman, I. Diaconu, Silviu Dragomir, N. Drăganu, Tatiana Gălușcă, Tr. German, Enea Hodoș, Tiberiu Moraru, Șt. Pașca, Gh. Pavelescu, I. Pătruț, Em. Petrovici, D. St. Petruțiu, David Prodan, V. Scurtu, N. P. Smochină, P. V. Ștefănucă, Romulus Todoran.

„Anuarul" trebuie apreciat nu doar pentru aportul său științific, ci și pentru că el este de fapt opera unui singur redactor, Ion Mușlea. Pentru mai buna înțelegere și prețuire a travaliului, a înaltului profesionalism, a dăruirii și eforturilor constante de care a dat dovadă I. Mușlea în fruntea Arhivei de Folclor a Academiei Române, evocarea contribuției sale la structurarea și editarea celor șapte volume ale „Anuarului" este imperios necesară. Editorul „Anuarului" a avut de înfruntat greutăți deosebite: „Din cele trei genuri de lucrări ale Arhivei, cea mai grea cred că a fost publicarea *Anuarului*" — spunea I. Mușlea. Greutăți, datorate imposibilității Academiei de a asigura publicației satutul riguros de anuar, deci cu apariția anuală, apoi faptului că un singur redactor (publicația n-a avut un colegiu de redacție) trebuia să alcătuiască sumarul, să facă numeroase demersuri pentru a obține colaborarea unor distinse personalități, să facă singur corecturile, să poarte corespondență, să facă față complicațiilor aduse de tipărirea „Anuarului" la București, fapt care sporea *hamaliceul*.

Studii monografice tipărite de „Anuar" au revelat multe spații ale folclorului românesc: Țara Orașului (I. Mușlea), Valea Almăjului (Banat), Scărișoara Munților Apuseni, Valea Mlavei (Serbia), tustrele aceste studii fiind realizate de Emil Petrovici, Ugocea Românească (V. Scurtu), folclorul românilor din Serbia (Ion Pătruț), sudul Bihorului (Gh. Pavelescu), județul Lăpușna și Valea Nistrului de Jos (P. V. Ștefănucă), folclorul românilor de peste Nistru (N.P. Smochină). Sînt studii, cele mai multe, de mare complexitate, examinînd adică, așa cum procedase I. Mușlea în cazul Țării Oașului, ținutul și trecutul lui, satele, populația, ocupațiile și starea economică, locuința, hrana, tipul și portul, viața religioasă, starea culturală, folclorul, tradițiile, obiceiurile. Textele n-au fost transcrise fonetic de I. Mușlea, însă acesta a știut să le noteze astfel încît să păstreze „ceva din coloritul graiului oșean". I. Mușlea observase, în pagina liminară a studiului său *Cercetări folclorice în Țara Oașului*: „Culegerile noastre de folclor au fost însoțite, aproape întotdeauna, cînd le-au întreprins oameni de știință, de cercetări filologice. În calitate de disciplină mai veche și oarecum tutelară, filologiei i s-a dat în aceste lucrări locul de cinste, folclorul rămînînd mereu pe al doilea plan". Este totuși greu de admis, dacă restringem observația la realizările școlii lui Ov. Densusianu că folclorul a rămas mereu pe al doilea plan. Afirmația nu putea să-i scape lui Ov. Densusianu, care, în recenzia ce a făcut-o primului volum din „Anuar", în „Grai și suflet" (VI, 1933–1934), recenzie altfel binevoitoare, scria: „S-ar părea deci că mult nu a folosit folclorului nostru intervenția filologiei, cum am înțeles-o totdeauna. Cînd nu în cuvinte de frazeologie sinuos improvizată se vor face drepte deosebiri, se va recunoaște totuși că tocmai de la filologie au pornit îndrumările pentru cercetarea altfel a folclorului. Chiar în textele publicate de Mușlea se recunoaște tacit, că stereotipările dinainte, numai basme, doine etc. trebuie înviorate de culegeri cum le-am dat în „Graiul nostru" etc. Putem adăuga, fără teama că-l vom trăda pe Ov. Densusianu, că *înviorări*, destul de evidente au adus și studiile monografice tipărite în „Anuar". Am putea spune că chiar în direcția promovată de Ov. Densusianu. Pentru că nici în declarația lui I. Mușlea și nici în practica culegerii și tipăririi textelor culese de personalitățile amintite mai sus nu s-a constatat un divorț flagrant între orientările propuse de Ov. Densusianu și cele promovate de I. Mușlea și „Anuarul Arhivei de Folklor". Parcă răspunzînd observației lui Ov. Densusianu, Emil Petrovici ținea să precizeze, în introducerea la studiul său, *Folclor din Valea Almăjului (Banat)*: „textele culese de mine pot

https://biblioteca-digitala.ro

servi și pentru studiul graiurilor din satele cercetate". Textele de la Scărișoara, culese de același, au apărut în transcrierea fonetică simplificată (condițiile tipografice ale „Anuarului" nu erau propice reproducerii riguros fonetice). N. Drăganu, în studiul *Cuvinte și obiceiuri*, a precizat că perspectiva din care examinează chestiunea este aceea a filologului, care pornind de la nume scrutează „originea și vechimea obiceiurilor și a stratificărilor aduse cu timpul la acestea". P. V. Ștefănucă a notat palatalizarea consoanelor (s, z, n), a rezervat un capitol particularităților graiului din Valea Nistrului de Jos și a semnalat elementele rusești și ucrainene din graiul satelor cu populație mixtă.

Folclorul obiceiurilor ocupă un loc distinct în preocupările „Anuarului", făcînd obiectul unor studii cum sînt cele semnate de Gh. Pavelescu despre pasărea-suflet, de Tr. German despre tovarășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal, de Tr. Moraru despre aprinderea „focului viu" în Ardeal, Maramureș și Bucovina, obicei la a cărui cunoaștere a adus contribuții și I. Mușlea.

Istoria folclorului este ilustrată de cîteva contribuții de mare interes, cum sînt: Romulus Todoran, *Poezii populare într-un manuscris ardelean din 1831*; David Prodan, *Versuri contemporane despre Răscoala lui Horea*; Ion Breazu, *Versuri populare în manuscrise ardelene vechi*; Ion Măreuș, *Preocupările folclorice ale teologilor sibieni în anii 1871—1907*.

Istoria folcloristicii s-a îmbogățit cu studii de referință despre relația cu folclorul a cîtorva personalități: Artur Gorovei, *M. Gaster și folclorul românesc*; I. Mușlea, *Ovid Densusianu folclorist*; Idem, *Ion Bianu și folclorul nostru*; Ion Breazu, *Jules Michelet și folclorul românesc*; G. Bogdan—Duică. Încă un folclorist saxo-român (Johan Carl Schuller).

O inițiativă care s-a soldat cu alte pagini de istorie a folcloristicii a fost aceea de a cere mărturisiri ale unor marcanți folcloriști, serie din care au apărut: Artur Gorovei, *„Șezătoarea". Povestea unei reviste de folclor*; Enea Hodoș, *Din activitatea mea de folclorist*. Altele primite de la Tr. German, I. Bîrlea, G. T. Kirileanu n-au mai putut fi tipărite, „Anuarul" încetîndu-și apariția după volumul al șaptelea.

O altă dimensiune a „Anuarului", care-l particularizează față de toate publicațiile noastre de specialitate, este tipărirea unor bibliografii întocmite de marele bibliograf care a fost, totodată, I. Mușlea. Cît de utile au fost și sînt ele ne dăm și mai bine seama astăzi cînd acest capitol, ca și altele de altfel, este în mare suferință, cînd nici o revistă nu se mai consacră acestei laturi atît de indispensabile cercetării, cînd volul al II-lea al *Bibliografiei generale a etnografiei și folclorului românesc*, din al cărei colectiv a făcut parte și I. Mușlea, așteaptă de ani și ani la o editură bucureșteană, fără vre-o speranță de a vedea lumina tiparului.

Structurarea modernă a „Anuarului", alimentarea lui cu contribuții de indubitabilă însemnătate, noutatea multor contribuții, colaborarea unor personalități de notorietate ale științei românești, sînt elemente care i-au asigurat o unanimă apreciere, o incontestabilă notorietate, atît în țară cît și în rîndurile specialiștilor de peste hotare. Prin „Anuar", însuși I. Mușlea s-a făcut cunoscut și apreciat între etnografi celebri, care i-au cerut colaborarea la mari publicații ale epocii. I. Mușlea știa bine că prestigiul „Anuarului" este asigurat de nivelul colaboratorilor, de aceea s-a străduit să-i atragă și pe alții. A rămas cu insatisfacția că nu i-a putut convinge pe unii: la colaborarea lui Ov. Densusianu s-a opus S. Pușcariu; T. Papahagi și-a refuzat colaborarea fiindcă Em. Petrovici îi formulase unele critici la studiul despre moți; n-au colaborat G. Vâlsan („Cel mai rău îmi pare de G. Vâlsan" — avea să scrie Mușlea), N. Cartojan. Evident, absențe regretabile. Cu toate acestea, „Anuarul" a fost o publicație academică de mare ținută, a fost o publicație vie, a trezit interes, a trezit adeziuni și a provocat reacții critice. Poate că cel mai discutat a fost studiul despre *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, al lui Petru Caraman. Să nu uităm apoi reacția la studiul Tatianei Gălușcă, *Meceanii. Un joc dramatic al românilor din Dobrogea*.

Fără îndoială că „Anuarul" ar fi fost și mai viu, ar fi fost și mai ancorat în actualitate dacă ar fi inclus, așa cum își propusese, de altfel, conducătorul său, articole mărunte, recenzii, note. Este aspectul pe care îl satisface cu prisosință noua serie a „Anuarului", „Anuarul de folclor".

Mai este ceva esențial: „Anuarul" a favorizat afirmarea unor cercetători foarte dotați. Unul dintre ei, Petre V. Ștefănucă a publicat în paginile „Anuarului" tot ceea ce a scris mai important în scurta lui viață.

Evocării cîtorva dimensiuni ale „Anuarului" îi alătur sentimentul meu de gratitudine față de această eminentă publicație, a cărei consultare a însemnat pentru mine un mare cîștig intelectual, pe care l-am resimțit și cînd am alcătuit *Dicționarul folcloriștilor* și cînd am studiat contribuția etnologică a lui I. Mușlea, și cînd am întocmit monografia *O capodoperă a baladei românești. Toma Alimoș* și cînd am scris studiul despre Petre V. Ștefănucă. Am avut deci „Anuarul" mai tot timpul pe masa mea de lucru.

Spuneam în monografia despre *Toma Alimoș*, în care am inclus din „Anuar" cea mai veche variantă a acestui cîntec eroic, publicată de prof. Romulus Todoran, în *Versuri populare într-un manuscris ardelean din 1831* („Anuarul Arhivei de Folklor", VII, 1945), că ea are darul

https://biblioteca-digitala.ro

de a dovedi că subiectul amintit a existat și înainte de Alecsandri, că nu este o creație a bardului de la Mircești. Recurg acum la textul de la 1831 pentru a comenta o afirmație de dată relativ recentă, a lui Nicolae Manolescu care, în studiul *V. Alecsandri : spiritul cult al folclorului (II)* (în „România literară", joi, 8 august 1991, nr. 32, p. 9) scrie : „Nu trebuie să existe dubiu : *Miorița* și celelate poezii populare sînt opera lui Alecsandri. Aceasta nu înseamnă inexistența unor texte orale anterioare sau a unor nuclee populare, ci doar că operele, așa cum se prezintă ele acum, sînt culte". Comentînd o afirmație a lui Gh. Vrabie, N. Manolescu scrie cu referire la *Toma Alimoș*, mai precis la o anume secvență a cîntecului : „Cu privire la *Toma Alimoș*, Gh. Vrabie repetă observațiile de la *Miorița* și anume că Alecsandri a avut la îndemînă o versiune bine închegată, cu valori de arhetip. Dar revenirea unor scene (ca aceea a înmormîntării eroului de către calul său) în variante foarte recente nu probează că scena e populară ; creată de Alecsandri, ea s-a impus prin școală". Deci scena înmormîntării nu este creație populară ci este creația lui Alecsandri. Acesta este adevărul? O punere pe două coloane a variantei Alecsandri și a variantei D. Ardelean, notată în manuscris cu două decenii înainte de a fi publicat V. Alecsandri varianta sa, este concludentă :

— Alelei ! murguleț mic,
Alei ! dragul meu voinic !
Ochii-mi se painginesc,
Norii sus se învîrtesc,
Te grăbește, aleargă, fugi,
Și ca gîndul să mă duci
Colo-n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi,
Că eu, murgule, -oi muri.
Pe tine n-oi mai sări !
Iar cînd sufletul mi-oi da,
Cînd nu te-oi mai dezmierda,
Din copită să-ți faci sapă,
Lîngă ulmi să-mi faci o groapă,
Și cu dinții să m-apuci,
În tainiță să m-arunci.
Ulmii că s-or clătina,
Frunza că s-a scutura,
Trupu că mi-a astupa.
(V. Alecsandri).

Auzi tu, murguțu meu,
Du-mă tu la izvoru mieu,
La izvoru cu cinci ulmi din trupină
Ca și cinci frați dintr-o mumă.
Cu gura groapa să-mi faci
Și cu picioarele să mă îngropi.
Murgu bine asculta
Și acolo să ducea
Și cu gura groapă făcea,
Cu picioare că-l îngropa
Și cu lacrimi îl scălda
Și în pustie să ducea
(D. Ardelean, Lipova, jud. Arad, 1831)

Este evident că Gh. Vrabie a avut dreptate. V. Alecasndri a avut înainte o versiune populară. Scena înmormîntării eroului de către calul său este populară. A înregistrat-o, înainte de V. Alecsandri, puțin cunoscutul culegător D. Ardelean, al cărui manuscris din 1831 poate fi consultat la Biblioteca „Astra" din Sibiu. Și mai trebuie subliniat ceva : nu este recomandabilă punerea la îndoială, în măsura în care o fac unii, a mărturisirii lui V. Alecsandri : „dacă natura binevoitoare m-ar fi înzestrat cu un geniu atît de mare, ca să compun o *Miorită*, un *Toma Alimoș*, un *Mihu Copilu* etc., m-aș fi simțit onorat și-aș fi fost destul de egoist ca să le public sub numele meu".

Revenind la contribuția lui I. Mușlea, fundamentală, la proiectarea, structurarea și editarea „Anuarului", mărturisim că am rămas gînditor înaintea următoarei notări din amintirile sale în care spune cît de mult l-a acaparat „Anuarul" : „Așa m-am trezit că abia mai am loc sau timp să colaborez sau că trebuie să mă reduc la articole mărunte sau la mici articole de comemorări". Ceea ce a pierdut nescriindu-și studiile sale, proiectate, năzuite, Mușlea a cîștigat prin apariția „Anuarului", fiindcă el figurează la loc de cinste în bibliografia activității sale.

Iordan Datcu

Revenirea la matca firească : „REVISTA DE LINGVISTICĂ ȘI ȘTIINȚĂ LITERARĂ"

„Revista de lingvistică și știință literară", editată de Academia de Științe a Republicii Moldova — Institutul de Limbă și Literatură, apare la Chișinău de șase ori pe an, sub conducerea unui colegiu redacțional, alcătuit din : Silviu Berejan, membru corespondent al Academiei de Științe a Republicii Moldova, redactor șef ; Nicolae Bilețchi, dr. în filologie, redactor-șef

https://biblioteca-digitala.ro

adjunct; Anton Borș, cand. în filologie; Eliza Botezatu, cand. în filologie; Ion Ciornîi, prof.; Haralambie Corbu, membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova; Maria Cosniceanu, cand. în filologie; Leonid Curuci, dr. în filologie; Mihail Dolgan, cand. în filologie; Anton Eremia, cand. în filologie; Ion Ețcu, cand. în filologie, redactor-șef adjunct; Marc Gabinschi, dr. în filologie; Nicolae Onea, cand. în filologie; Vladimir Pislaru, cand. în filologie; Vlad Pohilă, colab. șt. inf., secretar responsabil; Constantin Popovici, membru cor. al Academiei de Științe a Republicii Moldova; Stanislav Semcinski, dr. în filologie; Rubin Udler, membru cor. al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Periodicul este o continuare al trimestrialului *Limba și literatura moldovenească*, apărut în noile condiții socio-politice, determinate de liberalizarea conștiinței și a științei de sub dogmele marxist-leniniste, impuse basarabenilor de tirania stalinisto-brejnevistă, timp de jumătate de secol.

Avînd în vedere noile legi adoptate în august 1989, de sesiunea a XIII-a a Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești (*Cu privire la statutul limbii de stat a R.S.S. Moldovenești*, *Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S. Moldovenești* și *Cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină*), colegiul redacțional a stabilit atît schimbarea numelui publicației, cît și restabilirea adevărurilor lingvistice, literare și istorice ale culturii basarabene atît de mutilată de orueliana mașină de falsificat adevăruri evidente, de sfărîmat oameni, de strivit cugete verticale.

„Revista de lingvistică și știință literară" se va angaja activ la traducerea în viață a acestor legi de importanță cu adevărat epocală — se menționa într-un cuvînt către cititori. Începînd cu numărul unu, pe anul 1990, vom deschide o nouă rubrică — *Să scriem corect cu alfabet latin* — care urmează să inițieze regulat cititorul în problemele dificile privind introducerea grafiei latine. Vom lărgi considerabil compartimentele: *Cultivarea limbii*, *Grafia și ortografia* și *În ajutorul învățătorului*.

Vrem să revenim, în mod radical, și la capitolele ce țin de literatura moldovenească și folclorul național. Prin compartimentele *Reconstituiri* și *Arhiva*, prin rubrica *Noua mentalitate și ideologia literară*, pe care intenționăm să le inaugurăm, dorim să contribuim mai din plin la valorificarea literaturii clasice, la introducerea în circuit a operei literare și filologice a personalităților care au suferit în timpul represiunilor, la ștergerea ruginii stagnării de pe categoriile estetice».

Acest program de orientare cardinală a început a prinde contururi în primele șase numere (Anul I, nr. 1—6, 1990, Chișinău) ale „Revistei de lingvistică și știință literară" și va continua, în anii viitori, pentru a asigura redesteptarea națională a românilor basarabeni, și pentru a regenera și vitaliza urgent cultura crunt deteriorată de politica moscovită de deznaționalizare. Publicația academică de la Chișinău a demarat, treptat și ascendent, de la folosirea alfabetului rusesc la cel firesc, propriu limbii române, nu numai prin suita de articole didactice, *Inițiere în ortografie*, ale lui Vlad Pohilă, sau prin studiul *Unitatea limbii române și sistemul unic de transcriere fonetică*, redactat de V. Pavel și Vl. Zagnevschi, la rubricile: *Să scriem cu alfabet latin* și *Dialectologie*, ci și prin folosirea grafemelor latine la editarea periodicului pus în discuție. Dacă în primele trei numere, din 46 articole, studii, recenzii și informații apărute, 19 au îmbrăcat hainele firești ale limbii române, în ultimele trei, din 55, numai 7 au mai folosit, la tipărirea lor, alfabetul slav.

O altă dominantă a revistei o constituie dezbaterile susținute la rubricile: *Puncte de vedere*, *Noua mentalitate și terminologia literară* ș.a., prin care se urmărește, nu fără sinuozități reorientarea, teoretică și practică, a esteticii, teoriei, criticii și istoriei literare, înlăturarea dogmelor și practicilor ideologiei și politicii ce urmăreau realizarea „socialismului multilateral dezvoltat" și care au deteriorat și denaturat grosolan, au frînat și prostituat atît fenomenul lingvistic cît și pe cel literar. „Revista de lingvistică și știință literară" va dezbate „o serie de noțiuni și concepte ce se află astăzi în epicentrul controverselor literare: adevărul vieții și adevărul artistic, partinitatea comunistă și caracterul popular al literaturii sovietice, dialectica realității și conflictul operei' umanismul socialist și tipologia eroului literar etc." Colegiul redacțional se mai preocupă „să elucideze probleme dificile, să clintească idei obtuze, să surpe precepte osificate, să spulbere impasibilitatea comodă și să trezească spiritul discuției în contradictoriu".

Demarajul îl face Anatolie Gavrilov, cu *Cîteva precizări preliminare* și *Noua mentalitate și terminologia literară*, la rubrica *Puncte de vedere*. Candidatul în științe filologice se oprințește să combată, cu argumente marxist-leniniste, atît pe cei ce neagă valoarea ideologiei și esteticii materialist-dialectice, cît și deformările staliniste, susținînd, printre altele, că „termenul de ideologie socialistă nu poartă nici o vină că decenii în șir a fost deformat și subordonat intereselor de dominare politică a birocrației staliniste și neostaliniste". El pledează pentru un „socialism cu față umană" care, din păcate, nu și-a arătat chipul în URSS și aiurea, din octombrie 1917 și pînă în prezent, pentru a ne convinge de viabilitatea lui, ba chiar mai

https://biblioteca-digitala.ro

mult, efectele ideologiei socialismului „concret" au dus la disperare și sinucidere pe unii dintre cei mai de seamă artiști sovietici sau la suprimarea fizică a altora în gulagurile siberiene.

„Revista de lingvistică și știință literară" este o publicație a transparenței care militează ca *homo ideologicus*, a cărui conștiință și știință este minată de ateism, minciună, ură, invidie, carierism, agresivitate, incompetență și corupție, să redevină *homo sapiens*. Substanța periodicului basarabean s-a născut, recent, din nevoia contemporană de a reînvia ideile unității și ale umanismului culturii românilor de pretutindeni, profund zdruncinate de ciomagul ideologic al „partinității comuniste", al „realismului socialist", al „luptei de clasă", al „preluării critice a moștenirii culturale", de tendințele expansioniste și colonialiste ale imperialismului sovietic. Publicația academică mai are în vedere repunerea în circuitul culturii, din stînga Prutului, a literaturii clasice și contemporane a populației majoritare și umanismului latinității ce poartă în sine o mare încărcătură în modelarea lumii pe măsura omului. Munca de restituire a valorilor perene ale limbii și literaturii naționale ocupă un loc important în procesul de limpezire a conștiinței de sine, după cum rezultă din studiile și articolele publicate cu privire la : mitropolitul Varlaam, Gh. Asachi, B. P. Hasdeu, „Dacia literară", Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, Constantin Stere ș.a. Cu ajutorul colaboratorilor interni și externi, periodicul științific propune și dezbate și alte personalități și idei îndelung mutilate, desfigurate, falsificate, blamate sau ignorate de critica marxist-leninistă, ce se referă la romanitatea limbii române, al specificului național al folclorului, istoriei literaturii etc.

Dacă la rubricile *În ajutorul școlii*, *Critică și bibliografie* sau *Viața științifică* apar aspecte ce se referă la metodologia predării limbii și literaturii române în învățămîntul elementar, liceal sau superior, în cele care se intitulează *Folcloristică* și *Reconstituiri* sînt tipărite comunicări inedite, comentarii, culegeri etno-folclorice însoțite de fotografii, studii paremiologice sau medalioane ale unor folcloriști pe nedrept uitați, negați sau marginalizați de politica culturală stalinisto-brejnevistă, aplicată sîrguincios de unii culturnici basarabeni.

În *Folclorul și tradițiile moldovenilor din regiunea Kirovograd*, George Spătaru publică și comentează urături, colinde, bocete, datini și obiceiuri de la sărbătorile românilor transnistrieni, cîți au mai rămas în satele : *Grulcoe* (Hrușcoe), Martinoșa sau Osma, Kotovka, Purpurovka (Vlumina Roșie), Pancevo (Deveata), Kanij (Descata), Bolișaia Visca, Dikovka, Subotț și La dimiro vca, după ce Stalin i-a deportat în Siberia sau i-a exterminat în lagărele de concentrare. Decimați, demoralizați, rămași mai bine de șapte decenii fără biserici și școli în limba maternă, românii din regiunea Kirovograd au început să fie asimilați de masa slavă din jur. În pofida faptului că limba le-a fost invadată, pînă și în fondul principal de cuvinte, de vocabule și structuri din rusă sau ucraineană (ex. „Dacă vrei să trăiești trebuie să muncești", acum se rostește : „Dacă vrei să *iivești*, trebuie să *robotești*"), tradițiile, datinile și obiceiurile de la botez, nuntă, înmormîntare, de la Crăciun, Anul Nou și alte sărbători de familie, precum și conștiința de neam s-au conservat bine. „Aici, pot fi auzite, remarca George Spătaru, cîntece de nuntă, bocete, colinde, mălănci, plugușoare, urături, proverbe și zicători. După cum afirmă moldovenii de aici toate acestea s-au păstrat *de la buni, căci noi sîntem veniți de la Nestru*".

După o succintă punctare a specificului colecțiilor de proverbe și zicători din lume, zăbovind asupra trăsăturilor generale ale „fondului paremiologic internațional", Efim Junghietu, în *Cercetarea comparată a paremiilor est-romanice și bulgare*, ilustrează, cu numeroase exemple, „eficiența metodei istorice comparative pe baza fondurilor paremice est-române și bulgare", ce s-au dezvoltat în condiții istorice asemănătoare și ale influențelor de proveniență : euro-asiatică, europeană, latină, slavă, greacă, turcă, română, bulgară, laică și biblică.

Sub genericele *Nume pe nedrept uitate*, *Nume de folcloriști* sau *Folcloristică*, colegiul redacțional își propune, ca în ambianța restructurării, „să lichidăm spațiile albe, să repunem în valoare nume pe nedrept uitate. Consemnările de mai jos vor readuce în circuitul mai larg două figuri marcante al culturii noastre. Pe viitor, operele lor, ca și ale altora, urmează să fie publicate în mod plenar". Transpunînd în faptă intențiile dezvăluite, Nicolae Băeșu demarează, mai întîi, cu cîte o succintă bio-bibliografie făcută Elenei Sevastos, lui Ion Buzdugan și continuă cu G. Dem. Teodorescu și Grigore G. Tocilescu, iar E. Junghietu cu Adrian Fochi.

Publicația academică își mai propune să înlăture daunele științifice, culturale și morale produse de „timpul cînd nu noi, moldovenii, ci alții hotărau cine să ne fie clasici. Mai mult chiar decît aceasta, « grație » normelor politice și ideologice ale timpului, s-a impus o tradiție, o atitudine negativă, față de personalitatea marcantă a lui S. Fl. Marian", remarcau autorii primei încercări de reabilitare a folcloristului bucovinean în spațiul cultural basarabean. Pentru că fondatorul etnografiei românești a fost etichetat de culturnicii vremii ca fiind „un învățat burghez român", adică un reprezentant al științei și culturii „capitalismului monopolist, capitalismului parazitar sau în putrefacție, capitalismului muribund", S. Fl. Marian „nu a putut fi încadrat în folcloristica moldovenească", pînă nu de mult.

https://biblioteca-digitala.ro

În nr. 6, unde toate materialele sînt tipărite cu grafie latină, personalitatea celui mai de seamă folclorist al secolului al XIX-lea începe a fi reconstituită în adevărata ei dimensiune. Studiul *Obîrșia, ascendenții și copilăria lui S. Fl. Marian*, însoțit de facsimilul certificatului de botez redactat în limba germană, de fotografia școlii pe care au frecventat-o Marian și Ciprian Porumbescu în Ilișești, și de arborele genealogic al familiei Florea Marian, reconstituie, pe baza a numeroase manuscrise și documente oficiale, inedite, istoricul familiei, ambianța copilăriei și primii ani de școală ai viitorului folclorist român.

De o importanță cardinală pentru clarificarea celor ce au fost ținuți, jumătate de secol, „într-o neîntreruptă ambianță de românofobie, inoculată insistent și sistematic pe toate căile posibile", este studiul acad. Silviu Berejan, intitulat *De ce glotonimul „moldovenesc" nu poate rivaliza cu glotonimul „român" cu aplicare la limba literară*?. În el se demonstrează firesc, logic, obiectiv, cu ajutorul argumentelor lingvistice, istorice și de bun simț, de ce limba și literatura din stînga Prutului se impune a fi numită *română* și nu *moldovenească*, cum a încercat să o facă dictatura stalinisto-brejnevist-bodiulistă.

Paul Leu

Europa vine spre noi: „ANTHROPOLOGY TODAY"

Volumul 6, nr. 1, februarie 1990, din „Anthropology Today" cuprinde o serie de materiale dintre care cîteva ne-au reținut mai ales atenția.

Articolul *Cînd foametea nu este foamete? (When is a famine not a famine?)*, de Henrietta L. Moore, profesoară de antropologie la Universitatea din Cambridge, este o disertație pe marginea unei cărți evidențiind posibilitățile de aplicare a studiilor de antropologie care vizează lumea contemporană.

Articolul *Pacifiștii ultraprimitivi. Tasaday — un simbol al păcii (Ultra primitive pacifists. The Tasaday as a symbol of peace)*, de Leslie E. Sponsel, profesoară de antropolgie la Universitatea din Hawaii, ridică probleme ale controversatului fenomen Tasaday (trib care nu cunoaște violența, descoperit în Filipine), cum ar fi: omul, ca ființă socială, este în esență violent sau nonviolent?

Nigel Rapport, profesor de antropologie socială la Universitatea din Manchester, în articolul *Desigur s-a spus deja totul despre jurnalul lui Malinowski: (Surely everything has already been said about Malinowki!)* încearcă să dovedească tocmai contrariul celor afirmate în titlu.

În articolul *The Cambridge Experimental videodisc Project*, Alan Mac Farlane, profesor de antropologie la Cambridge relatează despre realizarea unui videodisc cu informații etnografice. Instrumentul are o imensă capacitate de stocare și o utilitate de neînlocuit.

Primatele care scriu (Writing Primates), de Hilary Callan, specialist în antropologie socială, e un articol pe marginea unei cărți despre „origine, rasă și natură în lumea științei moderne".

Din volumul 6, nr. 2, aprilie 1990, reținem:

1789—1989: Perestroika and Antropology e un articol în care Ernest Gellner, profesor de antropologie socială la Cambridge, analizează raportul marxism-liberalism.

Slawoj Szykiewicz — etnograf, membru al Academiei Poloneze —, scrie articolul *Reprezentări mitologizate în gîndirea sovietică asupra problemei naționalităților*, arătînd persistența mentalității și politicii staliniste în această problemă.

În studiul *Poporul opus statului. Ritualuri politice în Ungaria contemporană*, Laszlo Kütti, profesor de antropologie la Universitatea Americană din Washington, D.C., identifică două tipuri de „ritualuri politice": naționale, ale poporului, opuse celor oficiale, ale statului.

În articolul *Tribunalul Waitangi din Noua Zeelandă. Politica culturală a unei antropologii a zonei muntoase*, Michele Dominy, profesor de antropologie la Colegiul Bard, SUA, prezintă datele complexe ale unei controverse teritoriale între triburile Maori și populația albă.

Volumul 6, nr. 2, pe aprilie 1990, mai cuprinde, printre alte articole, conferințe, scrisori, știri, și un articol semnat de Y. Anthony Pardes și Elizabeth D. Purdum, *Bye-bye-Ted... : Community response in Florida to the execution of Theodore Bundy (La revedere, Ted... : Reacția comunității din Florida la execuția lui Theodore Bundy)*. Autorii analizează ideea sacrificiului uman într-o societate, comparînd pedeapsa capitală în Florida zilelor noastre cu ritualurile aztece

https://biblioteca-digitala.ro

din Mexicul secolului al XVI-lea. În acest sens, autorii prezintă un caz petrecut în 1989 în Florida : un tînăr, Theodore Bundy, este executat pe scaunul electric la 24 ianuarie 1989, pentru uciderea unei fete de 12 ani. Evenimentul a declanşat reacţii diferite, dar nu s-a soluţionat încă o problemă : dacă prin forţa colectivă răul poate fi învins. După cum observă Anthony Pardes şi Elizabeth Purdum, pedeapsa capitală în societatea modernă oferă prilejul unor persoane de a-şi manifesta propriile ritualuri constînd în rebeliune şi dezordine.

Mihai Blându
şi
Carmen Iordache

Breviar • Breviar • Breviar

• **ÎNCERCARE DE INTRARE ÎN NORMALITATE.** Consideraţii de ordin tehnic şi economico-financiar au tulburat, în anii 1990 şi 1991, apariţia revistei în condiţii normale şi respectarea rubricilor ei tradiţionale. Între acestea din urmă s-a numărat şi *Breviarul* care, după semnalele primite, era foarte gustat şi apreciat de cititorii noştri. La cererile repetate şi insistente ale celor care ne citesc vom relua, începînd cu numărul de faţă, această atît de apreciată şi utilă rubrică. Vom continua, aşadar, să oferim date şi informaţii dintre cele mai diverse atît pentru a contura, în limitele posibilului, viaţa ştiinţifică, evident în domeniul care ne preocupă, cît şi problemele ce stau în atenţia folcloristicii şi etnografiei româneşti, a formelor de manifestare a disciplinei în zilele noastre, a activităţii celor ce o slujesc. Propunîndu-ne ca, din date aparent disperate şi culese oarecum întîmplător, să creionăm un portret colectiv, vom pune la dispoziţia contemporanilor elemente de analiză şi reflecţie, vom sugera direcţii şi orientări, vom populariza iniţiative şi exemple ; vom pune la dispoziţia viitorilor, eventuali, cercetători ai istoriei folcloristicii şi etnografiei româneşti subiecte de abordat, de aprofundat şi, foarte important, de mai bună cunoaştere în toate articulaţiile sale a ceea ce facem sau nu noi cei de azi.

Este şi motivul pentru care vom relua *Breviarul* de unde l-am lăsat, cu riscul chiar de a nu ne păstra, cel puţin o vreme, în cea mai apropiată realitate.

De asemenea, pentru a da imaginea clar dimensionată a culturii şi civilizaţiei populare româneşti în toată integralitatea sa, vom găzdui cu plăcere şi interes toate datele şi informaţiile ce ne vor parveni de la românii din toate zările.

Deschisă, fără prejudecăţi şi resentimente, fără simpatii şi antipatii, altele decît cele de natură ştiinţifică, tuturor celor preocupaţi de studiul, cercetarea şi activitatea concretă în domeniul culturii populare, *Revista de etnografie şi folclor a Academiei Române* îşi ţine coloanele la dispoziţia tuturor, într-o încercare de reconsiderare şi cristalizare a sentimentului de solidaritate al obştei folcloriştilor şi etnografilor români de pretutindeni.

• **TABLETĂ PENTRU UN EDITOR.** Îndelungă vreme cercetătorii culturii populare româneşti şi-au dorit existenţa unui cadru editorial bine structurat şi sigur pentru scoaterea la lumină a colecţiilor şi studiilor de folclor. Asemenea structuri au existat puţine în istoricul editării folclorului românesc, dominante fiind modestele colecţii patronate de unele edituri şi unele ziare, şi aceştea cu existenţă capricioasă. Prima şi cea mai rodnică iniţiativă a fost aceea a Academiei Române, care a înfiinţat, în primăvara anului 1908, colecţia „Din viaţa poporului român", editoare, timp de 23 de ani, a 40 de titluri, semnate de nume mari ale etnografiei româneşti (S. Fl. Marian, Tudor Pamfile ş.a.). Cînd colecţia aceasta şi-a încetat apariţia, ca urmare a formulării unor noi exigenţe (Ovid Densuşianu a fost autorul lor), misiunea de a tipări, potrivit unor cerinţe moderne, colecţii şi studii şi-a asumat-o publicaţia clujeană „Anuarul Arhivei de Folklor" (7 volume între anii 1932 şi 1945). Publicaţie de nivel european, anuarul condus de Ion Muşlea n-a putut totuşi, datorită spaţiului limitat şi mai ales datorită vremurilor nemiloase ce s-au abătut asupra ţării, să tipărească nici colecţiile realizate de arhivă. Au trebuit să treacă aproape două decenii pentru ca să se creeze un alt cadru pentru o sistematică editare a lucrărilor din domeniul la care ne referim. Acest factor nou a fost Redacţia de folclor de la fosta Editură pentru Literatură, redacţie înfiinţată în urma stăruinţelor tină-

https://biblioteca-digitala.ro

rului pe atunci redactor Ioan Șerb, care a găsit înțelegerea cuvenită a doi editori distinși : Ion Bănuță, directorul editurii și Mihai Șora, redactor-șef. Colegul nostru din anii studenției, Ioan Șerb ne impunea prin două mari pasiuni ale sale : pentru poezia lui Octavian Goga și pentru creația spirituală a poporului nostru, pe care o desprinsese în Zarandul său (s-a născut la 28 iulie 1932 în localitatea Pescari din județul Arad). Deși redacția amintită a existat doar cîțiva ani (1963—1969), fiindcă a fost desființată de un critic și istoric literar (acesta debutase în volum cu un mic studiu, *Influența folclorului în poezia noastră actuală*), ajuns vicepreședinte al fostului C.C.E.S., ea a apucat să-și creeze profilul, să se afirme prin cîteva lucrări memorabile. Redactorii ei, între care și semnatarul acestor rînduri, și-au desfășurat apoi activitatea la Editura Minerva, care și ea și-a dobîndit merite în promovarea la tipar a valorilor culturii populare românești. În mai bine de 30 de ani de travaliu editorial, Ioan Șerb a trimis la tipar un număr însemnat de cărți, integrate fie în colecțiile pe regiuni (Transilvania — care a debutat cu două volume îngrijite de Ioan Șerb, volume apreciate de Perpessicius ca o „carte mare", Oltenia și Muntenia, Moldova, Dobrogea), vreo 30 de volume în total, în care se găsesc colecții fundamentale (realizate de Gr. Crețu, T. Bălășel, Gh. I. Neagu, M. Gregorian ș.a.), fie în seria „ediții critice de folclor-genuri" (în care au fost incluse titluri memorabile ca : Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, 3 vol., 1964 ; Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, 3 vol., 1966 ; Tony Brill, *Legende populare românești*, 1981), fie în cărți fără colecție (Ovidiu Papadima, *Cu cît cînt cu atîta sînt*), fie în seria de „studii", cum au fost cele ale lui Tache Papahagi : *Poezia lirică populară* (1967), *Paralele folclorice* (1970), *Mic dicționar folcloric* (1979), fie în seria reeditărilor de colecții clasice (At. M. Marienescu, I.G. Bibicescu, Gr. G. Tocilescu și Christea N. Țapu). Ca o apariție de excepție trebuie consemnat primul volum al *Bibliografiei etnografiei și folclorului românesc* (1968). În fine amintim o serie de cărți ilustrate, una dintre ele primind medalia de argint la un tîrg de carte din Germania. Sînt argumente temeinice ca să spunem că Ioan Șerb a înscris o pagină distinctă în istoria editării creației populare românești.

Propria activitate este grăitoare pentru asiduele sale investigații : colecția de folclor din Zarand, antologiile de lirică, basme, basme „culte", legende, toate florilegii alcătuite cu gust. A reeditat o serie de opere ale unor clasici : Romulus Vuia, Ovid Densusianu, apoi a tipărit în primă ediție marea colecție a lui C. Rădulescu-Codin. Într-un moment cînd editarea lucrărilor de etnografie și folclor — ca și a literaturii din alte genuri — trece printr-o criză de mari proporții, la Editura Minerva și la celelalte edituri de stat, editorul împătimit care este Ioan Șerb și-a creat o editură proprie „Grai și Suflet-Cultura Națională", în proiectele căreia cultura populară își va găsi — sîntem asigurați — un loc important, editarea primului volum din amintirile lui Al. Tzigara-Samurcaș fiind, sperăm, doar un prim pas pe această nouă cale. (IORDAN DATCU)

● **ZILELE ACADEMICE CLUJENE**. Ediția 1989 a înscris mai întîi, în organizarea, și de data aceasta impecabilă a Subcomisiei de Etnologie și Antropologie a Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, un simpozion dedicat împlinirii a 90 de ani de la nașterea lui Ion Mușlea. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de prof. univ. Dumitru Pop. Au prezentat comunicări : acad. Ștefan Pașcu : *Ion Mușlea, omul și cercetătorul* ; Alexandru Dobre : *Ion Mușlea — folcloristul „oficial" al Academiei* ; Gheorghe Pavelescu : *Ion Mușlea și organizarea culegerilor folclorice* ; Nicolae Bot, *Corespondenți țărani ai Arhivei clujene de folclor* ; Ion H. Ciobotaru, *Ion Mușlea și Petru Caraman* ; Gheorghe C. Mihalcea, *Un colaborator buzoian al lui Ion Mușlea* ; Ion Cuceu, *Ion Mușlea și institutionalizarea cercetărilor etnografice și de folclor* ; Iordan Datcu, *Cultura spirituală a poporului român în viziunea lui Valer Butură*.

După consumarea comunicărilor, Iordan Datcu a prezentat două atunci recente apariții ale Editurii Minerva : mai întîi *Cîntecele cununii (texte poetice alese)*, antologie, prefață, note, indice de culegători, glosar și bibliografie de Nicolae Bot, carte care conține 352 de texte, dintre care doar 82 au fost publicate, și se recomandă ca un concludent florilegiu al acestei secțiuni a poeziei ceremoniale. Apoi a prezentat lucrarea sa, alcătuită în colaborare cu Viorica Săvulescu, *O capodoperă a baladei românești : „Toma Alimoș"*, al doilea corpus de texte ale unei balade românești, primul fiind cel realizat de Adrian Fochi, *Miorița*, în urmă cu un sfert de secol.

Al doilea simpozion, intitulat *Civilizația și cultura satului românesc : retrospective și perspective*, a înscris comunicările următorilor cercetători : Ion Toșa, *Rezervația de arhitectură tradițională Hoia, la 60 de ani* ; Tiberiu Graur, *Satul tradițional și omul tradițional la sfîrșit de mileniu* ; Dumitru Pop, *Reflecții pe marginea baladei populare românești* ; Livia Popescu, *Relația rural—urban în gîndirea sociologică românească din perioada interbelică* ; Andrei Negru, Emil Pop, *Contribuția publicațiilor transilvănene și bănățene la descrierea realității noastre rurale ; monografiile sătești* ; Vasile Latiș, *Structura timpului pastoral* ; Ion Șeuleanu, *Semnificații*

https://biblioteca-digitala.ro

sociale ale ritualurilor populare ; Ion H. Ciubotaru, *Din ornamentica ouălor încondeiate : repertoriu, semnificații ;* Mihai Cancicovici, *Snoava populară românească. Stadiul actual și perspectivele cercetării ;* József Faragó, *Folclorul maghiar în colecțiile Arhivei de Folclor din Cluj-Napoca ;* Iordan Datcu, *Un volum necunoscut al lui Dumitru Stăncescu ;* Iosif Hertea, *Folcloristica muzicală între dimensiunea estetică și cea etnologică ;* Elena Hlinca Drăgan, *Repertoriul copiilor în Arhiva de Folclor din Cluj-Napoca ;* Lucia Iștoc, *Observații cu privire la tipologia muzicală a colindelor românești* Hani Markel, *Folclorul săsesc în colecțiile Arhivei de Folclor din Cluj-Napoca ;*Maria Cuceu : *Contribuții documentare la cunoașterea basmelor nuvelistice românești ;* Ileana Mureșan, *Structuri de limbă în basmul fantastic popular ;* Iulia Nemeth, *Convergențe tematico-stilistice în lirica populară maghiară ;* Simona Munteanu, *Jucării fără joc și joc fără jucării în cultura populară ;* Andrei Negru, Emil Pop, *„Societatea de mâine", promotoare a cercetării sociologice în Transilvania ;* Anca Sârghie, *Lectura și semnificația temei dominante în analiza unor texte tangente cu folclorul ;* Ștefan Almási, *Contribuții la cunoașterea etnomuzicologiei românești contemporane ;* Zamfir Dejeu, *Românește-fecioresc, un dans distinct din zona Huedin ;* Alexandru Dobre, *O „propunere" a lui Simion Mehedinți.*

Desfășurate în zilele de 7 și 8 decembrie 1989, cele două simpozioane au reunit comunicări de o mare diversitate tematică și caracterizate de un bine marcat profesionalism. Se înscriu ca o reușită a colectivului condus de Ion Cuceu. (*I.D.*).

● **CENTENAR VASILE ALECSANDRI.** La 22 iunie 1990, Comisia de Folclor a Academiei Române a organizat ședința comemorativă consacrată împlinirii a *100 de ani de la moartea lui Vasile Alecsandri.* A fost o întîlnire în mod egal științifică și morală. S-au rostit gînduri și s-au rememorat date sub impulsul aceleiași nevoi de reactualizare a conștiinței profesionale dar și umane a cercetătorilor, filologi, critici literari sau folcloriști. Fiindcă, oricine cade de acord, Alecsandri, și azi, la o sută de ani de eternitate, este încă o piatră angulară a spiritualității noastre, o mare răscruce și contribuție la istoria noastră de spirit.

Prima comunicare, aparținînd lui Gheorghe Pavelescu (*Contribuția folclorului din Transilvania la colecția „Poezii populare ale românilor" de Vasile Alecsandri*), a trecut în revistă întreaga istorie a contactului lui Alecsandri cu folclorul, a relatat în detaliu lucrurile atît de bine știute legate de culegerea și publicarea poeziei populare de către poet. Fapt care, în contextul pioasei rememorări a figurii lui Alecsandri, se impunea de la sine. În finalul lungii sale descrieri a insistat asupra fondului folcloric ardelean pe care poetul l-a cunoscut, fond care în mare parte nu a fost integrat în celebra colecție, și asupra faptului că Alecsandri cunoscuse folclor din regiunile cele mai semnificative pentru literatura populară transilvană. Din Ardeal, Alcsandri a înregistrat folclor prin intermediul culegătorului Ioan Popescu și a publicat peste 60 de texte în suplimentul „României literare". Gh. Pavelescu a și identificat apoi cîteva piese ca fiind de origine ardelenească, după lexicul lor specific, chiar dacă marele bard le-a localizat aiurea.

Mihai Coman a început prin a diserta asupra eforturilor pe care oamenii de cultură trebuie să le facă pentru a se detașa de conjunctura politică, asupra nefericirilor pe care le poate avea impactul politicului asupra culturalului. Revenind la Alecsandri, vorbitorul a descifrat semnificațiile pe care le are *lucrul* (lui Alecsandri) *asupra textelor populare*, în comparație sau pe lîngă semnificațiile *lucrului* (său) *asupra semnificațiilor* textelor populare. Sens în care s-a referit la notele de subsol pe care Alecsandri le adaugă textelor publicate de el, atît texte populare, glosate în termeni mitologici, cît și texte proprii, poeme originale, pe care le comentează în termeni populari, pentru a le apropia aceluiași univers. Alecsandri *identifică* (în texte, situații, personaje și înțelesuri) *interpretînd* și *interpretează* (situațiile, personajele și sensurile populare) *identificînd* (în textele contemporane situațiile, personajele și semnificațiile antice). Prin modul în care publică poezii populare, Alecsandri se integrează perfect, s-a subliniat, într-o direcție de mare modernitate (pe vremea aceea) în cercetarea mitologică. M. Coman a stabilit că notațiile mitologice ale culegătorului și editorului Alecsandri au fost determinate de : 1. viziunea globalizantă asupra folclorului ; 2. conotarea istorico-politică a mitologiei (sens în care folclorul și mitologia lui imanentă funcționau ca argument într-o pledoarie de interes politic) ; și 3. afectivizarea relației autorului față de material. Trei explicații de ordin general, deci, care justifică în oarecare parte conținutul operei de mitolog cu care Alecsandri și-a însoțit opera de culegător și editor de texte folclorice.

Iordan Datcu, în comunicarea *Colecția lui Vasile Alecsandri și lungul ei drum spre ediția critică*, a subliniat faptul că volumul din 1866 a avut cel mai răsunător ecou în conștiința românilor. Examinînd periplul editorial al colecției lui Alecsandri, s-a apreciat extraordinarul număr de reeditări (73) al textelor publicate de Alecsandri de care nici o altă colecție de folclor nu s-a mai bucurat, pînă astăzi. S-a evocat ediția lui Emil Girleanu, din 1908, care — datorită

https://biblioteca-digitala.ro

preluării integrale a textelor publicate de Alecsandri, inclusiv a tuturor notelor sale — a fost prima cu vrednice calități de profesionalism specific operei editologice, de știință ficitate. Ediția din 1978, aparținînd lui Gheorghe Vrabie, a fost apreciată apoi drept cea mai apropiată de idealul muncii de editologie.

Vorbind despre *Rolul lui Vasile Alecsandri în evidențierea contribuției culturii populare la afirmarea conștiinței naționale*, Alexandru Popescu a început printr-o pledoarie în favoarea ideii de național și a recuperării acesteia de sub manevrele politizării și ideologizării istorice. Reluînd ideile comune asupra aspectului politic și al intenției de vitalizare a spiritului de redeșteptare națională, pe care Alecsandri le-a avut în vedere atunci cînd a făcut opera de culegere și publicare a folclorului românesc, vorbitorul a insistat asupra relației și efectului dintre procesul creșterii conștiinței naționale și cultura populară.

În final, Alexandru Dobre a rezumat motivele străduinței folcloristice a lui Alecsandri în următoarele puncte: 1. renașterea literaturii naționale; 2. propagandă în străinătate, vizînd o finalitate politică (recunoașterea drepturilor legitime ale românilor, a independenței și unirii pe care le vor dobîndi); 3. împlinirea unei „opere de alfabetizare folcloristică"; 4. consolidarea limbii românești. A atras atenția că monumentala colecție a lui Alecsandri a avut un rol unificator, că Alecsandri a fost un mare mentor și încurajator al generației sale și la întreprinderilor de culegere și valorificare a folclorului și că el însuși a evoluat, fiind tot timpul la înălțimea ideilor celor mai înaintate în privința literaturii populare.

În cadrul dezbaterilor libere a mai participat și Octav Păun, care a subliniat meritul comunicărilor științifice de a fi relevat un Alecsandri modern, actual, ca și încadrarea acestuia în contextul și curentul european. A rezumat atitudinile înregistrate în timp față de opera folcloristică a lui Alecsandri (contestare, elogiu nemărginit, critică, cu exponenți ca Schwartzfeldt, Iorga sau Fochi) și a apreciat sporul de rigoare prezent în disertația lui I. Datcu. *(Marin Marian)*

• **CULTURA POPULARĂ ÎN CONTEMPORANEITATE.** Sibiu, 10 septembrie 1990. Seria manifestărilor culturale sibiene dedicate culturii populare tradiționale (Festivalul Folcloric Internațional *Cîntecele munților* — 7—9 sept. 1990 și ediția a XXIII-a a *Tîrgului olarilor* — 9 sept. 1990) s-a încheiat cu sesiunea anuală de comunicări științifice a Asociației Folcloriștilor și Etnografilor din Sibiu. Prin generozitatea tematicii — *Cultura populară în contemporaneitate* —, sesiunea a reunit în urbea de pe Cibin etnologi de prestigiu din principalele centre universitare din țară, care au dezbătut cu probitate și profesionalism aspectele majore cu care se confruntă civilizația de tip tradițional din România în etapa actuală.

Sesiunea s-a deschis prin comemorarea a 100 de ani de la moartea lui Eminescu, Creangă și Alecsandri, genii ale căror opere s-au plămădit pe fondul de aur al creației populare. Prof. univ. Gh. Pavelescu, președintele Asociației Folcloriștilor și Etnografilor din Sibiu, s-a oprit îndeaproape (în cadrul comunicării *Vasile Alecsandri — model și îndemn însuflețitor în valorificarea tezaurului creației populare*) asupra rolului epocal pe care bardul de la Mircești l-a avut în descoperirea literaturii populare, nesecat izvor de inspirație pentru tînăra noastră literatură națională. Colecția lui Alecsandri de *Poezii populare* a fost mereu principalul mijloc de educație estetică și literară atît pentru scriitori (de la Eminescu la Blaga), cît și pentru zecile de generații de tineri care au îndrăgit această inegalabilă comoară spirituală a poporului român.

Ion Creangă și opera sa au fost evocate într-o comunicare modernă, de aleasă ținută (*Ion Creangă — simboluri în „Amintiri din copilărie"*) susținută de prof. Rodica Cornea. Unghiul de vedere nou prin sau din care este privit humuleșteanul și opera sa este cu siguranță un cîștig pentru critica și istoria literară.

Cel mai mare poet pe care l-a ivit vreodată pămîntul românesc, geniul nostru nepereche, a fost evocat de prof. Amalia Pavelescu în lucrarea *Eminescu și fondul de aur al geniului nostru popular*.

Dr. Ghizela Suliteanu (București), etnomuzicolog de talie europeană, veche prietenă a folcloriștilor sibieni, s-a oprit într-o amplă și documentată comunicare (*O mărturie antică în folclorul sașilor din Transilvania — bocetul „klauen" în sistemul de proză melopeică*), asupra elementelor de interferență româno-săsești prezente în bocetul tradițional din zona Mediașului.

Cunoscuta cercetătoare clujeană Hanni Markel a prezentat lucrarea *Narațiunea săsească între ieri și mîine*, rezultat al observațiilor și culegerilor efectuate de-a lungul a peste două decenii pe întreg teritoriul Transilvaniei.

În comunicarea sa *Obiceiurile populare în contemporaneitate*, dr. Alexandru Popescu (București) a luat în dezbatere efectele cu totul ciudate pe care le-au avut „inițiativele" foștilor diriguitori ai culturii asupra vieții folclorice, ritmul de dispariție sau modificare a fondului de obiceiuri tradiționale. Cunoscutul folclorist trage un serios semnal de alarmă asupra acestor

https://biblioteca-digitala.ro

fenomene, cerînd cu insistență tuturor specialiștilor organizarea unei ample campanii de culegere, de salvare a culturii noastre tradiționale.

În comunicarea *Perenitate și specificitate în alimentația tradițională*, Anca Goția abordează un subiect mai puțin tratat în acest domeniu, respectiv acela al elementelor de conviețuire româno-germană. Valer Deleanu, de la Muzeul Civilizației Populare, s-a oprit asupra principalelor *Aspecte semantice ale apelativelor utilizate în localitățile din Țara Oltului*, subliniind îndeobște relația strînsă dintre locuitorii așezărilor și spațiul locuit.

Partea a doua a sesiunii (dedicată culturii materiale în general și ceramicii în special) s-a deschis cu lucrarea *Rolul factorului „estetic" în constituirea formei*, comunicare ce a permis cunoscutului istoric de artă dr. Herbert Hoffman să emită o serie de generalizări legate de evoluția culturii populare contemporane. În acest context muzeograful Ștefan Palada a luat în dezbatere unele *Influențe sud-transilvănene asupra dezvoltării industriilor și meșteșugurilor populare din Oltenia subcarpatică*, dovedind încă o dată, cu argumente științifice, unitatea de cultură și gîndire a românilor de pe ambele versante ale Carpaților Meridionali.

Cercetătorul sibian Horst Klusch s-a oprit în intervenția sa *(Cercetători și cercetări despre ceramica populară a sașilor din Transilvania)* asupra principalelor contribuții privind cunoașterea cermicii populare săsești din spațiul intercarpatin, iar Ilie Moise, pleçînd de la ideea că vasele de ceramică însoțesc omul de la naștere și pînă dincolo de mormînt, a abordat „contextul" în care-și trăiesc viața *Vasele de ceramică cu funcție de ritual*.

Desfășurată sub patronajul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu și a Inspectoratului pentru Cultură al Județului Sibiu, sesiunea folcloriștilor și etnografilor sibieni s-a impus printr-o elevată ținută științifică, constituindu-se, totodată, într-o reală și atît de necesară dezbatere pe tema evoluției culturii populare românești în contemporaneitate. **(I.M.)**

● **ÎNTÎLNIRI DE SUFLET.** LA CHIȘINĂU, în zilele de 27 februarie—3 martie 1991, la invitația Societății culturale „Columna" (director Vasile Malaraciuchi), s-au aflat domnii Dumitru Micu, I. Oprișan, Stancu Ilin și Iordan Datcu. Ei au participat la lansarea cărții *Romanul vieții lui B.P. Hasdeu*, de I. Oprișan, la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova. Manifestarea a fost prezidată de Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova și au luat cuvîntul, după oaspeții din București, o serie de scriitori moldoveni. Delegația a participat, de asemenea, la o întîlnire cu cercetătorii științifici din cadrul Academiei de Științe a Moldovei. Au fost prezenți și folcloriștii Gr. Botezatu, N. Băeșu, Sergiu Meraru, Victor Cîrimpei. Delegația a făcut și două călătorii în zona codrului, într-o zi în străvechea localitate românească Sadova, iar într-o alta la mănăstirea Căpriana. Întîlnirii, împreună cu Mihai Cimpoi și doamna Crina Decuseară Eccșan (editoare a operei lui Hasdeu) au participat, la Radio-Chișinău, la o masă rotundă despre editarea operei lui B.P. Hasdeu, despre literatură critică apărută în ultimele decenii asupra operei marelui scriitor. *(I.D.)*

● **EXPOZIȚIE** ● În efortul de a ieși din izolarea impusă de vechiul regim, dar și de propriii săi conducători și slujitori, Institutul de etnografie și folclor al Academiei Române a luat cîteva inițiative, dacă nu spectaculoase și pe deplin cerințătoare și eficiente, cel puțin dătătoare de speranțe pentru o viitoare deschidere cît de cît rezervabilă.

Între acestea se numără și organizarea unei expoziții permanente cu lucrările publicate de cercetătorii Institutului: cărți, studii și articole tipărite în diverse reviste etc. Acest gen de manifestare, subliniem încă odată nu tocmai spectaculoasă, își are totuși însemnătatea lui. Dar nu despre aceasta ne propunem să atragem atenția în rîndurile de față, ci despre cu totul altceva.

Trecînd în revistă exponatele prezentate — cărți și publicații — am constatat cu firească insatisfacție și inexplicabilă nedumerire că *Revista de etnografie și folclor* nu și-a aflat locul printre lucrările supuse privirii celor interesați sau doar numai curioși în treccrea lor prin Institut. Deși, reamintim, la data organizării expoziției numărul abia apărut al revistei se deschidea cu un important și foarte întins studiu semnat de doi dintre cercetătorii Institutului.

Pe marginea acestei regretabile absențe se pot face multe presupuneri și speculații. Și chiar am fost tentați s-o facem la un moment dat. În cele din urmă ne-am mulțumit și consolat cu ideea că organizatorii, aflați la prima lor acțiune de acest fel, datorită neatenției și emoției lucrului, au scăpat pur și simplu din vedere revista noastră. Ceea ce, pînă la un moment dat, este și omenește (A.D.).

● **SÎNTEM PREA SĂRACI CA SĂ NE PERMITEM SĂ NE CUMPĂRĂM UN COSTUM IEFTIN SAU DE PROASTĂ CALITATE.** Am primit la redacție, cu cîtva timp în urmă, în cadrul schimbului internațional, o extrem de interesantă carte, din multe puncte de

https://biblioteca-digitala.ro

vedere, trimisă din Belgia de *Ministère de la Communauté Française, Ministère de la Culture et des Affaires sociales, Direction générale de la Culture et de la Communication, Administration du Patrimoine et des Arts Plastiques, Secteur de l'Ethnologie*. Cartea, „DANCHE ET LA DANTELLE", face parte din colecția „Tradition Wallonne" și a fost editată de *Traditions et Parlers populaires, Wolonie-Bruxelles, Mons, 1991*. Este însoțită de o frumoasă și emoționantă urare a doamnei JEAN FRAIKIN, directorul responsabil al publicațiilor. Îi mulțumim și o asigurăm de întreaga noastră gratitudine.

Asupra conținutului acestei lucrări se va pronunța, într-unul din numerele viitoare, unul dintre specialiștii noștri de neîndoielnică competență în materie.

Ceea ce dorim să supunem, de data aceasta, binevoitoarei atenții a cititorilor noștri este latura formală, aparent extra-științifică a volumului în discuție. Ne este tuturora bine cunoscut cît de puțină atenție acordăm aspectului exterior al cărților și revistelor pe care le edităm în România, începînd de la calitatea hîrtiei și a cartonului pentru copertă, a ilustrației, hărților, graficelor (care de cele mai multe ori, dintr-un spirit de economie prost înțeles, sînt reduse, pînă la a deveni simbolice ori pur și simplu lipsesc), pînă la grafica copertei, punerea în pagină, litera titlurilor și a subtitlurilor, spațiile albe ș.a.m.d. S-a încetățenit la noi ideea, păgubitoare în mod sigur, că toate acestea sînt doar repere auxiliare, în bună măsură neglijabile. La o lucrare — carte sau revistă —, zic unii, conținutul contează, restul poate arăta oricum. Ceea ce este cu totul greșit. O carte care arată prost este pe jumătate compromisă, indiferent de conținutul ei propriu-zis. De fapt, dacă stăm să judecăm bine lucrurile, totul — aspectul formal și miezul științific al lucrării — face parte dintr-un ansamblu ce se îngemănează organic într-un tot unitar. O carte — sau revistă — care arată ca vai de lume, face mai mult deservicii decît servicii, slujește scopului propus, dar în direcția inversă celui urmărit. Este, în ultimă instanță, un act anticultural, antiștiințific și antipropagandistic.

La toate acestea ne-am gîndit răsfoind această carte de excepție, din toate punctele de vedere, și nu ne ascundem sentimentul de tristețe și insatisfacție gîndindu-ne la ale noastre. Mai ales cînd, iarăși o știm bine cu toții, avem un patrimoniu cultural de o netă și indiscutabilă bogăție și diversitate, cînd sîntem atît de puțin cunoscuți în lume și avem nevoie de această cunoaștere ca de aer, cînd unii și alții, din motive care-i privesc, ne socotesc undeva la granița exterioară a Europei și a lumii civilizate, în timp ce valorile noastre autentice sînt net superioare față de ale acelora care se bat cu pumnul în piept și se bizuie pe nimic. Dar au ingeniozitatea, și trebuie să le recunoaștem această virtute, vrem — nu vrem, ne place —nu ne place, ne convine — mai mult nu ne convine, de a face bici din orice.

Noi ne scumpim la tărîțe, ca să rămînem în domeniul proverbului. Alții ne pun pumnul în gură — dar au cîștig de cauză avînd pîinea și cuțitul banului —, vorbindu-ne despre costuri bugetare, eficiență economică, calitatea proastă a hîrtiei, tehnologii prefeudale și tot astfel pînă la „merge și așa" pentru că știința, cultura și propaganda, de calitate firește, nu aduc venituri grase și imediate, nu pot figura într-o balanță contabilă. S-o creadă dumnealor. Numai o minte obtuză poate gîndi astfel și, slavă Domnului, nu ne putem plînge de o astfel de lipsă. Din nefericire.

Principiul pe care l-am enunțat în titlul acestei intervenții, principiu cu o vechime și o circulație general atestată și acceptată, este, în primul rînd, un principiu economic care trebuie să stea la baza tuturor deciziilor din toate sferele societății, inclusiv din acelea ale editării de carte sau publicație. În momentul în care ni-l vom însuși cu toții și-l vom aplica în aceeași măsură va fi o dovadă că am depășit un prag. Foarte important. Decisiv chiar. (A.D)

• CULEGERE

Moise Mitulescu, *Floare albă din cunună. Folclor muzical din județul Argeș*. Cu o *Prefață* de prof. Ludovic Paceag. Pitești, Asociația Folcloriștilor Argeșeni „C. Rădulescu-Codin" și CICPMAN, 1982, 59. p. O colecție interesantă de folclor literar și muzical, nesemnalată încă de critica de specialitate, întrucît cartea s-a imprimat într-un număr restrîns de exemplare și s-a difuzat pe un spațiu limitat.

Profesorul și dirijorul argeșean Moise Mitulescu, care execută întreaga transcriere muzicală a pieselor, înmănunchiază în cartea sa un număr de 44 de texte poetice antologice : 25 de piese (21 de cîntece și 4 colinde) culese de dînsul și 19 piese (3 cîntece și 16 colinde) „înregistrate" de reputata cercetătoare Adriana Rujan. Logic, ambii culegători ar fi trebuit să semneze colecția.

Textele au fost culese în anii 1952—1980 de la 18 cîntăreți și 4 grupuri de colindători, în special din nordul ambelor zone folclorice ale județului — 21 de piese din Argeș (5 sate) și 23 de piese din Muscel (8 sate). Cele mai multe și mai interesante creații au fost reținute din Aref și Boteni. Ambii culegători au publicat texte autentice, cu un aparat adecvat. Caseta informatorului putea fi însă rotunjită cu data exactă a culegerii și cu indicarea ocupației informatorului.

https://biblioteca-digitala.ro

Culegerea se compune — la o analiză atentă — din trei specii folclorice : 1 baladă *(La fîntîna cu doi brazi)*, 23 de cîntece (20 „vechi" și3 „noi") și 20 de colinde. Clasificarea cîntecelor în „Cîntece populare vechi" și „Cîntece de dragoste"ni se pare arbitrară, deoarece ambele secvențe conțin texte vechi și aparțin mai multor categorii folcloristice. Cele mai multe cîntece sînt „cîntecele de cătănie și război" și „de dragoste", de o mare frumusețe artistică. În fine, colindele, de esență laică, înregistrate în nordul zonelor folclorice, formează piesele de rezistență ale cărții. Aflate într-un moment crepuscular, ele supraviețuiesc acum insular în repertorii. Cu *Colindele* din preajma Anului Nou se poate reconstitui în mare parte repertoriul tradițional al colindatului, respectiv — de la anunțare *(Florile dalbe)* pînă la încheierea lui *(Voi, zurori dăziuă)*.

Parcursă cu atenție, colecția produce deopotrivă satisfacții etice și estetice. Artiștilor amatori le este de o deosebită utilitate pentru repertoriile lor. (Mihail M. Robea)

• PRIMIM LA REDACȚIE

Dragi prieteni paremiologi români,

S.U.A. sînt departe de frumoasa dumneavoastră țară, dar anul trecut România a devenit foarte cunoscută fiecărui american. La radio, la televiziune, în presa zilnică și în revistele săptămînale, am putut să urmărim nemaiîmpomenita întorsătură care a avut loc în România. Curajul, hotărîrea și puterea poporului român au înfăptuit o revoluție care a eliberat poporul de o dictatură teribilă. Poporul român a suferit mulți ani sub acest oribil regim de teroare și vărsare de sînge, dar acum v-ați eliberat, luptînd împotriva acestui regim rău și setos de sînge.

Ne dăm seama că poporul român a suferit mulți ani, că a trebuit să sacrificați mult pentru a obține libertate, independență și democrație. Mulți români nevinovați și-au pierdut viețile în ultimele zile ale acestei dictaturi de groază și prețul a fost mult prea scump. Dar lupta și spiritul poporului român au făcut un succes din această curajoasă ridicare și acum lumea vede o țară liberă în care poporul poate să trăiască în demnitate, mîndrie și fericire.

Multe sînt necesare a fi făcute dar noi toți știm că așteptați cu nerăbdare un viitor mai bun pentru voi și pentru copiii voștri.

Sînt absolut sigur și încrezător în faptul că România își va menține libertatea și independența ca națiune suverană și că cercetătorii în științele umaniste, sociale și naturale vor juca un rol important în construirea unei mari Românii.

Sînt sigur că voi toți, ca prieteni ai mei și ca paremiologi, ați jucat un rol hotărîtor în revoluție. Cîți dintre voi ați pierdut ființe dragi sau ați suferit voi înșivă, dar acum sînteți gata să reconstruiți o societate care este bazată pe demnitatea umană, pe libertate pentru toți și mai ales pe o guvernare democratică.

După cum știm cu toții sînt proverbe în numeroase limbi care tratează despre libertate și independență și sînt sigur că poverbele noastre și-au jucat rolul lor ajutînd poporul român să se elibereze. Toți ați luptat din greu în timpul regimului de teroare pentru a comunica lumii rezultatele obținute în cercetarea paremiologică. A fost pentru mine o onoare și o plăcere să public cîteva comunicări ale dumneavoastră în mai multe volume ale „Proverbium-ului", într-o perioadă cînd era foarte dificil, dacă nu periculos pentru dumneavoastră de a publica în străinătate. Articolele și recenziile care au apărut în „Proverbium" scrise de Emanuela Bușoi, Dumitru Găman, Gabriel Gheorghe, Constantin Negreanu, Anca Vlăduț Pegulescu, Dumitru Stanciu, Al. Stănciulescu-Bîrda și Cezar Tabarcea sînt de extremă importanță pentru paremiologia internațională.

Prin „Proverbium" mulți cercetători din lumea întreagă știu deja că există mulți excelenți paremiografi și paremiologi în România. Dar acum românii sînt liberi să se exprime ei înșiși ca cercetători ai lumii întregi. Toți ar trebui să vă trimiteți articolele voastre despre proverbe revistelor din diverse țări. Este de cea mai mare importanță ca munca voastră să devină chiar mai bine cunoscută. Sau, ceea ce este mai important, cîteva din, cu adevărat, excelentele cărți scrise de Constantin Negreanu, Dumitru Stanciu și Cezar Tabarcea, ca să numesc numai cîțiva dintre ei, ar trebui traduse în alte limbi. Cercetarea paremiologică românească este extrem de importantă și este absolut necesar ca dumneavoastră să vă comunicați rezultatele cercetărilor specialiștilor din lumea întreagă.

Ca editor al „Proverbium-ului" voi continua, desigur, să public cîteva din lucrările dumneavoastră semnificative.

Voi aștepta cu nerăbdare să le găsesc și să le citesc și în alte publicații. Acum că sînteți liberi, veți avea, evident, un acces mai larg la erudiția internațională (burse).

Este o mare rușine că Biblioteca Universitară din București a fost distrusă în timpul revoluției. Multe din cărțile și revistele de aici pot fi înlocuite în timp. Totdeauna va fi un preț

https://biblioteca-digitala.ro

de plătit revoluțiilor! Alți paremiologi vă vor ajuta atît cît pot, trimițînd cărți și articole fotocopiate.

Aceste probleme pot fi rezolvate în special acum, cînd voi toți aveți speranța și viziunea unui viitor mai bun.

Nu e nici o îndoială că activitatea dumneavoastră profesională se va îmbunătăți o dată cu scurgerea timpului. Computerul și alte mașini vă vor ajuta în eforturile științifice și nu va trece mult timp pînă cînd veți avea echipamentul sofisticat pe care noi îl avem la locurile noastre de muncă și în casele noastre. Dar, dați-mi voie să vă previn — mașinile pot să ajute, dar ideile și munca susținută tot de la dumneavoastră vor trebui să vină. Munca de cercetare serioasă depinde de mințile mari și pasionate, și noi toți știm că România are cu adevărat paremiologi remarcabili.

Munca dumneavoastră de cercetare se va intensifica și datorită faptului că familiile voastre pot să trăiască fără teama pentru viețile voastre. Poporul român a suferit atît de mult și pot ușor să-mi imaginez cît de fericiți puteți să vă simțiți acum cînd primăvara înfrumusețează cîmpurile și grădinile. Primăvara totdeauna a însemnat speranță și renaștere și tocmai asta se întîmplă la dumneavoastră în țară acum. În mare demaraj, o nouă viață de libertate și independență, un viitor glorios al democrației stă înaintea dumneavoastră. Voi, poporul român, ați înfăptuit această revoluție, v-ați eliberat de sub o dictatură crîncenă și restul lumii vă admiră și vă aplaudă pentru curajul și credința într-un viitor mai bun.

Dați-mi voie să termin acest cald salut adresat vouă, dragii mei prieteni paremiologi români, felicitîndu-vă pe voi toți și pe ceilalți români, tineri și bătrîni, bogați și săraci, femei și copii pentru revoluția voastră minunată și victorioasă. Ați reușit ceea ce părea imposibil cu nici un an în urmă și acum sînteți pe drumul către o lume nouă, curajoasă. Vorbind pentru paremiologii din întreaga lume, închei aceste cuvinte de salut felicitîndu-vă pe voi toți pentru noua voastră libertate cîștigată. Să fiți siguri că mulți dintre prietenii dumneavoastră în domeniul paremiologiei așteaptă cu nerăbdare să viziteze România curînd, pentru a vedea noi înșine ceea ce poporul român a înfăptuit.

Știu că eu, de exemplu, aștept cu nerăbdare o asemenea vizită, cu multă speranță și bucurie. Cele mai bune urări vouă, familiilor voastre și tuturor românilor!

29 aprilie 1990

Cu cele mai bune salutări,
prof. univ. dr. WOLFGANG MIEDER
editorul „Proverbium"-ului

(Traducere în limba română de prof. Manuela Gheorghe)

Rubrică organizată de
Al. Dobre

Institutul BIBLIOTECA de Folclor

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

În curînd în librării

ACADEMIA ROMÂNĂ

MEMORIILE COMISIEI DE FOLCLOR

Tomul II (1988)

În sumar :

- Mihai Pop, *Evocarea primului curs de folclor ținut la Universitatea din București*
- Al. I. Amzulescu, *Cîntecul „propriu-zis" în Muscel. Aspecte actuale* (II)
- Nicolae Constantinescu, *Tipologia relațiilor familiale în poveștile lui Ispirescu și Creangă*
- Iordan Datcu, *Balade populare din Teleorman în răspunsurile la chestionarul lui B. P. Hasdeu*
- Mihail M. Robea, *Vechi texte folclorice din Nord-Vestul Munteniei*
- Constantin Costea, *Geneza și evoluția dansului de perechi în spațiul folcloric transilvănean*
- Elena Maxim *Țesăturile de interior din zona Tîrgu-Neamț*
- Alexandru Dobre, *Ion Mușlea și chestionarele Arhivei de Folclor a Academiei Române*
- Marin Marian, *Textul popular cîntat. Introducere în logica constructivă a arhitecturii de ansamblu melopoetic*

https://biblioteca-digitala.ro

ÎN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

STUDII

- Constantin Eretescu, *Miturile populare în societatea românească cotemporană*
- Adrian Şuştea, *Despre „răul cosmic" sau faptele de cosmogonie săvîrşite de dracu*
- Constanţa Cristescu, *Ritmul percutat autonom — un sistem distinct al ritmicii populare româneşti* (II)
- Sabina Ispas, *Domnul Chipor Crai*
- Vasile Vasile, *Folcloristul Gavriil Galinescu*
- Gheorghe Oprea, *Doina. Concept şi stil muzical.*

RESTITUIRI

- Mircea Eliade, *Destinul culturii româneşti*
- Harald Krasser, *Preocupările folcloriştilor saşi pentru poezia populară română de la 1848 şi o colecţie necunoscută de folclor românesc*

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

- Alexandru Dobre şi Petre Florea, *Dicţionarul academicienilor*

MUZEE ETNOGRAFICE ŞI DE ARTĂ POPULARĂ DIN ROMÂNIA

- Corneliu Bucur, *Muzeul civilizaţiei populare din România*

MATERIALE

- Rodica Raliade, *Bibliografia etnografiei şi folclorului românesc (1989—1990)*
- Gh. Pavelescu, *Contribuţia folclorului din Transilvania la colecţia lui Vasile Alecsandri*
- Laura Mureşan, *Apa „de la vale" între simbol şi utilitate*
- Mariana Bara, *Aromânii — credinţe populare*
- Mihail Mihalcu, Mihaela Drăgănoiu şi Radu Octavian Maier, *Obţinerea coloranţilor organici din vegetalele florei locale şi utilizarea lor în diferite îndeletniciri tehnico-artistice la poporul român.* IV. *„Vopsitul ouălor".*
- Corneliu L. Dragoman, *Victor Păcală şi monografia Răşinariului*
- Mihai Rădulescu, *Originea instrumentelor muzicale în legendele românilor şi alte tradiţii privitoare la ele.*

ISSN 1220—5370

REF, tom 37, nr. 4, p. 327-413, Bucureşti, 1992

S. C. Universul S.A. c. 3452

43407

60 lei pentru persoane fizice
150 lei pentru persoane juridice

https://biblioteca-digitala.ro